

Âsne Seierstad, (1970), Oslo Üniversitesi'nde Rusça, İspanyolca ve Felsefe Tarihi eğitimi aldı. Rusya'da 1993-1996 yılları arasında, daha sonra 1997'de Çin'de muhabir olarak çalıştı. 1998- 2000 yılları arasında Norveç televizyonları için Kosova'da savaş muhabirliği yaptı ve 2000 yılında With Their Backs to the Wall: Portraits from Serbia adlı kitabı yayımlandı. 2001 sonbaharında Afganistan'da üç ay kaldı. Kabil'in Kitapçısı ile Norveç'te en çok satan kitaplar listesinde öne çıkan Seierstad'ın kitabı birçok dünya diline de çevrildi.

Âsne Seierstad

KABİL'İN KİTAPÇISI

Çeviren: Ayfer Erbaydar

Kabil'in Kitapçısı / Âsne Seierstad Orijinal adı: Bokhandleren i Kabul Norveççe aslından çeviren: Ayfer

Erbaydar ALKİM /140 • Edebiyat - 69 • Roman - 31

Kitap Editörü: Demet Elkâtip Kapak ve İç Tasarım: Bilgi Erdoğan

© 2002 - Âsne Seierstad © Alkim Yayınevi, 2006

ISBN: 975-992-035-2 Birinci Baskı: Haziran 2006

Baskı: Kurtiş Matbaacılık

Alkim Yayınevi

Kadıköy - İstanbul • Tel: (0216) 449 10 60 (Pbx) alkim@alkim.com.tr • http/ /:www.alkim.com.tr

alkimİçindekiler

Önsöz /9

Evlenme Teklifi /21

Kitap Ateşi /28

Suç ve Ceza /43

İntihar ve Şarkı 157

İş Gezisi /60 Mutsuz Olmamı İster misin? /88

Cennete Giriş Yasak /101

Dalgalandan, Çırpınan, Kıvrılan /105

Üçüncü Sınıf bir Düşün /116

Anaerkil /128

Günaha Davet /144

Hz. Ali'nin Çağrısı /153

Tozun Kokusu /188

Deneme /207

Allah Ölür mü? /221

Kasvetli Oda /231

Marangoz /241

Annem, Usame /275

Kırık Kalp /300

Son söz /317

Ailem'e

Önsöz

2001 yılının kasım ayında Kabil'e geldiğimde ilk tanıştığım insanlardan biriydi Sultan Han. Tacikistan sınırında, Hindikuş Dağlarında, Panşir Yaylasında, Kabil'in kuzeyindeki steplerde Kuzey İttifakı'nın komutanlarıyla altı hafta geçirmiştım. Taliban'a karşı başlattıkları saldırıyı izlemiş, cephede topraktan yapılmış kulübelerde, taş zeminde uyumuştım. Kamyon kasalarında, askeri araçlarda, at üstünde ya da yürüyerek yol katetmişim. Taliban rejimi düştüğünde, Kuzey İttifakı askerleriyle Kabil'e geldim. Bir kitabevinde zarif, kır saçlı bir adamla karşılaştım. Haftalar boyu barut kokusu ve yıkıntılar arasında, içeriğinin savaş taktikleri ve askeri hücumlardan öteye gitmediği konuşmalardan sonra, kitap karıştırmak, edebiyat ve tarihe dair konuşmak beni yeniden hayata getirmişti. Sultan Han'ın kitap rafları, değişik dildeki eserler, şiir derlemeleri, Afgan efsaneleri ve romanlarla dolup taşıyordu. İyi bir satıcıydı da, ilk ziyaretimden sonra yedi kitapla ayrıldım oradan. Zamanım olduğunda, kitap karıştırmak, ülkesi adına defalarca hayal kırıklığına uğramış bir yurtsever Afganıyla; bu ilginç kitapçıyla sohbet etmek için sık sık kitabevine uğruyordum.

Önce komünistler yaktı kitaplarımı, sonra Mücahitlerin yağmasına uğradılar, sonunda da onları Taliban yaktı yeniden diye anlatıyordu.

Bir gün evine, akşam yemeğine davet etti beni. Zengin bir yer sofrasının çevresinde ailesi oturuyordu; karlılarından biri, oğulları, kız kardeşleri, erkek kardeşi, annesi ve kuzenlerinden bazıları.

Sultan, hikâyeler anlattı, oğulları gülüşüp şakalaşıyorlardı. Rahat, hoş bir ortam vardı ve bu dağlarda komutanlarla yediğim yalın sofralarla tam bir tezat teşkil ediyordu. Ancak kadınların çok az konuştuğunu çabucak fark ettim. Sultan'ın güzel, yeniyetme karısı kapı kenarında, bebeği kucağında oturuyor ve tek kelime etmiyordu. Öbür karısı ise o akşam ortalıkta gözüküyordu. Diğer kadınlar, sorulara karşılık veriyor, yemeğe yapılan övgülere teşekkür ediyor, ancak kendileri yeni bir konu açmıyorlardı. Oradan ayrılırken, şöyle düşündüm kendi kendime: "Burası Afganistan. Bu aile hakkında bir kitap yazmak ne ilginç olurdu!"

Ertesi gün, Sultan'ı kitabevinde ziyarete gittim ve aklıma gelen fikri söyledim.

"Teşekkür ederim" dedi sadece.

"Ama bunun için evinizde bir süre kalmam gerekecek."

"Buyrun, hoşgelirsiniz."

"Sizinle, gittiğiniz yerlere geleceğim, sizler gibi yaşayacağım. Seninle, hanımlarınla, kardeşlerinle, oğullarınla."

"Buyrun" dedi yine.

Sisli bir şubat günü, bu ailenin evine taşındım. Tüm mal varlığım; bilgisayarım, not defterlerim, kalemler, bir uydu telefonu, üzerimdeki giysiler ve ayakkabılarımdan ibaretti. Diğer eşyalarım yolculuğum sırasında Özbekistan'da bir yerlerde kaybolmuştu. Kucak açarak karşıladılar beni, daha sonra da içlerinde çok rahat edeceğim Afgan kıyafetleri verdiler bana.

Her daim keyfimin, rahatımın yerinde olmasını sağlama görevini üstlenen Sultan'ın en küçük kız kardeşi Leyla'nın yanında, bir yer şiltesinde yatacaktım.

"Sen benim küçük bebeğimsin" dedi, on dokuz yaşındaki Leyla ilk gece bana. "Sana ben bakacağım" diyerek bana güven verdi, her ayağa kalkışında, o da ayağa fırlıyordu.

Her isteğim yerine getirilecekti, Sultan ailesine böyle buyurmuştu. Buna uymayanların cezalandırılacağını ise daha sonra öğrenecektim.

Bana gün boyunca yemek ve çay servisi yaptılar. Ailenin yaşantısını yavaş yavaş tanımaya başladım. Canları istediğinde bir şeyler anlattılar bana, sorduğumda değil. Not defterim elimde hazır beklerken değil de, örneğin bir gün pazara çıktığımızda, bir otobüste ya da gece geç vakit şiltede otururken konuşmaya ihtiyaç duyabiliyorlardı. Merak ettiklerimin karşılığı çoğu kez kendiliğinden geliyordu, sormayı hayal bile edemeyeceğim kadar ilginç soruların yanıtlarıydı bunlar.

Bu kitabı, edebi bir anlatım biçimiyle yazdım, ancak yazdıklarımın ardında benim ya da başkalarının tanık olduğu gerçek öyküler var. Düşünce ve duyguları tasvir ederken de çıkış noktam, bana anlatılan duygu ve düşünceler oldu. Bazı okurlar bana: "Nasıl oluyor da aile fertlerinin akıllarından geçenleri tahmin edebiliyorsun?" diye sordular. Tabii ki ben her şeyi bilen bir yazar değilim. İç konuşmalar ve duygular tümüyle aile üyelerinin bana anlattıklarına dayanıyor.

Han ailesinin konuştuğu bir Fars lehçesi olan Dari'ye hakim olduğum söylenemez, ancak aile üyelerinin çoğu İngilizce biliyordu. Olağan dışı mı? Evet. Ancak, benim Kabil'den anlattığım hikâye, gerçekten olağanüstü bir ailenin hikâyesi. Üçte ikisi okuma yazma bilmeyen bir ülkede bir kitapçının ailesi, zaten olağanüstü.

Sultan, bir diplomata Dari lehçesini öğretirken, İngilizce'nin renkli ve zengin bir şeklini kapmıştı. En küçük kız kardeşi Leyla, mülteci olarak Pakistan'da yaşarken buradaki okullara devam etmiş, Afganistan'da da akşam okullarına gitmişti, bu nedenle harika bir İngilizce konuşuyordu. Sultan'ın en büyük oğlu Mansur da Pakistan'da yıllarca okula devam ettiğinden İngilizcesi akıcıydı. Bana korkularını, aşklarını ve Allah'la olan iç hesaplaşmalarını anlatabiliyordu. Nasıl dinî bir arınma sürecine girmek istediğini anlattı ve Mezar-i Şerife yapılan hac ziyaretine görünmeyen dördüncü bir kişi olarak gelmeme izin verdi. Peşaver ve Lahor'a yapılan iş seyahatine, El-Kaide'nin takibine, çarşı alışverişlerine, hamama, düğün ve düğün hazırlıklarına, okula, Eğitim Bakanlığı'na, polis karakoluna ve cezaevine yapılan ziyaretlerde ben de vardım.

Cemile'nin başına gelenlere, Rahimullah'ın kaçamaklarına kendim tanık olmadım. Sultan'ın Sonya'yı istemeye gidişini öyküde yer alanlardan öğrendim; Sultan, Sonya, Sultan'ın annesi, kız kardeşleri, erkek kardeşi ve Şerife'den.

Sultan, aile dışından başka birinin evinde kalmasına izin vermediği için o, Mansur ve Leyla tercümanım oldular. Bu tabii onlara ailelerinin hikâyesi üzerinde büyük bir etki yapma imkânı verdi, ailede farklı bakış açılarına sahip olan bu üç tercümana aynı soruları sorup, değişik ifadelerin her birini tekrar tekrar kontrol ettim.

Bütün aile, benim bir kitap yazmak için orada bulunduğumu biliyordu. Yazmamı istemedikleri şeyler olduğunda bana söylüyorlardı. Bununla beraber Han ailesini ve diğer kişileri anonimleştirmeyi seçtim.

Benden kimse istemedi bunu ama doğru olduğunu düşündüğüm için böyle yaptım.

Günlerim, ailenin günleriyle özdeşti, sabahın kör karanlığında çocuk bağırışlarının erkeklerin buyruklarına karıştığı gürültülerle uyanıyordum. Herkes gibi banyo kuyruğunda bekledim, ya da onların işi bittiğinde yavaşça içeri daldım. Şanslıysam sıcak su kalırdı bana, ancak kısa sürede bir kap soğuk suyu yüze çarpmanın

da insanı dirilttiğini öğrendim. Günlerimi, ya evin diğer kadınlarıyla evde kalarak, akraba ziyaretine veya pazara giderek, ya da Sultan ve oğullarıyla kitabevine gidip şehir içinde dolaşarak, ya da onlara gezilere çıkarak geçirdim. Akşamları ailenin akşam yemeğine ortak oluyor, yatma zamanı gelene kadar yeşil çay içiyordum.

Misafir olmama rağmen kısa sürede evi benimsemeye başladım. Olağanüstü derecede iyi baktılar bana, çok cömert ve açık davrandılar. Çok hoş anlarım oldu onlarla ama hayatımda hiçbir zaman, Han ailesinin yanında kaldığım zamanki kadar kimseye kızmamış, kimseyle bu kadar kavga etmemiştim. Hayatımda hiçbir zaman birine, orada hissettiğim ölçüde tokat atma isteği duymamışım.

Beni öfkeliendiren neden hep aynıydı, erkeklerin kadınlara olan davranışı. Erkeklerin üstünlüğü, kibiri o kadar kemikleşmişti ki bunu sorgulamak kimsenin aklına bile gelmiyordu. Tartışmalarda birçok kişi tarafından öne sürülen sav aynıydı: Kadınlar, tabii ki erkeklerden daha aptaldı, tabii ki beyinleri daha küçüktü ve doğal olarak erkekler kadar net düşünemiyorlardı.

Bense, iki cinsiyetli bir yaratık olarak görülüüyordum. Batılı bir kadın olarak, hem kadınlarla, hem de erkeklerle bir arada olabiliyordum. Erkek olsaydım, ailenin yanında kalamaz, hiçbir zaman Sultan'ın kadınlarına bu kadar yaklaşamazdım, bu konuda hemen dedikodu çıkardı. Öte yandan da benim için erkeklerin dünyasında kadın ya da çift cinsiyetli olmak hiç zor olmadı. Ziyafetlerde, düşünlerde kadın ve erkeklerin ayrı ayrı eğlendiği ortamlarda, odalar arasında dilediği gibi dolaşabilen tek kişi bendim.

Afgan kadınlarının katı kıyafet kurallarına uymak zorunda kalmıyor, istediğim her yere gidebiliyordum. Buna rağmen sık sık burka giydim, sadece rahat bırakılmak için. Kabil sokaklarında batılı bir kadın olarak, istemeden fazlasıyla dikkat çekiyordum. Burkanın içindeyken, kimse bana bakmadan, herkesi dilediğim kadar inceleyebiliyordum. Dışarıdayken, tüm dikkat bana yöneltmeden, aile üyelerini gözlemleyebiliyordum. Anonim olmak bir kurtuluş gibiydi, kaçabileceğim tek yer burkanın altıydı, çünkü Kabil'de insanın yalnız kalabileceği bir yer hemen hemen yok gibidir.

Burkayı aynı zamanda Afganlı bir kadının kendini nasıl hissettiğini anlamak amacıyla kullandım. Otobüsün yarı yarıya boş olduğu zamanlarda bile, aracın kadınlara ayrılan tepeleme dolu son üç sırasına itişerek girmenin, ya da bir taksinin arka koltuğunda bir erkek oturduğu için taksinin bagajında iki büküm seyahat etmenin nasıl bir şey olduğunu öğrendim. Uzun boylu, alımlı bir burka olduğum için dikkat çektiğimi fark ettim, sokakta bir adamdan ilk burka komplimanımı bile aldım.

Bir süre sonra nasıl da nefret etmeye başladım burkadan. Kafayı nasıl bastırıp baş ağrısı verir insana, iplerle örülü göz kafesinden dışarısını görmek ne kadar da zordur! Nasıl da güçlkle nefes alır insan içinde, ne kadar az hava sızdırır içeri, nasıl da çabucak terlemeye başlar insan, nereye bastığına sürekli nasıl da dikkat etmen gerekir, çünkü insan göremez ayaklarını, nasıl da süpürür tozu toprağı çabucak kirlenir, nasıl da engeller insanın hareketlerini! Eve her geldiğimde onu üstümden çıkarmak ne büyük bir özgürlüktü!

Burkayı aynı zamanda bir güvenlik aracı olarak kullandım; Sultan ile güvenli olmayan Celalabad yolunda seyahat ettiğimde, pis bir sınır karakolunda geceleme zorunda kaldığımızda, gece geç vakit dışarı çıktığımızda. Afgan kadınları bir tomar dolarla ve bir dizüstü bilgisayarla seyahat etmezler genelde, yol eşkıyalarıysa burka ile dolaşanları rahat bırakır.

Şunun altını çizmek önemli, bu sadece bir Afgan ailesinin öyküsü. Bunun gibi milyonlarca aile var Afganistan'da, benim ailem tipik bir aile bile değil üstelik. Afganistan'da bu tür bir sınıflandırma yapılabilirse, orta sınıfa dahil bir aileydi denebilir. Aile fertlerinin bir kısmı eğitimliydi, çoğu okuma yazma biliyordu. Yeterince paraları vardı ve aç kalmıyorlardı.

Tipik bir Afgan ailesiyle olmayı seçseydim, kırsal kesimde yaşayan bir ailenin yanında kalmam gerekirdi, okuma yazma bilmeyen, her gün hayatta kalma mücadelesi veren büyük bir aile olurdu bu. Ailemi ortalama bir aile olduğu için değil, bana ilham verdiği için seçtim.

Taliban'ın kentten kaçışından sonraki ilkbaharda Kabil'de kaldım. Bu baharda cılız bir umut esintisi vardı kentte. Halk, Taliban rejiminin sona ermesine memnun olmuştu, sokaklarda din polisi tarafından taciz edilmekten korkmaları gerekmiyordu artık, kadınlar şehirde yalnız dolaşabilecekler, üniversiteye gidebilecekler, kız çocukları okula başlayabilecekler. Öte yandan da bu bahar mevsimi, son yıllarda yaşanan hayal kırıklıklarının izini taşıyordu. Neden şimdi her şey daha iyi oldu ki?

Bahar boyunca, ülkeye göreceli bir barış ortamının gelmesiyle, iyimserliğin de kuvvetle arttığı gözlemlendi. İnsanlar plan yapmaya başladılar, burkalarını evde bırakan kadınların sayısı giderek arttı, bazıları çalışmaya başladı. Mülteciler de geri dönüyordu.

Yeni rejim, önceden olduğu gibi modernlikle muhafazakârlık, savaş beyleriyle yerel aşiret ağaları arasında gidip geliyordu. Bu kargaşa içinde lider Hamid Karzai, denge kurmaya ve siyasi bir yön çizmeye çalışıyordu. Oldukça popülerdi ancak silahlarla ve birbiriyle çatışan fraksiyonlarla kaynayan bir ülkede ne bir partisi ne de bir ordusu vardı.

Bir bakanın öldürölmesi ve bir diğetine yönelik suikast girişimine, halkın hâlâ saldırılara uğramasına rağmen, Kabil'deki durum için oldukça sakin denebilirdi. Birçok kişi sokaklarda devriye gezen yabancı askerlere bağlamıştı güvenini; bunlar olmazsa yine iç savaş olur deniyordu.

Duyup gördüklerimi yazdım ve 'bu anlatıda Kabil'de geçirdiğim bir bahara ilişkin gözlemlerimi toparlamaya çalıştım; kiminin kıştan silkinip yeniden yeşermeye başlarken, diğelerinin de hâlâ, Leyla'nın deyimiyle kendilerini 'toz yemeye' mahkûm olmuş hissettikleri bir bahara dair...

Âsne Seierstad Oslo, 1 Ağustos 2002

Migozarad!

[Bunlar geçecek] Kabil'de bir çayevinin duvarındaki duvar yazısı

Evlenme Teklifi

Sultan Han, yeni bir eş bulmanın zamanı geldiğine karar verdiğinde, kimse ona yardım etmek istemedi.

Önce, annesiyle konuştu.

"Senin karın var ya, onunla yetin" dedi, annesi.

Bunun üzerine büyük ablasına gitti.

"İlk karını seviyorum ben" dedi o da. Aynı yanıtı diğler kız kardeşlerinden de aldı.

"Şerife için utanç verici bir şey bu" dedi teyzesi.

Sultan'ın yardıma ihtiyacı vardı, kız istemeye kendi gidemezdi. Afgan törelerine göre kız isteme görevini ailedeki kadınlardan biri üstlenir; kızı yakından inceleyip, becerikli ve iyi yetiştirilmiş olup olmadığına bakar, iyi bir eş olup olmayacağını saptar. Ancak Sultan'ın çevresindeki hiçbir kadın bu işe karışmak istemiyordu. Sultan, yeni karısı olmaya uygun üç genç kız seçmişti. Bunların hepsi sağlıklı ve güzeldi, dahası kendi aşiretinden geliyorlardı. Sultan'ın ailesinde insan, ender olarak farklı aşiretten insanlarla evlenir, en akılcı ve en güvenli evlilikler, akrabalarla, hatta kuzenlerle yapılan evliliklerdir.

Sultan şansını önce 16 yaşındaki Sonya'da denemeye karar verdi. Sonya'nın koyu, badem renkli gözleri ve parlak siyah saçları vardı. Vücudu biçimli ve dolgundu, çalışkan olduğu da söyleniyordu. Ailesi yoksuldu ve yakın akraba sayılırlardı. Kızın annesinin anneannesi ile Sultan'ın annesinin büyükannesi kardeştiler.

Sultan, seçtiği kızı, ailesindeki kadınların desteği olmadan nasıl isteteceğini düşünedursun, ilk karısı, Sultan'la evlendikleri yıl doğan bir genç kızın, kocasının tüm hayallerini süslediğinden habersizdi. Şerife, aynen Sultan gibi, yaşlanmaya başlamış, elli yaşını biraz geçmişti. Ona üç erkek ve bir kız evlat vermişti. Sultan düzeyindeki bir insan için yeni birini bulmanın zamanı gelmişti.

Sonunda erkek kardeşi:

"Kendin gitsene" dedi.

Sultan, biraz düşündükten sonra bunun tek çözüm olduğu kanısına vardı ve bir sabah, 16 yaşındaki akrabasının evine gitti. Kızın ailesi, akrabasını kucak açarak karşıladı. Sultan eliaçık biri olarak görülür ve nereye ziyarete gitse memnuniyetle karşılanırdı. Sonya'nın annesi su kaydattı ve çay yapıp ikram etti. Oturma odasının toprak duvarına dayalı yassı minderlerin üzerinde oturarak çay içtiler, kibarca hâl hatır sorulup tanıdıklara selam edildikten sonra Sultan konuyu açma zamanının geldiğine karar verdi.

"Bir arkadaşım Sonya ile evlenmek istiyor" dedi kızın anne ve babasına.

Bu, kızlarını ilk istemeye gelen kişi değildi. Sonya, güzel ve çalışkan bir kızdı fakat ailesi kızlarının evlenmek için henüz çok küçük olduğunu düşünüyorlardı. Sonya'nın babası artık çalışmıyordu. Bir bıçak dalaşı sonucu sırtındaki sinirler zedelenmiş, felç olmuştu. Güzel gelin adayı yüklü bir başlık parası getirebilirdi, zaten kızın annesiyle babası şu ana kadar aldıkları tekliflerin daha da artmasını bekliyorlardı.

"Zengin biri" diye söze başladı Sultan. "Benimle aynı meslekten, iyi bir eğitimi ve üç oğlu var. Ancak karısı yaşlanmaya başladı."

"Dişleri nasıl?" diye sordu babası hemen, bu arkadaşın yaşını öğrenmek istiyordu.

"Aşağı yukarı ben yaşta" diye yanıtladı Sultan, "kendiniz karar verin."

Yaşlı, diye düşündüler. Ancak bu her zaman bir dezavantaj değildi. Erkek ne kadar yaşlı olursa, kıza alacakları başlık parası da o kadar yüksek oluyordu. Evlenecek kızın değeriye yaşına, güzelliğine, becerisine ve ailesinin statüsüne göre saptanıyordu.

Sultan Han, mesajını aileye ilettikten sonra, aile kendilerinden beklendiği üzere şu cevabı verdi: "Daha çok genç."

Başka bir yanıt, Sultan'ın hararetle tavsiye ettiği bu zengin, tanımadıkları adama ucuza satmak olurdu. Çok istekli görünmemek âdettendi. Sultan'ın tekrar geleceğini biliyorlardı, çünkü Sonya hem genç hem güzeldi. Ertesi gün Sultan, teklifini yinelemeye geldi. Aynı konuşma, aynı yanıt. Ancak bu kez neredeyse küçüklüğünden beri görmediği Sonya'yı da gördü.

Yaşlı bir akrabaya olan saygısı gereği elini öptü Sonya, Sultan da saçından öperek kutsadı onu. Sonya ortada ağır, ciddi bir hava olduğunu sezdi ve Sultan amcasının inceleyen bakışları altında küçüldü.

"Sana zengin bir koca buldum, ne dersin?" diye sordu Sultan. Sonya yere baktı. Buna cevap vermek, bütün kuralları hiçe saymak olurdu. Genç bir kızın kendi talipleri hakkında bir şey söylemeye hakkı olamazdı.

Üçüncü gün Sultan yine geldi, bu kez kıza talip olan kişinin başlık teklifini de beraberinde getirdi. Hepsini kırmızı altından olmak kaydıyla, bir yüzük, bir kolye, halka küpeler ve bir bilezik. Dilediği kadar kıyafet. 300 kilo pirinç, 150 kilo yağ, bir inek, birkaç koyun ve 15 milyon Afgani, yani 450 dolara yakın bir para. Sonya'nın babası kıza önerilen başlık parasından fazlasıyla memnun kalmış ve kıza için bu kadar parayı gözden çıkaran bu esrarengiz adamı görmek istemişti. Sultan, damat adayının kendi aşiretlerinden olduğunu söylemesine rağmen, kim olduğunu çıkaramamışlar, daha önce karşılaşmışlar karşılaşmadıklarını hatırlayamamışlardı.

"Yarın" dedi Sultan, "onun bir resmini göreceksiniz."

Ertesi gün Sultan'ın teyzesi, Sonya'nın ailesine gerçek damat adayının kim olduğunu itiraf etme görevini, ufak bir rüşvet karşılığı kabul etti. Sultan Han'ın bir fotoğrafını yanına aldı ve onlara Sultan'ın talimatı gereğince, karar vermek için bir saat mühlet tanıdı. Yanıt evetse, Sultan çok minnettar olacak, yanıt hayır olursa da bu, iki aile arasındaki ilişkiyi bozmayacaktı. Sultan'ın tek istemediği şey, belki olur, belki olmaz gibi asırlar süren pazarlıklardı.

Bir saat sona ermeden kızın ailesi teklifi kabul etti. Sultan Han'ın hem kendisi hem mevkii hem de zenginliği hoşlarına gitmişti. Sonya çatı katında oturmuş ağlıyordu. Damat adayının kim olduğunun açıklığı kavuşmasından, annesiyle babasının teklifi kabul etmelerinden sonra, amcası üst kata gelerek şöyle dedi:

"Sana talip olan kişi Sultan amcamış, kabul ediyor musun?"

Sonya'nın dudaklarından tek kelime bile çıkmadı, gözleri yaşlarla dolu, başı önde oturuyor, yüzünü uzun başörtüsünün ardına gizlemeye çalışıyordu.

"Annen ve baban, seni istemeye gelenin teklifini kabul ettiler" dedi amcası. "Bu, fikrini söylemek için tek şansın."

Taş kesilmiş oturuyordu, korkudan dili tutulmuştu. Bu adamı istemediğini düşünüyor ama ailesinin seçimine boyun eğmesi gerektiğini de biliyordu. Sultan'ın karısı olarak, Afgan toplumunda birkaç sınıf atlayacaktı. Yüksek başlık parası, ailesinin sorunlarının büyük bir kısmının çözülmesi anlamına geliyordu. Ailesinin alacağı para, erkek kardeşlerine iyi gelinler almaya yarayacaktı.

Sonya sesini çıkarmadı. Böylece kaderi de mühürlenmiş oluyordu: Susmak, kabul etmek demekti. Anlaşma yapıldı, düğün günü kararlaştırıldı.

Sultan bu büyük haberi ailesine müjdelemek için eve gitti. Karısı Şerife'yi evde annesi ve kardeşleriyle yer sofrasında pilav ve ispanak yerken buldu. Şerife, şaka yaptığını sandı, o da şakayla karşılık verdi. Annesi bile Sultan'ın bu şakasına güldü. Kendi onayı olmadan Sultan'ın kız istemeye gitmiş olabileceğini hayal bile edemiyordu. Kız kardeşleri donakalmışlardı.

Kimse ona inanmak istemedi. Taa ki onlara, kızın ailesinden aldığı, nişanlandığı anlamına gelen mendili ve şekerleri gösterene kadar.

Şerife, yirmi gün boyunca ağladı.

"Ne hata yaptım? Ne büyük bir utanç! Neden hoşnut değilsin benden?"

Sultan ona kendisine gelmesini söylüyordu. Ailede Sultan'ı destekleyen kimse yoktu, kendi oğulları bile. Buna rağmen kimse bir şey demeye cesaret edemiyordu. Sultan'ın istekleri her zaman üstün gelirdi.

Şerife teselli olmuyordu. En büyük darbelerden biri de kocasının okuma yazma bilmeyen, ilkokul birinci sınıftan terk bir kıza seçmiş olmasıydı. Kendisi Farsça öğretmenliği eğitimi almıştı.

"Bende olmayan ne var onda?" diyerek hıçkırıklara boğuluyordu.

Sultan karısının gözyaşlarına aldırmadı.

Kimse nişana gelmeyi istemiyordu. Şerife cesurca utancını gizlemek ve nişan töreni için süslenmek zorunda kaldı.

"Senin beni onayladığını ve desteklediğini herkesin görmesini istiyorum. İleride hepimiz aynı çatı altında yaşayacağız, Sonya'ya bu evde hoş karşılanacağını göstermen lazım" diye buyurdu.

Şerife her zaman kocasının sözüne boyun eğmişti, şimdi de, en zor koşullarda, onu başkasına verirken de boyun eğiyordu. Sultan, nişan yüzüklerini Sonya ve kendi parmağına takacak kişinin de Şerife olmasını talep etti.

Kız istendikten yirmi gün sonra nişan töreni yapıldı. Şerife, kendini toparladı ve bir şey olmamış gibi davranmayı başardı. Kadın akrabaları, onu çileden çıkarmak istercesine, "Ne kadar korkunç, yaptığı ne hainlik, herhalde kendini çok kötü hissediyorsundur" dediler.

Nişandan iki ay sonra, hicri yılın ilk gününde düğün yapıldı. Şerife bu kez düğüne gelmeyi reddetti.

"Yapamam" dedi kocasına.

Ailedeki kadınlar da destekledi onu. Kimse düğün için yeni kıyafet almadı ya da normal bir düğüne olması gerektiği kadar süslenmedi. Sultan Han ile artık aynı yatağı paylaşmayacak olan, miyadı dolmuş kadına saygılarından saçlarını taratmadılar ve sahte gülücükler takınarak gittiler düğüne. Yatak, artık genç ve korkudan titreyen geline aitti. Ancak hepsi ölünceye dek aynı çatıyı paylaşacaklardı.

Kitap Ateşi

1999 yılının kasım ayında insanın çenesini titretecek kadar soğuk bir akşam üzeri Kabil'in, Şuaray-ı-Sadarat kavşağı, saatler boyu canlı bir ateşle aydınlandı. Sokak çocukları, yanıp sönen titreşimlerle, kirli ve oyuncu yüzlerini aydınlatan alevlerin çevresinde toplanmıştı. Alevlere kimin en çok yaklaşabileceği konusunda yiğitlik taslıyorlar, cesaret gösterilerinde bulunuyorlardı. Yetişkinler, alevlere sadece kaçamak bir bakış fırlatıyor ve hızla oradan uzaklaşıyorlardı. Böylesi daha güvenliydin. Herkes bu ateşin sokak bekçilerinin ellerini ısıtmak için yakmadıklarının farkındaydı, bu ateş, Tanrı adına yakılmıştı.

Kraliçe Süreyya'nın kolsuz elbisesi önce buruştu, sonra kül oldu. Biçimli, beyaz kolları, ciddi yüzü de aynı akıbete uğradı. Onunla birlikte kocası Emanullah Han ve tüm madalyaları da yandı. Bütün Şah ailesi, Afgan milli kıyafetleri içindeki küçük kızlar, at üzerindeki Mücahitler ve Kandehar'da pazar yerindeki bazı köylülerle aynı ateşte cızırdadı gitti.

Din polisi bu kasım günü, Sultan Han'ın dükkânında kolları sıvamış, ciddi bir temizliğe girişmişti. İster insan, isterse hayvan resmi olsun, içlerinde canlıların resimleri olan tüm kitaplar, raflarından sökülüp atılmış ve ateşi boylamıştı. Kitapların sararmış yaprakları, masum resimlerle dolu kartpostallar ve sıkıcı referans kitapları alevlerin kurbanı olmuştu.

Çocuklarla birlikte ellerinde kırbaçlar, uzun sopalar ve kalaşnikoflarıyla din polisinin yardımcıları duruyordu ateşin çevresinde. Bu adamlar, resimleri, kitapları, heykelleri, müziği, dansı, filmleri ve özgür düşüncayı seven herkese, halk düşmanı gözüyle bakıyordu.

O gün sadece resimlere takmışlardı kafayı. Başka mezheplere ait dinî metinleri görmediler bile, oysa tam gözlerinin önündeki raflarda duruyordu bu kitaplar. Taliban'ın koyu İslami öğretilerini, dinî 'yanlış' öğreten metinlerden ayıramazlardı, çünkü askerler okuma yazma bilmiyordu. Harfleri resimlerden, ölüleri canlılardan ayırt edebiliyorlardı sadece.

Sonunda sadece küller kaldı, onlar da rüzgârda savrularak Kabil sokaklarındaki lağım, pislik ve toza karıştı. Geriye kalan ayaktaki kitapçıydı, en değer verdiği kitaplardan bir kısmı elinden alınmıştı. Her iki yanında bir Taliban askeri, bir arabaya itilerek sokuldu. Askerler dükkânı kapatıp mühürlediler ve Sultan, İslamiyete aykırı faaliyet gösterdiği gerekçesiyle hapse atıldı.

Karakola giderken, "İyi ki bu silahlı kalın kafalılar rafların gerisine bakmadılar" diye düşündü Sultan. En yasak kitapları, rafların arkasındaki bölmelere yerleştirirdi sistemli bir şekilde. Biri özel olarak istediğinde, ancak o kişiye güvenebileceğini hissederse ortaya çıkarırdı bu kitapları.

Sultan, bunu bekliyordu aslında. Yıllarca, yasak kitap, resim ve broşür satmıştı. Askerler, sık sık gelir, onu tehdit eder ve birkaç kitap alıp giderlerdi. Taliban rejiminin en üst yöneticilerinden tehditler almış, bu faal kitapçıyı kendisine mal etmek, Taliban saflarına çekmek isteyen rejim tarafından Kültür Bakanlığı'na bile davet edilmişti.

Sultan Han, Taliban rejiminin bildirimlerini de severek satıyordu. Özgür düşünceden yanaydı ve bütün seslere kulak verilmesi gerektiğini düşünüyordu. Ancak Taliban'ın bu kara öğretileri yanında, tarih kitapları, bilimsel eserler, İslam hakkında ideolojik yapıtlar ve en önemlisi de roman ve şiir kitapları satmak istiyordu. Taliban, İslam üzerine tartışmayı kendi öğretilerine aykırı addediyor, şüpheyi günah sayıyordu. Kuranı ezberlemek dışındaki her şey gereksiz ve hatta tehlikeliydi. Taliban rejimi, 1996 yılının sonbaharında Kabil'de yönetimi ele geçirdiğinde, bakanlıklardaki bütün uzmanlar görevden alınmış, yerine mollalar getirilmişti. Merkez bankasından üniversitelere kadar her yer, mollalarca yönetiliyordu. Amaçları, 7. yy.'da Hz. Muhammed'in Arap yarımadasında yaşadığı günlerdekine benzer bir toplum yaratmaktı. Taliban yönetimi, yabancı petrol şirketleriyle pazarlık yaparken bile, teknik bilgiden yoksun mollalar oturuyordu anlaşma masasında.

Sultan, ülkesinin Taliban rejimi altında giderek daha fazla karanlığa gömüldüğünü, yoksullaştığını ve içe kapandığını seziyordu. Yönetim, her tür modernleşmeye karşı çıkıyordu, ilerleme ya da ekonomik kalkınmaya dair düşünceleri ne anlamaya ne de benimsemeye niyetleri vardı. İster Batı dünyasından, isterse İslami dünyadan gelsin, bilimsel tartışmadan kaçınıyorlardı. Bildirgeleri, programları, kıyafet kuralları hakkında bir iki nokta, erkeklerin namaz saatlerine saygı göstermeleri gerektiği, kadınların toplumdan ayrılması gerektiğine dair bir iki maddeden öteye gitmiyordu. İslam ya da Afgan tarihi hakkında bilgileri yoktu. Bu konulara ilgi gösterdikleri de söylenemezdi.

Sultan Han arabada, cahil Taliban askerleri arasında sıkışmış otururken, ülkesinin o ana kadar ya savaş yanlıları ya da mollalar tarafından yönetildiğini düşünerek kızıyordu. Kendisi inanan,, ama ılımlı bir Müslüman'dı. Her sabah namazını kılar ama diğer ezanlara pek aldırış etmezdi, tabii dinî polis tarafından sokaktan ras gele toparlanan diğer adamlarla en yakın camiye götürülmezse. Ramazanda istemeden de olsa oruç tutardı; en azından kimse onun gün içinde yemek yediğini görmemişti. İki karısına sadıktı, çocuklarını sert bir disiplinle terbiye etmiş, Tanrı korkusu olan iyi birer Müslüman olarak yetiştirmişti. Taliban'a karşı nefret dışında bir şey hissetmiyor, bilgisiz köylü din adamları olarak görüyordu onları. Taliban'ın önderleri de gerçekten ülkenin en yoksul, en muhafazakâr bölgelerinden, okuma yazma bilenlerin oranının en düşük olduğu yörelerden geliyorlardı.

Tutuklanmasının gerisinde Fazileti Yayma ve Günaha Muhalefet Bakanlığı, ya da yaygın adıyla Ahlak Bakanlığı bulunuyordu. Karakoldaki sorgulaması sırasında Sultan Han, Taliban'ın kurallarına uygun uzunluktaki -bir yumruk uzunluğundaki- sakalını sıvazladı. Taliban'ın standartlarına uygun olan elbisesi ve şalvarını -shalıvar kameez- düzeltti. Mağrur bir edayla şöyle dedi: Kitaplarımı yakabilir, bana hayatı zindan edebilir, hatta beni öldürebilirsiniz, ancak Afgan tarihini hiçbir zaman yok edemeyeceksiniz. Kitaplar Sultan'ın tüm yaşamıydı. Okulda eline geçen ilk kitaptan itibaren, kitaplar ve hikâyeler onun aklını başından almıştı. Yoksul bir ailenin çocuğu olarak dünyaya gelmiş, 50'li yıllarda Kabil'in dışındaki Deh Hüdeyde kasabasında büyümüşü. Ne annesi ne de babası okuma yazma biliyordu, yine de onu okutabilmek için para biriktirmeyi başarmışlardı. Ailenin en büyük erkek çocuğu olduğundan biriken para onun eğitimine harcanacaktı. Ondan önce dünyaya gelen kız kardeşi, okula adımını bile atmamış, okuma ve yazmayı öğrenememişti. Bugün saatin kaç olduğunu zar zor çıkarıyor. Artık tek geleceği evlenmesiydi. Sultan ise, büyük bir adam olacaktı. İlk engel, okul yolu, küçük Sultan okula yürüyerek gitmeyi reddetti, çünkü ayakkabısı yoktu. Annesi, onu kapıdan zorla dışarı itti. "Hayır efendim, bak nasıl yürürsün" diyerek kafasına bir tokat şaplattı. Kısa sürede ayakkabı alacak parayı kendi kazandı Sultan, okula gittiği sürece de çalıştı. İlk dersten önce ve dersler bittikten sonra hava kararınca kadar ailesine katkıda bulunmak için tuğla pişirdi. Daha sonraları bir dükkânda çalıştı. Ailesine ise kazandığı paranın sadece yarısını verdi, "maaşım bu kadar" diyerek. Paranın gerisini sakladı ve kitap almak için biriktirdi. İlk gençliğinde kitap satmaya başlamıştı bile. Mühendis olmak için girdiği yüksek okulda okutulan ders kitaplarını bulmak pek kolay olmuyordu. Amcasıyla Tahran'a yaptığı bir gezi sırasında, bir kitap pazarında okul kitaplarının hepsini buldu, bunlardan birkaç tane aldı ve Kabil'deki sınıf arkadaşlarına iki misline sattı. İşte böylece bir kitapçı doğmuştu; hayat bundan sonra yeni bir yön alacaktı. Kitap çılgınlığı Sultan'ı inşaat dünyasından koparıp almadan önce, inşaat mühendisi olarak Kabil'de sadece iki bina planında çalıştı. Onun aklını başından alan Tahran'daki kitap fuarları oldu yine. Köy çocuğu, İran'ın metropolünde eski ve yeni, modern ve antik kitaplar arasında dolaşarak, varlığını hiç bilmediği kitaplar buluyordu. Tahran'dan kasalar dolusu Farsça şiir kitabı, sanat ve tarih kitapları ve asıl kâr getirecek ve çok satacak olan mühendislik kitapları satın aldı. Kabil'deki ilk küçük kitapçısını, şehir merkezinde, aktarlar ve kebabçılar arasında açtı. Bu, toplumun modernlikle muhafazakârlık arasında bocaladığı 70'li yıllardaydı. Liberal, biraz da tembel bir hükümdar olan Zahir Şah'ın pek de gönüllü olmadan yapmaya çalıştığı reformlar dinî çevrelerden sert eleştiriler alıyordu. Sayıları onu aşmayan bir grup molla, kraliyet ailesine mensup kadınların peçe takmadan halk önüne çıkmasını eleştirince, hapse atıldı. Bu dönemde, ülkedeki üniversite ve okulların sayısı büyük ölçüde artmış, bu da beraberinde öğrenci gösterilerini getirmişti. Yönetim bunlara çok sert tepki göstermiş ve çatışmalarda birçok öğrenci hayatını yitirmişti. Bu dönemde serbest seçimler yapılmasa da, aşırı soldan, aşırı dinci görüşe uzanan yelpazedeki tüm parti ve politik gruplarda bir artış gözlemlendi. Gruplar kendi aralarında bile çatışıyorlar, ülkedeki güvensizlik ortamı yayılıyordu. Kurak geçen üç yılda ekonomi durgunluğa girdi. 1973 yılında felakete yaklaşan bir kış döneminde, Zahir Şah'ın İtalya'ya doktora gitmesini fırsat bilen kuzeni Davud, bir darbeyle yönetimi eline geçirdi. Davud Han'ın rejimi kuzeninkinden daha da baskıcıydı. Ancak Sultan'ın kitabevinde işler yolunda gidiyordu. Marksistlerden aşırı tutucu gruplara kadar tüm politik fraksiyonların çıkardığı kitap ve dergileri satıyordu. Anne ve babasının yanında oturuyor, her sabah Kabil'deki satış sergisine bisikletle gidiyor, her akşam geri geliyordu. Tek problemi, annesinin evleni diyerek başının etini yemesiydi. Sürekli yeni adaylar buluyordu annesi, bir kuzen, bir komşu kızı... Sultan, daha aile kurmayı istemiyordu. Flört ettiği bir sürü kız vardı ve "karar vermek için aceleye ne gerek var" diye düşünüyordu. Tahran'a, Taşkent'e ve Moskova'ya iş gezilerine gitme konusunda özgür olmak istiyordu. Moskova'da Rus bir kız arkadaşı vardı: Ludmilla. Sovyetler Birliği'nin 1979 aralığında ülkeyi işgal etmesinden birkaç ay önce ilk hatasını yaptı. Kabil'de yönetim, sert bir komünist olan Nur Muhammed Teraki'nin elindeydi. Bir darbe sonucu Davud Han ve tüm ailesi, en küçük bebeğe varana kadar kılıçtan geçirildi. Hapishaneler dolup taşıyor, muhalefet eden binlerce siyasi tutuklanıyor, işkence görüyor ve idam ediliyordu. Komünistler, ülkede kontrolü güçlendirmek istiyor ve İslami grupları bastırmaya çalışıyorlardı. Mücahitler, rejime karşı silahlı bir çatışma başlatmıştı, bu, ilerde Sovyetler Birliği'ne yönelik acımasız bir gerilla savaşına dönüşecekti. Mücahitler içlerinde değişik doğrultuda ve ideolojide bir sürü grubu barındırıyordu. Değişik gruplar cihadı; inançsızlara karşı savaşı ve ülkenin Müslümanlaşmasını destekleyen bildiriler çıkarıyorlardı. Rejim, Mücahitlerle işbirliği yapabilecek herkese yaptığı baskıyı artırdı, bu türde ideolojik bildirileri basmak ya da dağıtmak kesinkes yasaklandı.

Sultan, hem Mchitlerin hem de komünistlerin brorlerini satıyordu. Bir yandan da koleksiyonculuk tutkusundan kurtulamıyor, eline geçen bildirileri ve kitapları ne pahasına olursa olsun daha pahalıya satma umuduyla birkaç nüsha olarak alıyordu. İnsanlara istedikleri her kitabı sağlayabilecek duruma gelmeyi istiyordu. En yasak yayınları da tezgâh altında gizliyordu.

Uzun sürmedi, birisi tarafından ihbar edildi. Mterilerinden biri, Sultan'ın dükkânından aldığı kitaplarla yakalanmıtı. Polisler yaptıkları bir baskında birçok yasak yayın buldular. Kitapları ilk kez böyle yakıldı. Sultan, adamakıllı sorguya çekildi, dayak yedi ve bir yıl hapse mahkûm edildi. Siyasi suçlularla aynı koğuta kaldı, hapishanenin bu bölümüne kalem, kâğıt, kitap girmesi yasaktı. Aylarca duvarlara baktı durdu. Fakat sonunda annesinin getirdiği yemek paketlerini gardiyanlardan birine rüşvet olarak verip, her hafta hapishaneye gizlice yeni kitaplar soktu. Çıplak ta duvarlar arasında Sultan'ın Afgan kültürü ve edebiyatına ilgisi arttı, Fars iiri, Afgan kültürü ve tarihi hakkındaki bilgisini derinletirdi. Dışarı çıktığında davasından daha emindi; Afgan kültürü ve tarihinin yayılması için savaacaktı. Gerek İslamcı gerillaların, gerekse komünist muhalefetin hazırladığı yasak yayınları satmaya devam etti, ancak bu kez öncekine kıyasla daha dikkatliydi.

Yönetim, onu göz hapsinde tuttu, be yıl sonra yeniden tutuklandı. Yeniden hapishane duvarları gerisinde Fars şiirini inceleme ve düşünme olanağı buldu. Bu kez, sularına bir yenisi daha eklenmiti: Kk burjuva; komünizmin en büyük hakaretlerinden biriydi bu. İddianame, onu kapitalizmin kurallarına göre para kazanmakla suçluyordu.

Bu dönemde Afganistan'daki komünist yönetim, savaşın acıları sürerken, aşiret toplumunu değiştirmek ve komünizmin olumlu yanlarını göstermek istiyordu. Tarımı kolektifletirme çabaları, halkın daha da acı çekmesine neden oldu. Yoksul çiftçilerin çoğu, zengin toprak ağalarından alınıp istimlk edilen toprağı kabul etmedi, İslam'ın kurallarına göre, çalınan toprakta ekim yapılması gnahtı. Kırsal kesimdeki halk protesto gösterileriyle ayaklandı, komünist ideolojideki toplumsal projeler başarılı olamadı. Sonunda yönetim bundan vazgeçmek zorunda kaldı. Savaş tüm gücüyle hızlandı, öyle bir savatı ki bu on yıl sonra 1,5 milyon Afganlının hayatına mal olacaktı.

'Kk burjuva kapitalisti' hapisten çıktığında 35 yaına gelmişti. Kabil, Sovyetler Birliği'ne karşı sürdürülen savaştan nerdeyse hiç etkilenmemiti, çünkü savaş daha çok kırsal kesimde devam etmişti. İnsanlar gündelik hayatın zorluklarına dalmılardı. Bu kez annesi onu evlenmeye razı etti. Ona bir generalin kızı olan erife'yi bulmuştu, güzel ve eline çabuk bir kız. Evlendiler,  oğulları ve bir kızları oldu; her iki yılda bir ocuk.

Sovyetler Birliği, 1989 yılında Afganistan'dan çekildi, halk sonunda barış olacak diye umutlanıyordu. Ancak Mchitler silahlarını bırakmadılar, çünkü Kabil'deki rejim hâlâ Sovyetler tarafından destekleniyordu. 1992 yılının mayıs ayında Mchitler, Kabil'i ele geçirdiler ve i savaş tüm şiddetiyle patlak verdi. Ailenin Mikrorayon adı verilen, Sovyet tipi toplu konutlardan oluşan mahalledeki apartman dairesi, birbiriyle savaşan karit grupların tam ortasında kaldı. Roketler

duvarlarda patladı, mermiler pencereleri tuzla buz etti. Bir hafta evde, yerde yatarak beklediler, bir hafta sonra bomba yağmuru bir iki saatliğine yatıtığında, Sultan ailesini alarak Pakistan'a kağırdı.

Sultan Pakistan'dayken devlet kütüphanesi gibi, kendi kitapçı dükkânı da yağmalandı. Değerli kitaplar, çok az bir para karşılığı koleksiyonculara satıldı ya da tank, mermi veya el bombası karşılığı takas edildi. Sultan bile kitabevinin ne hale geldiğine bakmak için Pakistan'dan geri döndüğünde, milli kütüphaneden çalınmış kitapların birçoğunu satın aldı. Çok da ucuza geldi ona. Yüzlerce yıllık bir sürü el yazmasına 20-30 dolar dedi. Bunlar arasında Özbekistan kaynaklı 500 yıllık bir el yazması vardı ki Özbekistan hükümeti daha sonra ona bu el yazmasını satması için 25.000 dolar teklif edecekti. En çok sevdiği epik air Firdevsi'nin büyük eseri ahname'nin bir zamanlar Zahir ah'a ait olan kopyası geçti eline. Çok değerli kitapları, bunların başlıklarını bile okuyamayan yağmacılardan yok pahasına satın aldı.

Dört yıllık yoğun bombardımandan sonra Kabil bir yıkıntı ehir haline gelmiş ve 50.000 hemerisini yitirmiti. 27 Eylül 1996'da Kabil halkı uyandığında, savaşın kesildiğini fark etti. Bir gece önce Ahmed ah Me-sud, birlikleriyle Panir vadisine kağmıtı. İ savaş sırasında her gün binlerce patlamayla sarsılan ehir, şimdi mutlak bir sessizliğe brnmt.

Bakanlık sarayının önündeki bir direkte iki ceset sallanıyordu. Daha iri olanı baştan ayağa kana bulanmıtı. Hadım edilmiş, parmakları ezilmi, göğsü ve yüzü paralanmıtı, alnında da bir kurşun deliği vardı.

Diğeri ise sadece vurulmuş ve direğe asılmıtı, cepleri Afgani ile doluydu -bir çeşit hakaretin sembolüydü bu. Bu adamlar, eski bakan Muhammed Necibullah ve erkek kardeiydi. Necibullah, herkesin nefret ettiği biriydi, Sovyetlerin Afganistan'ı işgal ettiği dönemde gizli polis efiyken 80.000 halk dmanının idam edilmesini emretmiti. 1986'dan 1992'ye kadar ülkenin lideri olarak Sovyetlerce desteklendi. Mchitler yönetime geldiğinde, Burhaneddin Rabbani cumhurbaşkanı, Mesud savunma bakanı olmuş, Necibullah'ın da Birleşmiş Milletler binasında hapsine karar verilmişti.

Taliban, Kabil'in doğu yakasını ele geçirip, Mchit yönetimi kağmaya karar verdiğinde, Mesud hapisteki önemli tutuklusuna kendisiyle gelmesini önerdi. Necibullah, Kabil dışında hayatta kalamayacağını düşünerek Birleşmiş Milletler binasında emniyet gleriyle birlikte kalmayı seçti. Bir Petun olarak Taliban içindeki

Peştunlarla pazarlık yapabileceğini düşünmüştü. Ertesi sabah, bütün emniyet güçlerinin ortadan yok olduğunu gördü. Cami minarelerinden, Taliban'ın kutsal rengi olan beyaz bayrak sallanıyordu. Kâbilliler Ariana meydanındaki direğin etrafında inanmayan gözlerle toplandılar. Orada asılı duran adamlara baktıktan sonra sessizce evlerine döndüler. Savaş sona ermişti. Yeni bir savaş başlıyordu: Halkın coşkularına yönelik bir savaş.

Taliban, düzen ve asayiş sağladı ama Afgan sanatı ve tarihine öldürücü son darbeyi de vurdu. Rejim yanlıları, Sultan'ın kitaplarını yaktı ve Kabil müzesinde ellerinde baltalarla toplandılar, kendi Kültür Bakanları da şahit olarak bulunuyordu.

Müzeye geldiklerinde pek bir şey kalmamıştı. İç savaş sırasında taşınabilir her şey yağmalanmıştı, Büyük İskender'in ülkeyi ele geçirdiği dönemden kalan testiler, Cengiz Han'ın Moğol çeteleriyle arasındaki savaşta kullanıldığı sanılan kılıç, İran minyatürleri ve altın paralar yok olmuştu. Müzedeki parçaların çoğu bugün kimliği bilinmeyen koleksiyoncularda bulunuyor. Yağmalama işlemi başlamadan önce ne yazık ki çok az parça kurtarılabilmişti.

Binlerce yıllık Buda heykelleri ve fresklerle, Afgan kralları ve prenslerinin çok büyük heykelleri ayakta idi. Taliban askerleri burada da Sultan'ın kitap dükkânına geldikleri ruhla işlerine giriştiler. Talibanlar, sanata benzer ne kalmışsa mahvederken, müze bekçileri onları seyrediyor ve ağlıyorlardı. Heykelleri baltalarla parçaladılar; üzerlerinde durdukları kaideler, kil parçaları ve mermer tozu ortasında çırılçıplak kalana kadar. Binlerce yıllık tarihi yok etmeleri sadece yarım gün sürmüştü. Vandalizmden geriye kalan tek şey, üzerine bir Kuran suresinin işlendiği bir kitabeydi. Kültür Bakanı buna dokunulmamasına karar vermişti.

Taliban'ın sanat cellâtları, iç savaşta da bombardıman edilmiş müze binasından çıkıp gittikten sonra müze bekçileri, taş yığınları arasında kalakaldılar. Kalan parçaları dikkatle toplayıp tozları süpürdüler. Parçaları kutulara koyup işaretlediler. Bazı parçaların ne olduğunu görmek mümkündü, bir heykelden kalan bir el, dalgalı bir saç gösteren bir başkası... Kutular, günün birinde restore edilebilir umuduyla bodrum katına kaldırıldı.

Taliban'ın düşmesinden altı ay önce de Bamiyan'daki dev Buda heykelleri havaya uçuruldu. Bu heykeller iki bin yıllık olup, Afganistan'ın en büyük kültür hazinesiydi. Konulan dinamit o kadar kuvvetliydi ki, heykellerden toplanacak parça bile kalmamıştı geriye.

Bu rejim döneminde Sultan Han, Afgan kültüründen parçalar kurtarmaya çalıştı. Kitaplarının yol kavşağında yakılmasından sonra hapisten rüşvet karşılığı çıktı ve aynı gün kitabevinin mührünü kırarak dükkânına girdi. Kitaplarından geriye kalanlar arasında oturdu ve ağladı. Kalın ispirotlu bir kalemle askerlerin gözünden kaçan resimli kitaplardaki resimlerin üzerlerini çizdi, karaladı. Böylesi kitapların yakılmasından daha iyiydi. Sonra aklına başka bir fikir geldi, kartvizitlerini yapıştırdı resimlerin üzerine. Böylece resimleri, ileride gerektiğinde yeniden ortaya çıkarılabilecek biçimde kapatmış oluyor, aynı zamanda esere kendi damgasını vuruyordu. Belki bir gün kartları çıkarırdı.

Ancak yönetim giderek acımasızlaşıyordu. Yıllar geçtikçe, püriten görüş ve Hz. Muhammed dönemindeki kurallara harfiyen uyma amacı daha da öne çıkıyordu. Sultan, yine Kültür Bakanlığı'na çağırıldı.

"Biri seni izliyor" dedi bakan ona, "ben seni ne yazık ki koruyamam."

2001 yılının yazıydı, işte o zaman ülkeyi terk etmeye karar verdi Sultan. Kendisi, iki karısı, oğulları ve kızı için Kanada vizesine başvurdu. Eşleri bu dönemde çocuklarla birlikte Pakistan'da yaşıyor ve mülteci hayatından nefret ediyorlardı. Ancak Sultan, kitaplarından vazgeçemeyeceğini biliyordu. Kabil'de şimdi üç kitabevinin sahibiydi. Birini erkek kardeşleri, ikinci en büyük oğlu on altı yaşındaki Mansur, öbürünü de kendisi işletiyordu.

Kitapların sadece bir kısmı raflarda duruyordu. Çoğunluğu, neredeyse on bine yakın kitap, Kabil'deki birçok tavan arasında gizlenmişti. Otuz yıldır ne pahasına olursa olsun oluşturduğu kitap koleksiyonunun yitmesine razı olamazdı. Taliban ya da diğer savaşçıların Afganistan'ın ruhunu daha da mahvetmelerine izin veremezdi. Koleksiyonu için kimsenin bilmediği gizli bir hayali, planı da vardı üstelik. Taliban çekip gittiğinde ve Afganistan güvenilecek bir yönetime kavuştuğunda, raflarında bir zamanlar yüz binlerce kitap bulunan, ancak şu anda bütün kitapları sökülüp alınmış şehir kütüphanesine bağışlayacaktı kitaplarını. Ya da kendisi bir kütüphane kuracak, kendisi de kütüphaneci olarak çalışacaktı, böyle düşünüyordu.

Karşılaştığı ölüm tehditleri yüzünden Kanada elçiliği ona ve ailesine vize verdi. Ancak, Sultan oraya hiç gitmedi. Eşleri bavullarını toplayıp, yolculuk için hazırlanırken, Sultan geziyi erteleyebilmek için bir sürü mazeret buldu. Bazı kitapların gelmesini bekliyordu, kitapçı dükkânı tehdit altındaydı, bir akrabası ölmüştü. Hep bir engel çıkıyordu.

Sonra 11 Eylül'e gelindi. Gökten bombalar yağmaya başlayınca Sultan, Pakistan'daki eşlerinin yanına gitti. Evlenmemiş, küçük kardeşlerinden biri olan Yunus'a, Kabil'de kalarak dükkânlarına göz kulak olmasını buyurdu.

Amerika Birleşik Devletleri'ndeki terör eylemlerinden iki ay sonra Taliban rejimi düştüğünde, Kabil'e ilk gelenlerden biriydi Sultan. Sonunda raflarını istediği kitaplarla doldurabilirdi. Yabancılar üzeri ispiroto kalemle

çizilmiş resimli tarih kitaplarını antika olarak satabilir, kartvizitlerini insan resimleri üzerinden çıkarabilirdi. Kraliçe Süreyya'nın beyaz kollarını, Emanullah Han'ın madalya dolu göğsünü yeniden herkese gösterebilirdi. Bir sabah dükkânında, dumanı tüten bir bardak çay ile ayakta durarak Kabil'in uyanışını seyretti. Hayalini nasıl gerçekleştireceğini düşünürken, en sevdiği şair Firdevsi'nin bir sözü geldi aklına: "Başarmak için bazen bir kurt bazen de bir kuzu olmak gerekir." Şimdi kurt olmanın zamanı, diye düşündü.

Suç ve Ceza

Dört bir yandan direğe doğru taşlar yağdı, çoğu hedefi buldu. Kadın çığlık atmamış, ancak topluluktan bir bağış duyulmuştu. İri yapılı bir adam, büyük ve kenarları keskin iyi bir taş bulmuş, kadının gövdesine nişan aldıktan sonra bütün gücüyle fırlatmıştı. Taş tam karnına o kadar şiddetli isabet etti ki burkanın gerisinden günün ilk kanı görüldü. Bu, topluluğun tezahüratına neden olmuştu. Aynı büyüklükte bir ikinci taş, kadının omzunu boyladı. Kan ve alkışı da beraberinde getirdi.

James A. Michener Kervanlar

Şerife, miyadını doldurmuş ikinci kadın, Peşaver'de bekliyor, iç huzuru yok. Biliyor ki kocası bu aralar bir gün gelecek, ama tam olarak ne zaman Kabil'den yola çıkacağını söyleme zahmetine katlanmıyor Sultan. Bu yüzden Şerife onu evde günlerce, saatlerce bekliyor.

Yemek, her öğünde, evin erkeği gelir umuduyla hazırlanıyor. Şöyle iyi besili bir tavuk, onun sevdiği ıspanak yemeği, ev yapımı yeşil acı biber sosu. Temiz, yeni ütülü kıyafetleri yatağının üzerinde hazır bekliyor.

Mektupları özenle bir kutunun içine yerleştirilmiş.

Saatler geçiyor. Tavuğun üstü örtülüyor, ıspanak ısıtılabilir yine, acı sos dolaba kaldırılıyor. Şerife, yeri süpürüyor, perdeleri yıkıyor ve bitmek tükenmek bilmeyen tozu alıyor. Oturuyor, içini çekiyor ve biraz ağlıyor. Onu özlediği için değil. Bir zamanlar yaşadığı hayatı özliyor, çalışkan, saygı duyulan, görgülü bir kitapçının karısı, oğullarının ve kızlarının annesi olduğu günleri. Seçilmiş olan kadın olduğu zamanı.

Bazen ondan nefret ediyor; hayatını mahvettiği, çocuklarını ondan ayırdığı ve bütün dünyaya karşı onu utandırdığı için.

Sultan, Şerife'yle evleneli on sekiz yıl oldu, ikinci karısını da iki yıl önce aldı. Şerife, boşanmış bir kadın gibi yaşıyor, ancak eşinden ayrılmış bir kadının özgürlüğü yok onda. Sultan hâlâ onun efendisi. Pakistan'da oturmasına o karar verdi, en değerli kitaplarını bulundurduğu bu eve göz kulak olsun diye. Burada bir bilgisayar, telefonu var, buradan müşterilerine siparişlerini paketleyip gönderebilir, buradayken elektronik postasını izleyebilir. Ne posta ne telefon bağlantısının ne de bilgisayar hizmetlerinin çalıştığı Kabil'de imkânsız olan her şeyi yapabilir buradayken. Şerife'nin burada yaşıyor olmasının nedeni, bunun Sultan için uygun olması.

Şerife için boşanma hiçbir zaman bir alternatif olmadı. Bir kadın eğer boşanmak isterse, hiçbir şeyde hak iddia edemez. Çocuklar kocaya verilir, erkek kadının onları görmesini bile reddedebilir. Ailenin yüz karası olur, genelde dışlanır ve tüm ortak mallar erkeğe devredilir. Şerife, boşansaydı, erkek kardeşlerinden birinin evine taşınmak zorunda kalırdı

İç savaş sırasında, doksanlı yılların başında ve Taliban rejimi döneminde Han ailesi Peşaver'de, her on kisten birinin Afganlı olduğu Hayatabad mahallesinde yaşadı. Erkek kardeşleri, kız kardeşleri, Sultan, Sonya, oğulları, teker teker Kabil'e geri döndüler. Önce on altı yaşındaki Mansur, sonra on iki yaşındaki Aymal ve sonunda da on dördündeki İkbâl. Yalnızca Şerife ve en küçük kızları Şebnem kaldı geride. Sultan'ın onları Kabil'e, ailelerinin ve arkadaşlarının yanına getirteceği günü iple çekiyorlar. Sultan devamlı söz veriyor, ancak hep bir şey çıkıyor. Afganistan'daki mermi ve bombalardan kaçarak geçici olarak sığındıkları Peşaver'deki köhne ev, şimdi onun zindanı oldu. Buradan, kocasının izni olmadan ayrılamaz.

Sultan'ın ikinci düğününden sonraki yıl Şerife, o ve yeni karısıyla birlikte yaşadı. Şerife, Sonya'ya hem aptal hem de tembel gözüyle baktı. Belki tembel değildi ama Sultan onun küçük parmağını bile kıpırdatmasına izin vermezdi. Yemekleri Şerife pişirir, servisi o yapar, evi temizler, yatakları düzeltirdi. İlk zamanlarda Sultan Sonya'yla günlerce yatak odasına kapanır, kapıyı kilitler, ara sıra da çay ya da su istetirdi. Şerife odadan fısıldaşmalar ve kahkahalar işitir, bazen de yüreğini yaralayan sesler duyardı.

Kıskançlığını bir yana bırakıp örnek hanım olmaya çalıştı. Akrabaları ve arkadaşları ilk eşler arasında bir yarışma yapılırsa ödülü onun hak edeceğini söylüyorlardı. Kimse onun ikinci plana konulduğu için şikâyet ettiğini, Sonya ile tartıştığını ya da onu küçük düşürdüğünü görmedi.

En harareti cicim ayları sona erdikten sonra Sultan işe gitmek için odadan çıkınca, iki kadın aynı mekânlarda dolanır oldular. Sonya pudralanır, yeni elbiselerinin birini çıkarıp öbürünü giyerken Şerife de civcivlerinin üzerine titreyen anaç bir tavuk gibi davranmaya çalışıyordu. En ağır işleri o üstlendi, zamanla Sonya'ya Sultan'ın en sevdiği yemekleri yapmayı öğretti, giysilerinin nasıl katlanıp yerleştirileceğini, banyo suyunu ne kadar ılık sevdiğini, bir kadının kocası hakkında bilmesi gereken diğer ayrıntıları hep o öğretti.

Ama utanç, o utanç. Bir adamın ikinci ya da üçüncü bir kadın alması o kadar olağan dışı olmasa da, küçük düşürücü bir durum. Kenara itilen kadın, her koşulda 'yeterli değil' damgasını yer. Özellikle Şerife böyle hissediyordu, çünkü kocası genç olanı tercih ettiğini açıkça gösteriyordu.

Şerife soran herkese, rahmindeki polipten ötürü ameliyat olduğunu anlatıyor ve doktorunun, hayatta kalmak için kocasıyla yatmamasını tavsiye ettiğini söylüyordu. Sultan'a yeni bir eş bulmasını kendi önermiş, Sonya'yı da kocası için kendisi seçmişti. "Ne de olsa bir erkek o" diyordu.

Şerife'nin uydurduğu bu hastalık, çocuklarının annesi olarak yetersiz addedilmekten çok daha az utanç vericiydi. Kocası güya doktorun tavsiyesi üzerine yeniden evlenmişti.

Şerife, işi iyice abarttığında, parlayan gözlerle Sonya'yı kendi öz kardeşi, Sonya'nın kızı Latife'yi de öz kızı gibi sevdiğini anlatırdı.

Sultan'ın aksine çok eşli bu tür evliliklerde erkekler, karılarına dengeli davranabilmek için yoğun bir çaba harcar, bir gece bir eşte kalırlarsa, bir gece de öbür kadınla birlikte olurlar ve bu yıllarca böyle sürer gider. Kadınların aynı yaşta çocukları olur ve birlikte, kardeş gibi büyürler. Anneler, bir kartal gibi diğer kardeşleriyle aynı muameleyi görmesi için çocuklarının üzerine titrer, öbür eşe ne kadar kıyafet ve hediye alınmışsa kendilerine de aynı şeylerin alınmasını sağlarlar. Bu konumdaki çift eşlerin çoğu, birbirlerinden o denli nefret ederler ki birbirleriyle tek kelime bile konuşmazlar. Kimileri ise çok eşliliği erkeğin hakkı olarak kabullenir ve birbirleriyle arkadaş bile olabilirler. İkinci eşler, ne de olsa kendi istekleriyle evlenmemiş, ailelerinin yaptıkları anlaşmayla bu tür evliliklere zorlanmışlardır. Çok az genç kızın hayalini birinci karının kuması olmak süsler. İlk eş erkeğin gençliğini almıştır, ikinci eş de onun yaşlılığı kalır. Bazen iki eş de adamı istemediklerinden her gece aynı şiltede yatma zorunluluğundan kurtulduklarına sevinirler.

Sultan'ın bir zamanlar Kabil'in en güzel gözleri diye övdüğü, kahverengi ahu gözler, çevreye boş boş bakıyor. Şerife'nin gözleri artık parlaklığını yitirmiş, şişik göz kapakları ve yumuşak kırışıklıklarla çevrilmiş. Açık renkli tenini, makyajla örttüğü cilt lekeleri bürümüş. Bacaklarının kısılgını, beyaz tenini öne çıkararak unutturmaya çalışmıştır hep. Uzun boy ve açık ten, Afganlıların en önemli statü sembolleridir. Şerife, gençliğini koruyabilmek için elinden geleni yapmıştır, kocasından birkaç yaş daha büyük olduğu belli bile olmaz. Saçlarındaki beyazları kendi boyayarak halleder ancak yüzündeki hüznü bir türlü gizleyemez.

Evde ağır adımlarla yürüyor. Kocası üç oğlunu da alıp Kabil'e götürdüğünden bu yana yapacak çok az iş var. Halılar fırçalandı, yemek hazır. Televizyonu açıyor ve vurdulu kırdılı bir Amerikan filmi seyretmeye başlıyor; bilim kurgu türündeki bu filmde, güçlü, yakışıklı kahramanlar, ejderhalar, canavarlar ve iskeletlerle dövüşüyor ve sonunda kötü kalpli yaratıkları yenilgiye uğratıyorlar. Şerife, bilmediği bir dilde; İngilizce de olsa, filmin heyecanına kaptırıyor kendini. Film bitince görümcesine telefon ediyor. Sonra ayağa kalkıyor, pencereye gidiyor. Buradan, evin ikinci katından durup baktığında, aşağıdaki avlularda neler olup bittiğini tamamiyle görebiliyor. Bütün avluların duvarları insan boyunda. Bütün avlularda kendi avlusunda olduğu gibi çamaşırlar asılı.

Ancak Hayatabad'da bilmek için görmeye gerek yok. İnsan, oturma odasında gözleri kapalıyken bile komşunun yüksek sesle bir Pakistan pop melodisi dinlediğini, bazı çocukların ağlarken, diğerlerinin oyun oynadığını, bir kadının halı patakladığını, birinin güneş altında bulaşık yıkadığını, komşulardan birinin yemeği yaktığını, diğerinin sarımsak ayıkladığını bilir.

Seslerin ve kokuların söylemediklerini ise, dedikodular tamamlar. Herkesin birbirinin ahlakını gözetlediği bu mahallede söz, kuru otları yakan alev kadar çabuk yayılır.

Şerife, köhnemiş tuğla evi ve beton dökülmüş avuç içi kadar küçük avluyu üç aile ile paylaşıyor. Sultan'ın o gün de gelmeyeceğini anladığında aşağıdaki komşu kadınlara gidiyor. Alt kattaki evde kadınlar avlu çevresindeki diğer komşulardan bazılarıyla oturup sohbet ediyorlar. Her perşembe öğleden sonra nazar denilen dinî bir törende buluşuluyor. Laflayıp dua ediliyor.

Başörtülerini daha da sıkı bağlayıp, seccadelerini Mekke yönünde sererler, secdeye yatıp kalkarak dua eder, tekrar eğilip kalkar dua okurlar, bunu tam dört kez tekrarlarlar. Duaları içlerinden okurlar, sadece dudakları kıpırdar. Seccadeler boşalınca, namaz sırası diğerlerindedir.

Bağışlayan, Esirgeyen Allah'ın adıyla

Allaha övgüler olsun, tüm dünyanın yaradanı

O, Bağışlayan, Esirgeyen

O, Mahşer gününün sahibi

Yalnız sana kulluk eder, senden yardım dileriz

Bizi doğru yola ilet,

Nimet verdiklerinin yoluna,

Gazabına uğrayanların, yolundan sapanların yoluna değil.

Fısıltıyla söylenen dua biter bitmez, sesler yükseliyor, anında gevezeliğe başlanıyor. Kadınlar duvar kenarındaki minderlere oturuyorlar. Yerdeki muşamba örtünün üzeri fincanlar ve kâselerle donatılmış. Yeni demlenmiş kakuleli çay, bisküvi parçaları ve şekerden yapılmış kuru bir pudinge ikram ediliyor. Herkes elini

yüzüne götürüyor ve sofraya çevresinde bir kez daha dua ediyor: La İlahe İllallah Muhammed -en Resulul-lah- Allah'tan başka Tanrı yoktur, Hz. Muhammed onun elçisidir.

Dua bitince, ellerini yüzlerine götürüp sıvazlıyorlar. Burundan başlanıyor, eller yukarı alınlar gidiyor, dışarı doğru açılıp yanaklardan aşağı iniyor ve dudaklarda son buluyor, sanki dua yeniliyor. Annelerinden öğrendiklerine göre, nazar ayininde ettiği dualar, insan bunu hak etmişse kabul edilir. Bu dualar doğruca Allah'a gitmektedir ve bunları kabul edip etmemek O'na kalır.

Şerife, Sultan'ın kendisiyle Şebnem'i Kabil'e götürmesini, böylece tüm çocuklarının etrafında olmasını Tanrı'dan diliyor.

Herkes Allah'a dileklerini iletip dua ettikten sonra, perşembe geleneğine başlanabilir: Tatlı yemek, kakuleli çay içmek ve yeni haberleri paylaşmak. Şerife, Sultan'ı her an beklediğine dair bir çift laf ediyorsa da kimse onu dinlemiyor. Hayatabad 103 numaradaki üç kişilik dram en ilginç konu olma özelliğini çoktan yitirmiş. Şimdi dedikodu dünyasının yıldızı, on altı yaşındaki Saliha. İki gün önce, işlediği affedilmez bir suçtan dolayı arka odaya kapatıldı. Şiltesinde öylece yatıyor, yüzündeki morluklar ve sırtındaki çizgi şeklindeki kabarıklıklarla.

Hikâyenin tüm ayrıntılarını bilmeyen kadınlar, gözleri fal taşı gibi açılmış, bilenlerden neler olduğunu öğreniyorlar.

Saliha'nın günahı altı ay önce başladı. Şerife'nin kızı Şebnem bir öğleden sonra, gizli gizli bir not getirdi.

"Kim olduğunu söylemeyeceğime dair söz verdim ama bir oğlan gönderdi bunu" dedi. Bu önemli görevi yerine getirdiği için telaş ve heyecandan yerinde duramıyordu. "Kendini göstermeye korkuyor ama ben kim olduğunu biliyorum."

Şebnem oğlandan sürekli yeni mesajlarla geldi, içinden ok geçen kalpler vardı, "I love you" yazıyordu, köşeli oğlan el yazısıyla, "ne kadar güzelsin" diyordu notlar. Karşılaştığı her genç çocukta esrarengiz mektup yazarını görüyordu Saliha. Ne giydiğine dikkat ediyor, saçının her zaman taranmış ve parlak olmasına özen gösteriyordu, dayısına da, kendisini uzun peçeyle dolaşmak zorunda bıraktığı için kızırıyordu.

Bir gün gelen notta, saat dörtte evlerinden birkaç bina ötedeki direğin altında olacağı yazıyordu, kırmızı bir kazak giymiş olacaktı. Saliha o gün evden ayrıldığında heyecandan titriyordu. Açık mavi kadife elbisesini giyip sevdiği takılarını; altın renkli bileziği ve ağır zincirlerini takıp takıştırarak, süslenmişti. Bir arkadaşını da yanına almış, uzun boylu zayıf, kırmızı kazaklı çocuğun önünden geçmeye zar zor cesaret etmişti. Çocuk arkası onlara dönük durmuş, yüzünü çevirmemişti.

Bunun üzerine kendisi de mesaj yazmaya başladı. "Yarın yüzünü dönmen lazım" diye yazdı ve notunu kuryelik işini canla başla ve görev bilinciyle yapan Şebnem'in eline sıkıştırdı. Ancak bu kere de yüzünü ona doğru dönmedi oğlan. Üçüncü gün, kısa bir süre için dönüp baktı. Saliha kalbi ağzına geliyor sandı ama mekanik bir şekilde yoluna devam etti. Heyecan, yerini saplantı biçiminde bir aşka bırakmıştı. O kadar yakışıklı değildi ama oydu o, notu yazan oğlandı. Aylarca birbirlerine mektuplar yazdılar ve gizli gizli bakıştılar.

Bu ilk suça yenileri eklendi, bir oğlandan mektup kabul etmek ne demek, üstelik de -Allah affetsin- bunlara cevap vermişti. Bundan sonraki ise, ailesinin seçmediği birine âşık olmaktı. Ondan hiç hoşlanmayacaklarını biliyordu. Eğitimi yoktu, parası yoktu ve iyi bir aileden gelmiyordu. Hayatabad'da ailenin istekleri önemlidir. Saliha'nın ablası, babasına karşı verdiği beş yıllık bir savaş sonunda evlenebilmişti. Ailesinin seçmediği birine âşık olmuş ve ondan vazgeçmemişti. Savaş, bu iki âşığın birer kutu ilacı başlarına dikmeleri ve hastaneye kaldırılmalarıyla sonuçlanmıştı. İşte o zaman anne ve babaları bu işe razı olmuşlardı.

Kader bir gün, Saliha ve Nedim'i bir araya getirdi.

Annesi hafta sonunu Islamabad'daki bazı akrabalarının yanında geçirecek, dayısı da bütün gün evde olmayacaktı. Sadece yengesi evdeydi. Saliha, bir kız arkadaşını görmeye gideceğini söyledi.

Dayısının karısı:

"İzin aldın mı?" diye sordu.

Saliha'nın babası Belçika'da bir mülteci kampında kaldığı sürece ailenin reisi, dayısıydı. Babası oturma izninin çıkmasını bekliyordu, izin çıkarsa çalışıp ailesine para gönderebilecek veya ondan da iyisi ailesini yanına aldırabilecekti.

"Annem, evdeki işleri bitirirsem gidebileceğimi söylemişti" diye yalan attı Saliha.

Arkadaşına değil, Nedim'le buluşmaya gitti.

"Burada konuşamayız" diyor Saliha çabucak, tesadüfen bir sokak köşesinde karşılaşmış gibi yaptıklarında. Nedim, bir taksi durdurup kızı içine itiyor. Saliha yabancı bir oğlanla hiçbir zaman bir taksiye binmemiş, yüreği ağzına geliyor. Bir parkta iniyorlar taksiden, Peşaver'de kadın ve erkeklerin birlikte gezebilecekleri parklardan biri bu.

Yarım saat kadar bir bankın üstünde oturup konuşuyorlar. Nedim gelecekte neler yapacağını anlatıyor, bir halı dükkânı açacak. Biri onları görecekt diye Saliha'nın ödü kopuyor. Bir saat geçmeden geri dönüyor. Ama

bu büyük bir olay olmuştur bile. Çünkü Şebnem, Nedim'in onu bir taksiye bindirdiğini görmüş ve Şerife'ye yetiştirmiş, o da kızın yengesine söylemişti.

Saliha eve gelir gelmez yengesi suratına bir tokat atıyor, odaya kapayıp, İslambad'daki annesine telefon ediyor. Dayısı eve geldiğinde, bütün aile odaya gelip ne yaptığını anlatmasını istiyor. Dayısı taksiyi, parkı ve bankı öğrenince kızgınlıktan tir tir titiyor. Bir kablo parçası buluyor ve yengesi kızı tutarken dayısı sırtına vuruyor da vuruyor. Ağzından burnundan kan gelinceye kadar suratına da vuruyor.

"Ne yaptınız? Ne yaptınız? Seni orospu!" diye bağırıyor dayı. "Rezil ettin ailemizi! Namusumuza leke sürdün. Yüz karası!"

Dayının sesi bütün evde yankılandı, komşunun açık pencerelerinden içeri girdi. Herkesin Saliha'nın suçunu öğrenmesi çok sürmedi. Bu suç, Saliha'nın odaya kapatılmasına neden oldu. Şimdi o, Nedim'in onu istemeye gelmesi, ailesinin onunla evlenmesine izin vermesi, Nedim'in bir halıcıda iş bulması ve kendi başlarına bir eve çıkmaları için Allah'a yakarıyor.

"Bir erkekle aynı takside oturan, başka şeyler de yapar" diyor yengesinin bir akrabası olan Nesrin ve Saliha'nın annesine kendini beğenmiş bir bakış fırlatıyor. Nesrin, söylediklerinin yaratacağı tepkiyi beklerken tatlıdan büyük bir kaşıkla atıştırıyor.

"Sadece parka gitmiş, bayıltıncaya kadar vurması da gerekmiyordu yani" diyor doktor olan Şirin.

"Biz onu durdurmasaydık hastanelik olurdu diyor Şerife. "Bütün gece avluda yerde yattı ve dua etti" diye sürdürüyor konuşmasını, uyuyamamış ve bedbaht kızın haline tanık olmuştur, "sabah ezanı okunana kadar, oracıkta yattı, kaldı."

Kadınlar iç çekiyorlar ve biri, bir dua mırıldanıyor. Hepsi Saliha'nın Nedim'le parkta buluşmakla bir hata işlediğini düşünüyorlar ama bunun aileye itaatsizlik ya da affedilmez bir suç olup olmadığı konusunda görüş birliğine varamıyorlar.

"Tanrım ne rezalet, ne utanç verici" diye yakınıyor Saliha'nın annesi. "Nasıl oldu da böyle bir kız yetiştirdim!"

Kadınlar ne yapılması gerektiğini tartışıyorlar. Eğer oğlan evlenmek isterse, rezalet unutulabilir. Ancak Saliha'nın annesi Nedim'i damat olarak istemiyor. Yoksul bir aileden geliyor, hiç okula gitmemiş, sokaklarda dolaşıp duruyor. O ana kadar tek çalıştığı yer bir halı atölyesi, ancak bu işi de elinde tutamadı. Eğer Saliha onunla evlenirse, çocuğun ailesinin evinde oturmaları gerekecek. Hiçbir zaman ayrı bir ev tutmaya paraları olmayacak. "Annesi iyi bir ev kadını değil" diyor kadınlardan biri. "Evleri pis ve dağınık. Kadın tembel, istediği her yere de gidiyor."

Orta yaşlı bir kadın Nedim'in büyükannesini hatırlıyor. Kabil'de otururlarken herkesi evlerine alırlardı deyip sesini alçaltarak ekliyor: "Evde yalnızken de erkekleri alırdı içeri. Bunlar akraba filan da değillerdi."

"Sana saygım büyük" diyor kadınlardan biri Saliha'nın annesine, "ama şunu itiraf etmeliyim ki Saliha'nın hep akıllı havada bir kız olduğunu düşünmüşümdür, makyaj yapar, allı pullu kıyafetlerle dolaşır. İffetsiz düşünceleri olduğunu anlamalıydın."

Bir süre bir sessizlik oluyor, sanki söylenenlere katılıyorlar da Saliha'nın annesine bunu göstermekten çekiniyorlar gibi bir hava esiyor. Kadınlardan biri ağzını kuruyor, artık akşam yemeğini düşünmenin sırası geldi. Diğerleri de teker teker ayağa kalkıyor. Şerife yukarı kata üç odalı kendi dairesine çıkarken, Saliha'nın kilitlendiği arka odanın önünden geçiyor. Ailesi cezasını kararlaştırana kadar bu odada kapalı kalacak.

Şerife içini çekiyor. Gelinleri Cemile'ye verilen cezayı hatırlıyor.

Cemile, en iyi ailelerden birinin kızıydı, zengin, lekesiz ve bir çiçek kadar güzel. Şerife'nin ağabeyi Kanada'da para biriktirmiş, böylece on sekiz yaşındaki bu güzeli alabilme olanağına sahip olmuştur. Düğün muhteşem olmuştur, beş yüz davetli, enfes yemekler ve gözleri kamaştıracak kadar güzel bir gelin. Cemile, Şerife'nin erkek kardeşini düğün gecesine değin görmemiş, her şey ailelerce ayarlanmıştı. Damat, kırk yaşlarında uzun boylu ve zayıf bir adamdı, Kanada'dan sırf Afgan törelerine göre evlenmek için gelmişti. Cemile ve kocası on dört gün yeni evli olarak birlikte kaldılar. Şerife'nin kardeşi hemen sonra vize işlerini halletmek için Kanada'ya geri döndü, Cemile de daha sonra gidecekti. Bu arada Cemile, Şerife'nin iki erkek kardeşi ve bunların eşleriyle aynı evde kalıyordu. Ancak vize işlemleri beklenenden daha uzun sürdü.

Üç ay sonra suç üstü yakalandı. Polis, bir adamı kızın odasından çıkarken görmüş ve aileye haber vermişti.

Adamı bir türlü bulamadılar, ancak Şerife'nin kardeşleri Cemile'nin odasında, adamın cep telefonunu buldular, bu da ilişkilerinin bir kanıtı olarak kabul edildi. Şerife'nin ailesi, evliliği hemen feshetti ve kızı ailesinin yanına geri gönderdi. Cemile evde bir odaya kapatılırken, ailesi de ne yapılacağını tartıştı.

Üç gün sonra Cemile'nin ağabeyi Şerife'ye gelerek, kardeşinin bir vantilatörün kısa devre yapması sonucu öldüğünü söyledi.

Ertesi gün cenaze merasimi vardı. Buketler dolusu çiçek, asık suratlar. Annesi ve kardeşleri teselli olmuyorlardı. Herkes Cemile'nin kısa süren hayatına ağlıyordu.

"Aynı düğünü gibi..." dediler, "cenazesi de muhteşem oldu." Ailenin namusu kurtulmuştu.

Şerife'nin elinde düğünde çekilmiş bir video kaset vardı, ancak Cemile'nin erkek kardeşi bunu ödünç almaya geldi. Bu kaset bir daha geri gelmedi, bir zamanlar bir düğün olduğuna dair hiçbir iz kalmamalıydı. Şerife

yine de ondaki resimleri saklıyor. Yeni evlenen çift, pastayı keserken gergin ve ciddi görünüyor. Cemile'nin ne hissettiği belli olmuyor, masum beyazı elbisesi ve tül peçesiyle, siyah saçları ve kırmızı dudaklarıyla çok güzel gözüküyor.

Şerife iç geçiriyor. Cemile büyük bir suç işlemiştir, ama kötü kalpli olduğu için değil, saflığından.

"Ölümü hak etmemiştir. Ancak Allah'ın emri" diye mırıldanıyor ve bir dua okuyor.

Anlayamadığı bir şey var yine de. Aile meclisi toplandığında annesi, Cemile'nin öz annesi onun öldürülmesine nasıl razı geldi? Üç oğlunu yukarıya, kızını öldürmeye gönderen annesi oldu sonunda. Ağabeyleri, küçük kardeşlerinin odasına çıktılar birlikte. Hep beraber yüzüne bir yastık kapattılar, bastırdılar kuvvetle, daha da büyük bir kuvvetle, taa ki vücudundaki can sönüp gidene kadar.

Annelerinin yanına geri dönmeden önce.

İntihar ve Şarkı

Afganistan'da bir kadının aşka olan özlemi tabudur, bu hem aşiretin hem de mollaların katı namus kavramları tarafından yasaklanmıştır. Genç insanların birbirleriyle buluşmaya, sevmeye veya seçim yapmaya hakları yoktur. Aşkın romantizmle ilgisi yoktur, aşk tam tersine ciddi bir suç olabilir, ölümle cezalandırılabilir. Öz disiplini olmayanlar soğukkanlılıkla öldürülürler. İki kişiden sadece biri ölümle cezalandırılırsa, bu istisnasız hep kadın olur.

Genç kadınlar öncelikle bir değiş tokuş aracı ya da satış objesidir. Evlilik, aileler arasında ya da aile içindeki bir sözleşmeden ibarettir. Evliliğin aşiret için getireceği fayda her şeyin üstündedir, duygulara önem verildiği çok ender görülür. Afganlı kadınlar, yüzyıllarca bu haksızlığa boyun eğmek zorunda kaldılar. Ancak kadınların yazdıkları şarkılar ve şiirler buna tanıklık etmektedir. Bu şarkılar birileri duysun diye yazılmamıştır, bunların yankıları bile dağlarda, çöllerde asılı kalır.

Afganlı şair Seyyid Bahaddin Mecruh, Peştun kadınlarının şiirleri üzerine yazdığı kitapta, "intihar ya da şarkıyla protesto ederler" diyor. Bu şiirleri yengesinin yardımıyla derleyen Mecruh, 1988'de Peşaver'de aşırı dinciler tarafından katledildi.

Şiirler ya da maniler halk ağzında yaşıyor ve çeşme başında, tarlaya giderken, ekmek fırını karşısında söyleniyor ve dilden dile dolaşıyor. Yasak aşkı konu edinen bu şiirlerde sevgili, hiçbir zaman evlenilen kişi değil, maniler kadınların kendilerinden epey yaşlı kocalarına duydukları nefreti anlatıyor. Aynı zamanda da kadın olmaktan duyulan gurur ve gösterilen cesaret konu ediliyor. Şiirlere kısa anlamına gelen landay deniyor. Bir kaç mısradan oluşuyor, genellikle kısa ve ritmik, "bir çılgılık ya da bir bıçak yarası gibi" diyor Mecruh.

Hain insanlar, görüyorsunuz ki bir ihtiyar,

Yatağıma yaklaşıyor

Ve soruyorsunuz neden ağlar bu ve saçlarını yolar.

Tanrım! Bana yine o karanlık geceyi gönderdin Ve yeniden titriyorum ben baştan ayağa Çünkü dönmeliyim o nefret ettiğim yatağa.

Kadınlar bu şiirlerde aynı zamanda isyan ediyorlar, tutkunun yasak, cezanın çok acımasız olduğu bir toplumda aşk için hayatlarını tehlikeye atıyorlar.

Bana elini ver sevgilim, tarlaya saklanalım

Sevişmek ya da bıçak darbeleri altında birlikte inlemek için.

Ben nehre atlarım, ama akıntı götürmez beni Kocam şanslı, hep nehir yatağında bulurlar beni.

Senin yüzünden öldürüleceğim yarın sabah. Beni sevmediğini söyleme bana.

Çılgılların çoğu hayal kırıklığı ve yaşanmamış bir hayata dairdir. Bir kadın Allah'a, bir sonraki hayata kadın olarak gelmektense bir taş olarak dünyaya gelmek için dua eder. Şiirlerden hiçbiri umuda dair değildir, tam tersine umutsuzluktur ana tema, yeterince yaşamamış olmak, güzelliğinin, gençliğinin ve aşkın zevkini çıkaramamış olmak.

Bir gül kadar güzeldim.

Senin altında bir portakal gibi sarardım.

Önce acıyı tatmamıştım.

O yüzden dümdüz uzadım, tam bir çam ağacı gibi.

Şiirler aynı zamanda şirinliklerle doludur. Kadın, vahşi bir içtenlikle, vücudunu, tensel aşkı ve yasak meyveyi övmektedir, sanki erkekleri şok etmeyi, onların erkekliklerini tahrik etmeyi istemektedir.

Ağzını benim ağzımın üstüne koy

Yalnız dilimi özgür bırak ki, aşktan bahsedebilsin.

Beni önce kollarına al, beni tut!

Ancak ondan sonra benim kadife baldırlarıma kendim bağlayabilirsin.

Ağzım senin, ye onu, korkma! Şekerden yapılmış değil, eriyip gitmez.

Al ağzımı senin olsun.

Neden testimi getiriyorsun, zaten ıslandım ben.

Seni küle çevireceğim
Bakışlarımı bir an sana yöneltirsem eğer.

İş Gezisi

Hava hâlâ serin. Güneşin ilk ışıkları kayalık dik dağ yamaçlarına henüz yansdı. Manzara, kahverengiden griye dönüşen toz rengi. Dağ yamaçları, her an heyelana yol açabilecek büyük kaya parçalarına, at nalı altında çatırdayan küçük çakıllara, ufak kil parçalarına kadar sadece taştan oluşuyor. Taşlar arasında yetişen deve dikenleri, kaçakçıların, mültecilerin ve asker kaçaklarının bacıklarını çiziyor. Bir yollar kargaşası birbirini kesiyor, kayaların ve taş yığınlarının arasında kaybolup gidiyor.

Burası, Afganistan'la Pakistan arasında, silahtan afyona, sigaradan kutu Cola'ya kadar her şeyin gizlice geçirildiği kaçakçılar yolu. Bu patikalar yüzyıllar boyu kullanılmış. Bunlar, Taliban ve Arap kökenli El-Kaide savaşılarının Afganistan'ı kaybettiklerini anladıklarında Pakistan'daki derebeylerinin kontrolü altındaki bölgelere giderken kimse görmeden geçtikleri patikalar. Kutsal Müslüman topraklarını işgal eden kâfir Amerikan askerlerine karşı çarpışmak için geri gelirken de bu patikaları kullanıyorlar. Sınır boyunca uzanan bölgelerde ne Afgan ne de Pakistan yetkililerinin kontrolü var. Sınırın her iki tarafında her Peştun aşiretinin kontrol altında bulundurduğu kendi bölgesi bulunmakta. Kanunsuzluk, tuhaf bir biçimde Pakistan ya yetkililerin asfalt yollarda ve yolun her iki yanında 20 metreye kadar olan alanda görev yapmaya hakkı var. Bunun dışındaki tüm alanlarda aşiret yasaları hüküm sürüyor.

Bu sabah da kitapçı Sultan Han, Pakistan'daki sınır polisinin burnunun dibinden geçip gidiyor. Pakistan polisi yüz metreyi aşmayan bir uzaklıkta bulunuyor. İnsanlar, atlar ve tepeleme yüklü eşekler yoldan yeterince uzak olduğu sürece, polisin yapabileceği hiçbir şey yok.

Ancak eğer yetkililer akışı kontrol edemezlerse, seyahat edenlerin çoğu durdurulup, silahlı adamlarca 'vergilendiriliyor', bunlar çoğu kez sıradan köylüler. Sultan, tedbirini almış. Sonya, paraları gömleğinin kollarına dikmiş, eşyalarını pis bir şeker torbasında taşıyor. Üzerinde de en eski şalvarı var.

Pakistan sınırı, Afganlıların çoğu için olduğu gibi Sultan'a da kapalı. Ülkede ailesi, evi ya da işi olması, kızının burada okula gidiyor olması bir şeyi değiştirmiyor, Pakistan'da istenmiyor. Pakistan, uluslararası toplumdan gelen baskı sonucu, teröristlerin ve Taliban yanlılarının ülkede saklanması önlemek amacıyla, sınırlarını kapattı. Ancak bu boş yere alman bir tedbir elbette, teröristler ve askerler sınır karakollarına ellerinde pasaportlarıyla zaten gelmiyorlar. Sultan'ın iş gezisine çıkarken geldiği patikaları izliyorlar. Binlerce insan, Afganistan'dan Pakistan'a her gün bu yoldan giriyor.

Atlar, dağ yamaçlarından yukarı tırmanırken zorlanıyor. Sultan, eğersiz at sırtında, azametle kurulmuş oturuyor. En eski kıyafetleri içinde bile iyi giyimli duruyor, sakalı her zaman olduğu gibi kesilip düzeltilmiş, küçük fesi kafasına tam oturmuş. Korkudan dizginlere sıkı sıkı yapışmış olsa bile, dağlardaki manzarayı görmeye gelmiş seçkin bir adam gibi görünüyor. Ancak çok rahat değil. Ters bir adımda uçuşumu boylayabilir. Ata gelince, üzerindeki kişinin kimliği ne olursa olsun, alıştığı patikalardan yavaş yavaş ilerliyor. Sultan değerli şeker çuvalını sıkıca bileğine dolamış. Çuvalın içinde korsan olarak basacağı kitaplar ve hayatının sözleşmesi olacağını umduğu kontratın müsveddesi bulunuyor.

Çevresinde onlara kapalı ülkeye girmek isteyen diğer Afganlılar var. At sırtında yan oturmuş, burkaları içinde kadınlar, akraba ziyaretine gidiyorlar. Bunlar arasında, Ramazan bayramını ailelerinin yanında kutladıktan sonra Peşaver'deki üniversiteye atla geri gitmekte olan öğrenciler bulunuyor. Arada belki kaçakçılar, belki de işadamları yürüyor. Sultan kimseye bir şey sormuyor. Sözleşmesini düşünüyor, dizginlere asılıyor ve Pakistan yetkililerine ateş püskürüyor. Önce arabayla bir günde Kabil'den sınırı geldi, iğrenç bir sınır karakolunda geceledi, sonraki bütün günü at sırtında, yürüyerek ve bir kamyonetin arka kasasında geçirdi. Ana yoldan gidilirse Peşaver sınırı bir saat uzaklıkta. Sultan, Pakistan'a kaçak olarak sokulmanın, insandan aşağı bir yaratık olarak davranılmanın onur kırıcı bir şey olduğunu düşünüyor. Pakistan, Taliban rejimine para ve silah yardımıyla bulunmuş, siyasi destek vermişti, tüm bunlardan sonra birdenbire Amerika'nın uşağı haline gelip sınırı Afganlılara kapatmasını ikiyüzlülük olarak algılıyor Sultan.

Pakistan, Suudi Arabistan ve Birleşik Arap Emirliği'nden sonra Taliban rejimini resmi olarak tanıyan tek ülkedir. Pakistan yetkilileri, Afganistan'ın Peştunların kontrolünde olmasını istiyordu, çünkü sınırın her iki yanında yaşayan Peştunlar üzerinde Pakistan'ın nüfuzu vardı. Taliban'ın neredeyse tümü, aynı zamanda Afganistan'ın en büyük etnik grubu olan, nüfusun aşağı yukarı yüzde 40'ına ulaşan Peştunlardan oluşuyordu. Ülkenin kuzeyindeki en büyük topluluk ise Tacikler. Afgan halkının dörtte birini Tacikler oluşturuyor. Taliban'a karşı amansız bir savaş veren ve 11 Eylül'den sonra Amerika tarafından desteklenen Kuzey İttifakı da büyük ölçüde Taciklerden meydana geliyordu. Pakistan ise Taciklere büyük bir şüpheyle yaklaşıyor. Tacikler, Taliban'ın düşmesiyle hükümette daha fazla güç elde edince, şimdi Pakistanlıların çoğu, düşmanlar tarafından çevrelendiklerini düşünüyorlar, doğuda Hindistan, batıda Afganistan.

Bu arada Afganistan'da halkın çoğunluğu arasında etnik bir nefret yok. Çekişmeler, kendi etnik halk gruplarını yanına alıp diğerine karşı savaşa kışkırtan savaş beyleri arasındaki güç gösterisinden kaynaklanmakta. Tacikler, Peştunların çok fazla güç elde etmelerinden ve yeni bir savaş olması halinde onları

katletmelerinden korkuyor. Peştunların Taciklerden korkması da aynı nedenden ötürü. Ülkenin kuzey batısındaki Özbeklerle Hazarlar arasında da buna benzer bir ilişki var. Çatışmaların bir kısmı da aynı etnik gruba ait savaş beyleri arasında olmuştur.

Kendilerinin veya başkalarının damarlarında hangi kanın aktığı konusu Sultan'ı çok fazla ilgilendirmiyor. Afganların çoğunluğu gibi etnik olarak oldukça karışıktır, annesi Peştun, babası da Taciktir. Birinci karısı Peştun, ikinci karısı ise Taciktir. Resmi olarak Tacik sayılmaktadır, çünkü etnik aidiyet babadan geçmektedir. Her iki grubun dilini de konuşur; hem Paşto hem de Farsçanın bir diyalekti kabul edilen Dari. Sultan, Afganlıların artık savaşı geçmişte bırakıp ülkenin yeniden yapılandırılmasında el ele vermelerinin zamanının geldiğini düşünüyor. Hayali, bir gün kaybedilen zamanı geri kazanmak ve komşu ülkelere yetişmek. Ancak durum hiç de iç açıcı gözüküyor. Vatandaşları, Sultan'ı hayal kırıklığına uğrattıyor. Kendisi yavaş fakat istikrarlı bir biçimde işini genişletmeye çalışırken, biriktirdikleri paraları Mekke'ye hacca gitmek için kullananlara esef ediyor.

Pakistan'a seyahatinden önce araba yedek parçası satan küçük dükkânı sayesinde zar zor geçimini sağlayan kuzeni Vahit ile tartıştı. Vahit, Sultan'ın dükkânına birkaç gün önce geldiğinde, Mekke'ye gidebilecek uçak parasını sonunda biriktirdiğini anlatmıştı.

"Dua etmenin sana bir yararı mı olacak sanıyorsun?" diye sormuştu Sultan, hor gören bir tavırla. "Kuran'da çalışmamız gerektiği yazılı, sorunlarımızı kendi kendimize halletmemiz gerektiği; terleyeceğiz, zorlanacağız. Ama biz Afganlılar tembeliz, o yüzden yardım istiyoruz, ya Batı'dan ya da Allah'tan."

"Ama Kuran'da Allah'a ibadet etmemiz gerektiği de yazılı" diye karşı çıktı Vahit.

"Peygamberimiz Hz. Muhammed onun adına yapılan bütün bağışları, çığlıkları ve onun adına söylenen tüm duaları duysa ağlardı" diye devam etti Sultan. "Yere baş koymak, bu ülkeyi ayağa kaldırmaya yetmez.

Yapabildiğimiz tek şey, bağışmak, dua etmek ve savaşmak. Ancak insan çalışmazsa, dualar hiçbir işe yaramaz. Tanrının inayetini bekleyemeyiz" diye bağırды Sultan, kendi sözlerinin akışından heyecanlanarak.

"Kör karanlıkta kutsal birini arıyoruz, bize yardım edebilecek tek şey ise bir körük!"

Kuzenini kızdırdığını biliyordu, ancak Sultan için hayatta en önemli şey çalışmaktı. Oğullarına öğretmeye çalıştığı şey bu, kendine koyduğu amaç buydu. İşte bu yüzden, oğullarını kitapçı dükkânlarında çalışıp da bir kitap imparatorluğu kurmasına yardımcı olsunlar diye okuldan almıştı.

"Mekke'ye gitmek, İslam'ın beş şartından biri" diye karşı çıkmıştı kuzeni. "İyi bir Müslüman olmak için kelime-i şahadet getirmek, namaz kılmak, oruç tutmak, zekat vermek ve hacca gitmek gerek."

"Hepimiz Mekke'ye gidebiliriz" dedi sonunda Sultan, ama bunu hak ettiğimizde, ancak o zaman, şükretmek için gitmeliyiz, dua etmek için değil."

Vahit, herhalde şimdi beyaz hacı giysileriyle Mekke yolundadır, diye düşünerek burnundan soluyor ve alnından akan teri siliyor Sultan. Güneş tam tepede. Patika sonunda aşağı doğru kıvrılıyor. Ufak bir vadide, daha geniş bir toprak yolun başında bir sürü kamyonet bekliyor. Bunlar Hayber Geçidi'nin taksileri, bunların sahipleri ülkeye girmesi istenmeyen yolcuları ülkelerine taşıyarak iyi para kazanıyorlar.

Tarihin büyük medeniyetleri, Çin ve Roma imparatorlukları arasındaki ticaret köprüsü olan İpek Yolu bir zamanlar buradan geçiyordu. İpek batıya, altın, gümüş ve yün doğuya taşınıyordu.

Bin yılı aşkın bir süredir, Hayber Geçidi'nden istenmeyen birçok kişi geçip gitmiştir. Persler, Yunanlılar, Moğollar, Afganlılar ve İngilizler ordularını bu geçitten ilerleterek Hindistan'ı fethetmeye çalıştı. Pers hükümdarı Darius, milattan önce yedinci yüzyılda Afganistan'ın büyük bir bölümünü fethetti ve ordusuyla Hayber Geçidi'nden ilerleyerek, İndus nehrine vardı. İki yüzyıl sonra da Büyük İskender'in generalleri ordularını, en dar kısmı ancak tepeleme yüklü bir devenin ya da iki atın yan yana durabileceği kadar geniş olan geçitten geçirdiler. Cengiz Han, İpek Yolu'nun bir bölümünü yakıp yıkarken, Marco Polo gibi daha barışçı gezginler ise sadece kervan yollarını izleyerek doğuya ulaştılar.

Darius döneminden başlayıp 1800'lerde İngilizlerin geçidi ele geçirmelerine kadar da işgal ordularını, her zaman, dağlık bölgelerdeki Peştun aşiretlerinin şiddetli direnişi karşıladı. İngilizlerin 1947'de geri çekilmesinden sonra bile geçidin ve Peşaver'e kadar uzanan yörenin kontrolü hâlâ bu aşiretlerin elinde. Bunların en güçlüsü, savaşçılarıyla korku salan Afridi aşireti.

Sınırı geçtikten sonra da ilk karşınıza çıkanlar yine silahlar. Ana yol boyunca, Pakistan'a ait tarafta, yavan manzarada, düzgün aralıklarla dağ yamaçlarına kazınmış ya da kirli tabelalara yazılmış Khyber Rifles yazısı göze çarpıyor. Khyber Rifles, bir silah şirketinin ismi, ama aynı zamanda da bölgede güvenliği sağlayan aşiret milisinin adı. Milisin koruması gerekenlerin değeri yüksek. Sınırdan hemen sonraki köy, haşhaş ve silahın ucuza satıldığı kaçakçı pazarıyla ünlü. Bu köyde kimse silah izni sormuyor, ancak Pakistan'ın kontrolü altındaki bölgeye silah sokmak, uzun hapis cezasını göze almak demektir. Toprak evler arasında, kara parayla yapılmış büyük parlak saraylar göze çarpıyor. Taştan yapılmış kaleler, Peştunların yüksek toprak duvarlarla çevrili geleneksel evleri, dağ yamacının üst kısmına serpiştirilmiş. Bu görüntüler arasında, İkinci Dünya Savaşı sırasında zırhlı Alman saldırısından korkan İngilizlerin inşa ettiği, ejderhanın dişleri olarak da adlandırılan, beton duvarlar yükseliyor. Bu kontrolü zor aşiret bölgesinde bazı yabancıların fidye almak için

kaçırıldığı oldu, bu yüzden yetkililer çok sıkı tedbirlere başvuruyorlar. Pakistan askerlerinin devriye gezdiği Peşaver'e giden ana yolda bile yabancılar muhafızları olmadan dolaşamıyorlar. Muhafızlar, Peşaver'e kadar elleri tetikte nöbet tutuyor. Yabancılar doğru evrakları ve muhafızları olmadan Peşaver'i terk edip Afganistan sınırı yönünde de yolculuk edemiyorlar.

Sultan, bir tarafı dağ yamacı, öbür tarafı uçurum dar yollardan iki saat boyunca araba sürdükten, birkaç saat at sırtında gittikten sonra, en sonunda yaylaya iniyor ve ufukta Peşaver görünüyor. Şehre, Hayatabad 103 numaraya gitmek için bir taksiye biniyor.

Şerife kapının çalındığını duyduğunda, hava kararmaya başlamıştı. "Yine de geldi demek." Kapıyı açmak için merdivenleri koşarak iniyor. Orada duruyor işte, yorgun ve pis. Şeker çuvalını Şerife'ye veriyor, o da yukarı taşıyor.

"Yolculuk iyi geçti mi?"

"Manzara nefisti" diye yanıtlıyor Sultan, "güneş batışı harikaydı."

O yıkanırken, Şerife de akşam yemeğini hazırlıyor; yer sofrasını yumuşak minderlerin ortasına kuruyor.

Sultan temiz, yeni ütülenmiş kıyafetleriyle banyodan geliyor. Şerife'nin çıkardığı cam tabaklara memnuniyetsiz bir bakış fırlatıyor.

"Cam tabakları sevmiyorum, ucuz görünüyorlar" diyor, sanki pis bir pazardan alınmış gibi.

Şerife, tabakları değiştiriyor ve porselen tabaklarla içeri geliyor.

"Hah, şimdi daha iyi, yemeklerin tadı bile değişti" diyor.

Sultan, Kabil'den son haberleri veriyor, Şerife, Hayatabad'dan. Birbirlerini görmeyeli aylar oldu. Çocuklardan, akrabalarından bahsediyorlar ve bir iki gün içinde neler yapacaklarını planlıyorlar. Sultan her Pakistan'a gelişinde, henüz Afganistan'a dönmemiş akrabalarına nezaket ziyaretleri yapmak zorunda. Önce, ailelerinde ölüm olanlar ziyaret edilmeli. Sonra, burada kalacağı süreye bağlı olarak, en yakın akrabalara, ardından da akraba dışındaki tanıdıklara gidilecek.

Sultan, Şerife'nin tüm kız ve erkek kardeşlerini, enişterini, kız kardeşlerinin kayınvalide ve kayınbabalarını, kuzenlerini ziyaret edeceği için oflayıp pufluyor. Geldiğini gizlemesi mümkün değil, bu kentte herkes her şeyi biliyor. Dahası bu nezaket ziyaretleri, Şerife'nin evliliğinden geriye kalan ender sorumluluklarından biri.

Şerife, kendi akrabalarına dostça davranmasını ve bu ziyaretlerde ona hâlâ karısı gibi davranmasını talep edebilir.

Ziyaretlerin planlanması sona erdikten sonra, alt kattaki son haberlere geliyor sıra, Saliha'nın maceralarına.

"Bir orospu nedir bilir misin sen?" diyor Sultan, minderlerde bir Roma imparatoru gibi yatarak, "işte bu kız o."

Şerife bunu kabul etmiyor, Saliha o oğlanla yalnız bile kalmadı ki!

"Önemli olan zihniyeti" diyor Sultan. "Şimdi orospu olmadıysa, kolayca olabilir. Bir iş bile bulamayacak o işe yaramaz oğlanı seçtiyse kendine, istediği mücevherleri ve güzel elbiseleri alacak parayı nereden bulacak?" diye soruyor. "Bir tencere, kapağı olmadan kaynarsa içine her şey düşebilir. Pislik, toz, toprak, böcekler, kuru yapraklar" diye devam ediyor Sultan. "Saliha'nın ailesi işte böyle yaşadı, kapağı olmadan. Her çeşit pislik düştü içlerine. Babaları ortada yok, onlarla aynı evde otururken bile, hiç eve uğramazdı. Üç yıldır Belçika'da mülteci olarak yaşıyor ve hâlâ ailesini yanına aldıracak evrakları tamamlamamıştı" diye burun kıvrıyor Sultan. "O da beceriksizin teki. Saliha yürümeye başladığından bu yana evlenecek birini arıyor. Tesadüfen bu fakir, işe yaramaz Nedim oldu. Ama önce bizim Mansur'u takmıştı kafayı hatırlıyor musun?" diye soruyor Sultan. Bu kez de kitapçı dedikodunun etkisine kaptırmıştı kendini.

"Annesi de vardı bu oyunda" diye hatırlatıyor Şerife. "Sürekli, artık ona bir kız bulma zamanının gelip gelmediğini soruyordu. Ben de hep daha erken diye cevap veriyor, oğlanın okuyacağını söylüyordum. En istemediğim şey, Mansur'un böyle kendini beğenmiş ve işe yaramaz bir kızla evlenmesiydi. Kardeşin Yunus Peşaver'e geldiğinde bu kez de o benzer sorulara hedef olmuştu, ama o da Saliha kadar ucuz bir kız almayı istemedi."

Saliha'nın suçu en ince ayrıntısına kadar didik didik edildi. Ancak karı kocanın konuşacağı daha çok akraba var.

Sultan, "Kuzenin ne alemde?" diye sorarak gülüyor.

Şerife'nin kuzenlerinden biri hayatını anne ve babasının bakımına adamıştı. Onlar öldüğünde 45 yaşındaydı ve erkek kardeşleri onu çocuklarına bir anne arayan dul bir adamla evlendirdiler. Sultan bu hikâyeden hiç sıkılmıyor.

"Düğünden sonra tümüyle değişti. Sonunda kadın oldu" diyerek gülüyor yine. "Ama hiç çocuğu olmadı, düğünden önce âdet kanamaları bitmiş olmalı. Bu da hiç ara vermemek demek, her gece ooh..." diyor ve gülüyor.

"Belki de..." diyerek öne atılıyor Şerife. "Hatırlıyor musun düğünden önce ne kadar cılız ve kara kuruydu.

Şimdi tümüyle değişti, herhalde sürekli ıslak dolaşıyordur..." diye kahkahayı koyuveriyor. Şerife pervasızca

ortaya attığı bu iddiaları ağızından kaçırırken, elini ağzına kapatıp kıkır kıkır gülüyor. Karı kocanın arasındaki samimiyet geri gelmişe benziyor, halılar üzerinde ve yemek artıkları arasında yerlere yatıp fıkırdaşıyorlar. "Anahtar deliğinden seyrettiğin yengeni hatırlıyor musun? Bir süre sonra kamburu çıkmıştı, kocası arkadan yapmayı seviyordu ya" diye gülüyor yine Sultan. Bir hikâyeyi bir başkası izliyor. Sultan ve Şerife küçük çocuklar gibi yerlerde yatıp akrabalarının cinsel hayatlarını makaraya alıyorlar.

Yüzeyden bakıldığında, Afganistan'da seks yok gibi. Kadınlar burkaların ardında gizleniyor, burka altındaki kıyafetler de geniş ve bol. Eteklerinin altına da uzun pantolonlar giyiyorlar, evde dört duvar arasında bile dekolte bir bluz giyene az rastlanıyor. Aileden olmayan kadın ve erkekler aynı odada oturmamalı, konuşmamalı, birlikte yemek yememeli. Kırsal kesimde düğün törenlerinde bile haremlik selamlık var, kadınlar kendi aralarında dans edip eğleniyor, erkekler kendi aralarında. Ama biraz derine inip de bakıldığında bir şeyler kaynıyor. Ölüm cezasına çarptırılma tehlikesine rağmen Afganistan'da dahi insanların sevgilileri, metresleri var. Kentlerde genç oğlanların ve erkeklerin bir gelin beklerken uğradıkları fahişeler var. Cinselliğin, Afgan mitolojisinde ve hikâyelerinde de yeri bulunuyor. Sultan, şair Mevlana Celaledin-i Rumi'nin sekiz yüzyıl önce yazdığı Mesnevi'deki hikâyeleri çok seviyor. "Cinselliği, başkalarını körü körüne izlememek gerektiğine dair bir sembol olarak kullanıyor" diyor. Şerife'ye şöyle anlatıyor:

"Dul bir kadının, çok sevdiği bir eşiği varmış, kadını her istediği yere götürür her emrine boyun eğmiş. Eşek iyi besleniyor ve iyi bakılıyormuş. Bir süre sonra, hayvanın sağlığı bozulmuş ve eskisinden daha çabuk yorulur olmuş. İştahı bile kaçmış. Dul kadın, ne olduğunu merak etmiş ve bir gece eşiğin uyuyup uyumadığına bakmak için ahıra gitmiş. Ahırda hizmetçisini samanlar üzerinde yataarken bulmuş, eşek de onun üstündeymiş. Her gece bu iş böyle devam etmiş, dul meraklanmış ve bunu kendisi de denemeye karar vermiş. Hizmetçiyi bir-iki günlüğüne evden uzaklaştırmış ve samanlara bu kez kendi yatmış, eşiği de üzerine almış. Hizmetçi eve döndüğünde hanımını ölü bulmuş. Dehşet içinde dul kadının kendisi gibi yapmadığını görmüş, meğerse o kendini eşiğe vermeden önce hayvanın erkeklik organını kısaltmak için bir balkabağı parçası takıyormuş. Ucu zaten yetiyormuş."

Kıkırdaşmaları sona erdikten sonra, Sultan minderlerden ayağa kalkıyor, uzun gömleğini düzeltiyor ve içerdeki odaya e-postasını okumaya gidiyor. Amerikan üniversiteleri 70'li yıllardan kalma dergileri sipariş ediyor, araştırmacılar eski metinleri soruyor, Lahor'daki basımevi de kâğıt fiyatlarına zam geldiği için kartpostalları basmak için yeni fiyattan bir hesap gönderiyordu. Kartpostallar, Sultan'ın en büyük gelir kaynağı, altmış tane kartı bir dolara bastırıyor ve üçünü bir dolara satıyor. Taliban ortadan yok olduktan sonra da her şey dilediği gibi gidiyor, her istediğini satabiliyor.

Ertesi gün, mektupları okumak, kitapçıları dolaşmak, postaneye gitmek, paket teslim alıp paket göndermekle ve bitmek bilmeyen nezaket ziyaretleriyle geçiyor. Önce kocası kanserden ölen bir kuzene yapılan başsağlığı ziyareti, sonra Almanya'da pizza dağıtıcısı olarak çalışan ve ziyarete gelen başka bir kuzenle görüşme.

Sultan'ın kuzeni Sait, bir zamanlar Afganistan'ın övünç kaynağı Ariana Havayollarında uçak mühendisi olarak çalışıyordu. Sait şimdi ailesiyle birlikte Kabil'e geri dönmeyi ve Ariana'daki eski işine yeniden başvurmayı tasarlıyor. Ancak önce, biraz daha para biriktirmek istediğinde. Almanya'daki pizza dağıtıcılığı, Afganistan'da uçak mühendisliği yapmaktan daha fazla gelir getiriyor. Ayrıca eve döner dönmez onu bekleyen soruna henüz bir çözüm bulmuş değil. Karısı ve çocukları Peşaver'de otururken o Almanya'da ikinci bir hanımla birlikte Kabil'e geri dönerse, hepsinin aynı evde oturması gerekecek. Bunu pek istemiyor. Birinci eşi ikinciği görmezlikten gelmeye karar verdi. Birbirleriyle hiç görüşmüyorlar ve kocası eskisi gibi eve para gönderiyor. Peki ya birlikte oturmaya başladıklarında?

Peşaver'deki günler yorucu bir biçimde geçiyor. Bir akraba, kiraladığı evden dışarı atılmış, bir başkası iş kurmak için yardım istiyor, bir diğeri borç peşinde. Sultan akrabalarına çok ender para veriyor. Parasal durumu iyi olduğundan, bu nezaket ziyaretlerinde sık sık yardım talepleriyle karşılaşılıyor. Ancak Sultan, bu isteklere genelde "hayır" diyor, çoğunun tembel olduğunu ve kendi başlarının çaresine bakmaları gerektiğini düşünüyor. En azından para almadan önce bir şeye yarayacaklarını kanıtlamaları lazım ve Sultan'a göre de çok az kişi bu sınıfa giriyor.

Karı koca misafirliğe gittiklerinde, konuşmaları açan, yönlendiren Şerife. Hikâyeler anlatıyor, gülücükler ve kahkaha dağıtıyor. Sultan genelde oturup dinliyor. Ara sıra, insanların çalışma ahlakı ya da işyerleri hakkında bir şeyler söylüyor. Ama Sultan bir anda karar verip de kalkma zamanının geldiğini söylerse, karı koca, Şebnem peşlerinde evlerine doğru yola çıkıyorlar. Hayatabad'ın isli sokaklarında sessizce yürüyüp çöplerin üzerinden atarlarken, ciğerlerini arka sokakların ağır havasıyla dolduruyorlar.

Şerife, bir akşam uzak akrabalarından birini ziyaret için her zamankinden biraz daha özenle süsleniyor. İki üç sokak ötede otursalar da, normalde nezaketen ziyaret edilecek akrabalar listesinde yer almıyorlar. Şerife, yüksek toplu ayakkabılarıyla kırıta kırıta yürürken, Sultan ve Şebnem de el ele tutuşmuş sallanarak onu izliyor.

İçtenlikle karşılanıyorlar. Ev sahipleri kuruyemiş, karamela ve çay ikram ediyor. Önce kibarca hal hatır soruluyor ve son haberler iletiliyor. Çocuklar, anne ve babalarının konuşmalarını dinliyor. Şebnem şamfistiği ayıklıyor ve sıkılıyor.

Çocuklardan biri yok ortada, on üç yaşındaki Belkis. Etrafta görünmemesi gerektiğini biliyor, çünkü ziyaretin sebebinin kendisi olduğunun farkında.

Şerife aynı amaçla daha önce de oraya gitmişti, bu kez Sultan, istemese de evlilik teklifinin ciddi olduğunu göstermek için orada bulunuyor. Sultan'ın küçük kardeşi Yunus adına oradalar. Yunus, Belkis'a bir iki yıl önce Pakistan'da mülteci olarak yaşadığı zaman göz koymuştu, ancak o zamanlar sadece bir çocuğu Belkis.

Şerife'ye onun adına kız istemeye gitmesi için rica etti, kendisi kızla bir kelime bile konuşmamıştı.

Aldıkları yanıt hep aynıydı, "daha çok genç." Kızın ailesi, büyük kızları, yirmi yaşındaki Şirin'i önerdi onlara.

Ancak Yunus, Şirin'i istemedi, "Belkis'in güzelliğinin yanına bile yaklaşamaz, dahası çok hevesli" demişti.

Yunus, aile ziyaretlerine geldiğinde çevresinden ayrılmamıştı Şirin. Ayrıca bir keresinde, kimsenin görmediği bir ara kızın elini uzun uzun tutmuştu. Elini tutmasına izin vermesi iyiye işaret değildi, bu Yunus'a göre iyi bir kız olmadığının göstergesiydi.

Kızın ebeveynleri en büyük kızlarının adına umutlarını yitirmediler, çünkü, Yunus iyi bir koca adayydı. Şirin başkasından evlenme teklifi aldığı anda, son kez Sultan'a gidip kızlarını Yunus için önermişlerdi. Ancak Yunus Şirin'i yine istememişti, gözleri Belkis'taydı ve orada kalmıştı.

Sürekli reddedilmesine rağmen Şerife, defalarca Belkis'ı istemeye gitti. Bu nezaketsizlik sayılmıyor, tam tersine evlilik teklifinin ne kadar ciddi olduğunu gösteriyordu. Eski âdetler, kız isteyen adamın annesinin kız evine gide gele, ayakkabılarının tabanlarının bir sarımsağın kabukları kadar incilmesi gerektiğini söyler.

Yunus'un annesi Bibi Gül, Kabil'de olduğu için bu görevi Şerife üstlenmişti. Yunus'un ne kadar mükemmel biri olduğunu, çok iyi İngilizce konuştuğunu ve Sultan ile kitapçada çalıştığını, kızlarının hiçbir şeyinin eksik olmayacağını anlatmıştı. Ancak Yunus yakında otuz yaşını bitiriyordu, "Belkis için çok yaşlı" dedi kızın anne ve babası.

Belkis'in annesi, Han ailesindeki delikanlılardan bir başkasıyla ilgileniyordu; Sultan'ın on altı yaşındaki oğlu Mansur'la. "Bize Mansur dersin, anında evet deriz" dedi.

Bu kez de Şerife'yi ilgilenmeyen. Mansur, Belkis'tan topu topu bir iki yaş daha büyüktü ve kıza bir kere dönüp bile bakmamıştı. Şerife, oğlunun evlenmesi için henüz çok erken olduğunu düşünüyordu. Okuyacak, dünyayı dolaşmaya çıkacaktı o.

"Üstelik o kızın on üç değil, en az on beş yaşında olduğuna bahse girerim" diyecekti Şerife daha sonra arkadaşlarına.

Belkis bir ara odaya giriyor, Sultan da onu görsün diye. Zayıf ve uzun boylu, on üç yaşından daha olgun gösteriyor. Üzerinde mavi kadife bir elbise var, beceriksiz, utangaç bir biçimde annesinin yanına oturuyor.

Belkis, misafirlerin ne istediğini biliyor ve durumdan rahatsızlık duyuyor.

"Ağlıyor, istemiyor" diyorlar ondan daha büyük iki ablası Sultan ve Şerife'ye, Belkis orada otururken. Belkis yere bakıyor.

Şerife gülüyor sadece. Gelinin istemiyor oluşu iyiye işaret, kalbinin temiz olduğunu gösteriyor.

Belkis birkaç dakika sonra kalkıp gidiyor. Annesi kızı adına özür diliyor, ertesi gün matematik sınavı var da! Seçilen kız pazarlık yapılırken zaten orada olmamalı. Önce taraflar birbirlerini tartıyorlar, sonra da para konusu konuşuluyor. Kızın ailesi ne kadar başlık alacak, düğün, gelinlik, çiçek ne kadar pahalı olacak. Bütün masrafları erkek tarafı karşılıyor. Sultan'ın orada oluşu tartışmaya ağırlık kazandırıyor, çünkü parası olan o. Ziyaret sona erdi, hiçbir şey karara bağlanamadı, bu ılık mart akşamında yavaş yavaş dışarı çıkıyorlar. Caddeler sessiz. "Bu aileyi sevmiyorum ben" diyor Sultan, "çok açgözlüler."

Özellikle Belkis'in annesini sevmiyor. Adamın ikinci karısı o. Adam ilk eşinden çocuğu olmayınca, yeniden evlenmiş. Yeni eş birinciden çok şikâyet edince de birinci eş dayanamayıp erkek kardeşinin evine taşınmış. Belkis'in annesi hakkında kötü hikâyeler anlatılıyor. Hırslı, kıskanç ve cimri bir kadın. En büyük kızı, Sultan'ın akrabalarından biriyle evlendi. Onun söylediğine göre tüm düğün tam bir karabasanmış, yeterince yiyecek olmadığından, etrafın yeterince süslenmediğinden yakınmış durmuş. Elma, ağacından uzağa düşmezmiş.

"Anasına bak kızını al dememişler boşuna" diye kararını veriyor Sultan.

Ancak isteksiz bir halde, "Yunus'un istediği kız buysa, elimizden geleni yapmalıyız. Sonunda evet diyeceklerinden eminim maalesef, ailemiz hayır denemeyecek kadar iyi bir aile" diyor.

Ailesinin isteklerini yerine getirdikten sonra Pakistan'a asıl yapmak için geldiği işine başlayabilir Sultan: Kitap basmak. Bir sabah erkenden, seyahatinin ikinci etabına doğru yola çıkıyor, Lahor'a, basım evlerinin, ciltçilerin ve yayınevlerinin şehrine.

Küçük bir bavul hazırlıyor, içine altı kitap, bir takvim, bir de değiştirmek için çamaşır yerleştiriyor. Paraları her zaman yaptığı gibi gömleğinin kolları içine dikilmiş ceplerde taşıyor. Sıcak bir gün olacağına benziyor.

Peşaver'deki otobüs durağı, yolculuğa çıkan insanlarla kaynıyor, otobüs şirketleri, yolcu kapmak için birbirleriyle yarışıyorlar. "İslamabad, Karaçi, Lahor!", her otobüsün yanında bir adam var, bağırıyor.

Otobüslerin belirli bir kalkış saati yok, dolan kalkıyor. Seyahat öncesi, küçük külahlarda fındık fıstık ve ayçiçeği satan adamlar doluyor içeri, patates cipsi, bisküvi, gazete ve dergi satıyorlar. Dilenciler ellerini açık pencerelerden uzatmakla yetiniyor.

Sultan, onları görmezlikten geliyor. Hz. Muhammed'in sadaka konusunda şöyle yorumladığı öğüdünü izliyor: İnsan önce kendini beslemeli, sonra ailesini, sonra yakın akrabalarını, sonra komşularını ve en sonunda da tanımadığı yabancı fakirlere bakmalı. Kabil'de dilencilerden kurtulmak için ara sıra birkaç Afgani sıkıştırır belki ama Pakistanlı dilenciler listenin en sonunda yer alıyor. Pakistan kendi yoksullarına kendi baksın.

Otobüsün en arkasındaki koltuklarda diğer yolcularla sıkış tıktık oturuyor. Bavulunu bacakları arasına almış. İçinde, bir kağıda çiziktirilmiş hayatının projesi var. Afganistan'ın yeni okul kitaplarını basacak. Bu ilkbaharda okullar açıldığında, çok fazla eğitim aracı bulunmayacak. Mücahitlerin ve Taliban hükümetlerinin bastırıldığı kitaplar bir işe yaramaz. Birinci sınıfta çocuklar alfabeyi şöyle öğrendi: "Cihad'ın C'si -dünyadaki amacımız, İsrail'in İ'si düşmanımız, kalaşnikof'un K'sı -yeneceğiz, Mücahitlerin M'si kahramanlarımız ..."

Matematik kitaplarında bile savaş temel bir yere sahipti. Okul çocukları -sadece erkek çocuklar içindi bu kitaplar- elmalar ve bisküvilerle değil, mermiler ve kalaşnikoflarla toplama çıkarmayı öğreniyorlardı.

Problemlerden biri şöyleydi:

"Küçük Ömer'in bir Kalaşnikof'u ve üç tane şarjörü vardır. Her şarjörde yirmi mermi bulunmaktadır.

Mermilerinin üçte ikisini kullanarak altmış tane kafir öldürürse her mermiyle kaç kafir öldürmüştür?"

Komünist dönemden kalan kitaplar da kullanılamaz. Bu kitaplardaki matematik problemleri arazi bölüşümü ve eşitlik idealleriyle dolu. Kızıl bayrak ve mutlu kolektif işçilerinin resimleri çocukların komünist rejime sempati duymalarını sağlayacaktı.

Sultan, ülkeyi kırk yıl boyunca göreceli olarak barış içinde yöneten ve 1973'te devrilen Kral Zahir Şah dönemindeki kitapları geri getirmeyi istiyor. Yeniden basabileceği eski kitaplarını buldu çıkardı, Farsça dersleri

için öyküler ve destanlar, bir artı birin iki ettiği matematik kitapları, biraz masum bir milliyetçilik dışında tüm ideolojik içeriğinden arıtılmış tarih kitapları.

Yeni okul kitaplarını UNESCO finanse edecek. Sultan, Kabil'in en büyük yayıncılarından biri olarak onlarla bir toplantı yapmıştı; Lahor'a seyahatinden sonra da bir teklif verecek. Yeleğinin cebindeki kâğıt parçasına sayfa adedini ve 113 okul kitabının formatını çiziktirdi. İşin toplam bütçesi 2 milyon dolar. Lahor'da hangi basımevlerinin en iyi teklifi vereceğini araştırarak. Bundan sonra Kabil'e geri dönerek bu altın yaldızlı sözleşmeyi almak için çalışacak. Sultan kendinden hoşnut oturuyor ve bu iki milyondan yüzde kaç alabileceğini düşünüyor. Kendi kendine çok ağgözlü olmamaya karar veriyor. Kabil'le Kalküta arasındaki ana yol boyunca, tarlalar ve boş araziler gözünün önünden geçip giderken, bu sözleşmeyi alırsa, hem kitaplar birden fazla baskı yapacağı, hem de yeni kitap siparişleri geleceğinden, birkaç yıl için işini garantilemiş olacağını düşünüyor. Lahor'a yaklaştıkça hava iyice ısınıyor. Sultan, Afgan yaylalarına özgü yün yeleği içinde terlemekte. Elini bir iki saç teli kalmış kafasına götürüp, yüzünü bir mendille siliyor.

Bu 113 okul kitabıyla ilgili notun yanı sıra, kendi adına bastıracağı kitaplar da var yanında. Afganistan'a gazeteciler, yardım kuruluşlarında çalışanlar, yabancı diplomatlar akın ettiğinden beri, ülkede İngilizce kitaplara olan talep artmış durumda. Sultan, kitapları yabancı yayınevlerinden ithal etmektense, kendi bastırıyor.

Pakistan, korsan yayıncılar cenneti. Burada hiçbir kontrol yok, telif ücreti ya da çoğaltım hakkı gibi kavramlara saygı gösteren çok az. Sultan'a yirmi ya da otuz dolara satabileceği bir kitabı bastırmak bir dolara mal oluyor. Çok satan kitaplardan Ahmet Raşit'in yazdığı Taliban adlı kitap birkaç baskı yaptı. Yabancı askerler arasında en tutulan kitap: My hidden war, 1979-1989 yılları arasında Afganistan'ın Ruslar tarafından hezimetle sonuçlanan işgalini anlatan kitap. Bir Rus askeri tarafından yazılmış. Bugünün uluslararası barış güçlerinin Kabil'de devriye gezerken yaşadıklarıyla karşılaştırılmaz koşulları anlatıyor, bugünkü askerler, arada Sultan'ın dükkânına uğrayıp bir iki kartpostal ya da eski savaş kitapları bile alabiliyor.

Otobüs, Lahor'daki terminale giriyor. Sıcak yüzüne çarpıyor. Ortalık insan kaynıyor. Lahor, Pakistan'ın kültür ve sanat kenti, kalabalık, havası kirli, insanın aklını başından alan bir şehir. Bir plato üzerinde, doğal korunmadan uzak bir şehir olduğundan fethedilmiş, yağmalanmış ve yeniden inşa edilmiş, fethedilmiş, yıkılmış ve yeniden inşa edilmiş. Fetihler ve yıkımlar arasında hükümdarlar, yazarları ve şairleri çağırdılar bu kente, işte böylece, davet edildikleri saraylar yerle bir olsa da bir sanatçılar ve yazarlar kenti olarak kaldı Lahor.

Sultan, Lahor'daki kitap pazarlarını çok seviyor, burada kelepere birçok kitap buldu. Tozlu bir kitap sergisinde değerli bir kitap bulmak ve onu bir iki kuruşa almak kadar Sultan'ı mutlu eden çok az şey vardır hayatta.

Sultan, Afganistan'ın en büyük kitap koleksiyonuna sahip olduğunu iddia ediyor, sekiz dokuz bin kitap başlığından oluşan bir koleksiyon. Eski destanlar ve

öyküler, eski koşuklar, romanlar, biyografiler, daha yakın siyasi edebiyat yanında sözlükler ve referans kitapları da dahil olmak üzere her şeyle ilgileniyor. Elinde olmayan ya da daha önceden bilmediği bir kitap çıkınca karşısına, gözleri sevinçle parlıyor.

Ancak bu kez kitap pazarlarını dolaşmaya zamanı yok. Sabahın köründe uyanıyor, temiz kıyafetlerini giyiyor, sakalını düzeltiyor ve fesini kafasına yerleştiriyor. Kutsal bir görev bekliyor onu, Afganlı çocuklar için yeni ders kitapları basacak. Doğruca en sık kullandığı matbaaya gidiyor. Burada Talha ile görüşüyor. Bu genç adam, üçüncü kuşak matbaacı ve pek ilgilenmiyor Sultan'ın projesiyle. Fazla büyük bir proje.

Talha, Sultan'a bir bardak sütlü çay ikram ediyor, ağzını siliyor ve kaygıyla bakıyor.

"Bir kısmını seve seve alırım ama 113 değişik kitap! Bunları basmak bir yılımızı alır."

Sultan'ın siparişinin iki ayda teslim edilmesi gerekiyor. Baskı makinelerinin sesi ince duvarlardan geçip, konuştukları ofiste yankılanırken Sultan, Talha'yı tüm işleri bir yana bırakmaya ikna etmeye çalışıyor.

"Mümkün değil" diyor Talha.

Sultan önemli bir müşteri, Afganlı çocuklara okul kitabı basmak kutsal bir görev olsa da, teslim edilmesi gereken başka siparişler var. Buna rağmen bir hesap yapıyor ve kitapların tanesini 5 sent'e basabileceğini söylüyor. Fiyat, kullanılan kağıdın, renklerin kalitesine ve kitabın cildine bağlı. Talha, her kalite ve format için değişik fiyat çıkarıyor ve uzun bir liste yapıyor. Sultan'ın gözleri kısılıyor. Rupiler, dolarlar, günler ve haftalar geçiyor kafasının içinden. Sultan Talha'yı acele ettirmek, hem de başka siparişleri bir kenara bırakmasını sağlamak için, teslim tarihi konusunda ufak bir yalan söylüyor.

"İki ayın var unutma" diyor. "Teslim tarihini geçirirsen, bütün işimi mahvedersin, anlıyor musun?"

Okul kitaplarından bahsettikten sonra, pazarlık sırası Sultan'ın kitabevi için basılacak kitaplara geliyor. Yine fiyat, adet ve tarihleri tartışıyorlar. Sultan'ın yanında getirdiği kitaplar, orijinalinden basılıyor. Sayfalar birbirinden ayrılarak kopyalanıyor. Matbaacılar bunları büyük metal levhalara geçiriyor. Kartpostal ya da renkli kapaklar basacaklarsa, bu levhalar üzerine çinko bir sıvı dökülüyor ve güneş ışığı altında doğru renge ulaşana kadar bekletiliyor. Eğer bu sayfada birden fazla renk varsa levhalar birbiri üstüne teker teker yerleştiriliyor. Her şey eski tip yarı otomatik makinelerde yapılıyor. Bir işçi makineye kâğıt koyuyor, bir diğeri bağdaş kurmuş öbür taraftan çıkan sayfaları tasnif ediyor. Geri planda Pakistan ile Sri Lanka arasındaki kriket maçını naklen yayınlayan radyonun cızırtısı duyuluyor. Duvarda Mekke'nin mecburi resmi asılı, tavanda da ölü sineklerle dolu bir abajur dalgalanıyor. Sarı asit derecikleri önce yere, oradan da kanalizasyona akıyor. Talha ve Sultan yere oturup kitap kapaklarını gözden geçiriyorlar. Sultan kartpostallarından motifler seçmiş. Hoşuna giden bordürlü motiflerden kapak oluşturuyor. Beş dakika içinde altı kitabın kapağını hazırlayıveriyorlar.

Bir köşede birkaç kişi oturmuş çay içiyor. Bunlar aynı Sultan gibi karanlık korsan pazarında iş yapan Pakistanlı yayıncılar ve matbaacılar. Selamlaşıyorlar ve konu Afganistan'daki son gelişmelere, Hamid Karzai'nin farklı savaş beyleri arasında denge kurma çabasına geliyor, tam o arada da bir grup El-Kaide askeri ülkenin doğusunda saldırıya geçmiş. Amerikan askerleri Afganlıların yardımına gelmiş, Pakistan sınırındaki mağaraları bombalıyorlar. Adamlardan biri Taliban'ın Afganistan'dan kovulmasına hayıflanıyor.

"Burada, Pakistan'da da yönetimde Taliban'a ihtiyaç var, temizlik yapsınlar biraz" diyor.

"Taliban'ı bu kadar yakınında hissetmediğin için böyle konuşuyorsun sen. Taliban yönetime gelse Pakistan çöker, başka bir şey sanma sen" diye gürüyor Sultan. "Şöyle bir düşün: Bütün reklam panoları kaldırılacak, sadece bu sokakta binlerce var. İçinde resim olan bütün kitaplar yakılacak, Pakistan'ın film arşivi, müzik arşivi de buna dahil, bütün müzik aletleri imha edilecek. Bir daha müzik dinleyemeyeceksin, dans edemeyeceksin. Bütün internet kareleri kapatılacak, televizyon yayınları kaldırılıp elinden alınacak, radyo sadece dinî programlar yayınlayacak. Bütün kızlar okuldan alınacak, bütün kadınlar işlerinden eve gönderilecek. Ne olur o zaman Pakistan'ın hali? Yüz binlerce işyeri kapanacak ve ülke bir depresyona girecek. Pakistan modern bir ülke olmaktan çıkınca işsiz kalan insanlara ne olacak? Belki de savaşçı olurlar, ha?" diye soruyor kızgın bir şekilde.

Adam omuz silkiyor. "Tamam ya, belki tüm Taliban değil de bir iki tanesi..." diyor.

Talha broşürlerini çoğaltmalarına yardımcı olarak Taliban'ı desteklemişti. Bir iki yıl İslami konulardaki ders kitaplarını basmış, zamanla da Kabil'de kendi basımevlerini kurmalarına yardımcı olmuştu. İtalya'dan kullanılmış bir baskı makinesi getirtmiş, Taliban'a ucuza satmıştı. Dahası onlara kâğıt ve diğer teknik araç ve gereci sağlamıştı. Diğer Pakistanlılar gibi komşu ülkede Peştunların hakim olduğu bir yönetimin varlığı ona güven veriyordu.

"Hiç vicdanın yok senin herhalde. Şeytan için bile kitap basarsın sen" diyerek takılıyor Sultan Taliban'a olan nefretini bağırarak ifade ettikten sonra, bu kez alttan alarak.

Talha lafı biraz değiştiriyor ama yine aynı görüşte. "Taliban bizim kültürümüze aykırı değil ki. Kuran'a, Peygamberimize ve geleneklerimize saygıları var. İslamiyetle çelişen hiçbir şeyi basmam ben."

"Ne mesela?" diye gülüyor Sultan.

Talha düşünüyor biraz.

"Mesela Şeytan Ayetleri, ya da Salman Rüştu'nün herhangi bir kitabı. Allah onun saklandığı yeri birine gösterir inşallah. Çoktan öldürülmesi lazımdı. Ama bir şekilde kurtulmayı başarıyor. Kitaplarını basan ya da ona yardım edenler de öldürülmeli" diyor Talha. "Bana dünyayı verseler basmam onun kitaplarını. Müslümanlığa dil uzattı o."

Şeytan Ayetleri söz konusu edilince öteki adamlara da malzeme çıkıyor, oysa hiçbirini okumamış kitabı. "Bizi yaraladı ve gülünç duruma düşürdü, böğrümüne bıçak soktu. Sonunda nasılsa bitirirler işini" diye devam ediyor adamlardan biri.

Sultan katılıyor onlara. "Ruhumuzu yaralamaya çalıştı ve diğerleri de ona katılmadan durdurulmalı.

Komünistler bile bizi böyle yıkmaya kalkışmamıştı, bize saygılı davranmış, dinimizi kirletmemişlerdi. Bu iğrençlik üstelik de kendisini Müslüman addeden birinden geliyor!"

Susarak oturuyorlar, hain Rüştu'nün üzerlerine attığı bu karanlıktan kurtulamamış bir halleri var. "İnşallah sonunda bitirirler işini" diyor Talha.

Sonraki günlerde Sultan, Lahor'un avlularında, bodrum katlarında ve pasajlarında bulunan her çeşit matbaayı dolaşüyor. Bu büyük siparişin üstesinden gelebilmek için, bunu bir düzine matbaa arasında paylaşılması gerekiyor. Projeyi anlatıyor, fiyat teklifi alıyor, not ediyor ve değerlendiriyor. İyi bir teklif aldığıında gözlerini kırıştırıyor ve dudakları titriyor. Dudaklarını diliyle ıslatıp, elde edeceği kârı kafadan hesaplıyor. İki hafta içinde bütün kitapları bastırarak bir yer bulmayı başarıyor. Matbaaları bu konuda bilgilendireceğine dair söz veriyor.

Sonunda Kabil'e dönme zamanı geldi. Bu kez sınırı geçmek için at sırtında sıkıntı çekmesi gerekiyor.

Afganlıların sadece Pakistan'a girmeleri yasak, sınırdan çıkarken pasaport kontrolü bile yapılmıyor ve kitapçı Pakistan'ı özgürce terk ediyor.

Sultan, eski bir otobüste Celalabad'dan Kabil'e giden yokuş yukarı virajlardan hopya hopya yol alıyor.

Yolun bir tarafında her an yuvarlanmaya hazır koca kaya parçaları. Bir yerde iki tane ters dönmüş otobüs bir de kamyon görüyor, yoldan çıkmışlar. Ölüler taşınarak uzaklaştırılıyor. Aralarında iki küçük oğlan çocuğu var. Bir onların ruhuna Fatıha okuyor, bir de kendine.

Sadece sık sık olan kazalar ya da toprak kayması değil bu yolu tehlikeli kılan. Bu, Afganistan'ın en kanunsuz yolu olarak biliniyor. Burada hem yabancı gazeteciler, hem gönüllüler, hem de yerel Afganlılar, eşkıyalarla karşılaşmalarını hayatlarıyla ödemişler. Taliban'in düşmesinden hemen sonra, dört gazeteci öldürüldü. Önce işkence edilen gazeteciler, enselerine sıkılan birer kurşunla öldürüldüler. Şoförün hayatı kurtuldu çünkü Kelime-i Şehadet getirdi. Bu olayın hemen ardından Afganlılarla dolu bir otobüs durduruldu. Sakalını traş etmiş olan herkesin kulakları ve burnu kesildi. Böylece eşkıyalar ülkede hangi rejimi istediklerini göstermiş oldular.

Sultan, gazetecilerin öldürüldüğü yerde bir dua okuyor. Her ihtimale karşı ne sakalını kesmiş ne de geleneksel kıyafetlerini değiştirmişti. Sadece türbanın yerine küçük bir fes almıştı.

Kabil'e yaklaşıyor. "Sonya büyük ihtimalle kızgındır şimdi" diye düşünüyor ve gülümsüyor. Bir haftada döneceğine dair söz vermişti ona. Hem Peşaver'i hem de Lahor'u bir haftaya sığdırmasının mümkün olmadığını anlatmaya çalışmıştı ama anlamak istememişti o. "O zaman ben de sütümü içmem" demişti.

Sultan kendi kendine gülümsüyor. Onu tekrar göreceğine seviniyor. Sonya süt sevmiyor ama Sultan her sabah bir bardak süt içmesi için onu zorluyor, çünkü hâlâ Latife'yi emziriyor. Bu bir bardak süt onun şantaj metodu haline geldi.

Sonya, Sultan bir yere gittiğinde onu çok özliyor. Ailedeki diğer fertler kocası orada olmadığına ona o kadar iyi davranmıyorlar. Çünkü o takdirde, o evin hanımı değil de sanki oraya tesadüfen bırakılmış genç bir kız.

Sultan evden uzaklaştığında diğerleri birdenbire

güç kazanıyor, istediklerini yapabiliyorlar. "Köylü kızı" diye çağırıyorlar onu, "bir eşek kadar aptal!" Ama çok fazla alay da edemiyorlar, çünkü o zaman Sultan'a gider şikâyet eder, kimsenin de onunla kavga etmeye niyeti yok.

Sultan da Sonya'yı özliyor, Şerife'yi hiç özlemediği kadar. Bazen, onun daha bir çocuk olduğunu, kendisi için çok genç olduğunu düşünüyor. Ona bakması, süt içmesi için kandırması, küçük hediyelerle onu şaşırtması gerektiğini...

Karıları arasındaki farkı düşünüyor. Şerife'yle birlikte olduğunda, her şeye göz kulak olan Şerife, randevuları hatırlatıyor, organize ediyor, işleri yoluna o koyuyor. Şerife hep önce Sultan'ı düşünüyor, neye ihtiyacı olduğunu, ne istediğini... Sonya kendinden isteneni yerine getiriyor ama insiyatifiyle bir şey yaptığı da çok ender.

Bazen Sultan onun için çok yaşlı olduğunu, onun için doğru kişi olmadığını düşünüyor. Ancak o zaman kendi kendine, "benden daha iyisini bulamazdı" diyor. Eğer kendi yaşında biriyle evlenseydi böyle bir yaşam standardına hayatta kavuşamazdı. O zaman fakir bir oğlanla evlenmesi gerekecekti, çünkü onun köyünden gelen bütün oğlanlar yoksuldu. Önümüzde güzel geçecek daha on-yirmi yıl var diye düşünüyor Sultan, yüzü memnun bir ifadeye bürünüyor. Kendisini şanslı ve mutlu addediyor.

Sultan kendi kendine gülüyor, gövdesi sarsılıyor biraz. Mikrorayon'a ve o nefis çocuk-kadına yaklaşıyor.

Mutsuz Olmamı İster misin?

Ziyafet sona erdi. Koyun ve tavuk kemikleri yerde yatıyor. Pilav topakları, acı biber sosu ve yoğurt gölcükleriyle birlikte yerdeki örtüye sıvanmış. Ekmek kırıntıları ve portakal kabukları sanki ziyafet sonrasında ortalığa fırlatılmışcasına yerde serpiştirilmiş duruyor.

Duvar kenarlarındaki minderlerde üç adam ve bir kadın oturuyor. Kapiya yakın köşede iki kadın çömelmiş oturuyor. Yemeğe katılmadı onlar, kimseyle göz göze gelmeden başörtülerinin altından öylece bakıyorlar. Duvar kenarındaki dörtlü, çaylarını yavaş yavaş ve yorulduktan sonra üzerlerine çöken düşünceli bir havada içiyorlar. En önemli konularda karara varıldı, anlaşma yapıldı. Vekil, Sakile ile evlenecek, Resul da Bülbüle'yi alacak. Sırada başlık parasının miktarını ve düğün tarihini saptamak var.

Çay içilip badem şekerleri yenilirken, Şakile'nin yüz dolara, Bülbüle'nin de bedava verilmesi konusunda anlaşmaya varılıyor. Vekil'in parası hazır. Cebinden bir banknot çekip Sultan'a uzatıyor. Sultan, kız kardeşi için verilen parayı küstah, neredeyse umursamaz bir şekilde alıyor, bu da önemli bir meblağ mı sanki! Resul ise rahatlamış bir şekilde iç geçiriyor, hem başlık parası hem de düğün masrafları için para biriktirmek yıllarını alırdı.

Sultan, kardeşleri adına yüzde yüz memnun görünmüyor, acayıplıkları yüzünden bir sürü iyi kısmet kaçırdılar ve zaman kaybettiler. On beş yıl önce genç ve zengin adamlarla evlenebilirlerdi.

"Çok müşkülpesenttik ettiler" diyor.

Ancak onların kaderini avucunun içinde tutan Sultan değil, ailede en çok sözü geçen kadın; yani anneleri Bibi Gül. Şimdi yerde bağdaş kurmuş oturuyor ve sağa sola sallanıyor. Gaz lambası, buruşuk yüzüne barış dolu bir ışık yansıtıyor. Ellerini kucağında kavuşturmuş, neşeye gülümsüyor. Artık konuşulanları dinliyormuş gibi gözüküyor. On bir yaşındayken kendinden yirmi yaş büyük bir adamla evlendirilmişti. İki aile arasında yapılan bir evlilik anlaşmasının parçası olarak gelin verildi. Anne ve babası, ağabeyi için komşu kızını istemeye gittiklerinde komşu aile, Bibi Gül'ü en büyük bekâr oğullarına verirlerse bunu kabul edebileceklerini söyledi. Oğlan onu, bahçe avlusunda görüp de beğenmişti.

Uzun bir evlilik, üç savaş, beş darbe ve on iki doğumdan sonra, dul kadın en sonunda, elindeki üç kızından son ikisini de everiyordu. Onları uzun süre bırakmamıştı, ikisi de otuz yaşını aşmışlar böylece evlilik pazarındaki çekicilikleri de azalmıştı. Şimdi de ancak ikinci el adamlara varıyorlar. Bu akşam kapıdan Şakile'nin nişanlısı olarak çıkıp giden, elli yaşlarında, on çocuk sahibi, dul bir adam. Bülbüle'nin müstakbel kocası da dul ama, çocuğu yok.

Çocuklarına haksızlık yaptığını söyleyenler olsa da, Bibi Gül'ün, kızlarını bu kadar uzun süre yanında tutmasının kendince nedenleri var. Kızlarından birini, Bülbüle'yi beceriksiz ve işe yaramaz olarak tanımıyor. Bibi Gül bunu utanmadan, yüksek sesle ve kızının da önünde söylüyor. "Bülbüle'nin bir eli çolak, pek kullanamıyor, bir ayağı da aksıyor. Büyük bir aileyi hayatta çekip çeviremez" diyor annesi. Bülbüle altı yaşındayken birdenbire hastalanmış, iyileştiğinde de hareket etmekte zorluk çekmiş. Erkek kardeşi çocuk felci diyor, doktor bilmiyor, Bibi Gül ise üzüntüden oldu diyor. Bülbüle'nin, babasının hapse girmesine üzüldüğü için bu hastalığa yakalandığını söylüyor. Çalıştığı depodan bir şeyler çalmakla yapmakla suçlandı ve tutuklandı. Bibi Gül, suçsuzdu diyor. Birkaç ay sonra babası hapisten çıktı ama Bülbüle bir türlü düzelmedi. "Babasının cezasını o çekti" diyor annesi.

Bülbüle hiç okula gitmedi, çünkü "hastalık kafasını da etkiledi, düşünemez oldu", kanısına varmıştı annesiyle babası. Bülbüle tüm çocukluğu boyunca annesinin eteğine yapışıp durdu. Bu esrarengiz hastalığa yakalandığı için ev işi yapmak zorunda da kalmadı. Ama yaşam da onu terk etti. Kimse Bülbüle'yle ilgilenmedi, kimse onunla oynamak istemedi, kimse ondan yardım istemedi.

Bülbüle ile konuşan çok az insan var. Otuz yaşındaki bu kadın, hayatı boyunca sürüklediği, onu hayatın dışına taşıyan acayip bir yavaşlığa sahip. Genelde boş bakan kocaman gözleri, sarkık alt dudağı, yarı açık ağzıyla her an uykuya dalacakmış gibi oturuyor. En azından başkalarının konuşmalarını, başkalarının yaşamlarını dinliyor, o da çok heyecan göstermeden. Bibi Gül, Bülbüle'nin hayatının sonuna değin ayağını sürüyerek evde dolaşacağı ve yanındaki şiltede uyuyacağı düşüncesine kendini alıştırmıştı. Ancak bir gün, bir olay, fikrini değiştirmesine neden oldu.

Bir gün Bibi Gül, köydeki kız kardeşini ziyaret etmek üzere burkasını giydi, Bülbüle'yi peşinden sürükleyerek, bir taksi durdurdu. Normalde yürüyerek giderdi ama son yıllarda o kadar ağırlaşmıştı ki dizleri ağrıyordu ve köyün bir-iki kilometrelik yolunu yürümeye takati yoktu.

Aç geçen çocukluğu, yoksul geçen gençliğinden sonra Bibi Gül, yemeğe karşı bir tutku geliştirmişti, önündeki bütün yemek kapları boşalmadan kendini durduramıyordu.

Şişman burkayı ve kızını almak için duran şoför, uzaktan akrabaları olan uysal Resul çıktı, birkaç yıl önce karısını doğum yaparken kaybetmişti.

"Yeni bir eş buldun mu" diye sordu Bibi Gül taksideyken.

"Hayır" dedi Resul

"Vah vah. İnşallah, bir gün yeni birini bulursun" dedi Bibi Gül, sonra da kendi ailesinde son zamanlarda olup biteni anlattı, oğullarından, kızlarından ve torunlarından bahsetti.

Resul, durumu kavradı. Birkaç hafta sonra kız kardeşi, Allah'ın emriyle Bülbüle'yi istemeye geldi. Bülbüle muhakkak bu uysal adamın karısı olmayı becerir diye düşündü Bibi Gül.

Hiç tereddüt etmeden "evet" dedi, bu hiç normal değildi. Kızını hemen vermek, kızın hiçbir değeri olmadığına delalettir, ondan kurtulmak istendiğine işarettir. Beklemek ve tereddüt etmek, kızın değerini arttırır, oğlanın ailesi kızı defalarca istemeye gelmeli, ikna etmeye çalışmalı ve hediyeler getirmelidir. Bülbüle için bu süreç çok kısa oldu, çok fazla taban tepilmedi, bu yolda çok fazla hediye de harcanmadı.

Bülbüle sanki konuşma onu ilgilendirmiyormuş gibi havaya boş boş bakarken, kardeşi Sakile, gözlerini odaklamış bakıyor ve dikkatle dinliyor. Bu ikisi birbirlerinden o kadar farklılar ki o kadar olur. Sakile, eline çabuk ve gürültülü bir tip, ailenin odak noktası. Hayata büyük bir iştahla sarılıyor, Afgan kadınlarında aranan tüm özellikler var, dolgun ve hoş bir kadın.

Son on beş yılın her döneminde Şakile'ye birçok talip çıktı, buluş çağına girip de zarif bir genç kız olduğu dönemden, köşede oturup, anne ve ağabeyinin alış satış işlemini ses çıkarmadan dinleyen bu balıketindeki haline kadar.

Sakile, taliplerinden hep zor isteklerde bulundu. Koca adaylarının anneleri Bibi Gül'e geldiğinde, herkesin yaptığı gibi "zengin mi?" diye sorulmadı. İlk soru hep:

"Okumaya devam etmesine izin verecek misiniz?" oldu.

Yanıtsa her zaman "hayır" di ve evlilik gerçekleşmedi. Okuma yazma öğrenmek istiyordu Sakile ama taliplerinin hiçbiri, eğitim görmüş, idaresi zor bir kadının yararını göremiyordu. Birçoğunun okuma yazması bile yoktu. Sakile eğitimini tamamlayıp matematik ve biyoloji öğretmeni oldu. Yeni anneler, oğullarına bu kabiliyetli kızı istemeye geldiklerinde Bibi Gül sordu:

"Çalışmasına izin verecek misiniz?"

Hayır, izin vermek istemediler, Sakile de bekâr hayatına devam etti.

Sakile ilk öğretmenliğine, Sovyetler Birliği karşıtı savaş alevlendiğinde başladı. Her sabah topuklu ayakkabılar ve seksenli yılların modası diz altında etekleriyle Kabil'in hemen dışındaki Deh Khudaidad köyüne yollandı.

Buraya mermiler ya da bombalar uğramıyordu. Şakile'nin hayatında tek patlayan şey bir aşktı.

Ne yazık ki Mahmut evliydi, ailesinin uygun gördüğü biriyle bir evlilik yapmıştı ve mutsuzdu. Ondan birkaç yaş daha büyüktü ve üç çocuk babasıydı. Bu iki öğretmen arkadaş, ilk karşılaşmalarında birbirlerine âşık olmuşlardı. Birbirlerine karşı hissettiklerini kalplerine gömmüş, kimseye anlatmamışlardı. Ara sıra telefonda birbirlerine hoş sözler fıslıdarmışlardı. Okul dışında hiçbir zaman buluşmadılar. Gizli konuşmalarından birinde birbirlerine nasıl kavuşacaklarını planladılar. Mahmut, Şakile'yi ikinci karısı olarak alacaktı.

Mahmut, Şakile'nin ailesine öylece gidip de kızlarıyla evlenmek istediğini söyleyemezdi. Ya annesine ya da kız kardeşine bunu yapması için rica etmesi gerekiyordu.

"Kesinlikle yapmayacaklardır" dedi.

"Benim ailem de hiçbir zaman buna razı olmaz" diye içini çekti Sakile.

Mahmut sadece Şakile'nin bu sorunu çözebileceğini iddia ediyordu. Şakile'nin ümitsiz bir deli rolü yapması gerektiğini ve Mahmut'a varamazsa intihar edeceğini söylemesini öneriyordu. Ailesinin ayaklarına kapanacak ve aşktan mahvolduğunu söyleyecekti. İşte o zaman, aileler bu evliliği onaylamak zorunda kalacaklardı.

Onların hayatını kurtarmak için.

Ancak Şakile'nin bağırıp çağırmaya cesareti yoktu, Mahmut da ailesindeki kadınlardan Şakile'nin evine gitmelerini istemeyi göze alamıyordu. Sakile konusunu tabii ki karısına da açamazdı. Sakile konuyu annesine açmaya çalıştı ama annesi şaka yaptığını sandı. Şakile'nin üç çocuklu bir öğretmenle evlenmek istemesini şaka olarak kabul etmeyi tercih ediyordu.

Mahmut ve Sakile, köy okulunda birbirlerinin yanından geçip gidiyor ve hayal kuruyorlardı. Taa ki Mahmut terfi ettirilip başka bir okula atanana kadar bu böyle sürdü gitti. Bu terfiyi kabul etmek zorunda kaldı Mahmut ve bundan sonra sadece telefonla konuştular. Sakile çok mutsuzdu, sevdiğini özlüyor ama bunu kimseye belli etmiyordu. İnsanın elde edemeyeceği bir adama âşık olması büyük utançtı.

Sonra iç savaş geldi, okul kapandı ve Sakile Pakistan'a kaçtı. Dört yıl süren savaştan sonra Taliban yönetime geldi, roketler sustu ve Kabil'e barış geldi ama çalıştığı okul yeniden açılmamıştı. Kız okulları kapalı kaldı ve Sakile böylece Kabil'deki diğer kadınlar gibi bir gecede başka bir iş bulma şansını yitirdi. Onunla birlikte Kabil'in öğretmenlerinin üçte biri yok oldu. Erkek okullarının bir kısmı da kadın öğretmenleri olduğu için kapanmak zorunda kaldı. Okulları açık tutacak nitelikli erkek öğretmenler yoktu.

Yıllar geçti. Mahmut'tan alınan ufak hayat işaretleri iç savaş sırasında telefon hatları kesilince tümüyle ortadan kalkmıştı. Sakile, diğer kadınlarla birlikte evde oturuyordu. Çalışmıyor, sokağa yalnız başına çıkamıyordu, örtünmek zorunda kalmıştı. Hayat renklerini çoktan yitirmişti. Otuzunu bitirdiğinde onu istemeye gelenler tükendi.

Neredeyse beş yıl, Taliban'ın ev hapsinde yaşadıkdan sonra bir gün, uzaktan akrabaları olan Vekil'in kız kardeşi, Bibi Gül'e kız istemeye geldi.

"Karısı birdenbire öldü. Çocukların bir anneye ihtiyacı var. İyi bir insan. Biraz parası var. Hiç askere gitmedi, kanun dışı bir şey yapmadı, dürüst ve sağlıklı biri" dedi kardeşi. "Kadın birdenbire delirdi ve öldü" diye fısıldadı. "Öyle yatıyor, bizi tanııyordu bile. Çocuklar için korkunçtu."

On çocuklu babaya acele bir eş bulunması gerekiyordu. Şu ara en büyükler en küçüklerle bakıyordu ama evi pislik götürüyordu. Bibi Gül düşünceğini söyledi ve tanıdıklar ve akrabalarından soruşturdu. Çok çalışkan ve dürüst bir insan olduğunu öğrendi.

Kendi çocukları olsun istiyorsa, Şakile'nin de acele etmesi gerekiyordu.

"Alında bu evden çıkıp gideceği yazılıymış" dedi Bibi Gül, işitmek isteyen herkese.

Taliban zaten kadınların çalışmasına izin vermediği için, karısını çalıştırıp çalıştırmayacağını sormadı bile.

"Kendi gelsin" diye Vekil'e haber yolladı. Genellikle evlilik, ebeveynlerin kabulüyle gerçekleşiyorsa da elli yaşına yaklaştığı için Bibi Gül damat adayını kendi görmek istedi. Vekil, TIR şoförüydü ve iş için sürekli uzaklara gidiyordu. Kardeşini gönderdi yine, sonra erkek kardeşini, sonra yine kız kardeşini ama kendisi gelmeye bir türlü fırsat bulamadı, nişan da ertelendi durdu.

Sonra 11 Eylül geldi ve Sultan yine bombaların düşeceğini anlayarak kardeşlerini ve çocukları Pakistan'a taşıdı. İşte o zaman geldi Vekil.

"İşler normale döndüğünde tekrar konuşuruz" dedi Sultan.

Taliban iki ay sonra Kabil'i terk ettiğinde Vekil geri geldi. Okullar hâlâ açılmamıştı, o yüzden Bibi Gül, Şakile'nin çalışmasına izin verir mi diye sormayı düşünmedi bile.

Oturduğu köşeden kaderinin nasıl belirlendiğini, düğün gününün nasıl kararlaştırıldığını izliyor. Nişanlılar, daha birbirlerine şöyle bir bakmaya fırsat bile bulamamışken, minderlerde oturan dört kişi her şeye karar veriyor.

Vekil, bütün konuşma boyunca bakışları havada, duvarda gezinen Şakile'ye ara sıra kaçamak bakışlar fırlatıyor:

"Onu bulduğum için çok mutluyum" diyor Sultan'a dönük bir şekilde, ama gözleri yeni nişanlısında.

Sokağa çıkma yasağı birazdan başlayacak. İki adam veda ederek aceleyle karanlıkta kayboluyorlar. Geride yeni nişanlanmış iki kadın kalıyor, gözleri hâlâ odanın boşluğunda. Adamlar veda ederken bile onlara bakmadılar. Bülbüle ağır ağır kalkıyor ve iç geçiriyor, daha onun sırası gelmiş sayılmaz. Resul'ün, düğün masraflarını ödeyecek kadar para biriktirmesi yıllar alır. Sanki onun için pek fark etmezmiş gibi davranıyor. Ocağa bir iki odun daha atıyor. Kimse onu sorularıyla rahatsız etmiyor. O, her zamanki gibi sadece orada, ayaklarını sürüyerek odadan çıkıyor, görevi olan bulaşıkları yıkamaya ve durulamaya koyuluyor.

Sakile, bütün kız kardeşleri çevresinde toplanınca kızarıyor.

"Üç hafta var! Acele etmen lazım."

"İmkânı yok bitiremem her şeyi" diye şikâyet ediyor, oysa ki gelinliğin kumaşı çoktan seçildi, bir terziye verilmeyi bekliyor. Bir sürü şey alınacak ama, çarşaf, yemek takımı. Vekil dul olduğu için, bir kısım eşyası vardır, ama gelinin de beraberinde yeni eşya getirmesi gerekir.

Öte yandan Sakile, çok memnun değil. "Kısa boylu. Ben uzun boylu adamları beğenirim" diyor kardeşlerine. "Üstelik de kel, biraz daha genç de olabilirdi" diyerek somurtuyor biraz. "Ya zalim biri çıkarsa, ince biri değilse, ya benim dışarı çıkmama izin vermezse?" diye hayıflanıyor. "Ya sizi ziyaret etmeme karşı çıkarsa, ya beni döverse?"

Sakile ve kardeşleri bu evliliğe dair giderek karamsarlaşıyorlar, taa ki Bibi Gül onları susturana kadar.

"Sana uygun iyi bir eş o Sakile" diyor

Evlilik kararının verilmesinden iki gün sonra, Sakile'nin kız kardeşi Meryem, nişanlılar için bir davet düzenliyor. Meryem 29 yaşında ve ikinci evliliğini yaptı. İlk kocası iç savaşta ölmüştü. Şu ara beşinci çocuğuna hamile.

Meryem oturma odasında, uzun bir örtünün üzerine kurmuş yer sofrasını. Sofranın başında Sakile ve Vekil oturuyor. Nihayet, ne Sultan ne de Bibi Gül var çevrelerinde. Ailenin büyükleri onlara bakarken, yakın davranmamaları lazım, ancak şimdi sadece küçük kardeşlerin yanında, alçak sesle konuşuyorlar ve konuşmalarından kırık dökük parçaları duyabilmek için merakla kulak kesilenlerin farkında bile olmuyorlar. Sevgi dolu bir konuşma değil. Sakile, havaya doğru konuşuyor. Âdetlere göre, nişanlısıyla göz göze gelmemesi lazım, Vekil ise sürekli ona bakıyor.

"Seni özledim. Seni alıncaya kadarki şu on beş günlük süreyi nasıl geçireceğimi bilmiyorum" diyor.

Sakile kızarıyor, ama bakışlarını havaya dikmeye devam ediyor.

"Bütün gece uyuyamadım, yattığım yerde seni düşündüm" diyor yeniden.

Şakile'den herhangi bir reaksiyon gelmiyor. "Hmm.. ne düşünüyorsun bu konuda?" diye tekrar soruyor, Vekil. Sakile, yemek yemeye devam ediyor sadece.

"Evlendiğimizi düşün, sen bana yemek yapmışsın, ben eve geliyorum. Hep evde olacak ve beni bekleyeceksin" diyor Vekil. "Artık hiç yalnız kalmayacağım."

Sakile susuyor önce, sonra cesaretini toplayıp evlendikten sonra çalışmasına izin verip vermeyeceğini soruyor. Vekil, "evet" dese de Sakile ona güvenmiyor, evlenir evlenmez fikrini değiştirecektir nasılsa. Ancak Vekil, eğer çalışmak onu mutlu edecekse, bunu yapması gerektiği konusunda onu cesaretlendiriyor. Çocuklarına bakıp ev işlerini de aksatmama koşuluyla tabii.

Kepini çıkarıyor başından, Kuzey İttifakı'nın öldürülen lideri Ahmet Şah Mesud'un giydiği türden kahverengi bir pıcokla.

"Şimdi çirkin oldun işte" diyor Sakile arsız bir tavırla. "Saçın yok ki!"

Utangaçlık sırası şimdi Vekil'de. Nişanlısından gelen aşağılanmaya karşılık vermiyor, konuşmayı daha tehlikesiz bir konuya kaydırıyor. Sakile, bütün gününü Kabil'deki pazarlarda düğün malzemeleri ve hem kendi hem de Vekil'in ailesine hediyeler almaya harcadı. Hediyeleri Vekil dağıtacak, kızlarını ona verdikleri için bir jest olarak. O ödüyor, Sakile alıyor. Tabak, çanak, çatal, kaşık, çarşaf, havlular, nişanlısı ve Resul'e takım elbiselik kumaş. Bülbüle'nin nişanlısı Resul'e kumaşın rengini seçebileceğine dair söz verdi. Aldıklarını anlatıyor, Vekil elbiselik kumaşın rengini soruyor.

"Biri lacivert diğeri kahverengi" diyor Sakile.

"Hangisi bana?" diye soruyor.

"Bilmiyorum, çünkü Resul seçecek Önce."

"Ne!" diye çıkışıyor Vekil, "Neden? Benim seçme önceliğimin olması lazımdı, ben senin kocanı."

"Peki o zaman" diyor Sakile, "Önce sen seç. Ama ikisi de çok güzel" diyor ve dümdüz karşıya bakıyor.

Vekil, bir sigara yakıyor. "Sigarayı sevmiyorum ben" diyor, Sakile.

"Sigara içenleri sevmiyorum. Sen sigara içersen seni de sevmem."

Sakile, sesini yükseltiyor ve herkes onun hakaretlerini duyuyor.

"Bir kere başladıktan sonra bırakmak o kadar kolay değil" diyor Vekil mahcup bir şekilde.

"Kötü kokuyor" diye devam ettiriyor Sakile.

"Kibar ol" diyor Vekil. Sakile susuyor.

"Ve de kapanacaksın. Kadının görevi burka giymektir. İstedğini yap, ama burkasız sokağa çıkarsan, üzülürüm. Mutsuz olmamı ister misin?" diye soruyor Vekil, tehdit edencesine.

"Ama Kabil değişir de kadınlar modern kıyafetler giymeye başarlarsa, ben de giymek isterim" diyor Sakile.

"Modern kıyafet giymeyeceksin. Benim üzülmemi istemezsin değil mi?"

Sakile cevap vermiyor.

Vekil, cüzdanından bir iki vesikalık resim çıkarıyor, uzun uzun baktıktan sonra birini Sakile'ye veriyor.

"İşte bu sana, kalbinin üstünde taşı bunu" diyor.

Sakile yüz ifadesini değiştirmeden, istemeye istemeye fotoğrafı alıyor.

Vekil'in gitmesi gerek. Sokağa çıkma yasağına az kaldı. Alışverişlerini tamamlaması için daha ne kadar paraya ihtiyacı olduğunu soruyor. O da söylüyor. Vekil paraları sayıyor, biraz düşündükten sonra ona paraların bir kısmını verip gerisini cüzdanına geri yerleştiriyor.

"Bu yeter mi?"

Sakile kafasını sallıyor. Vedalaşıyorlar. Vekil gidiyor, Sakile kendini yerdeki kırmızı minderlerin üstüne atıyor, tabaktaki koyun budundan birkaç ısırık alıyor. Sınavı geçti, onlar evlenene kadar soğuk ve mesafeli davranmak zorunda. Ondan ayrılmak zorunda kalan ailesine karşı kibarlığının işareti bu.

"Hoşlanıyor musun ondan?" diye soruyor büyük kardeşi Meryem.

"Eh..."

"Âşık mısın?"

"Hımm."

"Ne demek 'hımm'?"

"Hımm demek" diye cevap veriyor Sakile. "Ne evet ne de hayır. Daha genç ve yakışıklı olabilirdi" diyor burun kıvrarak.

Hayal kırıklığına uğramış bir çocuğu andırıyor, düşlerindeki konuşan taş bebek yerine bez bebek verilmiş bir kız çocuğunu.

"Şimdi canım sıkıldı" diyor. "Pişman oldum. Ailemi bırakıp gideceğim için üzülüyorum. Ya sizi ziyaret etmeme izin vermezse? Ya benim çalışmama engel olursa? Üstelik de çalışmak mümkün şimdi. Ya beni eve kapatırsa?"

Yerdeki gaz lambası cızırdıyor. Kardeşler yine karanlık düşüncelere dalıyorlar. Bunları önceden düşünmekte fayda var.

Cennete Giriş Yasak

Taliban, 1996 eylülünde Kabil'e girdiğinde Radyo Şeriat on altı maddelik bir bildiri yayınladı. Yeni bir devir başlıyordu.

Kadınların açık giyinmelerine karşı yasak

Şoförlerin burka giymeyen kadınları arabalarına alması yasaktır. Eğer buna uyulmazsa, şoför hapis cezasına çarptırılacaktır. Bu tür kadınlar sokakta dolaşırken görülürse, evlerinde arama yapılacak ve bunların kocaları cezalandırılacaktır. Kadınlar tahrik edici ya da çekici kıyafetlerle dolaşırlarsa ve yakın akrabaları olan erkeklerin refakatinde değillerse, şoförler bunları arabalarına bindiremez.

Müzik yasağı

Dükkânlarda, otellerde, arabalarda ya da çekçeklerde kaset ya da müzik çalmak yasaktır. Eğer bir dükkânda müzik kaseti bulunacak olursa, dükkân sahibi hapse atılacak ve dükkân kapatılacaktır. Eğer bir taşıt aracında kaset ele geçirilirse, taşıta el konur ve şoförü de hapse atılır.

3. Traş yasağı

Sakal traşı olan ya da sakalını kısa kesen herkes, sakalı bir yumruk boyunda uzayana değin hapiste kalacaktır.

4. Namaz zorunluluğu

Bütün vilayetlerde namaz saatlerinde namaz kılınması zorunludur. Kesin namaz saatleri Fazileti Yayma ve Günaha Muhalefet Bakanlığı tarafından açıklanacaktır, namaz saatinden on beş dakika öncesinden başlayarak taşıt araçlarının hareketi yasaktır. Namaz zamanında camiye gitmek zorunludur. Gençler namaz zamanlarında dükkânlarda görülecek olurlarsa hemen hapse atılacaklardır.

5. Güvercin besleme ve kuş dövüştürme yasağı

Bu hobi durdurulmalıdır. Oyun amacıyla ya da dövüştürmek için kullanılan güvercin ve kuşlar öldürülecektir.

6. Narkotik maddeler ve uyuşturucu müptelalarının kökünün kazınması

Narkotik madde müptelaları hapse atılacak ve satıcıyı bulmak için araştırmalara girişilecektir. Dükkân kapatılacak ve yasa dışı hareket eden dükkân sahibi ve uyuşturucu kullanan kişi hapse atılacak ve cezalandırılacaktır.

7. Uçurtma Yasağı

Uçurtma uçurmak, iddiaya girmek, okulda devamsızlık ve çocuk ölümleri gibi gereksiz sonuçlara yol açmaktadır. Uçurtma satan dükkânlar ortadan kaldırılacaktır.

8. Resim çekme yasağı

Taşıt araçları, dükkânlar, evler, oteller ve diğer mekanlardaki tüm resimler ve portreler kaldırılacaktır. Resim sahipleri yukarıda sözü geçen yerlerdeki resimleri imha etmelidirler. Canlıların resimleriyle süslü taşıt araçları durdurulacaktır.

9. Kumar yasağı

Kumar oynatan merkezler bulunup, kumar oynayanlar bir ay hapis cezasıyla cezalandırılacaktır.

10. İngiliz ve Amerikan tipi saç modeli yasağı

Uzun saçlı erkekler tutuklanacak ve Fazileti Yayma ve Günaha Muhalefet Bakanlığı'na götürülüp saçları kesilecektir. Berberin ücreti suçlu tarafından ödenecektir.

11. Borç faizi, kambiyo işlemleri ve para transferinden alınan masraflara dair yasak

Bu üç tip para işlemi İslam'da günahdır. Kurallar çiğnenirse suçlunun uzun süreli hapsedilmesi caizdir.

12. Şehirlerde nehir kıyısı boyunca çamaşır yıkama yasağı

Bu yasayı çiğneyen kadınlar, İslam'ın kurallarına istinaden saygın bir biçimde toparlanıp evlerine götürülecek, bunların kocaları da en ağır şekilde cezalandırılacaktır.

13. Düğünlerde müzik ve dans yasağı

Bu yasak çiğnendiği takdirde ailenin reisi tutuklanarak cezalandırılacaktır.

14. Davul çalma yasağı

Davul çalan kişinin cezası konusunda İslami ihtiyarlar heyeti karar verecektir.

15. Terziler için kıyafet dikme ve ölçü alma yasağı

Terzi dükkânında moda mecmuaları ele geçirilirse terzi hapse atılacaktır.

16. Cadılığa dair yasak

Bu konudaki tüm kitaplar yakılacak ve büyücü de tövbe ettiğini söyleyene kadar hapsedilecektir.

Bu on altı madde dışında Kabil'in kadınlarına yönelik şu çağrıda bulunuldu:

Kadınlar, evlerinizden dışarı çıkmayın. Çıkarsanız da, İslamiyet ülkeye gelmeden önce, moda kıyafetlerle dolaşan, çok makyaj yapan ve her erkeğe kendini gösteren kadınlara benzemeyin.

İslam, kurtarıcı bir dindir ve kadınların özel bir değeri olması gerektiğine karar vermiştir: Kadınlar, kendilerine kötü gözle bakan insanların dikkatine maruz kalmayı mümkün kılmayacaklardır. Kadınlar, ailelerini eğitmek ve bir araya toplamak, yiyecek ve giyecek sağlamakla yükümlüdürler. Kadınlar evlerinden çıkmak zorunda kalırlarsa, şeriatın kuralları gereğince kapanmak zorundadırlar. Kadınlar, kendilerini göstermek için modaya uygun, süslü, dar ve gözücü giysilerle dolaşırlarsa, şeriat tarafından lanetlenenlerdir, cennete gitmeyi de beklemesinler. Aile büyükleri gibi bunlar da uyarılacak, soruşturmaya tabi tutulacak ve dinî polis tarafından

ağır bir şekilde cezalandırılacaklardır. Dinî polis bu sosyal problemlerle savaşma konusunda görev ve sorumluluğı haiz olup, bu kötölük ortadan kaldırılana kadar elinden gelen her tür çabayı gösterecektir. Allahü Ekber-Allah büyüktür.

Dalgalanan, Çırpınan, Kıvrılan

Arkadaşını sürekli gözden kaybediyor. Dalgalanan burka, dalgalanan herhangi bir burka oluveriyor. Her yan gök mavisi renginde. Gözleri yere çevriliyor. Çamurun içinde kendi kirli ayakkabılarını diğer kirli ayakkabılardan ayırt edebiliyor. Beyaz pantolonunun bordürünü görebiliyor ve onun üzerine giydiği mor renkli entarisinin kenarını hayal meyal seçebiliyor. Gözleri yerde, çırpınıp duran burkanın peşinde pazarda dolaşıyor. Onu karnı burnunda başka bir burka oflaya puflaya izliyor. Önden giden ilk iki burkanın enerjik adımlarına ayak uydurmaya çalışıyor.

Önder burka, yatak çarşaflarının önünde durdu. Kumaşlara dokunuyor ve ibrişim göz kafesinden renk seçmeye çalışıyor. Kara gözleri kafesten zar zor seçilirken ağzını göstermeden pazarlık yapıyor. Burka ellerini kollarını sallayarak çekişe çekişe fiyatı tartışırken, burnu da kumaş katları arasında bir gaga gibi kendini gösteriyor. Sonunda karar veriyor, el yordamıyla cüzdanını araştırıp buluyor ve mavi banknotlarla dolu bir el dışarı uzanıyor. Kumaşçı, açık mavi çiçeklerle bezeli beyaz çarşaflık kumaşı ölçüyor. Kumaş, burkanın altındaki çantaya girmek üzere kayboluyor.

Safran, sarımsak, kuru biber ve yeni kızartılmış 'pakora'nın kokusu kalın kumaşın içine sızıyor, ter, nefes ve kuvvetli bir sabun kokusuyla karışıyor. Naylon kumaş o kadar az hava geçiriyor ki insan kendi nefesinin kokusunu bile duyabiliyor.

Dalgalanarak yola devam ediyor, en ucuz Rus malı alüminyum çaydanlıklara yöneliyorlar. Elleri alıp bakıyor, pazarlığa giriyor ve satın alıyorlar. Kap kaçak, kilimler, fırçalarla dolup taşan burkanın içinde çaydanlığa da yer bulunuyor. İlk burkanın ardından, amaçsızca dolaşan burkalar yürüyor, sağda solda duraksayıp kokluyor, plastik saç tokalarını ya da altın taklidi bilezikleri inceliyor, sonra da önder burkanın peşinden seğirtiyorlar. Yüzlerce sutyenin alt alta üst üste yığıldığı bir serginin önünde durdu ilki. Beyaz, açık sarı, pembe renkli sutyenlerin numaraları belli değil. Bazıları bir sopanın ucuna asılmış bir bayrak gibi utanmadan rüzgârda dalgalanıyor. Burka parmaklarıyla bastırıyor, eliyle ölçüyor. Dalganın içinden bu kez iki el de dışarı çıkıyor, lastiklerini kontrol ediyor, yuvarlak kısımlarını çekiştiriyor ve göz kararı ile korse şeklinde sıkı bir sutyende karar kılıyor.

İlerliyorlar ve etraftakileri görebilmek için kafalarını sürekli her yöne döndürüyorlar. Burka kadınları at gözlüğü takmış atlar gibidir, tek bir yönü görebilirler. Gözün daraldığı yerde kafes, yerini yan görüşü engelleyen kalın bir kumaşa bırakır. Tüm kafayı çevirmek gerekir. İşte size burkayı icat edenin küçük oyunlarından biri daha: Bu, bir erkeğin karısının kime ya da neye baktığını kolayca izleyebilmesi içindir. Kafalar sağa sola çevrildikten sonra öncü burkayı pazarın iç kısımlarındaki dar sokaklardan birinde buluyorlar, dantel sutaşlarına bakmaktadır. Kalın sentetik danteller bunlar, perde kenarlarına dikilen Sovyet dantelleri gibi. Perde dantellerini seçmek için uzun bir zaman harcıyor. Bu alışveriş o kadar önemli ki daha iyi görebilmek için başını örten kumaşı ara sıra kaldırıp da inceliyor, böylece müstakbel kocasının yasağını da hiçe sayıyor, çünkü dantellere ufak bir göz deliğinden bakarak karar vermek zor. Yüzünü tek gören kişi sergi sahibi satıcı, onun alnında bile Kabil'in bu serin dağ havasında ter tanecikleri oluşmuş. Sakile kafasını yana eğiyor, çapkınca gülümsüyor ve gülüyor, pazarlık yapıyor, evet hatta flört ediyor. Gök mavisi çarşaflı olmadığında nasıl oyun oynadığını görüyor insan. Bunu alışveriş boyunca sürekli yaptı zaten, pazardaki satıcılar dalgalanan, kafasını sallayan, çırpınan bu burkayı fark ettiler. Küçük parmağıyla, tek ayakla, bir el hareketiyle bile flört edebilir Sakile. Dantelleri yüzüne sarıyor, bir anda bunlar perde süsü olmaktan çıkıyor ve duvak dantellerine dönüşüyor, gelinliğin tek eksiği. Beyaz duvağın kenarında dantel olacak elbette. Karar veriliyor, satıcı danteli ölçüyor. Sakile gülümsüyor ve danteller burkanın altındaki çantaya girip kayboluyor. Kardeşler, sokakların giderek daraldığı pazarın içlerine doğru kıvrılarak yollarına devam ediyorlar.

Seslerin vızıltısı, sürekli bir uğultu halinde duyuluyor. Malını satmaya çalışan pek yok sanki. Satıcıların çoğu mallarını bağıra çağıra pazarlamaktansa, komşularıyla sohbet etmek ya da bir un çuvalının, bir halı yığınının üzerinde oturup pazarın iç dünyasını izlemekle meşguller. Müşteriler ihtiyaçlarını nasılsa alıyorlar.

Kabil'in pazarında zaman durmuş gibi. Satışa sunulanlar, Pers hükümdarı Darius'un Milattan önce beş yüz yıllarında buralarda dolaştığı zamanlardan farklı değil. Açık gökyüzü altındaki geniş halılar ya da sıkı sık sergilerde iştah kabartan mallar yan yana yığılmış, koklanıyor, müşkülpesent parmaklarca sıkıştırılıyorlar. şam fıstığı, kuru kayısı ve yeşil kuru üzüm, büyük kendir çuvallarda sergileniyor. İki tekerlekli köhne arabalarda kabuğu incecek olduğu için kabuğuyla yenebilen misket limonu ile limon karışımı meyveler serilmış. Satıcının birinde çuvalar içinde tavuk ve horozlar çırpınıyor, gıdaklıyor. Baharatçıda acı biber, tatlı kırmızı biber, köri ve zencefil yığınlar halinde satılıyor. Baharatçı çoğu kez otçuluk da yapıyor ve bir hekim gibi büyük bir titizlikle kuru otlar, kökler, meyveler ve çayları öneriyor ve müşterilerine bunların en basitinden başlayıp daha gizemli hastalıklara kadar tüm rahatsızlıkların tedavisi için nasıl kullanılacağını anlatıyor.

Taze kişniş, sarımsak, deri ve kakule kokuları pazarı ikiye bölen, artık kurumuş ve pis kokan dere yatağından gelen lağım kokusuna karışıyor. Derenin üzerindeki köprülerde koyun derisinden yapılmış terlikler, kiloyla pamuk ve değişik renk ve desende kumaşlar, bıçaklar, tavalar ve kazmalar satılıyor.

Arada Darius'un zamanında olmayan mallara da rastlanıyor. Kaçak getirtilen, Pleasure, Wave ve Pine gibi egzotik isimleri olan sigaralar ya da Pakistan'da korsan olarak imal edilen kola örneğın. Kaçakçıların yolları bile yüzyıllar boyu değişmemiş, Pakistan'dan gelirken Hayber Geçidi, İran'dan gelirken dağ yolları kullanılıyor. Kimileri eşek sırtında, kimileri kamyonlarda getiriyor malları. Aynı patikalardan eroin, afyon ve haşhaş da kaçak olarak ihraç ediliyor. Kullanılan para, bu yılın parası, uzun bir sıra halinde beyaz entarileri ve türbanlarıyla dizilen döviz tüccarları, tomar tomar mavi Afgani'lerini sayıyorlar, bir dolar otuz beş bin Afgani ediyor.

Bir satıcı National markalı bir elektrik süpürgesi satıyor. Yanındakinin aynı fiyata sattığı elektrik süpürgelerinin markası ise Nautional. Ancak ne orijinalinin ne de kopyasının satışları iyi gidiyor. Kabil'in dengesiz elektrik şebekesi yüzünden çoğunluk normal süpürgeyi tercih ediyor.

Ayakkabılar çamurdaki gezintilerini sürdürüyor. Çevrelerinde kahverengi sandaletler, kirli ayakkabılar, siyah renkli pabuçlar, bir zamanlar güzel şimdi eskimiş ayakkabılar, kurdeleli pembe plastik ayakkabılar dolaşıyor. Hatta kimileri beyaz renkte; Taliban, bayraklarının rengi beyaz olduğu için beyaz ayakkabı giymeyi yasaklamıştı. Yüksek ökçeli ayakkabılar da yasaklanmıştı Taliban döneminde, kadın ayakkabılarının sesi erkeklerin dikkatini çelmesin diye. Ancak yeni bir dönemdeyiz, bu çamurda ayakkabılar takırdayabilseydi, bütün pazarda iç gıcıklayan ayakkabı takırtıları duyulacaktı. Bazen, bir burkanın eteğinin altından ojeli ayak tırnakları göze çarpıyor, bir özgürlük simgesi daha. Taliban, ojeyi yasaklamış ve ithal yasağı koymuştu. Kimi şanssız kadınlar, yasağı çiğnedikleri için el ya da ayak parmaklarının ucunu kaybetmişlerdi. Taliban'ın Kabil'den kaçtığı bu ilk baharda kadın özgürlüğü, ayakkabı ya da oje düzeyinde kalmışa benziyor, kadınların burkalarının çamurlu etek kenarlarından öteye gidemiyor.

Kimse denemedi de denilemez tabii. Taliban'ın kaçışından sonra birçok kadın örgütü kuruldu. Bunlardan bir kısmı Taliban döneminde dahi kızlar için gizli okullar örgütlemişler, kızlara sağlık bilgisi ya da okuma yazma dersleri vermeye çalışmışlardı. Taliban döneminin kahramanlarından biri Karzai'nin sağlık bakanı Süheyla Siddik, Afganistan'ın tek kadın generali. Kadınlara yönelik tıp eğitimini devam ettiren, hastanede Taliban tarafından kapatılan kadınlar koğuşunu açtıran da oydu. Kabil'in Taliban idaresi altındaki dönemde burka giymeyi reddeden bir-iki kadından biri. Bunu nasıl yaptığını şöyle anlattı: "Din polisi ellerinde sopalarla gelip de bana vurmak için kollarını kaldırdığında, ben de kollarımı kaldırıp karşılık vereceğimi belirttim. O zaman sopalarını yere indirip beni salıverdiler."

Ancak Taliban döneminde Süheyla çok ender çıkmış evden dışarı. Her sabah siyah bir şala sarılı olarak otomobille hastaneye götürölmüş ve akşam yine arabayla eve getirilmiş. Taliban'ın düşmesinden sonra "Afganlı kadınlar cesaretlerini kaybetmişler" diye konuştu, hayal kırıklığı içinde.

Bir kadın örgütü Taliban'ın kaçışının haftasında bir gösteri yürüyüşü düzenlemeye çalıştı. Topuklu pabuçlar ve terlikleriyle şehre yürümek üzere Mikrorayon'daki bir evin köşesinde toplandı kadınlar. Bunların çoğunluğu cesaretle burkalarının üst kısmını arkaya atmıştı, ancak gösteri yetkililerce durduruldu, neden olarak da kadınların güvenliğinin garanti edilememesi gösterildi. Ne zaman toplanmaya çalışsalar durduruldular. Şimdi kız okulları yeniden açıldı, genç kadınlar üniversitelere koşuyorlar, bazıları eski işlerine bile kavuştu. Kadınlar için, kadınlar tarafından haftalık bir dergi çıkarılmaya başlandı. Hamid Karzai de her fırsatta kadın hakları konusunu gündeme getirmeye çalışıyor.

Birçok kadın, haziran 2002'de Loya Jirga Meclis toplantısında hazır bulundu. Özgürce konuşan kadınlar, salondaki türbanlılar tarafından alaya alındılar ama yılmadılar. Bunlardan biri, uzun uzun yuhalanmasına karşın, kadın bir savunma bakanı talep ettiklerini belirtti. Fransa'nın da var diyerek isteğini pekiştirdi.

Ancak büyük çoğunluk için çok az şey değişti. Aile içinde, gelenekler devam ediyor, erkekler karar veriyor. Kabil'deki kadınların ufak bir bölümü burkasız dolaşıyor, bunların birçoğu ninelerinin, geçen yüzyılda yaşayan Afgan kadınlarının bu giysiyi tanımadığını bilmiyor bile. 1901 ile 1919 yılları arasında ülkeyi yöneten Kral Habibullah döneminde çıktı ortaya burka. Kral, haremındaki iki yüz kadına burka giymeyi şart koştu, sarayın dışına çıktıklarında güzel yüzlerini gösterip de yabancı erkekleri baştan çıkarmalarını engellemek için. Tüm vücutlarını örten peçeleri ipekten yapılmış olup dantellerle süslenmişti, Habibullah'ın prenseslerinin burkaları altın ipliklerle işlenmişti. Bu, üst sınıfın halkın meraklı bakışlarından kaçmak için kullandığı bir giysi haline geldi. 1950'lerdeyse bu moda tüm ülkeye yayılmıştı, ancak yine de daha çok, zengin kesimde yaygındı.

Örtünmenin karşıtları da vardı. 1959'da başbakan olan prens Davud, milli bayram günü halkın karşısına burkasız karısıyla çıkarak herkesi şaşırttı. Kardeşinin karısının da aynı şeyi yapması için erkek kardeşini ikna etmiş, bakanlarına da eşlerinin burkalarını fırlatıp atmalarını önermişti. Hemen ertesi günü Kabil'in sokaklarında uzun pardösülü, güneş gözlüklü ve küçük şapkalarıyla gezen kadınları görmek mümkün oldu. Daha önce tümüyle kapanan kadınlardı bunlar. Burka nasıl önce üst sınıfça kullanılmaya başlandıysa, onu ilk fırlatıp atan da yine üst sınıf oldu. Giysi bu arada yoksullar arasında bir statü sembolü olmuş, ev sahiplerinin

ipek burkaları, hizmetçiler ve temizlikçi kadınlara geçmişti. Önce yönetimdeki Peştunlar karılarını kapatırlarken, diğer etnik gruplar da bu giysiyi kullanmaya başlamışlardı. Ancak Prens Davud, burkayı Afganistan'dan çıkarıp atmak istiyordu. 1961'de devlet memurlarının burka giymelerini yasaklayan bir yasa çıkartıldı, memurlara Batılılar gibi giyinmeleri tavsiye edildi. Bu yasanın kabul görmesi yıllar alsa da 70'li yıllarda Kabil sokaklarında devlet dairesinde çalışıp da etek ve bluz giymeyen bir sekreter ya da öğretmene, takım elbisesiz bir devlet memuruna rastlamak çok enderdi. Öte yandan böyle dolaşan kadınlar gericiler tarafından bacaklarından vurulma ya da yüzlerine kezzap atılma tehlikesiyle karşı karşıyaydılar. İç savaş başlayıp da Kabil'de İslami bir yönetim işbaşına geldiğinde, kadınlar yavaş yavaş örtünmeye başladılar. Taliban'ın gelişiyi birlikte de kadın yüzleri Kabil sokaklarından silindi.

Önder burkanın ayakkabıları, kurumuş derenin üzerindeki köprülerden birinde dolaşan diğer ayakkabılar arasında kayboluyor. Biraz geride, kız kardeşlerin sandaletleri kalabalığın arasında tutsak kaldı. Kalabalığın hareketini izlemek zorundalar. Birbirinin ayakkabısını aramak mümkün değil, durmak ya da geri dönmekse iyice zor. Burkalar diğer burkalarla, başlarının üstünde, kollarında ya da sırtlarında mal taşıyan adamlar arasında sıkışıp kaldılar. Artık yere bakmalarının da bir anlamı yok.

Köprünün öbür tarafında üç burka dönüp dolaşıp birbirlerini arıyorlar. Biri siyah ayakkabı giymiş, beyaz dantelli bir pantolonu ve mor etek ucu var, birinin kahverengi plastik sandaletleri ve siyah etek kenarı var ve sonuncusunun, en küçük burka silüetine sahip olanının da pembe plastik ayakkabıları, eflatun pantolonu ve etek ucu var. Birbirlerini buluyorlar ve bakışlarını birbirlerine çevirerek kafa sallıyorlar. Önder burka onları bir dükkâna götürüyor, pazarın sonunda vitrinleri ve sergisiyle gerçek bir manifaturacı dükkânına. Yatak örtüsü alacak. Bir anda parlak, kapitone, pembe ve Paris markalı bir örtüye vuruluyor. Örtüyle takım olan kırmalı, kalpli, çiçekli yastıklar beraber satılıyor. Hepsi, kalın şeffaf plastikten yapılmış bir çantanın içinde duruyor. Çantanın üzerindeki Paris yazısının altında "Product of Pakistan" yazıyor ve Eyfel kulesinin resmi var.

Bu, burkanın yakında zıfif yatağında kullanacağı örtü. Şimdiye değin ne kullandı ne gördü yatağı, Allah göstermesin, düşün gecesinden önce de görmemesi gereken bir yatak. Pazarlık ediyor. Tezgâhtar, yatak örtüsü ve çantadaki yastıklar için milyonlarca Afgani istiyor.

"Görülmemiş bir fiyat!"

Pazarlığa devam ediyor ancak satıcı da inatçı. Tam gitmeye karar verdiğinde, satıcı "tamam" diyor. Kıvrılan burka, yatak örtüsünü ilk söylenen fiyatının üçte birinden de altına alıyor. Ancak tam parayı verirken fikrini değiştiriyor. Toz pembeyi değil de kan kırmızıyı istiyor. Manifaturacı örtüyü paketliyor ve yanında hediye olarak da kırmızı bir ruj veriyor. Evleneceği için.

Sevimli bir şekilde teşekkür ediyor ve peçesini açıyor, rujun denenmesi lazım. Sakile manifaturacı ve kozmetik satıcısıyla neredeyse ahabap oldu ya! Dükkânda ondan başka sadece kadınlar var zaten, böylece Leyla ve Meryem de cesaretlerini toplayıp, burkalarını kaldırıyorlar ve üç çift soluk dudak kan kırmızısına boyanıyor. Aynada kendilerine ve aç gözlerle cam vitrindeki harika şeylere bakıyorlar. Sakile cildini beyazlatacak bir krem arıyor. Beyaz cilt, Afganlıların güzellik anlayışında çok önemli bir yer tutuyor. Bir gelin, beyaz tenli olmalı.

Örtü ve kozmetik satıcısı, Perfact adlı bir krem öneriyor. Paketin üzerinde "Aloe white block cream" yazıyor, diğer harfler Çince. Sakile biraz deniyor, önceden de çinko kremle cildinin rengini beyazlatmayı denediği fark ediliyor. Cildi biraz beyazlaşıyor, bir süre. Kremin altından asıl ten rengi görülüyor, sonuç kahverengimsibeyaz.

Bu harikalar yaratan krem, fazlasıyla dolu çantaya tıkıştırılıyor. Üç kardeş gülüyor ve diğerleri evleneceği zaman yine mutlaka bu dükkâna uğrayacaklarına söz veriyorlar.

Sakile, şimdi mutlu, eve gidip aldıklarını herkese göstermeye can atıyor. Bir otobüs bulup içeri doluşuyorlar. Arka merdivenlerin üstünde, perdenin hemen arkasındaki koltuklara yığılıyorlar. Otobüsün arka koltukları burkalara, bebeklerine ve çantalarına ayrılmış. Burkalar her tarafa çekiliyor, sağa sola takılıyor ve üstlerine basılıyor. Oturdıkları zaman biraz havada tutulmaları gerekiyor, kumaş kafayı aşağı doğru bastırıp da görüşlerini engellemesin diye. Otobüs koltuklarının en ucuna sıkışarak oturuyor, torbaları da ya kucaklarına ya da ayaklarının altına yerleştiriyorlar. Kadınlara ayrılan yerler çok fazla değil ve yolcular çoğaldıkça burkalar diğer burkalar ve burkaların vücutları, kolları ve torbaları arasında sıkışıp kalıyorlar.

Otobüs bombalanmış binalarının yakınında durduğunda üç kız kardeş yorgun bir şekilde torbalarını ve kendilerini otobüsten dışarı atıyorlar. Serin dairelerine koşarak giriyor, burkalarını tepelerinden çekerek çıkarıyor, duvardaki çivilerine asıyor ve derin bir nefes alıyorlar. Yüzlerini geri alıyorlar, burkanın onlardan çaldığı yüzlerini.

Üçüncü Sınıf Bir Düşün

Düşünden bir önceki gün. Oda tıka basa dolu. Dans eden, yemek yiyen ya da konuşan kadın vücuduyla kaplanmamış bir santimetrekare alan bile kalmamış. Bu gece kına gecesi. Bu gece, gelin ve damadın avuçlarının içine ve ayaklarının altına kına yakılacak. Bu, ellere kavuniçi bir renk veriyor ve söylentiye göre de mutlu bir evlilik.

Ancak gelin ve damat birlikte değiller, erkekler kendi aralarında eğleniyor, kadınlar kendi aralarında. Kadınlar yalnız kaldıklarında inanılmaz, neredeyse korkutucu bir güçle açılıyorlar. Birbirlerinin popolarına vuruyor, memelerini çimdikiyor ve birbirleri için yılan gibi kıvrılan kolları ve arap dansözler gibi kıvrıttıkları kalçalarıyla dans ediyorlar. Küçük kız çocukları dahi anadan doğma bir cilveyle kıvırtıp, göz süzerek dans ediyor. Yaşlı teyzeler dansa katılıyor ancak yarısında bırakıp oturuyorlar. Hâlâ dans edebildiklerini gösteriyorlar ama sonuna kadar götürme lütfunda bulunmuyorlar.

Sakile odada var olan tek mobilyada oturuyor, bu gece için özel olarak getirtilen bir kanepede. Uzaktan izliyor, ne dans etmesine ne de gülümsemesine izin var. Mutlu olduğunu gösterirse, bırakıp gitmekte olduğu annesini üzecek, üzgün gözükürse de müstakbel kayınvalidesini. Bir gelinin yüzünde kayıtsız bir ifade olmalı, kafasını çevirip etrafa da bakmayacak, bakışları donuk olacak. Sakile sanki bütün hayatı boyunca bunu prova etmişçesine bu işi gayet iyi beceriyor. Bir kraliçe gibi dimdik oturuyor ve onunla oturmak zorunda kalan kişiyle sakın bir şekilde konuşuyor, bu tek tek herkese tanınan bir ayrıcalık. Kanepede oturanın sorularını yanıtlarken sadece dudakları oynuyor.

Giysisinin renkleri kırmızı, yeşil, siyah ve sarı. Sanki Afgan bayrağıyla kaplanmış ve üzerine altın yaldız serpiştirilmiş. Göğüsleri dağ tepeleri gibi duruyor, göz kararı aldığı sutyen üzerine oturmuşa benziyor. Belini sıkıdığı elbisenin altından görülüyor. Yüzüne kalın bir kat 'Perfact' sürmüş, gözlerine siyah kalem çekip dudaklarına yeni kırmızı rujunu sürmüş. Görüntü olarak da mükemmel bir gelin. Gelinlerin, taş bebekler gibi yapay gözükme gereği. Gelin ve bebek için kullanılan sözcük aynı: Arus.

Gecenin ilerleyen saatlerinde tefler, davullar ve mumlarla birlikte bir düğün alayı giriyor kapıdan. Bunlar erkek tarafının kadınları; Vekil'in kardeşleri, yengeleri ve kızları. Zifiri karanlık gecede şarkı söylüyor, el çırpıyor ve dans ediyorlar:

Bu kızı evinden alıp bizim eve götüreceğiz

Gelin, eğme başını, dökme acı gözyaşları

Bu Allah'ın emri, Allah'a şükret

Ey Muhammed, Allahın elçisi, onun sorunlarını çöz,

Zor şeyleri kolaylaştır!

Vekil'in kadınları, şalları ve mendillerini yüzlerinin ve vücutlarının çevresine sararak hoş bir dans ediyorlar.

Oda buhardan nemlenmiş ve tatlı ter kokuyor. Bütün pencerelerin açık olmasına ve perdelerin gecenin hafif rüzgârıyla titreşmesine karşın, serin bahar esintisi, bu kadınları ferahlatmaya yetmiyor.

Pilav tepsisi odaya gelmeye başladığında, dansa ara veriliyor. Herkes durduğu ya da dans ettiği yere oturuyor. Duvar kenarlarındaki minderlere oturma ayrıcalığı ise yaşlılara ait. Şakile'nin küçük kardeşi Leyla ve en küçük kuzenleri arka avluda geniş tencerelerde pişirilen yemekleri taşıyorlar. Pilav, parça et, yoğurtlu patlıcan kızartması, ıspanak ve sarımsaklı makarna, biber soslu patates yemeği yerde servis ediliyor. Kadınlar gruplar halinde tepsilerin başına toplanıyorlar. Sağ elleriyle pilavı sıkıştırıp ağızlarına atıyorlar. Eti ve sosu kopardıkları ekmek parçalarıyla birlikte yiyorlar. Her şey sağ elle yapılıyor. Sol el, kirli el, işe karışmıyor. Şimdi, kadınların yemek yemesinden başka bir şey duyulmuyor. Yemek sükûnet içinde yeniyor. Sessizliği bozdukları tek an, birbirlerine yemek için ısrar ettikleri zaman. En iyi et parçasını yanındakine ikram etmek de görgü kuralı.

Herkes doyduktan sonra, kına merasimi başlayabilir. Gecenin sonuna yaklaşıldı, artık kimse dans etmiyor.

Kimi uyukluyor, kimi de Şakile'nin çevresini sarmış, Vekil'in kız kardeşinin Şakile'nin ellerine ve ayaklarına yosun yeşili bulamacı sürerken söylediği kına türküsünü dinliyor. Sakile, ellerine kına sürülmesi sona erdikten sonra ellerini kapayacak. Müstakbel görünce, her yumruğu şeritler halinde kesilmiş kumaş parçalarına sarıyor, sonra da yumuşak kumaşlarla iyice sarıyor ki kına elbiselerine ya da yatak çarşaflarına bulaşmasın. Daha sonra tüm giysilerini üzerinde pamuklu uzun bir iç donuyla beyaz bir entariden oluşan iç çamaşırları kalana dek çıkartıyor, odanın ortasındaki bir kilime yatıp başının altına bir yastık koyuyor. Evi terk edeceği için kız kardeşlerinin ona özel olarak hazırladıkları yemekler ağzına verilerek yediriliyor; büyük et parçaları, kızarmış ciğer ve çiğ soğan.

Bibi Gül, oturmuş kızını seyrediyor. Gözleriyle kız kardeşlerinin ağzına verdikleri her lokmayı izliyor. Sonra ağlamaya başlıyor. Herkes ona katılıyor, bir yandan da Sakile için bunun iyi olacağı konusunda birbirlerini ikna etmeye çalışıyorlar.

Sakile yemek yedikten sonra, Bibi Gül'e sokuluyor, annesine sırtını dayayıp bir cenin gibi kıvrılarak yatıyor. Hayatında hiçbir zaman annesinden ayrı bir odada uyumadı. Bu, annesinin kucağındaki son gecesi. Ertesi gece kocasının gecesi olacak.

Birkaç saat sonra kalkılıyor, kardeşleri ellerine sarılan kumaş parçalarını çözüyorlar. Kınayı kazıyıp çıkarıyorlar, kına avuç içinde ve ayak tabanlarında turuncu şekiller oluşturmuş. Sakile, bir gece önceden kalma bebek suratını siliyor ve her zaman olduğu gibi sıkı bir kahvaltı yapıyor: Kızarmış et, ekmek, muhallebi ve çay.

Saat dokuzda kuaföre gitmeye, makyaj yaptırmaya ve süslenmeye hazır. Sakile, Leyla, Sultan'ın diğer karısı Sonya ve bir kuzeni Mikrorayon'daki başka bir daireye doğru yollanıyorlar. Bu bir güzellik salonu, Taliban rejimi sırasında da varlığını sürdüren bir işletme. Yasa dışı olsa da, o dönemde de gelinler süslenmek ve makyaj yaptırmak istiyorlardı. Bunda Taliban'ın yasalarından biri onlara yardımcı oluyordu. Bu daireye burkalarıyla geliyor, burkalarıyla oradan çıkıp gidiyorlardı, peçe altındaki yeni yüzleriyle.

Güzellik uzmanının bir aynası, bir sandalyesi, biçimlerinden ve hallerinden yirmi otuz yıllık olduğu anlaşılan şişeler ve tüplerle dolu bir rafı var. Duvarlarda Hint Bollywood yıldızlarının posterleri asılı. Dekolte kıyafetler giyen güzeller, sessiz ve yayılarak taburede oturan Şakile'ye cana yakın bir biçimde gülümsüyorlar.

Şakile'nin güzel olduğunu pek az insan iddia edebilir. Büyük gözenekli bir cildi ve şişik göz kapakları var. Kalın çene kemikleriyle yayvan bir yüze sahip. Ancak, çok güzel bembeyaz dişleri, pırl pırl parlayan saçları ve çapkın gülüşüyle Bibi Gül'ün en beğenilen kızı olmuştur hep.

"Seni niye bu kadar sevdiğimi anlamıyorum" demişti Vekil Meryem'lerdeki yemek sırasında, "güzel bile değilsin."

Vekil, bunu söylerken sesi sevgi dolu olduğu için Sakile bunu bir kompliman olarak almıştı.

Şimdi ise yeterince alımlı olabilme çabasıyla telaşlanıyor, o oyuncu bakışları yok oldu. Düğün çok ciddi bir olay.

Önce siyah gür saçları, ufak tahta bigudilere sarılıyor. Daha sonra alnında birleşen fırça gibi kalın kaşları, cımbızla düzeltiliyor. Gerçekten evli bir kadın olduğunu gösteren işaretlerden biri de bu, genç kızların evlenene kadar kaşlarını almalarına izin yok. Sakile çığlık atıyor, güzellik uzmanı kılları tek tek çekip koparıyor. Kaşlar, güzel yaylara dönüşüyor ve Sakile aynadaki görüntüsüne hayranlıkla bakıyor. Sanki tüm yüzü temizlendi, açıldı.

"Daha önce gelseydin, dudağının üstündeki kılları da sarartırdım ama..." diyor uzman kadın. Şakile'ye gizemli, etiketi yer yer silinmiş, üzerinde 'Cream bleach for unwanted hair' yazan bir tüp gösteriyor, "...şimdi zamanımız yok."

Sonra da Şakile'nin tüm yüzüne Terfact' sürüyor. Uzman bayan, göz kapaklarının üzerine kırmızı ve altın gölgeleri olan koyu renk bir far sürüyor. Kırpıklarının dibine siyah bir kalemle kalın bir çizgi çekiyor, koyu kahverengi bir ruj seçiyor. Sakile, genç yengesi, Sultan'ın ikinci karısı Sonya'ya:

"Ne yaparsam yapayım, hiçbir zaman senin kadar güzel olamam" diyor.

Sonya gülümsüyor ve anlaşılabilir bir şeyler mırıldanıyor. Tam o sırada açık mavi tülün bir elbiseyi kafasından geçiriyor.

Şakile'nin makyajı yapıldıktan sonra güzelleşme sırası Sonya'da, diğerleri Şakile'nin elbisesini giymesine yardım ediyor. Leyla, kalın kemerini ödünç vermiş, geniş elastik bir bant; bu Şakile'nin belini ince gösterecek. Yemekten önce giydiği elbise keskin yeşil bir renkte, parlak nane yeşili, sentetik danteller, kırmalar ve altın yıldızlarla süslü. Elbisenin yeşil olması lazım, çünkü bu İslam'ın ve mutluluğun rengi.

Elbisesi üstüne oturtulup, ayaklar yüksek topuklu altın bantlı beyaz ayakkabıların içine sıkıştırıldıktan sonra, kuaför bigudileri çıkarıyor. Kıvrır kıvrır olmuş saç, kafasının tam tepesinden bir bantla tutturuluyor, kâhkülü ise dalgalı bir biçimde taranıp saç spreleriyle yüzünün bir yanına yapıştırılıyor. Sonra da sıra nane yeşili duvağa geliyor. En son olarak saçına ekstra süs niyetinde kenarları yaldızlı gök mavisi yıldızlar yapıştırılıyor. Sakile'nin her iki yanağına gümüş renkli üçer yıldız çıkartması yapıştırılıyor. Duvarlardaki Bollywood yıldızlarına benzemeye başladı şimdi.

"Aaah hayır, kumaşı, kumaş parçasını unuttuk" diye bağıyor Leyla birdenbire, "aaaah hayır!"

"Ooo olamaz", diye Sonya çıkışıyor bu kez, yüz ifadesi değişmeyen Şakile'ye bakarak.

Leyla, oturduğu yerden kalkıyor, koşarak dışarı çıkıyor. İyi ki evden uzakta değiller. Hay Allah neredeyse kumaşı unutuyordu, her şeyden önemli olan kumaş parçasını.

Diğerleri Leyla'nın paniğini umursamaksızın orada kalıyor. Herkesin saçlarına ve yanaklarına çıkartmalar yapıştırıldıktan sonra, burkalar giyiliyor. Sakile, burkasını gelin saçını bozmayacak şekilde giymeye çalışıyor. Her zaman yaptığı gibi kafasına sıkı sıkı oturtmuyor, tepesini hafif boş bırakıyor. Böylece ibrişim kafes, tam olması gereken yerde durmuyor, gözlerinin biraz üstünde kalıyor. Sonya ve kuzeni onu bir kör gibi merdivenlerden indiriyorlar. Sakile burkasız sokağa çıkmaktansa merdivenlerden düşmeyi yeğliyor.

Düğünün yapılacağı Meryem'in evinin avlusuna girdikten sonra burkasını çıkarıyor, kıvrırcık saçları hafif düzleşmiş. Misafirler, Sakile içeri girer girmez üzerine atılıyorlar. Vekil daha gelmemiş. Avlu, pilav, kebab ve köfte atıştıran insanlarla dolu. Düğüne yüzlerce akraba davet edilmiş. Bir ahçıyla oğlu gün doğduğundan beri doğruyor, kesiyor, pişiriyor ve karıştırıyorlar. Düğün yemeği için 150 kilo piring, 56 kilo koyun eti, 14 kilo dana eti, 42 kilo patates, 30 kilo soğan, 50 kilo ıspanak, 35 kilo havuç, 1 kilo sarımsak, 8 kilo kuru üzüm, 2 kilo fındık ve ceviz, 32 kilo yağ, 14 kilo şeker, 2 kilo un, 20 yumurta, değişik baharat, 2 kilo yeşil çay, 2 kilo siyah çay, 14 kilo bonbon ve 3 kilo karamela şekeri satın alınmış.

Yemekten sonra, erkeklerden yirmi kadarı, Vekil'in bulunduğu komşu eve girip kayboluyor. Son pazarlıklar yapılacak. Paraların ayrıntıları ve geleceğe dair garantiler tartışılacak. Vekil, Sakile'den bir neden olmadan

ayrılmaya kalkarsa, bir miktar para ödemeyi garanti ediyor, ona kıyafet, yiyecek ve barınak sağlayacağına söz veriyor. Pazarlığı Sakile adına Sultan yapıyor ve sözleşme, her iki aileye mensup erkekler tarafından imzalanıyor.

Anlaşma sağlanınca komşu evden dışarı çıkıyorlar. Sakile, Meryem'in evinde kardeşleriyle oturuyor ve perde gerisinden olanı biteni izliyor. Erkekler pazarlık yaparken beyaz gelinliğini giydi, Sovyet perde dantelinden yapılma duvağıyla da tüm yüzünü örttü. Şimdi oturmuş Vekil'in onun yanına getirilmesini bekliyor, birlikte dışarı çıkacaklar. Vekil, neredeyse utangaç bir biçimde içeri giriyor, aynen olması gerektiği gibi gözleri yerde selam veriyorlar, sonra yine birbirlerine bakmadan yan yana, omuz omuza dışarı çıkıyorlar. Durdukları zaman birbirlerinin ayağına basmaya çalışacaklar. Diğerinin ayağına basan ailenin reisi olacak. Vekil kazanıyor, ya da Sakile onun kazanmasına göz yumuyor, böyle yapması gerekiyor. Hakkı olmayan bir gücü çalmaya çalışmak uygun kaçmıyor.

Avluda onlara iki sandalye çıkartılmış. Aynı anda oturmaları önemli. Eğer damat önce oturursa, bütün kararlarda gelin baskın çıkacak demektir. Kimse önce oturan olmak istemiyor, en sonunda Sultan arkalarından yaklaşıyor ve ikisini de yavaş yavaş aşağıya doğru itip aynı anda oturtuyor. Davetliler alkışlıyor. Şakile'nin en büyük kız kardeşi Feruze, damatla gelinin üzerini yarı yarıya kapatan bir kilim örtüyor ve karşılarına bir ayna koyuyor. İkisinin de bu aynaya bakması gerek. Adetlere göre ilk kez bu anda göz göze gelmeleri gerekiyor. Vekil ve Sakile olması gerektiği gibi aynaya bakıyorlar, birbirlerini daha önce hiç görmemişler gibi. Bir molla dualar okurken, Feruze, kafalarının üzerinde bir Kuran tutuyor. Başları öne eğik oturup Allah'ın buyruklarını dinliyorlar.

Sonra bir tepside önlerine un, şeker ve yağdan oluşan, kakuleli bir helva getiriliyor. Herkes ellerini çırparken birbirlerini kaşıyla besliyor. Öbürüne iyi bir yaşam dilediklerini göstermek için de birbirlerinin bardaklarını dolduruyorlar.

Ancak herkes Fanta şapırtısından pek o kadar etkilenmiyor.

"Bir zamanlar bu törenlerde şampanya bardağı tokuşturulurdu" diye fısıldıyor daha liberal dönemleri anımsayan yaşlı teyzelerden biri, "o zamanlar düğünlerde hem şarap hem de şampanya ikram edilirdi. Ama o dönemler hiçbir zaman geri gelmeyecek" diye içini çekiyor. Naylon çoraplar, batılı kıyafetler, kolsuz elbiseler devri, en azından burkasız gezilen dönemler, soluk birer anıya dönüştü.

"Üçüncü sınıf bir düğün" diye fısıldıyor Sultan'ın en büyük oğlu Mansur. "Kötü yemekler, ucuz elbiseler, köfte ve pilav, erkeklerin giydiği tunikler ve başörtüleri. Ben evlendiğimde Intercontinental otelinin balo salonunu kiralayacağım, herkes de modern kıyafetler giymek zorunda kalacak ve onlara en iyi yemekleri ikram edeceğim, ithal yiyecekler" diye altını çiziyor. "Aslında en iyisi yurt dışında evlenmek" diye de ekliyor. Sakile ve Vekil'in düğünü Meryem'in toprak evinin tek bir bitki bile yetişmeyen avlusunda yapılıyor. Düğün resimleri, savaştan parçalar taşıyor. Önünde poz verdikleri duvar, mermi delikleri ve bombalardan kalan oyuklarla kaplı. Fotoğrafçılara ciddi ifadelerle poz veriyorlar. Gülümsemenin olmayışı, arkadaki mermi delikleri, resme trajik bir hava veriyor.

Sıra pastaya geldi. Bıçağı birlikte tutup, çok dikkatli bir şekilde kesiyorlar. Birbirlerine pasta yedirirken kocaman açmamak için neredeyse ağızlarını kapatıyorlar ve birbirlerinin üstüne kırıntı döküyorlar.

Pastadan sonra müzik ve dansa sıra. Bu, davetlilerin birçoğu için Taliban'ın Kabil'i terk etmesinden sonraki ilk düğün. Yani, müzik ve dansın yasak olmadığı ilk düğün. Taliban, müzik çalınmasını yasaklayarak halkın düğün eğlencesini yarı yarıya azaltmıştı. Gelin ve damat dışında herkes kendini dans pistine atıyor, yeni evliler sandalyelerine mihlanmış seyreliyorlar. Akşam olmaya başladı, sokağa çıkma yasağı yüzünden düğünler gece yerine gündüze alındı. Herkesin saat 10'dan önce evinde olması lazım.

Alacakaranlık çöktüğünde gelinle damat ısıklıklar ve çığlıklar arasında düğün yerini terk ediyorlar. Çiçekler ve kurdelelerle süslenmiş bir arabayla Vekil'in evine gidecekler. Bir arabada yer bulanlar gelin alayına katılıyor. Vekil ve Şakile'nin arabasına sekiz kişi sığıyor, diğer arabalara daha da fazla. Kabil'in sokaklarında bir tur atıyorlar. Ramazan olduğu için sokaklar boş, arabalar konvoyun önüne geçebilmek için birbirleriyle yarışıyorlar. İki araba birbiriyle çarpışıyor ve düğün coşkusuna biraz gölge düşürüyor, ancak kimseye bir şey olmuyor. Kırık farları ve eğrilmiş kaportalarıyla arabalar Vekil'in evine doğru yollanıyorlar. Bu yolculuk, kız vermenin sembolik bir göstergesi; Sakile kendi ailesinden ayrılıyor ve kocasının evine uğurlanıyor.

En yakın akrabalar, Vekil'in evine davetli, kız kardeşleri çay yapmış onları bekliyor. Bunlar Şakile'nin aynı avluyu paylaşacağı kadınlar. Burada, çeşmenin yanında karşılaşacaklar, burada çamaşır yıkayıp tavuklara yem verecekler. Sümükleri akmış çocuklar merakla bakıyor ona, bundan sonra anneleri olacak kadına. Halalarının eteklerine gizlenmiş, hürmetkar bakışlarla pırl pırl parıldayan geline bakıyorlar. Müzik çoktan kesilmiş, tezahüratlar sona ermiş. Sakile, vakur bir edayla giriyor yeni evine. Oldukça büyük ve yüksek tavanlı bir ev. Köydeki bütün evler gibi tavandaki ağır kirişler üzerine inşa edilmiş toprak bir ev. Pencereleer, naylonla kaplanmış. Vekil de diğerleri gibi yeni bombaların ve füzelerin patlayıp patlamayacağından emin olmadığından naylonları şimdilik değiştirmiyor.

Herkes ayakkabılarını çıkarıp içeri giriyor. Şakile'nin ayakları gün boyu yüksek ökçeli dar beyaz ayakkabılarının içinde kalmaktan kıpkırmızı olmuş, şişmiş. En yakın aile üyeleri yatak odasına yöneliyor. Çift kişilik devasa bir yatak, nerdeyse odanın tümünü kaplamış. Sakile, kendi aldığı parlak, kaygan, kırmızı yatak örtüsüyle yastıklara ve kendi diktiği kırmızı perdelere gururla bakıyor. Kız kardeşi Meryem bir gün önce buraya gelip odayı hazırlamış, perdeleri asmış, yatak örtüsünü sermiş ve düğün dekorlarıyla odayı süslemişti. Sakile, bundan sonra ev sahibi olacağı bu eve, o günden önce adımını atmamıştı.

Düğün boyunca kimse, gelinle damadın gülümsemelerini görmemişti. Sakile, şimdi, yeni evinde gülümsemekten kendini alamıyor. "Ne kadar güzel düzenlemişsin odayı" diyor Meryem'e. Hayatında ilk kez bir yatak odası olacak. Hayatında ilk kez bir yatakta uyuyacak. Vekil'in yanına, yerdeki yumuşak halıya oturuyor.

Geleneksel törenin son bölümüne geldi sıra. Vekil'in ablalarından biri Şakile'ye büyük bir çiviyle bir çekiç veriyor. Ne yapacağını biliyor Sakile, ağır ağır yatak odasının kapısına doğru gidiyor. Kapının üstüne çakıyor çiviyi. Çivi iyice içeri girdiğinde, herkes el çırpıyor. Bibi Gül burnunu çekiyor. Çivi, Şakile'nin kaderini bu eve çaktığını sembolize ediyor.

Ertesi gün kahvaltıdan sonra Vekil'in teyzesi, Bibi Gül'ün, Şakile'nin annesinin evine geliyor. Çantasında Leyla'nın o neredeyse unuttuğu kumaş parçası var, 'en önemli şey'. Yaşlı kadın saygıyla bunu çantasından çıkarıyor ve Şakile'nin annesine veriyor, kumaş kan içinde. Bibi Gül, bir yandan gülümserken, bir yandan da gözyaşları şıpır şıpır akıyor, teşekkür ediyor. Allah'a şükretmek için de hemen bir dua okuyor. Evdeki bütün kadınlar, kumaşı görmek için koşarak geliyorlar, Bibi Gül de isteyen herkese gösteriyor. Meryem'in küçük kızlarının bile kanlı kumaş parçasına bakmalarına izin var.

Kan olmasaydı, kumaş parçası değil de Sakile evine gönderilecekti.

Anaerkil

Bir düğün, biraz da ölüm gibidir. Düğün sonrasındaki ilk günlerde, gelinin ailesinin evinden cenaze çıkmışçasına yas tutulur. Bir kız çocuğu kaybedilmiş, satılmış ya da başkasına verilmiştir. Özellikle de anneler yas tutar; o zamana kadar kız çocuklarının ne yaptığını, nereye gittiğini, kimlerle görüştüğünü, ne giydiğini, ne yediğini en ince ayrıntısına kadar bilen anneler. Günlerinin büyük bir bölümünü birlikte geçirmiş, birlikte uyanmışlar, evi birlikte süpürüp, birlikte yemek yapmışlardır. Düğünden sonra kız evlat yok olur, bir aileden diğerine gider. Tümöyle... Her istediğinde baba evini ziyaret edemez, sadece kocası izin verdiği zaman evine gidebilir. Kızın ailesi de davet edilmeksizin kızlarının yaşadığı eve gidemezler.

Mikrorayon 37. bloktaki bir dairede bir ana oturmuş, bir saatlik yürüme mesafesindeki kızı için yas tutmakta. Sakile, ister Kabil'in hemen dışındaki Deh Hüdeyde köyünde olsun, isterse yabancı bir ülkede kilometrelerce uzakta, hiç fark etmez. Yanındaki şiltede uyumadığı sürece, yanında onunla birlikte çay içip badem şekeri yemediği sürece, aynı derecede üzüyor.

Bibi Gül, Leyla'nın bulmaması için şiltesinin altına sakladığı bademlerden birini daha kırıyor. En küçük kızı Leyla, fazla yemesin diye annesine göz kulak oluyor. Zayıflama kliniğinde çalışan bir hemşire gibi, şekerli ve yağlı besinleri yasaklıyor, yemesine izin verilmeyen yiyecekleri gizli gizli yemeye çalışırsa, elinden çekip alıyor. Zamanı olduğunda annesi için özel, yağsız yemekler yapıyor. Ancak Bibi Gül, Leyla görmediği zaman yemek yağlarını başkalarının tabağından kendi tabağına aktarıyor. Yemek yağının, erimiş koyun yağının ve yağda kızartılmış 'pakora'nın tadına ve kemiklerin iliklerini emerek yemeye bayılıyor. Yemek onun en güvenilir kaçış aracı. Akşam yemeğinden sonra hâlâ kendini aç hissediyorsa, gece yataktan kalkarak tencereleri ve kap kaçağı sıyrıyor. Leyla'nın tüm çabalarına rağmen Bibi Gül kilo veremiyor, tam tersine her biraz daha şişmanlıyor. Üstelik her yerde küçük depoları var, eski sandıklar, bazı halıların altı, bir kutunun arkası ya da el çantası. Burada sütlü karamela şekerlerini saklıyor. Rengi bozulmuş, unlaşmış, pütürlü, Pakistan malı karamela şekerlerini. En ucuzlarından, çok tatlı, bazıları ekşimiş bile. Olsun, yine de karamela şekerleri ya; renkli ambalajı üzerinde inek resimleri var ve kimse bunları ağzında emdiğini duymuyor bile. Bademleriye sessiz sessiz kırması gerekiyor. Bibi Gül oturuyor ve kendine acıyor. Odada yalnız. Hasır döşekte oturmuş, bademleri avucunun içinde saklarken sağa sola sallanıyor. Havaya boş boş bakıyor. Mutfaktan tencere sesleri geliyor. Yakında bütün kızları evden ayrılacak. Sakile yok oldu, Bülbüle yakında gidici. Leyla da kaybolur giderse, ne yapar bilmiyor. Ona bakacak kimsesi kalmayacak.

"Kimse ben ölmeden Leyla'yı alamaz" diyor on dokuz yaşındaki kızı için. Çok talibi çıktı, ama Bibi Gül hep hayır dedi. Çünkü kimse Leyla'nın ona baktığı gibi bakmıyor.

Bibi Gül'ün kendisi artık iş yapmıyor. Köşesinde oturup çay içiyor ve düşünüyor. Çalışma hayatı sona erdi onun. Bir anne, kızlarını büyütüp yetişkinliğe erdirdiğinde, bir anlamda evin reisi olmuştur, fikir verir, evlilikleri ayarlar ve ailenin moralini, daha doğrusu kızlarının moralini yüksek tutmaya çalışır. Evden yalnız başlarına çıkmamalarını, iyice örtünmelerini, aileden olmayan erkeklerle görüşmemelerini, söz dinlemelerini ve kibar olmalarını sağlar. Kibarlık, Bibi Gül'e göre en önemli meziyet. Sultan'dan sonra ailede en çok sözü geçen o.

Aklı yine yüksek kerpiç duvarlar ardındaki Şakile'ye gidiyor. Yabancı duvarlar. Ayakları altında tavuklar ve on öksüz çocukla avludaki kuyudan ağır kovalarla su çekişini gözünün önüne getiriyor. Bibi Gül, yanlış yapmış olmaktan korkuyor. "Ya, yumuşak bir adam değilse? Ev, Şakile'siz ne kadar da boş..."

Küçük dairenin kız gidince boşaldığı söylenemez. Dört odada on iki kişi yerine şimdi on bir kişi yaşıyor. Odalardan birinde Sultan, Sonya ve bir yaşındaki kızları yatıyor. İkinci odada Sultan'ın kardeşi Yunus ve en büyük oğlu Mansur uyuyor. Üçüncü odada da geriye kalanlar: Bibi Gül, evlenmemiş iki kızı Bülbüle ve Leyla, Sultan'ın en küçük iki oğlu İkbâl, Aymal ve Meryem'in oğlu, kuzenleri Fazıl.

Dördüncü oda, kitaplar, kartpostallar, piring ve ekmek, yazın kışlık, kışın yazlık elbiselerin saklandığı bir depo. Ailenin giyecekleri kocaman kutularda saklanıyor, çünkü odaların hiçbirinde dolap yok. Her gün bir şeyi aramak için saatler harcanıyor. Ailenin kadınları ayakta ya da oturarak, kıyafetleri, ayakkabıları, yamulmuş bir çantayı, deforme olmuş bir kutuyu, bir papyonu, bir makası ya da bir örtüyü inceliyorlar. Eşya ya kullanılmaya değer bulunuyor ya da incelenip geriye konuyor. Bir şey çok ender olarak çöpe atılıyor, böylece kutuların adedi arttıkça artıyor. Depo olarak kullanılan odada her gün yeni bir düzenleme yapılıyor, biri en alttaki kutudan bir şey alacaksa, her şeyin yer değiştirmesi gerekiyor.

Ailedekilerin giysileri ve ıvır zıvırlarını barındıran büyük kutular dışında, ailede herkesin kilitli birer sandığı var. Kadınlar, anahtar elbiselerine takılı olarak dolaşıyorlar. Sandık, tek özel varlıkları. Onları her gün yerde, sandıklarının başına çökmüş olarak görmek mümkün, bir mücevheri çıkarıp bakıyor, belki takıyor, tekrar yerine koyabiliyorlar, ya da varlığını unuttukları bir kremi sürüp, bir zamanlar birinin hediye ettiği bir parfümü koklayabiliyorlar. Bazen bir kuzenin resmine bakıp, rüyalara dalıp gidebiliyor ya da Bibi Gül gibi, saklanmış bir iki karamela şekeri, ya da bisküviyi çıkarabiliyorlar sandıktan.

Sultan'ın kilitli bir kitap dolabı var, camekânlı bir dolap. İçindeki dosyaları görmek mümkün. Dolapta, Hafız ve Rumi'nin şiir derlemeleri, yüzlerce yıllık seyahatnameler ve süslü bir atlas var. Sayfalar arasındaki gizli bölmelerde para da saklıyor Sultan. Afganistan'da güvenilir bir bankacılık sistemi yok. Bu dolapta Sultan, en sevdiği eserlerini, imzalı kitaplarını, bir ara okumaya zaman bulabileceğini düşündüğü kitaplarını saklıyor, ancak bütün günü kitapçıda geçiyor. Sabah sekiz olmadan evden çıkıyor, akşam sekizde eve geliyor. O zaman da sadece biraz Latife ile oynamaya, yemek yemeye ve ailede o yokken olan bitenler hakkında kararlar almaya zamanı kalıyor o kadar. Genelde o da olmuyor, çünkü evdeki kadınların hayatı olaysız geçiyor, aralarında dönen entrikalar da Sultan'ın çözmeye uğraşmasına değmeyecek kadar önemsiz. Dolabın alt bölümündeyse Sonya'nın eşyaları var. Bir iki güzel başörtüsü, takılar, biraz para, Latife'ye hediye gelen ama yoksul bir aileden gelen annesinin çok güzel bulduğu için oynamasına izin vermediği oyuncaklar. Latife'ye birinci yaş gününde armağan edilen Barbie bebek kopyası, yamulmuş plastik kutusundan çıkarılmadan kitaplığın tepesinde sergileniyor.

Kitap dolabı, apartman dairesindeki tek mobilya, ailenin ne televizyonu ne de radyosu var. Odayı süsleyen tek şey, duvar kenarlarındaki ince şilteler ve büyük, sert yastıklar. Şilteler, gece uyumak, gündüz de üzerlerine oturmak için kullanılıyor. Yastıklar, gece baş yastığı oluyor, gündüz de sırt dayadığınız yastıklar. Yemek yeneceği zaman yere muşamba bir örtü seriliyor. Herkes bunun çevresinde bağdaş kurarak oturup, elleriyle yemek yiyor. Yemekten sonra örtü silinip, rulo halinde kaldırılıyor.

Odalardan soğuk beton tabanı, büyük halılarla kaplanmış. Duvarlar çatlak içinde. Kapılar yamuk, birçoğu kapatılamıyor, açık duruyor. Bazı odaları birbirinden ayıran, kapı aralıklarına gerilen çarşaflar yalnızca. Pencerelelerdeki deliklere eski havlular tıkanmış.

Mutfakta bir lavabo, bir gaz tüpü ve yerde duran bir elektrik ocağı var. Pencere pervazlarında sebzeler ve bir gün öncesinden kalan yemekler duruyor. Raflar, kap kaçağı yağ ve gazocağının isine karşı korumak için perdelerle örtülmüş. Ancak ne kadar temiz tutmaya çalışırlarsa çalışsınlar, bütün tezgâh üstleri, pencere pervazları ve rafları Kabil'in o bitmek bilmeyen toz serpinisiyle karışık bir yağ tabakası ile kaplı.

Banyo ve tuvalet, mutfağın içinde ufak bir hava deliği olan, bir duvarla ayrılmış küçük bir bölme. Odada yerdeki delik ve bir musluk dışında pek bir şey yok. Bir köşede, yıkanmak için su ısıtmaya yarayan bir odun sobası duruyor. Borularda su olduğu zaman doldurulmak üzere kocaman bir de su deposu var. Deponun üzerinde asılı küçük rafta bir şampuan şişesi, her zaman kapkara olan bir sabun, bir-iki diş fırçası ve pütürlü, ağızda belirsiz, kimyasal bir tad bırakan Çin malı bir diş macunu duruyor.

"Bir zamanlar burası güzel bir apartman dairesiydi" diye anımsıyor Sultan. "Her şeyimiz vardı, akan suyumuz, elektriğimiz, duvarlarda asılı resimlerimiz .

Ancak daire, iç savaş sırasında yağmalandı ve yakıldı. Aile geri döndüğünde, dairenin tümüyle talan edilmiş olduğunu gördü, ellerinden geldiğince onarmaya çalıştılar. Han ailesinin yaşadığı Mikrorayon'un en eski kısmı, Mücahitlerin lideri Mesud'un kuvvetleriyle nefret edilen Gülbekdin Hikmetyar'ın adamlarının ateşi arasında kalmıştı. Mesud, Kabil'in büyük bir bölümünü elinde tutarken, Hikmetyar şehir dışında bir tepede konuşlanmıştı. Birbirlerine roketlerle saldırdılar. Bunların çoğu, Mikrorayon'a isabet etti. İkinci tepeyi Özbek Abdül Raşid Dostum'un askerleri tutarken bir üçüncüsünde de aşırı dinci Abdül Rasul Sayyaf'ın birlikleri vardı. Bu birliklerin attığı bombalar da başka

semtlere yağdı. Cepheler, sokak sokak yer değiştirdi. Savaş beyleri, Taliban'ın Kabil'e girişine kadar dört yıl boyunca çarpıştılar, sonunda da şehri 'Müslüman talebeler'e bırakıp kaçtılar.

Çarpışmaların sona ermesinin üzerinden altı yıl geçmesine rağmen Mikrorayon hâlâ bir savaş alanını andırıyor. Binalar mermi ve bombaların açtıkları deliklerle dolu. Birçok kişi penceresini cam yerine saydam naylonlarla kapatıyor. Apartman dairelerinin tavanlarında çatlaklar göze çarpıyor, en üst katlarda, buralarda patlayan ve her şeyi yakıp yıkan bombalardan büyük oyuklar kalmış geriye. İç savaş sırasındaki en zorlu çatışmalar, Mikrorayon'da gerçekleşti, burada yaşayanların çoğu da kaçıp gitti. Hikmetyar'ın güçlerinin ele geçirdiği Mikrorayon'a bakan Marancan tepelerinde, savaştan sonra hiç kimse bu enkazı temizlemedi. Han ailesinin evinden on beş dakikalık yürüme mesafesindeki bu alanda füze rampaları, bombalanmış taşıt araçları ve tanklar etrafa dağılmış yatıyor. Bu bölge bir zamanlar halkın piknik yaptığı bir tepenin yamacı. 1933 yılındaki darbe sırasında öldürülen Nadir Şah'ın (Zahir Şah'ın babası) görkemli lahti de burada.

Anıtmezardan şimdi geriye kalan sadece bir enkaz, lahtin kubbesi deliklerle dolu, sütunları kırılmış. Şah'ın karısının hemen yakınındaki daha mütevazı görünen anıtmezarı, iyiden iyiye kötü durumda. Şehre bir iskelet gibi hayal meyal uzanan lahtin mezar taşı küçük parçalara bölünmüş. Belli ki birileri hangi Kuran suresinin burada yazıldığını görebilmek için taşları yan yana getirmeye çalışmış.

Tepenin bütün yamacı mayınlanmış, roket kovanları ve hurda metaller arasında barışı anımsatan şeyler de var. Bir dizi yuvarlak taş arasından kavuniçi kadife çiçekleri bitmiş, Marancan tepelerinde iç savaşa, kuraklığa ve Taliban'a rağmen ayakta kalan yegâne varlıklar.

Tepeden bakıldığında Mikrorayon, Sovyetler Birliği döneminden kalan herhangi bir semti anımsatıyor. Binalar da Ruslardan armağan. 50'li ve 60'lı yıllarda Sovyet mühendisler, Sovyetler Birliği'ni dolduran ve Kruş-çev blokları denilen binaları yapmak üzere Afganistan'a gönderildiler. Bunlar Kaliningrad ve Kiev'deki binaların tıpatıp aynısı olarak inşa edildiler; beş katlı bloklarda iki, üç ya da dört odalı apartman daireleri olarak.

İnsan bu binalara biraz yaklaşıncı, harap görünüşlerinin sıradan Sovyet bakımsızlığından değil, bombalar ve savaştan kaynaklandığını anlıyor. Bina girişlerindeki beton banklar bile parçalanmış, bir zamanlar asfaltla kaplı toprak yollarda devrilmiş molozlara dönüşmüşler.

Rusya'da bu banklarda babuşkalar, bastonları, bıyıkları ve başörtüleriyle yaşlı kadınlar oturur, bloklarda yaşayan herkesi ve her olan biteni izlerler. Mikrorayon'da ise evlerin dışında sadece yaşlı adamlar oturup konuşuyor ve tespih çekiyorlar. Hâlâ ayakta durmayı başaran ve cılız bir gölge sağlayan bir iki ağacın altında oturuyorlar. Kadınlar, burkalarının altındaki alışveriş torbalarıyla hızla önlerinden geçiyor. Bir kadının durup komşusuyla konuşması ender rastlanan bir durum. Mikrorayon'da kadınlar konuşmak isterlerse birbirlerini ziyarete gider ve kendi aileleri dışında hiçbir erkeğin onları görmemesine dikkat ederler.

Evler, Sovyetlerin eşitlik anlayışına göre de yapılmış olsa, ne evlerin içinde ne de dışında eşitliğin var olduğu söylenebilir. Bu blokların amacı sınıfsız bir toplumda, sınıfsız apartman daireleri yaratmaktı, ancak

Mikrorayon'daki apartmanlar orta sınıfların yaşadığı konutlar olarak biliniyor. Bloklar inşa edildiğinde, Kabil çevresindeki kerpiç köy evlerinden çıkıp, musluklarından su akan dairelere taşınmak kat sahiplerine yüksek bir statü sağlamıştı. Buraya mühendisler, öğretmenler, küçük dükkân sahipleri ve TIR şoförleri taşındı. Ancak çoğunluğun tüm varlığını kaybettiği ve her şeyin geriye gittiği bir ülkede, orta sınıf kavramı pek bir anlam ifade etmiyor. Bir zamanlar özenilen ve su tesisatına sahip olan evler son on yılda gülünç duruma geldi.

Sabahları birinci kattaki dairelerin borularında birkaç saat soğuk su oluyor. Sonra bitiyor. İkinci kata arada sırada geliyor su, üst katlaraysa hiç çıkmıyor, çünkü su basıncı yeterli değil. Evlerin dışına kuyular kazılmış ve her gün, bir sürü çocuk su kovalarıyla, şişeler ve tencerelerle merdivenlerden inip çıkıyorlar.

Elektrik de bu blokların gururuydu. Şimdi, elektrik çoğunlukla kesik. Kuraklık nedeniyle elektrik dağıtımı sıraya bağlanmış. Dairelere iki günde bir, akşam altı ile on arası dört saat elektrik veriliyor. Bir semte elektrik verilirse öbür semt karanlıkta kalıyor. Bazen her tarafta elektrik kesiliyor. O zaman ortaya gaz lambaları çıkarılıyor ve gaz yağından çıkan is, gözleri yakıp sulandırırsa da loş ışıktaki oturuluyor.

Kurumuş Kabil nehrinin yakınında, en eski bloklardan birinde oturuyor Han ailesi. Bibi Gül burada oturmuş, büyüdüğü köyden uzaktaki bir beton çölünde hapis, hayata karamsar bakışlarla bakıyor. Bibi Gül, kocası öldüğünden beri mutlu olamıyor. Onu tanıyanlara göre çok çalışkan, mümin, sert ama adil bir adamdı.

Babası öldükten sonra tahtı Sultan devraldı. Şimdi onun sözü kanun. Karşı çıkanlar, önce azarlanarak cezalandırılıyor sonra da dayakla. Sadece aynı çatı altındakilere hükmetmekle kalmıyor, evlenip kendi evlerine çıkan kız kardeşlerine de karışıyor. Kendinden iki yaş küçük erkek kardeşi her karşılaştığında elini öpüyor, Sultan'a karşı gelmeyegörsün ya da daha da kötüsü, yanında bir sigara yakmasın, vay haline.

Büyüklerle her koşulda saygı göstermek gerek.

Azar ya da dayak işe yaramazsa, başka bir cezaya geliyor sıra: Reddetmek. Sultan, ne küçük erkek kardeşi Ferit'le ne de onun hakkında konuşuyor. Ferit onun dükkânında çalışmayı reddedip, kendi kitap dükkânı ve ciltevinini açtığından beri, Sultan onunla konuşmayı reddediyor. Ailenin diğer üyelerinin de Ferit'le konuşması yasak. Ferit'in adını duymak bile istemiyor. Artık Sultan'ın erkek kardeşi değil o.

Ferit de Mikrorayon'da bombalanmış apartman dairelerinden birinde oturuyor, birkaç dakikalık mesafede. Sultan, kitabevine çalışmaya gidince Bibi Gül, Sultan'ın haberi olmadan, Ferit ve ailesini ziyarete gidiyor. Kardeşleri de aynı şeyi yapıyorlar. Sakile, yasağa rağmen, düşündünden önce kardeşinin davetini kabul etti, Sultan'a da teyzelerinden birine gittiğini söyledi. Bir genç kız evlenmeden önce, bütün akrabalarının onu veda yemeğine çağırması âdettir. Bütün aile kutlamalarına Sultan davet edilir, erkek kardeşi değil. Kuzen, amca ve teyzelerinden hiçbirisi Sultan'la düşman olmaya cesaret edemez, bu hem zor gelir hem de onlar için ekonomik açıdan dezavantajlı olabilir. Ancak en çok sevdikleri Ferit'tir.

Ferit'le Sultan arasında neler geçtiğini kimse tam olarak hatırlamıyor. Ferit bir gün, ağabeyinin yanından hisimla ayrılmış, Sultan da arkasından "aramızda her şey tümüyle bitti" diye bağırıyordu. Bibi Gül, barışmaları için onlara yalvarıyor ama iki kardeş, buna omuz silkiyorlar. Sultan, küçüklerin her koşulda özür dilemesi gerektiğini düşündüğü için. Ferit, hatanın Sultan'da olduğunu düşündüğü için.

Bibi Gül, on üç tane çocuk doğurdu. On dört yaşındayken ilk kızı Feruze geldi dünyaya. Sonunda bütün hayatı anlam kazanmıştı. Çocuk gelin olarak geçirdiği ilk yıllarda çok ağlamıştı. Şimdi, hayatı sevmeye başlamıştı. En büyük çocuk olan Feruze için okula gitmek söz konusu bile değildi, aile yoksuldu. Feruze su taşıdı, evi süpürdü ve küçük kardeşlerine baktı. On beş yaşındayken, kırk yaşında bir adama gelin gitti. Adam zengindi ve Bibi Gül, paranın mutluluk getireceğini düşündü. Feruze güzel bir kızdı, tam yirmi bin Afgani başlık parası aldılar onun için. Ama kocası içki içiyor ve kumar oynuyordu, hem kendi hayatını harcadı hem de tüm parasını. Feruze'nin yıllar boyu çocuğu olmadı, bu da onun için büyük bir utanç kaynağı oldu. Sonunda bir erkek, bir kız çocuğunu evlat edindi. Şimdi ona bakan oğlu, aynı zamanda evlatlık kız kardeşine, kendi karısına ve alkolik babalığına da bakıyor. Feruze'nin küçük ailesi de Bibi Gül'ün birkaç adım ötesinde, Mikrorayon'da oturuyor.

Ondan sonra doğan iki çocuk, bebekken öldüler. Afganistan'da doğan çocukların dörtte biri beş yaşını doldurmadan ölüyor. Dünyada çocuk ölümlerinde en üst sırayı Afganistan alıyor. Çocuklar, kızamık, kabakulak, soğuk algınlığı ve en çok da ishalden ölüyorlar. Birçok anne baba, her şey nasılsa çabucak dışarı çıkar mantığıyla çocuk ishal olduğunda ona hiçbir şey vermemeleri gerektiğini düşünüyorlar. Burada, bu hastalığı kurutarak yok edebileceklerini zannediyorlar. Binlerce çocuğun hayatına mal olan yanlış bir inanış. Bibi Gül artık onların neden öldüklerini hatırlamıyor bile. "Öldüler işte" diyor.

Sonra Sultan geldi dünyaya, sevgili Sultan, saygı duyulan Sultan. Bibi Gül en sonunda yaşayan bir oğlana kavuşunca, kocasının ailesi içindeki pozisyonu güçlendi. Bir gelinin değeri kızlık zarıyla, bir zevcenin değeri de doğurduğu oğlanlarla ölçülür.

Aile yoksul olmasına rağmen, Sultan en büyük oğlan çocuğu olarak her şeyin en iyisini aldı. Feruze için aldıkları başlık parası, Sultan'ın okul parasına kullanıldı. Daha küçük bir oğlan çocuğuyken bile ailede önder bir role sahip oldu, babası ona sorumluluk verdi. Yedi yaşındayken, okula gitmenin yanı sıra tam zamanlı bir işi vardı.

Sultan'dan bir iki yıl sonra Ferit dünyaya geldi. Sürekli kavga edip başını belaya sokan, eve yırtılmış giysiler ve burnu kanayarak gelen haşarı bir çocuk. Anne ve babasından habersiz içki ve sigara içiyordu ama sakin olduğunda da çok iyi kalpli olduğu çıkıyordu ortaya. Bibi Gül ona bir kız buldu, şimdi evli, iki kızı ve bir oğlu var. Ama Mikrorayon 37. Blok'taki daireye girmesi yasak. Bibi Gül içini çekiyor. İki oğlu arasındaki düşmanlıktan kalbi neredeyse parçalanacak. "Neden makul olamıyorlar sanki?"

Sonra, Nazır Ahmet doğdu. Bibi Gül onu düşündüğünde, gözyaşları sızır sızır akıyor. Nazır Ahmet sakin bir çocuktı ve okulda da başarılı bir öğrenciydi. Kabil'deki liseye devam ediyor ve Sultan gibi mühendis olmak istiyordu. Ancak bir gün eve gelmedi. Sınıf arkadaşları, askeri polisin gelerek sınıftaki iri yarı çocukları götürüp zorla askere aldıklarını söylediler. Bu, Sovyet işgali sırasında oluyordu. Afgan yetkililerinin askeri birlikleri, Sovyetlerin kara kuvvetleri olarak kullanıldı, Mücahitlere karşı en ön sırada yer aldılar. Mücahitlerin askerleri daha iyiydi, araziye iyi tanıyorlar ve dağlarda kazdıkları siperlerde saklanıyorlardı. Burada, Rusların ve müttefikleri olan Afgan kuvvetlerinin dağlara ilerlemesini beklediler. Böyle bir dağ geçidinde kayboldu Nazır Ahmet. Bibi Gül onun hâlâ hayatta olduğuna inanıyor. Belki de esir alındı. Belki hafızasını kaybetti, belki başka bir yerde halinden memnun yaşıyor. Her gün Allah'a, oğlunun geri dönmesi için dua ediyor.

Nazır Ahmet'ten sonra Bülbüle geldi dünyaya, babası hapse girdiğinde üzüntüden hasta olan ve bütün gün evde oturup havalara bakan Bülbüle.

Birkaç yıl sonra doğan Meryem daha hareketliydi. Zeki ve gayretli bir çocuktı, okulda da başarılıydı. Güzel bir kız oldu çıktı ve çabucak bir sürü hayranı oldu. On sekiz yaşında kendi köyünden biriyle evlendirildi. Bibi Gül, bir dükkânı olan gencin iyi bir koca olduğunu düşünmüştü. Meryem, kocasının ailesinin evine taşındı, erkek kardeşi ve annesiyle aynı evde yaşıyordu. Yapacağı iş çoktu, çünkü kocasının annesi ellerini kullanamıyordu. Elleri bir fırında yanmıştı. Bir iki parmağı yok, diğerleri birbirlerine geçmiş. İki yarım başparmağı var, yemeğini kendisi yiyebiliyor ve basit ev işlerini yapabiliyor, küçük çocuklara bakıyor ve eşyaları gövdesine iyice yapıştırarak taşıyabiliyor.

Meryem, yeni evinde çok mutluydu, taa ki iç savaş başlayana kadar. Meryem'in kuzenlerinden biri Celalabad'da evleneceği için güvenli olmayan yollara rağmen düğüne gitmeye karar verdiler. Kocas Kerimullah, dükkâna bakmak için Kabil'de kaldı. Bir sabah dükkânı açmak üzereyken iki ateş arasında kaldı. Bir kurşun tam kalbine isabet etti ve oracıkta hayatını yitirdi.

Meryem üç yıl ağladı. Sonunda Bibi Gül ve Kerimullah'ın annesi Meryem'i, kocasının erkek kardeşi Hazım'la evlendirmeye karar verdiler. Bakacak başka bir ailesi oldu, çocuklarının ve yeni kocasının hatırı için kendine çeki düzen verdi. Şimdi beşinci çocuğuna hamile. Kerimullah ile evliliğinden olma en büyük oğlu on yaşındaki Fazıl, şimdiden çalışmaya başladı. Kitap kasalarını taşıyor, Sultan'ın dükkânlarından birinde kitap satıyor ve Meryem'in yükünü biraz olsun hafifletmek için Sultan'ın yanında yaşıyor.

Sonra Yunus doğdu, Bibi Gül'ün gözdesi. Annesinin üzerine düşen, ufak tefek hediyeler getiren, sürekli istediği bir şey olup olmadığını soran hep o. Yemekten sonra bütün aile şiltelerde oturduğunda kafasını annesinin kucığına koyup uzanan ve uyuyan da o. Annelerinin doğum tarihini tam olarak hatırladığı tek evlat Yunus, çünkü Zahir Şah'm bir darbe sonucu iktidardan düştüğü gün, 17 Temmuz 1973'te doğdu.

Öbür çocukların ne doğum günleri ne de doğum yılları var. Sultan'ın kâğıtlarında doğum tarihi 1947 ile 1955 arasında değişiyor. Sultan, ilkokul, ortaokul, lise ve üniversite yıllarını, ilk savaş, ikinci savaş ve üçüncü savaş yıllarını birbirine ekleyip bir hesap yaptığında elli yaşının üstünde olması gerektiğine kanaat getiriyor. Herkes kendi yaşını bu şekilde hesaplıyor. Kimse bilmediği için de, isteyen istediği yaşı söyleyebiliyor. Sakile böyle bir hesapla otuz yaşında olduğunu söylüyor ama beş-altı yıl daha büyük de olabilir.

Yunus'tan sonra Başir geldi dünyaya. Annesi onu görücü usulüyle Kanada'daki bir akraba kızıyla evlendirdikten sonra orada yaşamaya başladı. İki yıl önce evlenip, taşındıktan sonra hiç görmedi onu. Bibi Gül bir damla gözyaşı daha döküyor. Çocuklarından uzakta kalmaktan daha kötü bir şey bilmiyor Bibi Gül.

Sandığının dibindeki badem şekerleri dışında, hayatta tek sahip olduğu şeyler onlar,

Sonra Tacmir doğdu. Bibi Gül'ün durmadan yemek istemesinin nedeni de o oldu. Doğumdan birkaç gün sonra, çocuğu olmayan bir akrabaya vermek zorunda kaldı yeni doğmuş oğlunu. Sütü göğüslerinden taşıyor, Bibi Gül ağlıyordu. İyi olduğunu biliyor ama yine de oğlunu kaybetmenin acısı içini yakıyor. Onunla karşılaştığında, kendi oğlu olduğunu belli etmiyor, şimdiki annesine söz verdi çünkü.

En küçük kızı Leyla. Ailede işlerin çoğunu üstlenen akıllı, çalışkan Leyla. On dokuz yaşında, tekne kazıntısı olarak herkesten statü olarak daha aşağıda. En gençleri, bekâr ve kız.

Bibi Gül onun yaşındayken, dört çocuk dünyaya getirmişti, ikisi bebekken ölen, diğer ikisi de yaşayıp bu günlere gelen. Ama bunu düşünmüyor şimdi. Şimdi, çayının soğuduğunu ve üşümeye başladığını düşünüyor. Bademleri şiltesinin altına saklıyor, birinin yün şalını getirmesini istiyor.

"Leylaa!" diye bağıyor. Leyla tencerelerini bırakıp geliyor.

Günaha Davet

İçeri güneş ışığıyla giriyor. Dalgalandan bir zarafet, karanlık odaya süzülüyor. Mansur, uyuklamaktayken, bakışları keskinleşip raflar arasında ağır ağır ilerleyen bu yaratığa takılıyor.

"Yardımcı olabilir miyim?"

Hemen, genç ve güzel bir kızla karşı karşıya olduğunu fark ediyor. Duruşundan, ayaklarından, ellerinden, çantasını taşımasından anlıyor bunu. Uzun, beyaz parmakları var.

"Liseler İçin Kimya var mı sizde?"

Mansur, en profesyonel bakışını takınıyor. Kitabın onlarda olmadığını farkında, ama kıza kendisiyle dükkânın en iç kısımlarına gelmesini söylüyor. Raflarda kitabı ararken iyice yakınında duruyor, kızın parfümü burnunu gıcıkıyor. Uzaniyor, eğiliyor, kitabı aramış gibi yapıyor. Ara sıra ona dönüyor ve gözlerindeki gölgeleri inceliyor. Kitabın adını daha önce hiç duymamış.

"Maalesef kalmamış, ama evde bir iki tane olacaktı. Yarın uğrarsanız, getiririm kitabı size."

Ertesi gün, kimya kitabı olmadan, kafasında bir planla güzeller güzelini gün boyunca bekliyor. Beklerken, sürekli yeni düşler kuruyor. Hava kararıyor ve dükkânı kapatma saati geliyor. Hüsrân içinde çatlak camları geceleri koruyan kepenkleri hızla çarparak kapatıyor.

Sonraki gün hiç keyfi yok, boynunu büküp tezgâhın gerisinde oturuyor. Oda yarı karanlık, elektrikler kesik.

Güneş ışıklarının huzmelerinde tozlar uçuşuyor ve odayı iyice kasvetli bir hale getiriyor. Müşteriler kitap sormaya geldiklerinde, tam başının üzerindeki rafta duruyor bile olsa Mansur, kitabın onlarda olmadığını söylüyor. Babasının kitap dükkânına zincirlendiğine, cuma günleri bile tatil yapamadığına, babasına okumasına, bisiklet almasına veya arkadaşlarıyla buluşmasına izin vermediği için öfkeleniyor. Raflardaki tozlu eserlerden nefret ediyor. Aslında, bütün kitaplardan nefret ediyor, hep nefret etmişti, babası onu okuldan aldıktan sonra da hiçbir kitabı okuyup bitirememişti.

Karamsar düşüncelerinden yumuşak ayak sesleri ve ağır bir kumaşın hışırtısıyla ayrılıyor. Daha önce olduğu gibi, güneş ışığının tam ortasında duruyor kız, kitap tozları, etrafında dans "ediyor. Mansur sevinçle fırlayıp kalkmamak için kendini zor tutuyor ve kitapçı kimliğini takmıyor.

"Sizi dün bekliyordum" diyor profesyonel bir edayla. Kitap evde, ama kaçınıcı basım, hangi cilt, hangi fiyat kategorisini istediğini bilemediğim için getirmedim. Bu kitabın o kadar çok baskısı yapılmış ki hepsini birden yanıma alamadım. Benimle gelip istediğini seçebilir misiniz?

Burka ona şaşkın bir halde bakıyor. Emin olmadan çantasıyla oynuyor.

"Sizin evinize mi?"

Bir an konuşmadan karşılıklı bakışıyorlar. Sessizlik en kolay ikna aracı diye düşünüyor Mansur ama heyecandan titriyor. Cüretli bir davetle geldiğinin farkında.

"Kitaba ihtiyacın var değil mi?" diyor sonunda.

Kız, şaşılacak bir şekilde gelmeye karar veriyor. Otomobilin arka koltuğunda dikiz aynasından Mansur'u görebilecek bir şekilde oturuyor. Mansur konuşurlarken, aynadan bakışlarını yakalamaya çalışıyor.

"Güzel bir araba" diyor kız, "senin mi?"

"Evet ama o kadar da iyi bir araba değil" diye cevap veriyor Mansur kayıtsızca. Böylece araba olduğundan güzel, kendisi de olduğundan daha zengin görünüyor.

Kabil'in sokaklarında arka koltuktaki burkayla amaçsızca dolaşılıyor. Evde kitap filan yok zaten, ayrıca babaannesi ve bütün halaları da evde. Tanımadığı birinin bu kadar yakınında oturmak onu huzursuz ediyor ve heyecanlandırıyor. Anlık bir cesaretle yüzünü görmek istediğini söylüyor. Birkaç saniye donup kalıyor kız, sonra burkasının ön kısmını açıyor ve Mansur'la aynada göz göze geliyorlar. Zaten anlamıştı, harika, kocaman, siyah ve sürmeli gözleriyle çok güzel bir kız, ondan birkaç yaş büyük. İstisnai kurnazlığı, ısrarlı cazibesi ve ikna yeteneğiyle, kıza kimya kitabını unutturup bir lokantada yemeğe davet ediyor. Arabayı durduruyor, kız gizlice arabadan dışarı çıkıp, Marco Polo lokantasının merdivenlerinden çarçabuk tırmanıyor. Mansur mönüde ne varsa ismarlıyor; tavuk şiş, kebab, mantı, bol kuzu etli pilav ve tatlı olarak da şam fıstıklı muhallebi.

Yemek süresince kızı güldürmeye, seçilmiş olduğuna ikna etmeye çalışıyor, daha fazla yemesi için zorluyor. Lokantanın bir köşesinde sırtı herkese dönük, burkası örtülü oturuyor. Çatal ve bıçağa dokunmuyor, Afganların çoğunluğu gibi parmaklarıyla yiyor. Kendinden bahsediyor, ailesinden, derslerinden, ama Mansur dinlemiyor bile, çok heyecanlı. Bir kızla ilk buluşması.

Tümüyle yasak bir buluşma. Giderlerken garsonlara çok bahşış veriyor, öğrenci kızın gözleri kocaman açılıyor. Elbisesinden zengin olmadığını anlıyor, ama yoksul da değil. Mansur, dükkâna geri dönmek zorunda, burka bir taksiye atlıyor, Taliban döneminde bu hem taksi şoförü hem de kızın kırbaç ve hapis cezası ile cezalandırılmasına neden olurdu. Lokantadaki buluşma da mümkün olamazdı, aynı aileye mensup olmayan bir adam ve bir kadın sokakta birlikte yürüyemez, kızın burkasını herkesin içinde açması söz konusu bile olamazdı. Bunlar değişti. Mansur'un şansına. Kıza kitabı ertesi gün getireceğine söz veriyor.

Ertesi gün, bütün düşündüğü, kız gelince ne yapacağı. Kitapçı rolünden çıkıp, Don Juan rolüne girmesi lazım. Mansur'un aşkın diline dair tek tecrübesi, dramatik konuşmaların birbirini izlediği Hint ya da Pakistan filmleri. Filmler, iki insanın karşılaşmasıyla başlayıp, nefret, ihanet ve hayal kırıklığından sonra sonsuza değin aşk vaad eden toz pembe sözlerle sona erer, genç bir Don Juan için de iyi bir okul sayılabilir. Tezgâhın gerisinde, bir dizi kitap ve kâğıt yığını arasında, öğrenci kızla yapacağı konuşmanın hayalini kuruyor.

"Dün benden ayrıldıktan sonra her saniye seni düşündüm. Senin özel biri olduğunu biliyordum, benim için yaratıldığını. Benim kaderimsin sen!" Bundan hoşlanacağı kesin, sonra da gözlerinin içine bakacak, hatta belki bileğinden tutup, "Seninle yalnız kalmalıyım. Seni baştan aşağı görmem gerek, gözlerinde boğulmak istiyorum" diyecek. Ya da daha çekingen davranıp: "Çok şey istemiyorum, sadece yapacak bir şeyin olmadığı zaman buraya uğrayabilsen, en azından haftada bir kez" diyecek.

Kimbilir belki de vaatlerde bulunması gerekecek: "Ben on sekiz yaşına girdiğimde, evlenebiliriz."

Pahalı arabası olan Mansur rolünü oynaması gerek, sık dükkân sahibi Mansur, bol bahşış veren Mansur, batılı kıyafetler giyen Mansur. Onu, kendisiyle birlikte ulaşacağı hayata özendirmesi gerek: "Büyük bir evin ve bir sürü hizmetçin olacak, yurt dışında tatillere çıkacağız." Ona seçilmiş kişi olduğunu hissettirmesi ve onun için ne kadar anlam ifade ettiğini göstermesi lazım. "Yalnızca seni seviyorum. Seni görmediğim her saniye bana acı veriyor."

Hâlâ ondan istediğini yapmazsa daha da abartıp: "Beni terk edersen, önce öldür beni! Yoksa bütün dünyayı yakarım" demesi lazım.

Ancak kız öğrenci, lokantaya gittiklerinin ertesi günü gelmiyor. Ondaki sonraki gün de gelmiyor, daha ertesi gün de. Mansur, cümlelerini prova etmeye devam ediyor, ama giderek umudunu yitiriyor. Onu beğenmedi mi? Acaba ailesi ne yaptığını mı keşfetti? Eve mi kapattılar onu? Acaba birisi görüp babasına mı söyledi? Bir komşu, bir akraba? Aptalca bir şey mi söyledi acaba?

Elinde değneği ve kafasında büyük kavuğuyla yaşlı bir adam giriyor dükkâna ve Mansur'un düşünce sarmalını durduruyor. Homurdanarak selam veriyor ve dinî bir kitabın olup olmadığını soruyor. Mansur sinirli bir şekilde kitabı buluyor ve tezgâhın üzerine atıyor. Don Juan Mansur değil o şimdi, sadece Mansur, pembe düşleri olan kitapçının oğlu.

Her gün geri dönmesini bekliyor. Her gün, o gün de gelmediğinin bilinciyle kepenkleri kapatıyor. Dükkânda geçirdiği saatler, giderek daha da dayanılmaz oluyor.

Sultan'ın kitapçı dükkânının bulunduğu sokakta başka kitapçılar, kırtasiyeciler, ciltçiler ve fotokopiciler de var. Rahimullah bu dükkânlardan birinde çalışıyor. Sık sık Mansur'un dükkânına çay içmeye ve konuşmaya geliyor. Bugünse Mansur derdini anlatmak için onun çalıştığı dükkâna gidiyor. Rahimullah gülüyor sadece. "Şansını bir öğrencide deneme hiç. Onlar çok iffetli olurlar. Paraya ihtiyacı olan birini dene. En kolay dilenciler. Birçoğu hiç de fena değil. Ya da Birleşmiş Milletler'in yağ ve un dağıttığı yere git. Orada bir sürü genç dul duruyor."

Mansur'un ağız bir karış açık kalıyor. En çok ihtiyacı olanlara, öncelikle de savaşta kocaları ölmüş çocuklu dul kadınlara yiyecek dağıtılan köşeyi biliyor. Ayda bir erzak yardımı alıyor ve köşede durup bu erzağın bir kısmını satarak para kazanmaya çalışıyorlar.

"Oraya git ve genç görünen birini bul. Bir şişe yağ satın al ondan ve buraya gelmesini söyle. 'Benimle dükkâna gelersen, ilerde sana yardım ederim' diyorum ben genellikle. Geldiklerinde de biraz para verip arkadaki odaya alıyorum onları. Burkayla gelip burkayla gidiyorlar, kimse şüphelenmiyor. Ben ihtiyacımı görüyorum, onlar da çocukları için para kazanıyorlar."

Mansur kapıyı açıp arkadaki odada işlerin nasıl olduğunu gösteren Rahimullah'a inanmayan gözlerle bakıyor. Oda, bir iki metre kareden büyük değil. Yere mukavva kutular serilmiş, pis ve üstlerine basılmış. Karanlık lekeler içlerine işlemiş.

"Peşesini, elbisesini, ayakkabılarını, pantolonunu ve iç çamaşırlarını çıkarıyorum. İçeri bir kez girdiler mi artık çok geç. Bağırarak mümkün değil, birisi yardımlarına gelse bile, kendi suçları nasılsa. Skandal böyle bir kadının hayatını mahveder. Dul kadınlarla iş kolay. Ancak genç kızlar olursa, bakireler, bacaklarının arasında yapıyorum. Sadece bacaklarını iyice kapatmalarını söylüyorum. Ya da arkadan yapıyorum, anlarsın ya arkadan" diyor tacir.

Mansur, şok olmuş bir şekilde satıcıya bakıyor. Bu kadar mı kolay?

O gün öğleden sonra mavi burka yığınları arasında durduğunda, o kadar da kolay olmadığını anlıyor. Bir şişe yağ satın alıyor. Ona şişeyi uzatan eller pütür pütür ve yaşlı. Etrafına bakmıyor ve sadece yoksulluk görüyor, şişeyi arabanın arka koltuğuna atıp hızla oradan uzaklaşıyor.

Filmlerden, repliklerini ezberlemekten vazgeçti artık. Ama bir gün bunların işine yarayabileceğini düşünüyor. Bir gün genç bir kız, dükkâna gelip İngilizce bir sözlük soruyor. Mansur, en sevimli halini takınıyor. Yeni başlayanlar için İngilizce kursuna yazıldığını öğreniyor. Alicenap kitapçı oğlu, ona yardım edebileceğini söylüyor.

"Buraya çok insan gelmiyor, istersen ödevlerinde yardımcı olabilirim sana ara sıra."

Yardım, kanepede başlayıp, bir rafın arkasında devam ediyor, evlilik vaaatleri ve sonsuza kadar bağlılık sözleri veriliyor. Bir gün burkasını kaldırıp öpüveriyor. Kız Mansur'dan kendini kurtarıp kaçıyor ve bir daha hiç gelmiyor.

Bir gün, sokaktan bir kız getiriyor, hayatında hiç kitap görmemiş, okuma yazma bilmeyen biri. Kız, dükkânın önündeki otobüs durağında durup otobüs beklerken, ona bir şey göstereceğini söyleyerek dükkâna davet ediyor. Kız güzel; güzel ve yumuşacık. Ara sıra dükkâna geliyor, ona da toz pembe bir gelecek vaadediyor.

Bazen, burkasının altından ona dokunmasına izin veriyor kız.

Kendisini kirlenmiş hissediyor. Benim kalbim kötü, diye günah çıkarıyor küçük kardeşi İkbâl'e. Bu kızları düşünmemesi gerektiğini biliyor.

Bir gün Mansur çay içmek için uğradığında, "Neden bu kızlar bu kadar sıkıcı" diyor Rahimullah.

"Nasıl sıkıcı?" diye soruyor Mansur.

"Kızlar filmlerdeki gibi değil. Kaskatılar, öylece yatıyorlar" diye açıklıyor yaşça biraz daha büyük olan Rahimullah.

Bir iki tane porno film geçmiş eline ve Mansur'a filmlerden ayrıntılar anlatıyor, kadınlar ne yapıyor, nasıl görünüyorlar.

"Ben onlara nasıl davranacaklarını anlatıyorum, ama beceremiyorlar" diye iç geçiriyor. Mansur da içini çekiyor.

Dükkâna küçük bir kız geliyor. Belki on iki, belki on dört yaşında. Kirli bir el uzatıyor onlara ve yalvaran bakışlarla bakıyor. Başında ve omuzlarında kırmızı çiçeklerle süslü kirli beyaz bir başörtüsü var. Burka giymek için henüz küçük. Ergenliğe girdikten sonra giymesi daha doğal.

Dükkânlara sık sık dilenciler geliyor. Mansur onları hemen kapı dışarı ediyor. Ancak Rahimullah ayakta öylece bakakalıyor ve çocuksu, kalp şeklindeki yüzü seyrediyor, cebinden on tane banknot çıkarıyor. Dilenci kız, paralara kocaman gözlerle bakıyor ve hemen almak için atılıyor. Ancak tam alacakken Rahimullah elini geri çekiyor. Eliyle havada büyük bir daire çiziyor ve gözlerine bakıyor.

"Hayatta hiçbir şey bedava değil" diyor.

Kızın eli donup kalıyor. Rahimullah ona banknotlardan ikisini veriyor.

"Bir hamama git, yıkan ve ondan sonra geri gel, gerisini o zaman vereceğim."

Paraları çabucak elbisesinin cebine koyuyor ve yüzünün yarısını kirli kırmızı çiçekli başörtüsünün ardına gizliyor, ona tek bir gözle bakıyor. Bir yanağında eski bir şark çıbanından kalma bir iz var. Çöl sinekleri de alnında iz bırakmışlar. Geri dönüp gidiyor, cılız vücudu Kabil sokaklarında kayboluyor.

Birkaç saat sonra yeni yıkanmış olarak geri geliyor. Mansur yine orada.

"Haydi bakalım" diyor Rahimullah kendi kendine, kızın kirli elbisleri hâlâ üzerinde olmasına rağmen.

"Benimle arka odaya gel bakalım, paranın gerisini orada vereceğim" diyerek gülümsüyor ona. "Dükkâna göz kulak ol bu arada" diyor Mansur'a.

Çocuk ve Rahimullah uzun bir süre ortadan kayboluyorlar. Satıcı, işini bitirdikten sonra, giyiniyor ve mukavva kutuların üzerinde yatan kıza, kıpırdamamasını söylüyor.

"Kız senin" diyor Mansur'a.

Mansur ayakta ona öylece bakıyor. Arka odanın kapısından içeri şöyle bir bakış fırlattıktan sonra, dükkândan koşarak çıkıyor.

Hız. Ali'nin Çağrısı

Günlerce midesi bulanıyor. Bağışlanamaz, diye düşünüyor, affedilemez. Yıkanmaya çalışıyor, ama pek bir yararı olmuyor. Dua etmeye çalışıyor, faydası yok. Kuran'da bir çözüm arıyor, camiye gidiyor, ama kendisini kirlenmiş hissediyor, kirlenmiş. Son zamanlarda aklından geçen çirkin düşünceler, onu kötü bir Müslüman yaptı. Allah beni cezalandıracak. Bir insanın yaptığı her şey, kendisine geri döner, diye düşünüyor. Bir çocuk. Bir çocuğa karşı günah işledim. Onun ırzına geçilmesine ses çıkarmadım. Hiçbir şey yapmadım.

Aradan biraz zaman geçip de dilenci kız olayını biraz unuttunca, mide bulantısı yerini yaşamdan yorulmuşluğa bırakıyor. Hayatı sıkıyor onu, her gün yapmak zorunda olduğu şeyler, günlük telaş, herkese, her şeye sinirleniyor. Onu dükkâna çivileyen babasına kızgın, oysa yaşam başka yerde devam ediyor.

"On yedi yaşındayım" diye düşünüyor. "Ve hayat başlamadan bitti."

Tozlu tezgâhın ardında dirsekleri masada, elleri alnında oturup somurtuyor. Kafasını kaldırıp çevresine bakıyor. İslamiyet, Hazreti Muhammed üzerine yazılmış kitaplar, Kuran-ı Kerim'in yorumları. Afgan destanlarına, Afgan kralları ve hükümdarlarının biyografilerine, İngilizlere karşı yapılan savaşlara dair kalın eserlere, Afganistan'daki değerli taşları anlatan nefis kitaplara, Afgan nakış sanatını öğreten ders kitaplarına, Afganistan'da gelenek ve görenekleri anlatan ince fotokopilere ters ters baktıktan sonra yumruğunu masaya vuruyor.

"Neden Afganlı olarak doğdum? Afganlı olmaktan nefret ediyorum. Bütün bu hoşgörüsüz kurallar ve gelenekler beni yavaş yavaş öldürüyor. Ona saygı, buna saygı, hiçbir özgürlüğüm yok, hiçbir şeye karar verme hakkım yok. Sultan'ın ilgilendiği tek şey, kitaplarından gelen paraları saymak" diye düşünüyor. "Alsın kitaplarını kışına soksun" diyor sesini hafifçe yükselterek. Kimsenin duymamış olduğunu umarak çevresine bakınıyor. Allah ve peygamberlerinden sonra Afganistan'da sosyal olarak en yüksek mevkide "baba" yer alıyor. Ona karşı çıkmak imkânsız, Mansur gibi inatçı biri için bile... Herkesi çiğneyip geçiyor, herkesle tartışıyor, teyzeleri, halaları, kardeşleri, annesi, ama hiçbir zaman babasına karşı koymuyor, hiçbir zaman.

"Ben bir köleyim" diye düşünüyor, "boğaz tokluğu ve temiz kıyafetler için ölesiye çalışıyorum." Mansur, her şeyden çok okumak istiyor. Pakistan'da yaşadığı dönemleri ve arkadaşlarını özliyor. Burada arkadaş edinmeye zamanı yok, tek arkadaşı Rahimullah'ı ise artık görmek bile istemiyor.

Afganlıların yeni yılı Nevruz'un hemen öncesindeyiz. Ülkede büyük kutlamalar için hazırlık yapılıyor. Son beş yıldır bu kutlamalar Taliban tarafından yasaklamıştı. Taliban, buna Tanrısızların bir kutlaması olarak bakmış, güneşe tapmak olarak algılamıştı, çünkü bunun kaynağı İran'da milattan önce altıncı yüzyılda ortaya çıkan Zerdüşti, yani "ateşe tapanların" diniydi. Böylece Taliban, yılbaşı kabul edilen bu günde, Hz. Ali'nin mezarının olduğu Mezar-ı Şerife yapılan hac geleneğini de yasaklamış oldu. Hacılar yüzyıllarca günahlarından arınmak, merhamet dilenmek, şifa bulmak ve geceyle gündüzün eşit olduğu 21 martta başlayan Afgan takvimine göre yeni yılı karşılamak üzere Hz. Ali'nin mezarını ziyaret ettiler.

Hız. Ali, Hz. Muhammed'in kuzeni ve damadıydı ve dördüncü halife oldu. Şiiler ve Sünniler arasındaki anlaşmazlık ondan kaynaklanıyor. Şiiler için Hz. Ali, Hz. Muhammed'den sonra ikinci önemli kişi, Sünniler içinse dördüncü sırada yer alıyor. Ancak Mansur ve Afganlıların çoğunluğu gibi Sünni Müslümanlar için de İslamiyetin büyük kahramanlarından biri. Elinde kılıcıyla, cesur bir savaşçıydı, diyor tarih. Hz. Ali, Mekke'de 658 yılında öldürüldü ve tarihçilerinin çoğunluğuna göre Irak'da Kufa'da gömüldü. Ancak Afganlılar, düşmanlarının halifenin vücudunu parçalara ayırıp yok etmesinden korktuklarından, müritlerinin Hz. Ali'nin naaşını tekrar kazıp çıkardıklarını iddia ediyorlar. Hz. Ali'nin vücudu daha sonra beyaz dişi bir deveye yüklenmiş ve koşabildiği kadar koşması sağlanmış. Yorulup düştüğü yerde gömülecekti. Efsaneye göre burası Mezar-ı Şerif, yani 'Kutsal mezar'. Beş yüzyıl boyunca, mezarın üzerinde küçük bir taş dışında hiçbir şey yokmuş, ancak 1100'lü yıllarda yerel bir molla Hz. Ali'yi rüyasında gördüğü için burada küçük bir türbe inşa edilmiş. Sonra Cengiz Han gelip türbeyi yerle bir etmiş ve mezar yine yüzlerce yıl işaretsiz kalmış. Ancak

15. yüzyılın sonlarına doğru Hz. Ali'den geriye kalanların üzerine yeni bir türbe inşa edilmiş. İşte, hac seyahatinin hedefi bu türbe ve daha sonra türbenin yanında inşa edilen cami.

Mansur, bu hac ziyaretine çıkmaya kararlı, günahlarından arınmak için. Uzun süredir düşünüyordu bunu. Şimdi geriye kalan tek şey Sultan'ın iznini almak, çünkü bu seyahat, dükkândan günlerce uzaklaşması anlamına geliyor. Sultan'ın nefret ettiği bir şey varsa o da Mansur'un orada olmayışı.

Birlikte seyahat edecek birini buldu bile, ondan sık sık kitap satın alan İranlı bir gazeteci. Bir gün, yeni yıl kutlamalarından bahsederlerken, İranlı arabasında yer olduğunu söylüyor. Mansur, "kurtuldum" diye düşünüyor. "Hz. Ali beni çağırıyor. Beni affedecek."

Ancak sonra izin alamıyor. Babası, dükkândan bir haftacık uzaklaşmasına bile razı olmuyor. Mansur'un kitapları kataloglaması, yeni raf yapan marangoza göz kulak olması ve kitap satması gerekiyor. Babası başkasına güvenemiyor. Müstakbel kayınbiraderi Resul'e bile güveni yok. Resul'ün tek başına dükkânda ne kadar kaldığını bir bilse! Mansur çok sinirleniyor. Babasına sormaya çekindiği için izin isteme işini seyahatten bir gece öncesine ertelemişti. İzin alamıyor. Mansur ısrar ediyor. Babası kabul etmiyor.

"Sen benim oğlumsun ve dediğimi yapacaksın" diyor Sultan. "Sana dükkânda ihtiyacım var."

"Kitaplar, kitaplar, paralar, paralar, sadece para düşünüyorsun sen" diye bağılıyor Mansur. "Ben burada Afganistan hakkında kitap satacağım ama ülkeyi tanımıyorum. Kabil'in dışına çıktığım söylenemez bile" diyor hisimla.

Ertesi gün İranlı yola çıkıyor. Mansur, isyan ediyor, babası nasıl olur da onun gitmesine izin vermez? Babasını tek kelime söylemeden arabayla dükkâna bırakıyor, sorulara tek kelimelik yanıtlar veriyor. Babasına olan nefreti içinde kaynıyor. Babası onu okuldan alıp da kitapçıda çalıştırmaya başladığında Mansur sadece onuncu sınıfa gidiyordu. Liseyi bitirmemişti henüz. Sorduğu her şeye hayır karşılığı alıyor. Babasının ona verdiği tek şey onu dolaştırsın diye bir araba ve raflar arasında çürüyüp gittiği bir kitapçının sorumluluğu.

"Nasıl istersen öyle olsun" diyor birdenbire. İstediklerini her şeyi yapacağım ama bunları mutlu bir şekilde yapacağımı sanma. Kendi istediklerimi yapmama hiçbir zaman izin vermiyorsun. Beni eziyorsun.

"Önümüzdeki yıl gidersin" diyor Sultan.

"Hayır, hiçbir zaman gitmeyeceğim, senden de bir daha hiçbir şey istemeyeceğim."

Sadece Hz. Ali'nin çağırdıkları Mezar-ı Şerife gider diyorlar. Neden Hz. Ali onun gitmesini istemiyor? Yaptıkları affedilemez şeyler miydi? Hz. Ali'nin onu çağırdığını babası duymuyor mu?

Sultan, Mansur'un düşmanca tavrı karşısında donup kalıyor. Ergenlik çağındaki yumrukları sıkılı bu delikanlıya bakıp, neredeyse korkuyor.

Babasını ve kardeşlerini kendi dükkânlarına arabayla bıraktıktan sonra Mansur kendi dükkânının kepenk-lerini kaldırıyor ve tozlu masasının başına geçiyor. Dirsekleri masada, karamsar fikirlere daldığı her zamanki pozisyonunu alıyor ve yaşamın onu hapsettiğini, her tarafın sürekli yeni kitap tozlarıyla dolduğunu düşünüyor.

Bir parti kitap daha geldi. Kitapların ne hakkında olduğunu bilmesi gerek - görevi gereği, istemeden de olsa kitapları karıştırıyor. Babasının en çok sevdiği şair, Rumi'nin şiir derlemeleri, Afganlı Sufilerin en ünlülerinin ve diğer tasavvuf şairlerinin kitapları. Mevlana Celaleddin-i Rumi 1200'lerde Mezar-ı Şerif yakınlarındaki Balkh'da doğdu. "İşte bir işaret daha!" diye düşünüyor Mansur. Babasını haksız, kendisini haklı çıkaracak başka bir şey aramaya karar veriyor. Şiirler, aklanmayı ve Tanrı'ya -mükemmel olana- yaklaşmayı konu ediyor. Kendini, kendi egosunu unutmaktan bahsediyor. Rumi şöyle diyor: "Ego, insanoğluyla Tanrı arasında bir peçedir." Mansur, nasıl Tanrı'ya döneceğini ve yaşamın nasıl insanın kendi etrafında değil, Tanrı etrafında dönmesi gerektiğini okuyor. Mansur yine kendini kirlenmiş hissediyor. Ne kadar çok okursa, pisliklerinden o denli arınması gerektiğine inanıyor. En yalın şiirlerden birine takılıp kalıyor:

Su kirlenmiş dedi: Gel buraya Kirlenmiş cevap verdi: Çok utanıyorum Su cevapladı: Günahlarını ben olmadan nasıl

temizleyeceksin?

Hem su, hem Tanrı hem de Rumi, Mansur'u terk etmişe benziyorlar. "İranlı şimdi herhalde karlı Hindikuş Dağlarına ulaşmıştır" diye düşünüyor. Bütün gün burnundan soluyarak dolaşiyor. Alacakaranlık çökmeye başladığında, dükkânı kapatmanın, babasını ve kardeşlerini toparlayıp onları eve, bitmek tükenmek bilmez pilav tepsisine, aptal ailesiyle bir akşam geçirmeye götürmenin zamanı geliyor.

Kepenklere kapatıp, ağır asma kilidi taktığında, birdenbire İranlı gazeteci Ekber beliriyor karşısında, yürüyerek geliyor. Mansur hayal gördüğünü sanıyor.

"Sen çıkmamış mıydın yola?" diye şaşkınlıkla soruyor.

"Çıktık ama Salang Tüneli bugün kapalıydı, yarın tekrar deneyeceğiz. Babana rastladım yolda, seni de götürmemi istedi. Bizim evden erkenden, saat beşte yola çıkacağız, sokağa çıkma yasağı biter bitmez."

"Gerçekten öyle mi dedi?" diye soruyor Mansur dili tutulmuş bir vaziyette. "Hz. Ali'nin çağrısı olsa gerek, düşünsene benim gelmemi çok istiyor olmalı" diye mırıldanıyor.

Mansur, Ekber'in evinde kalıyor o gece, hem sabah zamanında uyanabilmek, hem de babasının fikrini değiştirmemesini garantiye almak için. Ertesi gün, gün doğmadan yola çıkıyorlar. Mansur yanına bir naylon torba dolusu kola ve fanta kutusuyla, muzlu, kivili bisküvi dışında bir şey almamış. Ekber'in yanında başka bir arkadaşı da var, arabada keyifli bir hava oluyor. Hint film müzikleri çalıp, avazları çıktığı kadar şarkı söylüyorlar. Mansur'un yanında ise Batılı bir müzik kaseti var : Pop from the 80's "Is this love? Baby, don't hurt me, don't hurt me no more" sözleri sabah serinliğinde yankılanıyor. Yola çıkalı daha yarım saat bile olmamışken Mansur ilk bisküvi paketini bitirdi ve iki kola içti. Çığlık atmak istiyor ve kafasını pencereden dışarı çıkarıyor: "Yuuu-huuu, Hz. Aliii! Alii! ben geliyorum!"

Daha önce hiç görmediğı bölgelerden geçiyorlar. Kabil'in hemen kuzeyinde, Somali Düzlükleri uzanıyor, savaşın en kanlı geçtiğı bölgeler. Daha bir iki ay önce, Amerikalıların B52 uçakları buraya bomba yağdırmıştı. "Ne kadar güzel!" diye bağılıyor Mansur. Biraz uzaktan düzlük, geri plandaki karla kaplı Hindikuş Dağları'yla güzel görünüyor. Hindikuş, Hindu öldüren anlamına geliyor. Bu dağ zincirinde Kabil'e savaşa giden binlerce Hint askeri donarak ölmüş.

İnsan yaylaya yaklaşınca, savaşın izleri açığa çıkıyor. Hindikuş Dağları, Hintli askerlerin aksine B52'leri durduramadı. Taliban'ın bombalanmış kampları hâlâ kaldırılmamış. Kulübeleri ya büyük kraterlere dönüşmüş ya da bombaların düşmesiyle hava uçurulup, paramparça etrafa dağılmış. Bir Taliban askerinin üzerinde uyurken öldürölmüş olabileceğı metal bir yatak, yamulmuş bir biçimde yol kenarında duruyor, bir iskelete benziyor. Delik deşik olmuş bir şilte de hemen yanında yatıyor.

Yine de bu kamplardan geriye kalanlar yağmalandı. Taliban'ın kaçmasından bir iki saat sonra, bölge ahalisi buraya gelip, askerlerin banyo teknelerini, gaz lambalarını, halılarını ve şiltelerini götürdü. Yoksulluk, cesetleri yağmalamayı neredeyse kaçınılmaz kıldı. Yol kenarında ya da kumda ölü yatanlar için kimse ağlamadı. Tam tersine, cesetlerin çoğı bölge halkı tarafından taciz edildi. Gözleri çıkarıldı, derileri yüzöldü, vücutları parçalara ayrıldı ya da baltayla parçalandı. Taliban'ın yıllarca Somali düzlüklerinde yaşayan halkı terörize etmesinin intikamıydı bu.

Bu düzlük, Taliban ile Kuzey İttifakı'nın komutanı Mesud'un adamları arasında beş yıl savaşılan bir cephe oluşturdu ve bölgenin hükümranlığı altı-yedi kez el değiştirdi. Cephe, devamlı yer değiştirdiğı için, yerel halk ya Panşir Vadisi'ne ya da daha güneye, Kabil'e kaçmak zorunda kaldı. Burada yaşayanlar daha ziyade Taciklerdi, kaçamayanlar, Taliban'ın etnik temizliğine maruz kaldılar. Taliban, geri çekilirken, kurak düzlükteki kuyuları zehirleyip, iç savaştan önce Kabil'in tarım alanlarını oluşturan bu bölgedeki, en önemli su borularını ve su toplama tesislerini havaya uçurdu.

Mansur, arabayla geçerken dili tutulmuş bir şekilde korkunç köylere bakıyor. Birçoğundan geriye kalan sadece yıkıntılar, bunlar dümdüz ovada ayağa kalkmış iskeletler gibi görünüyorlar. Köylerin çoğı, ülkenin geriye kalan yüzde onluk kısmını; Panşir Vadisi, Hindikuş Dağları ve sınırın öbür Tacikistan'a doğru giden çöllük bölgelerini ele geçirmeye çalışan Taliban askerleri tarafından sistemli bir şekilde yakılıp yıkıldı. 11 Eylül olayından sonra dünya gözlerini Afganistan'a çevirmeseydi, belki de başarılı olurlardı.

Her yanda yamulmuş tankların artıkları, bombalanmış askeri araçlar ve Mansur'un ne olduğunu zar zor tahmin edebildiğı metal parçaları yatıyor. Yalnız bir adam bir el pulluğıyla toprağı sürüyor. Tarlasının tam ortasında bir tank enkazı yatıyor. Adam, başka bir yere taşınması olanaksız olan bu tankın çevresinden zorlukla dolaşarak işine devam ediyor.

Araba delik deşik yolda hızla yol alıyor. Mansur, beş-altı yaşından bu yana uğramadığı annesinin köyünü bulmaya çalışıyor. Parmağı sürekli yeni harabelere yöneliyor: "İşte şurası, yok şurası." Ancak bir köyü bir diğlerinden farklı kılan hiçbir şey yok. Küçük bir çocukken annesinin akrabalarını ziyarete gittiğı yer, enkaz yığınlarından herhangi biri olabilir. Nasıl da dar yollardan, tarlalardan koştuğunu hatırlıyor. Şimdi bu düzlük, dünyanın en yoğun mayınlı bölgelerinden biri. Sadece asfalt yollarda güvenli insan. Yol kenarlarında çocuklar, odun yığınları, kadınlar da su kovalarıyla yürüyorlar. Mayınların bulunabileceğı hendeklerden uzak durmaya çalışıyorlar. Hac arabası, düzenli bir şekilde mayınları patlatan ya da patlayıcıları zararsız hale getiren mayın temizleyen bir grubun yanından geçiyor. Her gün bir iki metre alan temizlenebiliyor.

Ölüm tuzakları arasındaki hendekler, koyu pembe, kısa saplı, yabancı lelelerle dolu. Ancak, bunlar uzak bir mesafeden seyredilmesi gereken çiçekler. Onları koparacağım derken bir bacağından ya da kolundan olabilir insan.

Ekber, Afgan turist bürosunun 1967'de yayımladığı bir gezi rehberini okuyup eğleniyor.

"Yol kenarında çocuklar durmuş, pembe leleler satıyorlar" diye yazıyor. "İlkbaharda vişne, kayısı, armut ve badem ağaçları seyahat edenlerin ilgisini çekebilmek için birbirleriyle adeta yarışıyor. Bir çiçek tarlası Kabil'den başlayarak yol boyunca insana eşlik ediyor." Gülüşüyorlar. Bu baharda bombalara, füzelere, üç yıllık kuraklığa ve zehirlenmiş kuyulara dayanarak ayakta kalabilmiş bir iki isyankâr vişne ağacı görölebiliyor. Ancak, vişnelere erişebilmek için mayınsız bir patika bulmak mümkün mü acaba? "Yerel çömllekler, Afganistan'da en kaliteli olanlardan. Yol kenarında durup, zanaatkarların yüzlerce yıllık geleneklere göre tabak ve kap kaçak yaptıkları atölyeleri dolaşın" diye okuyor Ekber.

"Geleneklere esaslı bir darbe vurulmuşa benziyor" diyor arabayı kullanan Ekber'in arkadaşı Sait. Salang Geçidi'ne giden yokuş yukarı yolda, tek bir çömlek atölyesi bile gözüküyor. Tırmanış başlıyor. Mansur dördüncü kolayı açıyor, kafasına diyor ve kutuyu zarif bir biçimde pencereden fırlatıp atıyor. Bir bomba kraterine çöp atmak, arabayı kirletmekten iyidir. Yol, dünyanın en yüksek dağ tüneline doğru kıvrılarak yükseliyor. Daralıyor, bir yanda dağ tarafı dimdik yükselirken öbür yanda da nehir, bazen bir şelale gibi bazen de küçük bir çay gibi akıyor. "Hükümet, nehre alabalık saldı. Birkaç yıl içinde kendini yenileyebilen bir sürü üreyecek" diye okumaya devam ediyor Ekber. Artık nehirde alabalık yok. Gezi rehberinin yazıldığı yıldan sonra hükümetin, alabalık üreticiliğinden başka düşünecek sorunları ortaya çıktı.

Akıl almaz yerlerde yanmış tanklara rastlanıyor; aşağıda vadiye doğru inen eğimde, nehrin ortasında, dik bir yokuşta, sallanan, yan yatmış, ters dönmüş ve birçok parçaya ayrılmış tanklar. Mansur sayıyor ve çabucak yüze ulaşıyor. Bunların çoğu Sovyetler Birliği'ne karşı yapılan savaştan kalma; Kızıl ordunun Orta Asya'daki Sovyet Cumhuriyetleri'nden güneye doğru inip Afganlıları kontrolleri altına aldığını sandığı dönemden. Ruslar çabucak Mücahitlerin kurnaz savaş taktiklerinin kurbanı olmuşlardı. Mücahitler dağlarda keçiler gibi hareket ediyorlardı. Uzak mesafeden, dağlardaki gözleme istasyonlarından Rusların vadinin dibinde ilerlemeye çalışan ağır tanklarını görebiliyorlardı. Gerilla askerleri elde yapılmış silahlarıyla bile pusuya yattıklarında yara almıyorlardı. Askerler her yandaydılar, çoban kılığına bürünüyor, kalaşnikoflarını da keçilerinin karınları altına saklıyorlardı. Tanklara karşı her an atağa geçebilecek durumdaydılar.

"Uzun tüylü koyunların karınlarında roket atar bile gizleyebiliyorlardı" diye anlatıyor, Sovyetler Birliği'ne karşı yapılan savaşı en ince ayrıntısına kadar okumuş olan Ekber.

Büyük İskender de bu dağ yollarında çok zorluk çekmiş. Kabil'i ele geçirdikten sonra, Hindikuş'tan İran'a, o zamanların Pers imparatorluğuna geri dönmüş. İskender, dağlar için lirik şiirler yazmış, "Dağlar insanın hayal gücünü esrarengiz hikâyeler ve sonsuz bir dinlenme ile donatıyor" diyerek gezi rehberinden okuyor Ekber.

"Hükümet, burada bir kayak merkezi planlıyormuş!" diye bağıyor birden, dik dağ yamaçlarına bakarak. "1967'de! Yol asfaltlandıktan hemen sonra..." diye yazıyor.

Yol, turist enformasyon dairesinin tahmin ettiği gibi asfaltlanmış. Ancak asfalttan geriye pek bir şey kalmamış. Kayak merkezi sadece planlarda kalmış.

"Bomba gibi bir iniş pisti olurdu" diyerek gülüyor Ekber. "Belki mayınları slalom kapıları ile işaretlemek mümkün! Adventurous Travels! Ya da Afgan AdvenTours, hayattan sıkılanlar için!"

Herkes gülüyor. Trajik gerçeklik bazen bir çizgi filme ya da bir korku filmine dönüşüyor. Renkli kıyafetleriyle snowboard yapanların aşağı doğru kayarken patlayıp parçalandıklarını hayal ediyorlar bir an.

Bir zamanlar Afganistan'ın önemli gelir kaynaklarından olan turizm, kaybolmuş bir zamana ait. Arabayla geçtikleri yol bir zamanlar "the hippie trail" (Hippi yolu) olarak anılırdı. Buraya radikal olan ya da olmayan gençler, güzel doğası, çılgın bir yaşam tarzı ve dünyanın en iyi haşhaşı için gelirlerdi. Daha tecrübelileri de afyon içerdi. 60'lı ve 70'li yıllarda dağlara her yıl binlerce hippie geldi, eski Lada'ları kiralayıp gezmeye çıktılar. Kadınlar bile dağlarda yalnız başlarına seyahat edebiliyorlardı. O zamanlarda da eşkıyaların ya da hırsızların saldırısına uğrama riski vardı ama bu geziyi daha da heyecanlı kılıyordu. 1973'te Zahir Şah'a yapılan darbeden sonra bile, turist akımı devam etti. Önce 1978'deki komünist darbe ve bir sonraki yıl gelen Sovyet işgali, hippie yolunu çabucak durdurdu.

Üç delikanlı, iki-üç saat yol aldıktan sonra, hacca gidenlerin kuyruğuna yetişiyorlar. Kuyruk kıpırdamıyor. Kar yağmaya başladı. Sis giderek yoğunlaşıyor. Araba kayıyor. Sait'in zincirleri yok. "Dört kişili arabayla zincire gerek yok" diye sakinleştiriyor Sait.

Giderek, derin buz ve kar çukurlarında kalan, kayan arabaların sayısı artıyor. Bir araba durunca bütün arabalar duruyor. Yol, duran arabaları geçmeyi mümkün kılmayacak kadar dar. Bu gün trafik güneyden kuzeye, Kabil'den Mezar-ı Şerife doğru. Ertesi gün ters yönde olacak. Dağ yolu her iki yönden gelen trafiğe de elverişli değil. Kabil'den Mezar-ı Şerife giden 450 kilometre uzunluğundaki yol en az on iki saat tutuyor, bazen iki misli, bazen dört misli daha uzun sürdüğü de oluyor.

"Kar fırtınasında ya da çığda yolda kalan arabalar, yaz gelmeden kazılıp da çıkarılmıyor, en çok da şimdi, bahar ayında kar fırtınasında yolda kalıyorlar" diyerek dalga geçiyor Ekber. Trafiğin tıkanmasına neden olan otobüsü geçiyorlar, yolun iyice kenarına itilmiş, Hz. Ali'nin mezarına gitmek üzere yola çıkan otobüs yolcuları da geçen arabalara otostop yaparak yollarına devam ediyorlar. Mansur, otobüsün yanında yazan harfleri görünce gülüyor: 'Hambork-Frankfork-Landan-Kabal', otobüsün önünde kırmızı harflerle yeni yazılmış yazıyı gördüğünde de kahkahayı koyuveriyor: Wellcam! King of Road. "Krala bak krala!" diye dalga geçiyor. Yer olmasına rağmen, Kabal ekspresinden inip otostop yapan yolcuları arabaya almıyorlar. Sait, Mansur ve Ekber'in kendileri kendilerine yeterler şimdi.

İlk galeriden içeri giriyorlar, kar fırtınasına karşı korumak amacıyla üstleri kapalı kalın beton sütunlar bunlar. Galerilerden geçmek dahi zor. Bir tarafları açık olduğu için, içeri kar dolmuş ve buza dönüşmüş. Derin tekerlek izleri buza dönüştüğünden zinciri olmayan arabalar için zor bir engel teşkil ediyorlar.

Deniz seviyesinden 3400 metre yükseklikte olan Salang Tüneli beş bin metre yüksekliğe kadar varan galerileriyle Sovyetler Birliği'nin ülkeyi bir uydu devlete dönüştürmeye çalıştığı zamanlardan Afganistan'a bir hediyesi. İnşaata 1956 yıllarında Sovyet mühendisleri tarafından başlandı ve tünel 1964'te sona erdi. 1950'ler-de ülkede yolları asfaltlamaya başlayanlar da yine Ruslar olmuştı. Zahir Şah döneminde Afganistan dost bir ülke olarak algılanıyordu. Liberal şah Sovyetler Birliği ile iyi ilişkiler geliştirmek zorunda hissetti kendini, çünkü ne Amerika Birleşik Devletleri ne de Avrupa bu dağlık ülkeye yatırım yapmaya yanaşıyordu. Şahın paraya ve uzmanlara ihtiyacı vardı ve komünist büyük devletle olan bağların giderek kuvvetlenmesine ses çıkarmamayı seçti.

Tünel, Taliban'a karşı yapılan direnişte stratejik bir önem taşıyordu. Doksanlı yılların sonunda, Taliban'ın kuzeye doğru ilerlemesini durdurmak amacıyla yapılan ümitsiz bir çabanın sonucu Mücahitlerin kahramanı Mesud tarafından havaya uçuruldu. Taliban askerleri buraya kadar geldi ama daha Kuzeye geçemediler. Ortalık iyice karardı. Araba kayıyor, karlara saplanıyor, buzlanmış tekerlek izlerine giriyor. Rüzgâr uğulduyor, yoğun kar yağarken göz gözü görmüyor, Sait diğer arabaların izi olduğunu sandığı izleri takip ederek, yola devam ediyor. Kar ve buz üzerinde gidiyorlar. Zincirler olmadan seyahatlerinin güvenli geçmesini sağlayacak tek kişi var, o da Hz. Ali. "Onun mezarına gitmeden ölemem" diye düşünüyor Mansur, "Hz. Ali çağırırdı ya beni!"

Hava biraz aydınlanıyor, Salang Tünelinin girişine geldiler. Bir tabelada şöyle yazıyor: "Dikkat! Zehirlenme tehlikesi. Eğer, tünelde mahsur kalırsanız, arabanın motorunu durdurup en yakın çıkışa gidiniz." Mansur gözlerinde soru işaretleriyle Ekber'e bakıyor.

"Daha bir ay önce çığ nedeniyle elli kişi tünelde kapalı kalmış" diye duyduklarını anlatıyor Ekber. Eksi yirmi dereceymiş, sürücüler de üşümek için arabanın motorunu kapatmamışlar. Saatler sonra, karlar temizlendiğinde, karbonmonoksit gazının etkisiyle uyuyup zehirlenerek ölen elliye yakın kişiyle karşılaşmışlar.

"Bu sık sık oluyor burada" diyor Ekber, yavaş yavaş tünele girerlerken.

Araba duruyor, trafik tıkanıyor.

"Büyük olasılıkla bana öyle geliyor" diyor Ekber, "ama başımın ağrıdığını hissediyorum, gerçekten."

"Benimki de ağrıyor" diyor Mansur, "en yakın çıkışa gitsek mi?"

"Hayır, konvoyun hareket etmeye başlayıp, tünelden dışarıya çıkmasını bekleyelim" diyor Sait. "Konvoy ilerlemeye başlar da biz arabada olmazsak, trafiği tıkayan biz oluruz."

"Karbonmonoksit zehirlenmesinden ölmek böyle bir şey mi?" diye soruyor Mansur. Pencereler kapalı oturuyorlar. Sait bir sigara yakıyor. Mansur çığlık çığlığa, "Delirdin mi sen?" diye bağıyor Ekber, sigarayı Sait'in ağzından çekip söndürüyor. "Bizi iyice zehirlenmek mi niyetin?"

Arabada bir panik havası yaşanıyor. Hâlâ bir milim bile ilerlemeden duruyorlar. Birden bir şey oluyor.

Önlerindeki arabalar yavaş yavaş hareket ediyor. Üç delikanlı tünelden baş ağrısıyla çıkıyorlar. Açık havada biraz yol alınca, baş ağrısı neredeyse uçup gidiyor. Ancak hâlâ hiçbir şey görmüyorlar, çünkü sis gri-beyaz, bir sütlaç gibi yoğun. Kardaki izleri ve önlerindeki bir iki farın parıltısını izlemekten başka çare yok. Dönmek mümkün değil. Bütün hacılar, diğerlerinin geçtiği, aynı buzlu tekerlek izlerini takip ediyor. Bir kader ortaklığı içinde yol alıyorlar. Mansur bile bisküvi yemeyi bıraktı, arabanın içi korkunç sessiz. Bir hiçlikte araba sürmek gibi ama bu hiçlikte, uçurumlar, mayınlar, çığ ve başka tehlikelerle aniden karşılaşabilir insan.

Sis, sonunda azalıyor ama hâlâ uçurumun kenarındalar. Şimdi etrafı biraz görebiliyor olmaları neredeyse daha da kötü. Mansur kola ikram ediyor ve bir sigara yakıyor. Bugün içtiği yirminci sigara bu.

"Fırsatı kaçırmıyorsun, bakıyorum. Baban senin sigara içtiğini görse, hiç hoşuna gitmezdi" diyor Ekber. Sultan Mansur'un sigara içtiğini öğrenmemeli. Ama şimdi, bu kar fırtınasında özgürken, birini söndürüp öbürünü yakıyor. Burada yetişkin erkeklerden biri.

İnişe başladılar. Araba sağdan sola sallanıyor. Birdenbire yan yan yoldan aşağı doğru kaymaya başlıyor. Sait arabanın kontrolünü kaybediyor ve küfrediyor. Ekber ve Mansur, sıkı sıkı koltuklara yapışıyorlar, sanki uçurumdan aşağı düşseler bir işe yararmış gibi. Arabada yine sinir bozucu bir sessizlik oluyor. Araba, yan yan kayıyor, düzeliyor, tekrar kayıyor ve önce sağdan, sonra sol taraftan yoldan çıkıyor. İyice morallerini bozan başka bir tabelayı geçiyorlar. "Dikkat! Büyük mayın tehlikesi." Belki kaydıkları yolun hemen yanı, belki de kaydıkları alan, mayın dolu. Kar ne kadar yüksek olursa olsun anti tank mayınlarına karşı onları koruyamaz. Mansur, "bu delilik" diye düşünüyor ama hiçbir şey söylemiyor. Korkak yaftasını yemek istemiyor, üstelik içlerinde yaşça en küçük olanı o. Aşağıya doğru, yolda kalmış diğer taşıt araçlarıyla, yayılmış yatan tanklara bakıyor, neredeyse tümüyle karla kaplanmışlar. Mansur bir dua okuyor, Hz. Ali onu, bir dağ yamacından aşağı yuvarlanırken görmek için çağırmadı herhalde. Yaptığı şeylerin çoğunun Müslümanlıkla ilgisi olmasa da, günahlarından arınmaya geldi, günahkâr düşünceleri bir yana bırakıp iyi bir Müslüman olmaya. Aşağı inişin geri kalan kısmını trans halinde geçiriyor.

Bitmeyecekmiş gibi gelen saatlerden sonra aşağıya, karsız steplere kadar iniyorlar, Mezar-ı Şerife giden yol bir çocuk oyuncağı kadar kolay geliyor.

Şehre giderlerken, ağır makineli tüfeklerle donanmış askerlerle dolu kamyonetler solluyor onları. Üstü açık kamyonet kasalarında sakallı askerler ellerinde dört bir yana çevrili kalaşnikoflarla oturuyorlar. Yoldaki çukurlar yüzünden hoplayıp zıplıyorlar. Çöl manzarası hâkim şimdi, step ve taşlarla kaplı tepeler. Arada sırada küçük yeşil vahalardan, toprak evlerle dolu köylerden geçiyorlar. Şehrin girişinde bir kontrol noktasında durduruluyorlar. Sert görünüşlü adamlar, kullanılmış iki mermi kovarı arasına ip gererek oluşturdukları barikatı geçmeleri için işaret ediyor.

Şehre yorgun ve her tarafları tutulmuş bir halde giriyorlar. Yolculuğu hayret verici bir şekilde on iki saatte tamamladılar. "Bu, Salang Tüneli'nden normal bir geçiş" diyor Mansur. "Bir de günler harcayanları düşün, sonunda geldik! Ali, here I come!"

Her evin damında silahları ellerinde nöbet bekleyen askerler dizili. Nevruz öncesinde kargaşa bekleniyor ve burada uluslararası barış gücü yok, tam tersine birbirleriyle savaş halinde olan iki üç savaş beyi var. Evlerin damlarındaki askerler Hazaralardan biri olan valinin adamları. Kamyonetlerdeki askerler Tacik Atta Muhammed'in adamları. Bir çeşit üniforma giyenler de Abdür Raşit Dostum adına savaşıyorlar. Hepsi silahlarını, cami kenarında, parkta ve kaldırımlarda gruplar halinde oturup konuşan, dolaşan hacıların bulunduğu sokağa çevirmişler.

Mavi cami bir Allah tarafından gönderilmişçesine, karanlıkta parlıyor. Mansur'un şimdiye değin gördüğü en güzel bina. Bir ışık şalesini andıran aydınlatma Amerikan elçisinin yeni yıl kutlamaları için şehirde bulunması dolayısıyla elçiliğin bir hediyesi. Şimdi hacılarla tıka basa olan caminin etrafındaki parkı kırmızı ışıklar aydınlatıyor.

Mansur, burada işlediği günahlar için af dileyecek. Burada günahlarından arınacak. Büyük camiye hayranlıkla bakıyor ve de karnı acııyor. Yolculukta kola, kivi ve muzlu bisküviden başka bir şey yoktu.

Lokantalar hacılarla dolup taşıyor. Mansur, Sait ve Ekber, Kebap Sokağı'nda karanlık bir lokantada oturacak bir halı parçası buluyorlar sonunda. Her yandan ızgara koyun eti kokusu geliyor. Bütün bütün soğanlarla ve ekmekle servis ediliyor.

Mansur soğandan kocaman bir parça koparıyor ve zevkten dört köşe oluyor. Bağırıp çağırmak geliyor içinden, ama sakın sakın oturup diğerleriyle birlikte yemeğini yiyor, çocuk değil o artık. Ekber ve Sait'le aynı tavrı takınmaya çalışıyor; kendinden emin, 'cool', soğukkanlı ve görmüş geçirmiş.

Ertesi sabah Mansur, müezzinin sesiyle uyanıyor: "Allahü ekber - Allah büyüktür", sanki kulağının dibine muazzam hoparlörler yerleştirilmişçesine kulakları çınlıyor. Sabah güneş ışıkları altında pırıldayan mavi camiye bakan pencereden dışarı bir göz atıyor. Kutsal alanda yüzlerce beyaz güvercin uçuşuyor. Mezarlığın hemen dışındaki iki kulede yaşıyorlar ve deniyor ki bunların arasına gri bir güvercin karışırsa, kırk gün içinde beyaz tüylerle kaplanacaktır. Ayrıca bu her yedi güvercinden birinin kutsal bir ruh olduğu da söyleniyor. Saat altı buçukta Ekber ve Sait'le birlikte caminin parmaklıklarına doğru itişerek ilerliyor. Ekber'in basın kartı sayesinde cami bahçesinde kurulan podyuma kadar geliyorlar. Afganistan'ın yeni lideri Hamid Karzai, Hz. Ali'nin bayrağını göndere çekecek. Birçok kişi, bu merasime olabildiğince yaklaşabilmek için bütün gece burada uyumuş. Bir tarafta yerde kadınlar oturuyor, kimi burka içinde kimi de beyaz başörtüleriyle. Öbür tarafta ise erkekler var. Kadınlar yerde sakın sakın otururken, erkeklerin durduğu kısımda bir itişme var. Dışarıdaki ağaç tepeleri insan dolu. Polis, çevrede kırbaça dolaşsa da, barikatları aşıp içeri girenler oluyor. Parmaklıklardan atılıyor, kırbaçtan kurtuluyorlar. Çok sıkı güvenlik tedbirlerinin nedeni, bütün bakanların gelecek olması.

Tipik mavi ve yeşil çizgili pelerini ile Hamid Karzai önde, hükümet üyeleri arkada geliyorlar. Karzai sürekli tüm Afganistan'ı temsil eden kıyafetlerle dolaşarak; koyun postundan yapılmış kalpak Güney'de Kandehar'dan, pelerin kuzey bölgelerinden ve gömleği de İran sınırındaki Batı vilayetlerinden gelme.

Mansur daha yakından bakabilmek için boynunu uzatıyor. Karzai'nin kendisini hiç görmemişti. Taliban'ı kendi kalesi Kandehar'da yenilgiye uğratan, birliklerinin hemen yakınında bir Amerikan füzesinin patlamasıyla az daha hayatından olan adam bu. Kandehar'lı Peştun olan Karzai, önce kısa bir dönem Taliban'ı desteklemişse de daha sonra Popolzai klanının aşiret reisi olduğundan gücünü kullanarak Taliban safında yer alanları Taliban'a karşı savaşta, kendi yanına çekmeyi başarmıştı.

Amerikalılar, Afganistan'ı bombalamaya başladıklarında, intihar edercesine, ihtiyarlar heyetini Taliban'ın işinin bittiğine ikna etmek için Taliban'ın önemli merkezlerine motorsikletle bir intihar gezisine çıktı. Sözlerinden çok cesareti nedeniyle ikna oldukları söyleniyor. Kandehar çevresindeki çatışmalar şiddetlenir, Karzai şehre yapılan saldırıya liderlik ederken, Bonn'daki Birleşmiş Milletler konferansındaki delegeler, Karzai'yi ülkenin yeni lideri olarak seçtiler.

"Kültürümüzü mahvetmeye çalıştılar. Geleneklerimizi parçalamaya çalıştılar. Bizden Müslümanlığı almaya çalıştılar!" diye haykırıyor topluluğa Karzai. "Taliban, İslam'ı kirletmeye çalıştı, bizi çamura çekmeye çalıştı, tüm dünyayla düşman yapmaya çalıştı bizi. Ancak biz İslam nedir biliyoruz, İslam barış demektir. Bugün başlayan yeni yıl, 1381 yılı, yeniden yapılanma yılı olacaktır. Bu yıl, Afganistan'da yaşamak güvenli ve emin olacaktır. Barışı yerine oturtacak, toplumumuzu kalkındıracağız. Bugün tüm dünya bize yardım ediyor, ama

bir gün, bir gün, dünyaya yardım eden ülke biz olacağız" diye bağıyor ve kalabalık sevinçle tezahürat ediyor.

"Biz mi?" diye fısıldıyor Mansur, "dünyaya mı yardım edeceğiz?"

Onun için çok acayip bir düşünce bu. Mansur'un tüm hayatı savaşa geçti, onun bildiği Afganistan, yiyecekten silaha, her şeyi dışarıdan alan bir ülke.

Karzai'den sonra sözü eski cumhurbaşkanı Burhanettin Rabbani alıyor. İmtiyazlı gözüken, ancak çok yetkisi olmayan bir adam. Kahire Üniversitesi'nde profesör olan teolog Rabbani, Cemiyet-i İslami partisini kurmuş ve Mücahit gruplarından birini oluşturmuş. Askerî strateji uzmanı, Sovyetler Birliği'ne karşı savaşta, iç savaşta, Taliban'a karşı yapılan direnişte kahramanlıklarıyla ünlü olan Ahmet Şah Mesud'u da yanına almıştı. Mesud karizmatik bir liderdi, dini bütün ama aynı zamanda Batı'ya dönük biri. Çok iyi Fransızca konuşurdu ve ülkeyi modernleştirme dileğindeydi. Amerika Birleşik Devletleri'ne yapılan terör saldırılarından iki gün önce Tunuslu intihar komandoları tarafından öldürülmüş ve mistik bir statü kazanmıştı. Tunuslular Belçika pasaportu taşıyorlardı ve kendilerini gazeteci olarak tanıtmışlardı. "Kumandanım, tüm Afganistan'ı ele geçirdikten sonra Usame bin Ladin'e ne yapacaksınız?" sorusu, Mesud'un işittiği son soru olacaktı. Teröristler, kamerada gizli bombayı patlatmadan önce Mesud'un bir kahkaha koyvermeye ancak zamanı olmuştu. Şimdi Peştun'lar bile bir Tacik olan Panşir Aslanı Mesud'un posterlerini asıyorlar duvarlarına.

Rabbani, konuşmasını Mesud'a adıyor, ancak Rabbani'nin en popüler olduğu döneme, Sovyetler Birliği'ne karşı yapılan cihada getiriyor sözü.

"Komünistleri ülkemizden dışarı attık, bütün işgalcileri de kutsal Afganistan'ımızdan kovarız!" diye bağıyor. Rus orduları 1989 baharında geri çekildiler. Birkaç ay sonra Berlin Duvarı yıkıldı, Rabbani bunun sorumluluğunu da üstleniyor, Sovyetler Birliği'nin parçalanmasının da.

"Cihat olmasaydı, bütün dünya hâlâ komünizmin pençesinde olacaktı. Berlin Duvarı, Sovyetler Birliği'ni yaraladığımız ve ezilmiş halklara ilham kaynağı olduğumuz için düştü. Sovyetler Birliği'ni on beş parçaya ayırdık. Halkı komünizmden kurtardık! Cihat, daha özgür bir dünyaya yol açtı. Dünyayı biz kurtardık çünkü komünizm sonunu burada, Afganistan'da gördü."

Mansur ayakta durmuş fotoğraf makinesiyle oynuyor. Konuşan kişinin yakın fotoğraflarını çekebilmek için neredeyse podyuma kadar itişerek ulaşıyor. En başta Karzai'nin resmini çekmek amacı. Deklanşöre basıyor da basıyor, küçük zayıf bu adamın resimlerini çekiyor. Babasına göstereceği bir şeyi var.

Adamlar sırayla podyuma çıkıp dua ediyor ve konuşmalarını yapıyorlar. Bir molla Allah'a şükrediyor, eğitim bakanı Afganistan'ın silahları bırakıp internetle uğraşan bir ülke olması gerektiğinden bahsediyor.

"Silahları, bilgisayarlarla değiştirin" diye bağıyor. Afganlıların etnik gruplar arasındaki anlaşmazlıkları da bir yana bırakmaya çağırıyor. "Bakın Amerika'ya, herkes aynı ülkede yaşıyor, hepsi Amerikalı. Hiçbir sorun olmadan yaşıyorlar!"

Konuşmalar sırasında dinleyicileri kırbaçlama devam ediyor. Bunun çok fazla bir faydası olmuyor, giderek daha fazla insan barikatlardan geçip içteki kutsal çembere girmeyi başarıyor. Dinleyiciler arasında o kadar çok bağırışma çağırışma var ki kimse konuşmalardan bir şey anlamıyor. Bütün bu gösteri dini bir seremoniden çok bir 'happening'i çağırıştırıyor. Merdivenler ve çevredeki damlar, silahlı askerlerle dolu. Amerikalıların on küsur kişilik özel timi, makineli tüfekleri ve siyah güneş gözlükleri ile pembe beyaz Amerikan elçisini korumak üzere caminin düz damında yerlerini almışlar. Diğerleri önünde ve çevresinde duruyorlar. Birçok Afganlı için Müslüman olmayanların damda duruyor olması dine saygısızlık. Müslüman olmayanların, cami içine girmesi yasak. Nöbetçiler, buna yeltenenleri ayıkıyor. Ancak bunlar o kadar da fazla değil, Batılı turistler tam da Taliban'ın düştüğü bu bahar ayında Afganistan'a kutsal yerleri ziyaret için akın etmiyor. Ülkede bulunan yardım kuruluşlarında çalışan bir-iki kişi yeni yıl kutlamasına karışmış.

Şehrin birbiriyle çatışan savaş beyleri de podyumda yerlerini almış, Atta Muhammed ve general Abdür Raşid Dostum. Şehrin yönetimi Tacik asıllı Atta Muhammed'in elinde. Özbek asıllı Dostum ise bunun kendi hakkı olduğunu düşünüyor. İki can düşman, yan yana duruyor ve konuşmaları dinliyorlar; Atta Muhammed, bir Taliban gibi uzun sakallıyla, Dostum, erken emekliye ayrılmış bir boksöre benzeyen koca gövdesiyle.

Taliban'a karşı son saldırıda istemeden aynı saflarda yer almışlardı. Şimdi yine aralarında soğuk savaş var. Dostum yeni hükümetin en korkulan üyesi, çok basit bir nedenle, yeni gelişmeleri sabote etmesin diye hükümete alındı. Şimdi güneşe karşı gözlerini kısıp ellerini koca gövdesi önünde kavuşturarak oturmuş kişi, Afganistan'da hakkında en korkunç hikâyeler dolaşan kişilerden biri. Küçük bir suçun cezası olarak, askerlerini tankın önüne bağlayıp geride sadece kanlı parçalar kalana dek, tankı ilerletmiş. Bir keresinde de binlerce Taliban askeri çöle götürülüp konteynerlerin içine konulmuş. Üstleri kilitlemiş ve insanlar orada terk edilmiş. Günler sonra konteynerler açıldığında mahkûmların kavuran sıcakta yanarak simsiyah olmuş cesetleri bulunmuş. Dostum, aynı zamanda sadakatsizliğiyle de tanınıyor, bazı komutanlar adına çarpışıp sonra da onlara ihanet etmiş. Sovyetler Birliği işgalinde Rusların

yanında savaşıyor, votka içer ve ateist olduğunu söylemiş. Şimdi hürmetkar bir hava takınıyor, Allah'ı övüyor ve pasifizm dersleri veriyor. "1381'de kimsenin silah dağıtmaya hakkı yok çünkü bu çatışmalara yol açacak ve yeni anlaşmazlıklar çıkaracaktır ortaya. Bu yıl, silahları toplama yılıdır dağıtma yılı değil!" Mansur gülüyor. Dostum'un okuma yazmayı iyi bilmediği bilinen bir gerçek. Metni birinci sınıf öğrencisi gibi heceleyerek ve kesik kesik okuyor. Bazen tümüyle duruyor ama sonra daha yüksek bir sesle gürleyerek okumasına devam ediyor.

Son konuşan molla terörizme karşı savaşılmaya çağırıyor. Günümüz Afganistan'ında seilmeyen her şeye karşı bir savaş açılıyor ve bu konuşana göre değişiyor. "İslâm, kutsal kitabında terörizme karşı savaşmamız gerektiğini yazan tek din. Teröristler, yüzlerini Afganistan'a çevirmişler, onlarla savaşmak bizim vazifemiz. Başka hiçbir kutsal kitapta buna dair bir şey yazmıyor. Allah Hz. Muhammed'e şöyle dedi: 'Teröristler tarafından inşa edilen bir camide dua etmeyeceksin.' Gerçek Müslümanlar terörist değildirler, çünkü İslamiyet, bütün dinler arasında en hoşgörölü olanıdır. Hitler, Avrupa'daki Yahudileri öldürdüğünde, Müslüman ülkelerdeki Yahudiler güvenlikteydiler. Teröristler sahte Müslümanlardır!"

Saatlerce süren konuşmalardan sonra, sonunda göndere bayrak çekilecek. Hz. Ali'nin yeşil bayrağı janda, beş yıldır direkte dalgalanmıyor. Tüm bayrak direği yerde yatık bekliyor, tepesi camiye doğru çevrilmiş. Trampetler ve halktan gelen tezahüratlar arasında Karzai bayrak direğini havaya kaldırıyor. Kırk gün direkte dalgalanacak. Havaya ateş ediliyor ve barikatlar açılıyor. Cami duvarları dışındaki on binlerce insan, camiye, mezara ve bayrağa doğru akın ediyor.

Mansur, sıkışıklık ve kutlamalardan sıkıldı, şimdi alışveriş yapmak istiyor. Hz. Ali bekleyebilir. Ailedeki herkese birer hediye almayı uzun süredir düşünüyordu. Eğer herkes, yolculuktan birer parça alırsa, babası belki onun ilerideki isteklerine karşı daha olumlu davranır.

Önce, seccade, mendiller ve tespihler satın alıyor. Sonra kesme şeker. Bunlar büyük şeker kristalleri, küçük parçalara ayrılıp, çayın yanında ağızda eritiliyor. Biliyor ki eve sadece Mezar-ı Şerif'de üretilen bir kilo ağırlığındaki bu şeker kristalleriyle gelirse, babaannesi Bibi Gül, onun şu ana kadar işlediği ve ilerde işleyeceği bütün günahlarını affedecek. Bunlara ek olarak halalarına elbise ve takılar, erkek kardeşleriyle amcalarına, enişterine güneş gözlükleri alıyor. Kabil'de güneş gözlüğü satıldığını görmedi hiç. Bütün bunları doldurduğu ve üzerinde "Pleasure-Special light cigarettes" yazılı reklamların kocaman pembe naylon torbalarıyla Hz. Ali'nin mezarına geri dönüyor. Yeni yıl hediyeleri kutsanacak.

Bunları taa mezarın bulunduğu bölmeye kadar götürüyor ve yerde altın yaldızlı duvara dayalı oturan mollalardan birinin önüne seriyor, molla Kuran'dan sureler okuyup üflüyor. Dua bittiğinde, Mansur eşyaları naylon torbalara dolduruyor ve aceleyle oradan uzaklaşıyor.

Altın yaldızla boyanmış duvar önünde insan bir dilek dileyebilir. Vatanperverlikle ilgili konuşmalarla uyumlu, alnı duvarda dua ediyor: Bir gün Afganlı olmaktan onur duymalı, bir gün kendisiyle ve ülkesiyle gurur duymalı ve Afganistan bir gün dünyada saygı duyulan bir ülke olmalı. Hamid Karzai bile bundan daha iyisini söyleyemezdi.

Bütün bu izlenimlerinden sarhoş bir şekilde, arınmak ve affedilmek için edeceği duayı, Mezar-ı Şerife gelmesinin asıl nedenini unuttu Mansur. Küçük dilenci kıza karşı ihanetini unuttu, cılız çocuk vücudunu, kocaman, açık kahverengi gözlerini, kıvrıkcık saçlarını. İri yarı kırtasiyecinin suçuna müdahale etmeyişi unuttu.

Kabrin bulunduğu bölümden, Hz. Ali'nin bayrağına doğru yürüyor. Bayrak direği yanında da Mansur'un plastik torbalarını kabul eden mollalar duruyor. Ancak burada hediyeleri torbalarından çıkarmaya zaman yok. Halılarının, zincirlerinin, yiyecek ve mendillerinin kutsanmasını isteyen insan kalabalığı çok fazla. Mollalar, Mansur'un naylon torbalarını alıyor, direğe sürüyor, çabucak bir dua okuyup geri veriyorlar. Mansur onlara birkaç banknot fırlatıyor, seccadeler ve kesme şekerler bir kez daha kutsanmış oluyor.

Onları babaannesine, Sultan'a, hala, teyze ve amcalarına vereceğine çok seviniyor. Mansur etrafta dolaşp gülümsüyor. Sadece mutluluk akıyor üzerinden. Dükkânın dışında, babasının kontrolünün dışında... Ekber ve Sait ile caminin dışındaki kaldırıma çıkıyor.

"Bu benim hayatımın en mutlu günü! En iyi günü!" diye bağıyor. Ekber ve Sait şaşırarak bakıyorlar, Mansur'un davranışlarından biraz utanmışa benziyorlar ama yine de onun bu kadar mutlu olması dokunaklı.

"Mezar-ı Şerifi seviyorum, Hz. Ali'yi seviyorum, özgürlüğü seviyorum!! Sizi seviyorum!" diye bağıyor ve sokakta hoplayarak ilerliyor. Kendi başına yaptığı ilk yolculuk bu, hayatında ailesinden herhangi birini görmeden geçirdiği ilk gün.

Bir buzkaşı oyunu seyretmeye karar veriyorlar. Kuzey bölgesi en zorlu, en vahşi, en hızlı buzkaşı oyunlarıyla ünlü. Uzak bir mesafeden baktıklarında oyunun çoktan başlamış olduğunu görebiliyorlar. Düzlükte toz bulutlarının havaya kalktığı görülüyor, at üzerinde iki yüz kişinin kafası olmayan bir buzağı leşi için savaştıkları gözüküyor. Atlar ısırp, çifte atıp, şaha kalkarken, binicileri de ağızlarında kamçıları, yerdeki leşe ulaşmaya çalışıyorlar. Buzağı, o kadar hızlı el değiştiriyor ki bazen biniciler onu birbirlerine atıyorlarmış gibi

gözüküyor. Amaç buzağıyı, düzlüğün bir yanından öbürüne taşıyıp, yerde sınırları çizilmiş bir çemberin içine yerleştirmek. Bazı maçlar o kadar şiddetli oluyor ki hayvan paramparça oluyor.

Oyuna alışmadan önce, insana sanki atlar düzlükte birbiri peşinden koşuyor, süvarileri de eğrelerinin üzerinde dengede durmaya çalışıyormuş gibi geliyor. Uzun işli pelerinleri, baldırlarına kadar ulaşan yüksek topuklu süslü deri çizmeleri ve koyun postundan yapılmış kenarında kürkü olan buzkaşı şapkalı var.

"Karzai!" diye bağıyor Mansur, Afganistan'ın liderini düzlükte at koştururken görünce, " Ve Dostum!"

Kabile reisi ve savaş beyi buzağıyı ele geçirmeye çalışıyor. Kuvvetli bir lider olduğunu göstermek için buzkaşı karşılaşmalarına katılmak gerekiyor ve karmaşanın çevresinde dolaşıp durmak da yetmiyor, içerde, karşılaşmanın en heyecanlı yerinde, ortada bulunmak gerek. Ancak her şey parayla sağlanabiliyor; güçlü adamlar büyük çoğunlukla, karşılaşmada zafere ulaşmak için yardım satın alıyorlar.

Karzai, dövüşenlerin çevresinde tur atıyor ve diğer binicilerin korkunç vahşi temposuna ayak uydurmakta güçlük çekiyor. Güneyden gelen kabile lideri buzkaşının kurallarını tam olarak öğrenemedi. Bu steplere ait bir spor. Steplerin büyük oğlu, general Dostum kazanıyor oyunu, ya da buzkaşiler onun kazanmasına göz yumuyorlar. Bunda yarar olabilir. Dostum, bir ordu komutanı gibi at üstünde oturarak alkışları kabul ediyor. Bazen, iki takım birbirlerine karşı çarpışırken, bazen herkes birbirine karşı mücadele ediyor. Buzkaşı, dünyanın en vahşi sporlarından biri olup, Afganistan'a Cengiz Han'ın istilaları sırasında Moğollarla gelmiş. Aynı zamanda para için de yapılan bir spor, seyirciler arasında zengin biri, kazanana milyonlarca Afgani vaat ediyor. Buzkaşı aynı zamanda siyasi bir anlamı olan da bir oyun. Yerel bir liderin ya iyi bir buzkaşı oyuncusu olması gerek ya da iyi atlar yetiştirdiği bir ahır ve kabiliyetli binicileri olması gerek. Zafer, saygıyı da beraberinde getiriyor.

1950'lerden bu yana Afganistan'daki yetkililer karşılaşmaları resmileştirmeye çalıştılar. Oyuncular bunu kabul etmiş gibi gözükseler ama kurallara uyulamayacağını da biliyorlardı. Sovyetlerin işgalinden sonra, ülkenin bir kargaşa içinde olması ve katılanların savaş bölgelerinden geçmek zorunda olmaları bile turnuvaların devam etmesine engel olamadı. Afganlıların kökleşmiş geleneklerinin çoğunu ortadan kaldırmaya çalışan komünistler, buzkaşı maçlarına dokunmaya cesaret edemediler. Tam tersine, turnuvalar düzenleyerek popüler olmaya çalıştılar, kanlı darbelerle birbirlerini alaşağı eden komünist diktatörlerin, tribünlerde biri diğerini izledi. Ancak yine de buzkaşı için var olması gereken temel yapıyı sarstılar. Kolektifleştirme başladığında, çok az kişinin sürekli eğitilen atlarla dolu bir ahıra sahip olması mümkün olabildi. Buzkaşıda kullanılan atlar dağıtıldı ve tarımda kullanıldı. Derebeyi ortadan kalkınca, maç atları ve biniciler de ortadan kayboldu.

Taliban rejimi oyunları yasakladı ve bunları İslamiyete aykırı olarak niteledi. Mezar-ı Şerif'de yılbaşı kutlamaları sırasında yapılan bu karşılaşma, Taliban'ın düşüşünden sonraki ilk büyük karşılaşma oluyor. Mansur en önde yer buldu, bazen seyircilerin önünde şaha kalkan atların toynaklarından korunmak için geriye doğru koşması gerekiyor. Bir sürü fotoğraf çekiyor; onun üzerine geliyormuş gibi olan atların karınları, havaya kalkan toz bulutlarının, parçalanmakta olan buzağının, çok uzakta küçük bir Karzai'nin ve zafer kazanan Dostum'un resimlerini. Karşılaşma sona erdiğinde de buzkaşı oyuncularından birinin yanında bir fotoğraf çekiliyor.

Güneş batmaya ve tozlu düzlüğe doğru kırmızı ışınlarını yaymaya başlıyor. Hacılar dahi tozla kaplanmış. Karşılaşmanın yapıldığı sahanın hemen dışında köhne bir lokanta buluyorlar. İnce kilimlerde üst üste alt alta oturup konuşmadan yemek yiyorlar. Çorba, pilav, kuzu eti ve çiğ soğan. Mansur, yemeğe iştahla sarılıp bitiriyor ve bir porsiyon daha ısmarlıyor. Yanlarında halka olup oturmuş bilek güreşi yapan birkaç kişiyle konuşmadan selamlaşıyorlar. Çay geldiğinde, konuşmaya başlayabilirler.

"Kabil'den mi geliyorsunuz?" diye soruyor adamlar.

Mansur kafa sallıyor.

"Hac ziyareti mi?"

Adamlar lafı uzatıyorlar, sonunda da:

"Aslında bıldırcınlarla dolaşıyoruz biz" diye cevap veriyor, yaşlı, neredeyse dişsiz bir adam. "Herat'tan geliyoruz. Şöyle bir dolaştık ülkeyi, Kandehar, Kabil, şimdi de buradayız. En iyi bıldırcın dövüşleri de burada." Adam yavaşça cebinden kumaş bir torba çıkarıyor. İçinden, bir kuş titrek adımlarla çıkıyor, darmadağınık tüyleriyle ufak bir bıldırcın. "Dövüştürdüğümüz bütün karşılaşmaları kazandı" diyor. "Bir sürü para kazandık sayesinde. Şimdi binlerce dolar ediyor" diye böbürleniyor. Yaşlı adam, bıldırcına, çatlamış, yamuk yumuk parmaklarıyla yemek veriyor. Bıldırcın, tüylerini silkeliyor ve uyanıyor. O kadar minik ki adamın büyük, yıpranmış avuçlarının içine sığıyor. Bunlar, işlerinden bir süre izin almış işçiler. Beş yıl boyunca Taliban'dan gizli bıldırcın dövüştürmekle uğraştıktan sonra şimdi, tutkularını özgürce gerçekleştirebilirler: Kuşların birbirlerini öldürünceye kadar gagalamalarını seyretmek. Daha doğrusu kendi minik bıldırcınları bir diğerini gagalayarak öldürdüğünde sevinçle tezahürat yapmak.

"Yarın sabah saat yedide gelin. O zaman başlıyoruz" diyor yaşlı adam. Giderlerken büyük bir parça haşhaş sıkıştırıyor ceplerine. "Dünyanın en iyi malı" diyor, "Herat'tan."

Otelde haşhaşı deniyorlar, sigara üstüne sigara sarıyorlar. Sonra da kütükler gibi on iki saat uyuyorlar. Mansur, müezzinin öğle ezanıyla fırlayıp uyanıyor. Saat yarım. Dışarıdaki camide namaz başlayacak, cuma namazı. Birden cuma namazı kılmazsa yaşayamayacağını düşünüyor. Oraya gitmesi lazım. Hem de zamanında. Şalvar kamezini Kabil'de unuttu. Batılı kıyafetler içinde cuma namazına gidemez. Çok çaresiz bir durumda, namaz için nereden uygun kıyafet bulabilir? Bütün dükkânlar kapalı. Sinirleniyor, küfrediyor. "Allah, ne giydiğine aldırılmaz" diye homurdanıyor Ekber, gözlerinden uyku akarak ve ondan kurtulma umuduyla.

"Abdest almam lazım ve otel de suyu kapatmış" diye yakınıyor Mansur. Şimdi bağırp çağırarak Leyla yok ortalarda ve böyle zırıldanmaya başlayınca Ekber onu hemen kapının dışına itiyor. "Ama su! Bir Müslüman, yüzünü, ellerini ve ayaklarını yıkamadan namaz kılamaz." Yine şikâyet ediyor. "Yetişemeyeceğim."

"Camide su akıyor" diyor Ekber, gözlerini kapamadan önce.

Mansur, seyahat ettiği pis kıyafetleriyle dışarı koşuyor. Nasıl oldu da hac ziyaretine gelirken beyaz entarisini getirmediyse? Ve namaz takkesini, Mavi camiye namaza yetişmek için koşarken, akılsızlığına küfrediyor. Cami girişinde ayağı sakat bir dilenci görüyor. Kaskatı kesilmiş bacağı, şişmiş ve morarmış, yola uzatılmış, tümüyle mikrop kapmışa benziyor. Mansur namaz takkesini çekip alıyor kafasından.

"Geri vereceğim" diye bağılıyor, elinde gri beyaz, kahverengimsi sarı kenarı olan takkeyle, koşmaya devam ediyor.

Ayakkabılarını cami girişinde çıkarıp binlerce çıplak ayağın cilaladığı mermerle kaplı hole giriyor. Ellerini ve ayaklarını yıkıyor. Takkeyi kafasına geçiriyor ve gururla Mekke'ye dönmüş oturan adamlar dizisine katılıyor. Yetişti. Her sırada yüzü aşkın hacının bulunduğu onlarca sıra erkek, dizleri üstünde oturuyor. Mansur en arkada yerini alıyorsa da bir süre sonra onun arkasında yeni sıralar oluşuyor. Batılı kıyafet giymiş tek insan o, ama diğerlerine uyuyor, on beş kere alını yerde, poposu havada eğilip kalkıyor. Bildiği duaları okuyor, Rabbanî'nin bir gün öncekinin eşi olan cuma vaazını dinliyor.

Namaz, etrafı parmaklıklarla çevrilmiş insanların hemen önünde kılınıyor, burada ümitsiz derecede hasta olan ve iyileşmek için Tanrı'ya yakaranlar var. Hastalıkları, sağlıklı olanlara geçmesin diye yüksek çitlerle ayrılmışlar. Sararmış yüzleri ve çökmüş avutlarıyla, veremli hastalar, oturmuş Hz. Ali'ye onlara güç vermesi için dua ediyor. Bunlar arasında zihinsel özürölüler de var. Buluğ çağında bir çocuk, heyecanla ellerini çırparken, kendisinden biraz daha büyük ağabeyi onu yatıştırmaya çalışıyor. Ancak çoğu parmaklıklar arasından halsiz bir şekilde bakıyorlar. Mansur hayatında hiçbir zaman bu kadar çok ölümcül hastayı bir arada görmedi. Topluluk, ölüm ve hastalık kokuyor. Ancak en hasta olanlar burada oturup da Hz. Ali'ye iyileşmek için yakarma ayrıcalığını elde etmişler. Mezarlığın duvarında sıkışmış oturuyorlar, mavi mozaik duvara daha yakın olan, daha çok iyileşme şansına sahip.

İki hafta içinde, hepsi ölmüş olacaklar diye düşünüyor Mansur. Dışarıya fırlamış kara gözleri ve derin kırmızı yara izleriyle etrafa bakan bir adamla göz göze geliyor. Uzun kemikli kolları kaşınıp da kanatılmış kırmızılıklar ve yaralarla kaplı, aynı şekildeki ayakları da entarisinden dışarı çıkıyor. Ama incecik, güzel, açık pembe renkli dudakları var. Kayısı ağacının çiçeklerinin taç yapraklarına benzeyen dudaklar.

Mansur'un içi fena oluyor ve kafasını çeviriyor. Gözleri bir sonraki gruba takılıyor. Burada hastalıklı kadınlar ve çocuklar oturuyor. Renkleri solmuş mavi burkalarıyla, hasta çocukları kucaklarında oturuyorlar. Bir anne uyumuş, kucağındaki mongoloid çocuğu, ona bir şeyler anlatmaya çalışıyor. Ancak üzerine mavi örtü örtölmüş bir heykelle konuşuyor gibi görünüyor. Anne, belki camiye, Hz. Ali'nin mezarına yeni yıl kutlaması için gelebilmek amacıyla günlerce yalınayak yürümüştür. Belki çocuğunu kucağında taşıyıp iyileşsin diye buraya getirmiştir. Hiçbir doktor, çocuk için bir şey yapamadı, belki Hz. Ali bir şey yapabilir.

Başka bir çocuk oturmuş, ritmik hareketlerle kafasını ellerine vuruyor. Bazı kadınlar, donuk bir şekilde bakarken, diğerleri uyuyor, bazıları topal, diğerleri kör. Çoğunluk çocukları için gelmiş, Hz. Ali'nin mucizelerini bekliyorlar.

Mansur'un tüyleri diken diken oluyor. Bu güçlü havadan etkilenerek, yeni biri olmaya karar veriyor. İyi bir insan ve mümin bir Müslüman olacak. Namaz saatlerini kaçırmayacak, zekât verecek, oruç tutacak, camiye gidecek, evlenmeden önce güzel bir kıza bakmayacak, sakal bırakıp Mekke'ye hacca gidecek.

Dualar sona erip de Mansur söz verdikten sonra, yağmur geliyor. Güneşin altında yağmur yağıyor. Kutsal binalar ve kaldırım taşları pırıl pırıl parlıyor. Yağmur damlaları ısıldıyor. Yağmur hızlanırken, Mansur ayağa fırlıyor, ayakkabılarını ve namaz takkesini ödönc aldığı dilenciye buluyor. Ona bir-iki banknot fırlattıktan sonra serinleten yağmurda koşmaya başlıyor. "Kutsandım ben" diye bağılıyor, "affedildim! Temizlendim!"

Su kirlenmiş dedi: Gel buraya! Kirlenmiş cevap verdi: Çok utanıyorum. Su cevapladı: Günahlarını ben olmadan nasıl

temizleyeceksin?

Tozun Kokusu

Çıplak vücutlardan buhar çıkıyor. Eller, hızlı, ritmik bir şekilde hareket ediyor. Güneş ışınları tavandaki iki küçük tepe camından içeri sızıyor, kalçalara, göğöslere ve baldırlara tablomsu bir ışık veriyor. Sıcak odadaki

vücutlar önce buhar içinde hayal meyal seçilirken, insanın gözleri büyülü ışığa alışıncaya her şey daha netleşiyor. Yüzler konsantre olmuş durumda. Bu, keyif alınacak bir şey değil, zor bir iş. İki büyük salonda, kadınlar yatıyor, oturuyor veya ayakta durarak ovuyorlar. Kendi kendilerini ovuyorlar, birbirlerini ya da çocuklarını keseliyorlar. Kimi Ruben'in kadınları gibi şişman, diğerleri çırpı gibi sıska, kaburgaları sayılıyor. Büyük, ev yapımı kenevir eldivenlerle birbirlerinin sırtını, kollarını ve bacaklarını keseliyorlar. Ayaklarındaki sert derileri topuk taşıyla ovuyorlar. Anneler evlenme çağındaki kızlarına kese yaparken, vücutlarını dikkatle inceliyor. Küçük kuş göğüslü kızların, emziren anneler olmalarına çok kalmadı. Buluş çağındaki zayıf kızların cildinde gelişmeden çocuk doğurdukları için geniş çatlaklar var. Erken ve sık doğum yapmaktan, neredeyse bütün kadınların karın kısımlarında izler var.

Çocuklar ya ağlıyor ya da çılgın atıyorlar, kimi korkudan kimi sevinçten. Keselenmesi bitmiş ya da yıkanmış olanlar banyo teknelerindeki suyla oynuyor. Diğerleri acıyla bağırıp, ağdaki balıklar gibi çırpınıyorlar. Kimse, gözlerine sabun kaçmasın diye özel bir önlem almıyor. Anneler, çocuklarını kenevir bir eldivenle kirli, koyu kahverengi vücutları açık kırmızı olana kadar ovalıyor. Banyo yapmak ve yıkanmak, annelerinin disiplinli ellerinde, çocukların kaybetmeye mahkûm oldukları bir savaş.

Leyla, vücudundan kir ve ölmüş derileri yuvarlayarak çıkarıyor. Siyah şeritler halinde keseyle sürtülüp yere yuvarlanıyorlar. Leyla adamakıllı yıkanmayalı haftalar oldu, hamama gitmeyi de aylar. Evde çok ender su akıyor ve Leyla daha sık yıkanmak için pek bir neden göremiyor, insan nasılsa hemen kirleniyor.

Ancak bu gün, annesi ve kuzenleriyle hamama geldi. Bütün evlenmemiş kızlar gibi o ve kuzenleri özellikle utangaçlar, kilot ve sutyenlerini çıkarmamışlar. Kese bu bölgeleri es geçiyor. Ancak kollar, baldırlar, bacaklar, sırt ve boyun, bastırılarak ovuluyor. Onlar ovalayıp, sürtüyor, sıyrırken ter damlaları alınlarındaki su buharıyla karışıyor. Ne kadar kuvvetli keselenirlerse o kadar temiz olacaklar.

Leyla'nın annesi, yetmiş yaşındaki Bibi Gül çıplak, yerdeki bir su birikintisinin ortasında oturmuş. Normalde açık mavi bir başörtüsüyle gizlenen uzun kır saçları sırtından aşağı dökülüyor. Sadece hamamda saçını açıyor. Saçları o kadar uzun ki, uçları yerdeki su birikintisinde yüzüyor. Sanki trans halinde gözleri kapalı oturuyor ve sıcaklığın keyfini çıkarıyor. Bazen, kendisini yıkamak için tembel bir iki hareket yapıyor. Leyla'nın onun önüne koyduğu tase sabunluğu batırıyor. Ama sonra bundan vazgeçiyor, çünkü elleri göbeğinin çevresine yetişmiyor, kolları kalkmayacak kadar ağır geliyor. Memeleri ağırlaşmış, büyük göbeğinin üzerinde dinleniyor. Katılaşmış büyük, gri bir heykel gibi trans içinde oturmaya devam ediyor.

Leyla, iyi mi değil mi diye annesine ara sıra kısa bakışlar fırlatıyor, bir yandan da keselenip kuzenleriyle gevezelik yapıyor. On dokuz yaşındaki genç kızın, yeni yetmelikten kadınlığa dönüşmekte olan çocuksu bir vücudu var. Tüm Han ailesi yuvarlak bir yapıya sahip, en azından Afgan standartlarına göre. Tereyağı ve yemek yağlarını tabaklarına düşünmeden döküyorlar ama bu vücutlarında kendini gösteriyor. Yağda kızartılmış hamur işleri, üzerlerinden yağ damlayan patates dilimleri, baharatlı yağlı sosta hazırlanan koyun eti. Leyla'nın teni beyaz ve lekesiz, küçük bir bebek cildi kadar yumuşak. Yüz rengi beyaz, sarı ve soluk gri arasında değişiyor. Yaşantısı ten renginde ve ellerinde kendini gösteriyor; hiç güneş görmeyen bir cilt ve yaşlı bir kadınlıklar gibi pütürlü, yıpranmış elleri var. Leyla'nın uzun süredir başı dönüyor, kendini zayıf hissediyordu, sonunda doktora görüldü. Doktor, güneşe çıkması ve D-vitamini alması gerektiğini söyledi. Ne garip ki Kabil, dünyanın en güneşli kentlerinden biri. Güneş, yılın neredeyse her günü denizden 1800 metre yüksekliğindeki bu kenti yakıp kavurur. Güneş kuru toprakta çatlaklar oluşturur, güneş bir zamanların verimli bahçelerini kurutur, güneş çocukların cildini yakar. Ancak Leyla, güneşi görmez bile. Mikrarayon'da birinci kattaki dairede hiç parıldamaz, burkasının içine de girmez. Sağlıklı bir huzmesi bile ibrişim parmaklıklardan içeri sızmaz. Sadece ablası Meryem'i, avlusu olan köy evinde ziyarete gittiğinde güneşin cildini ısıtmasına izin verir. Ancak oraya gidecek zamanı pek yok.

Aile içinde ilk uyanan ve en son yatan kişi Leyla. Salondakiler hâlâ horuldarken, ince odunlarla bu odadaki sobayı yakıyor. Daha sonra banyodaki odun sobasını tutuşturuyor ve yemek yapmak, çamaşır ve bulaşık yıkamak için su kaynatıyor. Hava henüz ağarmamışken, şişelere, tencerelere ve bidonlara su dolduruyor. Sabahın bu kör karanlığında elektrik hep kesik ve Leyla karanlıkta el yordamıyla yolunu bulmaya alışık. Bazen küçük bir gaz lambasıyla dolaşır. Sonra çay kaynatıyor. Evin erkekleri saat altı buçukta uyanmadan önce çayın hazır olması lazım yoksa çingar çıkar. Su aktığı sürece kullandığı tencereleri hiç boş bırakmıyor, çünkü suyun ne zaman kesileceği hiç belli olmuyor, bazen bir, bazen de iki saat sonra olabilir.

İkbal, her sabah şişlenmiş bir hayvan gibi çılgın atıyor. Çılgınlıkları insanın içine işliyor. Şiltesinde dümdüz ya da büzülmüş bir şekilde yatıyor ve kalkmayı reddediyor. On dört yaşındaki oğlan, her gün on iki saat dükkânda durmamak için yeni hastalıklar icat ediyor. Ancak, acıma yok. Çocuk her sabah ayağa kalkıyor ama ertesi gün yine iç parçalayıcı çılgınlıkları duyuluyor.

"Seni cadaloz, seni tembel! Çoraplarım delinmiş" diye bağırıp bunları Leyla'ya fırlatıyor. Hincını çıkarabildiğinden çıkarmaya çalışıyor.

"Leyla su soğudu! Yeterince sıcak su yok! Benim kıyafetlerim nerede? Çay getir! Kahvaltı! Ayakkabılarımı boya! Neden bu kadar geç kalktın?"

Kapılar çarpılıyor, duvarlara vuruluyor. Sanki var olan bir iki odada, koridorda, banyoda bir savaş var! Sultan'ın oğulları kavga ediyorlar, bağırıyorlar ve ağlıyorlar. Sultan genelde Sonya ile kendi başına oturup çay içiyor ve kahvaltı ediyor. Sonya ona hizmet ediyor, gerisini Leyla hallediyor. Banyo teknesini suyla dolduruyor, giysilerini buluyor, çay koyuyor, yumurta pişiriyor, ekmek getiriyor, ayakkabıları fırçalıyor. Evin beş erkeği işe gidecek.

İstemeye istemeye üç yeğenine Mansur, İkbâl ve Aymal'a evden çıkana kadar yardım ediyor. Hiçbir teşekkür yok, kimseden yardım yok. "Şımarık çocuklar" diyor dışlerinin arasından Leyla kendi kendine, ondan sadece bir iki yaş küçük üç oğlan ona emir verdikçe.

"Süt yok mu evde? Sana al demiştim!" diye tıslıyor Mansur. "Seni sülük seni" diye ekliyor, karşılık verirse, cevabı hazır: "Kes sesini, pis karı!" Kolunu sallıyor, ya karnına ya sırtına vuruyor. "Burası senin evin değil, benim evim" diyor sertçe.

Leyla, buranın kendi evi olmadığını farkında. Burası Sultan'ın evi, Sultan, oğullarının ve ikinci karısının. O, Bülbüle, Bibi Gül ve Yunus kendilerini burada sığıntı gibi hissediyorlar. Ancak taşınmak iyi bir seçenek değil. Bir aileyi parçalamak bir skandal olur. Ayrıca iyi hizmetçilik yapıyorlar. En azından Leyla.

Sabah karmaşasından sonra Sultan ve oğulları gidince, Leyla derin bir nefes alır, çayını içip kahvaltı edebilir. Sonra sırada odaların ilk kez süpürülmesi var. Küçük bir süpürgeyle iki büküm bütün odaları süpürüyor, süpürüyor, süpürüyor. Tozun çoğu havaya kalkıyor ve ardından yine yere konuyor. Toz kokusu daireyi hiç terk etmiyor. Tozdan hiçbir zaman kurtulamıyor, toz, hareketlerine konmuş, vücuduna konmuş, düşüncelerine konmuş. Ancak ekmek kırıntılarını, kâğıt parçalarını, çöpü topluyor süpürge yardımıyla. Her gün defalarca süpürüyor odaları. Her şey yerde geçtiği için, yer çabucak yeniden kirleniyor.

Vücudundan keseleyp çıkarmaya çalıştığı işte bu tozların kırı. Kalın rulolar halinde yuvarlanıp çıkan bunlar. Yaşamına yapışıp kalan tozlar.

"Günde sadece bir kere temizleyeceğim bir evim olsaydı keşke, bütün gün temiz kalan, ertesi sabah olmadan süpürmek zorunda kalmadığım bir ev" diye yakınıyor kuzenlerine. Onlar da kafa sallıyorlar. Ailenin en küçük kızları olarak onların da Leyla'ninkine benzer bir hayatları var.

Leyla, hamamda yıkamak için iç çamaşırlarını da yanında getirmiş. Çamaşır yıkama işi, genellikle banyoda, tuvalet deliğinin hemen yanındaki bir taburenin üstünde yarı karanlıkta yapılıyor. Kocaman birkaç leğen oluyor elinin altında, biri sabunlu su, diğeri sabunsuz suyla dolu biri açık renkli çamaşırlar, diğeri de koyu renkliler için. Leğenlerde çarşaflar, kilimler, havlular ve ailenin giysileri yıkanıyor. Çamaşırlar çitilenip, asılmadan önce iyice sıkılıyor. Kurutma işi biraz zor, özellikle de kışın. Blok apartmanların dışına ipler gerilmiş ancak giysiler buradan sık sık çalındığı için, çocuklar bunların başında nöbet tutmadıkça oraya çamaşır asmak istemiyor. Genellikle, küçük balkonda sıkış tıktık asılıyorlar. Balkon, sadece bir-iki metre kare büyüklüğünde, yiyecek ve çöp dolu, bir kasa patates, soğan dolu bir sepet, bir çuval sarımsak, büyük bir çuval pirinç, mukavva kutular, eski ayakkabılar, bazı el bezleri ve belki günün birinde kullanırsınız diye kimsenin atmaya kıyamadığı eşyalar.

Leyla evde tiftik tiftik olmuş eski kazaklar, lekeli gömlekler ve yerleri süpüren uzun eteklerle dolaşıyor. Etekleri, süpürgeyle süpüremediği tozları toparlıyor. Ayaklarında eski sandaletler ve kafasında küçük bir başörtü var. Üzerinde parlayan tek şey, büyük altın renkteki küpeleriyle plastik bilezikleri.

"Leyla!"

Çocuk ağlamaları ve bağırışları arasında yorgun, cılız bir ses, onu çağırıyor. Kadınların birbirlerine kovalarla döktükleri suların yere çarparken çıkardığı sesleri ancak bastırıyor.

"Leylaaaü!"

Transından uyanan Bibi Gül'ün sesi bu. Elinde bir bezle oturmuş, çaresizlikle Leyla'ya bakıyor. Leyla kenevir keseyi, sabunu, şampuanı ve leğeni alıp kocaman, çıplak annesine getiriyor.

"Sırtüstü uzan" diyor. Bibi Gül sırtını yere yapıştırıyor. Leyla sürüyor, yoğuruyor, annesinin vücudu dalgalanıyor. Memeleri iki yandan sallanıyor. Göbeği o kadar büyük ki, ayaktayken ve otururken cinsel organını örtüyor, şimdi de beyaz, şekillendirilemez bir yığın halinde yayılıyor. Bibi Gül de gülüyor, bu işin komikliğinin farkında. Küçük, zarif kızı ve kocaman yaşlı anne. Aralarındaki yaş farkı elli civarında. Onlar gülünce diğerleri de gülümsemeye başlıyor. Bir anda herkes yerdeki keseleme işlemine gülmeye başlıyor.

"Çok şişmansın be anne, yakında öleceksin şişmanlıktan" diye azarlıyor Leyla, bir yandan da annesinin elinin ulaşmadığı yerleri silerken. Bir süre sonra onu kuzenlerinin de yardımıyla yerde yuvarlıyor ve her biri Bibi Gül'ün devasa vücut parçalarının birer bölümünü keselemeye koyuluyorlar. En sonunda da yumuşak uzun saçları yıkanıyor. Çin'den gelme pembe şampuan, saç dibine dökülüyor. Leyla dikkatle masaj yapıyor, geriye kalan ince saçların hepten yok olmasını önlemek istercesine. Şampuan şişesi bitmeye yüz tutmuş. Taliban döneminden kalan şeylerden biri de bu. Şişenin üstündeki kadın resmi siyah kalın bir ispirtolu kalemle karalanmış. Dinî polis Sultan'ın kitaplarını nasıl mahvettiyse, ambalajlara da öyle girişmişti. Şampuan şişelerinde bir kadın yüzü resmi, bebek sabunlarında bir bebek resmi olmaya görsün, bütün resimler siyah kalemlerle karalanmıştı. Canlıların resimleri görünmeyecekti.

Su soğumaya başladı. Henüz yıkanmamış çocuklar, şimdi iyice ağlıyor. Biraz önce buhardan göz gözü görmezken, birazdan yalnızca soğuk su akacak musluklardan. Kadınlar yavaş yavaş terk ediyorlar hamamı ve onlar gittikçe, geriye kalan pislik çıkıyor ortaya. Kimi köşelerde yumurta kabukları ve çürük elmalar atılmış. Yerde çamurlu ayak izleri kalıyor; kadınlar köy yollarında, dışarıdaki tuvaletlerde ve avlularında kullandıkları plastik sandaletleri hamamda da giydikleri için.

Bibi Gül, Leyla ve kuzinleriyle kendini dışarı atıyor. Giyinme sırası geldi. Hiç kimse temiz kıyafet getirmemiş yanında, geldiklerinde giydikleri giysileri geçiriyorlar üstlerine. En sonunda da burkalar çekiliyor yeni yıkanmış kafalara. Kendi kokuları sinmiş burkalar. İçeri ya da dışarı çok az hava geçirdiği için, her burkanın kendine özgü bir kokusu var. Bibi Gül'ünki her zaman yaydığı, tarif edilemez kendi kokusu gibi kokuyor, tatlı çiçeklerle karışmış ekşimsi yaşlı bir nefes kokusu. Leyla'nınki genç kız teri ve yağ kokuyor. Aslında Han ailesindeki herkesin burkası yemek yağı kokuyor, çünkü bunları mutfağın hemen dışındaki bir çiviye asıyorlar. Şimdi kadınlar burkalarının ve giysilerinin altında tertemizler, yeşil sabun ve pembe şampuan kokusu baskın çıkabilmek için adeta birbirleriyle yarışıyor. Yakında, burkalarına sinmiş, başlarından aşağıya bastırılan kendi kokularına dönecekler; yaşlı bir köle kokusu, genç bir köle kokusu.

Bibi Gül önden gidiyor, üç genç kız ilk kez ağırdan alıyor. Birlikte yürüyüp kıkırdıyorlar. İnsansız bir sokakta, burkalarını arkaya atıyorlar. Burada nasılsa küçük oğlan çocuklar ve köpeklerden başka kimse yürümüyor. Serinleten esinti hâlâ terlemekte olan cilde iyi geliyor. Havanın temiz olduğu söylenemez. Kabil'in arka sokakları ve dar pasajları çöp ve lağım kokuyor. Bir oluktan kirli bir su, kerpiç evler arasından toprak yolu izleyerek akıyor. Ancak kızlar, oluktan gelen kokuyu ya da ciltlerine yavaş yavaş yapışıp tüm gözenekleri kapatan tozu fark etmiyorlar. Güneş tenlerine değişiyor ve gülüyorlar. Birden bisikletli bir adam beliriyor. "Kapanın kızlar, ben yanıyorum" diyerek onları geçip gidiyor. Birbirlerine bakıyor ve adamın yüzündeki komik ifadeye kahkahalarla gülüyorlar. Ancak tekrar geri dönüp onlara doğru gelince hemen örtünüyorlar.

"Kral geri geldiğinde artık burkamı hiç giymeyeceğim ben" diyor Leyla birden ciddileşerek. "O zaman barış içindeyiz demektir."

"Büyük ihtimalle bir daha geri gelmeyecek" diye cevap veriyor, örtünmüş kuzenlerinden biri.

"Bu baharda geri geleceği söyleniyor" diyor Leyla.

Ancak o zamana kadar en güvenlisi örtünmek, ayrıca üç kız yalnızlar.

Leyla, yalnız başına hiç dışarı çıkmıyor. Genç bir kadının yanında bir refakatçisi olmadan çıkması yakışık almıyor. Nereye gideceğini kim bilebilir? Belki biriyle buluşmaya, belki bir günah işlemeye. Dairelerinden bir-iki dakika uzaklıktaki sebze meyve satılan pazara bile yalnız başına gitmiyor. Ya komşunun oğlunu alıyor yanına, ya da ona bir şeyler aldırıyor. Leyla için yalnızlık bilinmeyen bir kavram. Hiçbir zaman, hiçbir yerde yalnız kalmadı. Dairede yalnız kalmadı, hiçbir yere yalnız gitmedi, hiçbir yerde yalnız bırakılmadı, hiçbir zaman yalnız uyumadı. Her geceyi annesinin yanındaki şiltede uyuyarak geçirdi. Leyla yalnız kalmanın ne demek olduğunu bilmiyor ve bunu özlemiyor da. Biraz daha huzurlu olmayı ve biraz daha az işi olmasını diliyor.

Eve geldiklerinde her yer karmakarışık. Kutular, çantalar ve bavullar her yana dağılmış.

"Şerife eve döndü, Şerife!" diye işaret ediyor Bülbüle, Leyla'nın eve gelip de ev sahibeliğini üstleneceğinden memnun bir şekilde. Sultan ve Şerife'nin en küçük kızları Şebnem, mutlu bir tay gibi ortalıkta koşuşturuyor. Leyla'yı kucaklıyor, o da Şerife'yi. Bütün bunların ortasında Sultan'ın öbür karısı ayakta, Latife kucağında, gülümsüyor. Sultan, şaşılacak bir şekilde, Şerife'yi ve Şebnem'i Pakistan'dan alıp eve getirmiş.

"Yaz için" diyor Sultan, "hep" diye fısıldıyor Şerife.

Sultan kitapçı dükkânına gidince, evde sadece kadınlar kalıyor. Yerde bir halka şeklinde oturuyorlar. Şerife, hediyeleri dağıtıyor. Leyla'ya bir elbise, Sonya'ya bir başörtüsü, Bülbüle'ye bir çanta, Bibi Gül'e örgü bir ceket ve ailenin geri kalanına elbise ve plastik ziynet eşyaları. Oğullarına, Pakistan pazarlarından alınmış tonlarca giysi getirmiş, Kabil'de bulunmayan giysiler. Ve yanına en sevdiği eşyalarını da almış. "Bir daha asla dönmem oraya" diyor, "Pakistan'dan nefret ediyorum."

Ancak, her şeyin Sultan'ın elinde olduğunu biliyor. Sultan onun geri gitmesini isterse, gitmek zorunda.

Sultan'ın iki hanımı oturmuş eski iki arkadaş gibi sohbet ediyorlar. Kumaşlara bakıyor, bluzleri ve takıları deniyorlar. Sonya kendisine ve küçük kızına gelen hediyeleri okşuyor. Sultan genç karısına çok ender hediye getirir, o yüzden Şerife'nin eve gelişi onun monoton günlerine hoş bir değişiklik sağlıyor. Latife'ye verilen pembe renkli parlıtlı elbiseyi giydirip onu bir oyuncak bebek gibi süslüyor.

Haber alış verişinde bulunuyorlar. Birbirlerini bir yıl olmuş görmeyeli. Apartman dairesinde telefon yok, o yüzden telefonla da konuşmadılar. Kabil'deki kadınların hayatındaki en önemli olay, Şakile'nin düğünü; gelen hediyeleri, giydiği kıyafetleri en ince ayrıntısına kadar anlatıyorlar, ayrıca diğer akrabaların çocuklarından, nişanlardan, evliliklerden ve ölümlerden haberler veriyorlar.

Şerife, mülteci yaşamındaki değişiklikleri anlatıyor. Kim geri dönmüş, kim hâlâ orada. Saliha nişanlandı diye anlatıyor. "Ailesi karşı çıktıysa da, böyle olmak zorundaydı. Çocuğun hiçbir mal varlığı yok, bir de tembel, işe yaramazın biri" diyor. Herkes kafa sallıyor.

Herkes Saliha'yı süs delisi bir kız olarak hatırlıyor, ama yine de, fakir bir çocukla evlenmek zorunda olduğu için ona acıyorlar.

"Parkta buluşmalarından sonra bir ay ev hapsinde kaldı" diye anlatıyor Şerife. "Sonra bir gün çocuğun annesi ve teyzesi onu istemeye geldiler. Ailesi evet dedi, başka seçenekleri yoktu ki, olan olmuştu bir kere. Nişan merasimine gelince, tam bir rezalet!"

Kadınlar gözlerini kocaman açmış onu dinliyorlar. Özellikle de Sonya. Bunlar, Sonya'nın tümüyle kendini kaptırdığı hikâyeler. Şerife'nin hikâyeleri: Sonya'nın beyaz dizileri.

"Tam bir rezalet" diye tekrarlıyor Şerife, bu gerçeğin altını çizebilmek için. "Genç bir çift nişanlandığı zaman, nişan masraflarını erkek tarafının karşılaması, elbiseler ve mücevherler satın alması âdettir."

"Nişan törenini planlayacakları zaman, çocuğun babası, ailedeki sorunu çözmek için Avrupa'dan gelen Saliha'nın babasının eline birkaç bin rupi tutuşturmuş. Paraları gördüğünde adam bunları fırlatıp atmış. 'Bu kadar az parayla nişan merasimi mi yapılır sanıyorsun sen?' diye bağırılmış. Saliha o sırada merdivenlerde oturuyor, olup biteni dinliyormuş. 'Al bozukluklarını da çek git, nişan töreni de bizden olsun' demiş."

Saliha'nın babasının da fazla parası yoktu, Belçika'da mülteci olmayı, sonra da ailesini yanına aldırma bekliyordu. Hollanda'ya da başvurmuş ama ret cevabı almıştı, şimdiyse Belçika hükümetinden aldığı parayla geçiniyordu. Ancak nişan töreninin sembolik önemi çok büyük, nişan neredeyse bozulamaz bir akit. Eğer nişan bozulursa, bunun nedeni ne olursa olsun, kızın yeniden evlenmesi çok zorlaşır. Nişan töreni ailenin durumunu dışarıya yansıtmak açısından da bir gösterge. Ne tip süs kullanılıyor, ne kadar ediyor? Ne tip yiyecek ikram ediliyor, ne kadar tutuyor? Ne tip bir elbise giyiyor? Pahalı mı? Ne tip bir orkestra tutuluyor, ne kadar eder? Merasim, erkek tarafının ilerde ailelerine katılacak yeni üyeye ne kadar değer verdiğini de gösterir. Merasim, çok şaşılağı değilse, geline ve dolayısıyla da ailesine çok değer vermedikleri anlamına gelir. Babasının, Saliha ve sevgilisi dışında kimseyi mutlu etmeyecek kadar gösterişli bir nişan töreni yapmak için borçlanmak zorunda kalması, ucuz bir ziyafetten duyulacak utanç yanında önemsiz kalıyordu.

"Şimdiden pişman olmaya başladı bile "diye ağzından geçiriyor Şerife, "çünkü parası yok. Kısa sürede ne işe yaramaz biri olduğunun farkına vardı. Ama artık çok geç. Eğer nişanı bozarsa, kimse onunla evlenmez. Etrafta oğlanın hediyesi beş bilezikle dolaşıp duruyor. 'Altın bunlar' diyor, ama ben biliyorum, kendisi de biliyor, altın suyuna batırılmış metalden başka bir şey değil. Yeni yıl kutlaması için yeni bir elbise bile almadı kıza. Nişanlısından yeni yıl için elbise almayan birini duydunuz mu siz?" Şerife, derin bir nefes alıp devam ediyor.

"Şimdi oğlan her gün onların evinde, gereğinden fazla... Annesinin ne yaptıklarından haberi bile yok. Çok kötü, çok kötü, utanç verici dedim ona" diye iç geçiriyor Şerife, etrafındaki üç kişi onu yeni sorularla bombardıman etmeden önce.

O nasıl, bu ne yapıyor, ya o? Pakistan'da hâlâ bir sürü akrabaları var, durumun geri dönmek için yeterince güvenli olmadığı kanısında olan teyzeler, amcalar ve kuzen çocukları. Ya da geri gelmek için bir nedenleri yok, evleri bombalanmış, tarlaları mayınlanmış, dükkânları yakılmış. Ancak herkes Şerife gibi evini, yurdunu özleyiyor. Oğullarını görmeyeli neredeyse bir yıl oluyordu.

Leyla, mutfağı yemek hazırlamaya gidiyor. Şerife'nin geri gelmesinden memnun. Gerçekten. Ancak, Şerife'yle birlikte gelen kavgalardan çekiniyor, oğullarıyla, kardeşleriyle, annesiyle yaptığı kavgaları. Şerife'nin hepsine çekip gitmelerini söylediğini hiç unutmuyor.

"Kızlarını al da git" demişti kayınvalidesi Bibi Gül'e. "Size burada yerimiz yok. Biz yaşayacağız burada" diye bağırılmıştı, Sultan'ın evde olmadığı bir gün. Şerife'nin hem evi, hem de Sultan'ın kalbini yönettiğı zamanlardı. Ancak son yıllarda, Sultan yeniden evlendikten sonra, Sultan'ın ailesine daha yumuşak davranmaya başladı.

"Ancak, evde daha az yer olacak" diye iç geçiriyor Leyla. Odaları küçük evde, artık on bir değil, on üç kişiler. Soğan ayıklıyor ve gözlerinden yaşlar akıyor. Çok ender gerçek gözyaşı döküyor, isteklerini, özlemlerini ve hayal kırıklıklarını bastırıyor. Hamamdan çıktığında üzerine sinen temiz sabun kokusu çoktan yok oldu. Yağ tavadan saçına sığıyor ve keskin bir yağ kokusu yayılıyor. Acı biber sosu, pütürlü ellerindeki incelmış deriden içeri sızıp canını yakıyor.

Basit bir akşam yemeğı yapıyor, Şerife eve döndü diye özel bir şey hazırlamıyor. Han ailesinin kadınlar için kutlama yapma geleneğı yok. Ayrıca Sultan'ın sevdiği yemekleri yapması lazım. Et, pilav, ıspanak ve fasulye. Koyun yağında. Çoğunlukla sadece Sultan ve oğullarına, bazen Bibi Gül için bir parça et oluyor, diğerleri fasulye ve pilav yiyor.

"Siz iyi bir yemeğı hak etmediniz. Benim sırtımdan geçiniyorsunuz" diyor Sultan. Sultan her akşam eve dükkânlarından deste deste parayla geliyor. Her akşam bunları dolaba kilitliyor. Sık sık büyük kesekâğıtlarında sulu narlar, tatlı muzlar, mandalinalar ve elmalarla geliyor. Ancak bütün meyveler bir dolaba kilitleniyor. Sadece Sultan ve Sonya bunları yiyebiliyor. Sadece onların anahtarı var. Meyve pahalı, özellikle de mevsimi değilse.

Leyla, pencere içinde duran küçük, sert portakallara bakıyor. İçleri kurumaya başladığı için Sonya bunları mutfağı getirdi, herkes yesin diye. Leyla'nın onların tadına bakmak aklından bile geçmiyor. Fasulye yemeye

mahkûm edildiyse fasulye yemeye mahkûm edildi. Portakallar çürüyene kadar ya da kuruyana kadar orada kalabilir. Leyla başını gururla kaldırıyor ve ağır pilav tenceresini gaz ocağının üzerine yerleştiriyor. Doğranmış soğanı yarısına kadar yağla dolu tavanın içine atıyor, domatesi, baharatı ve patatesleri ekliyor. Leyla iyi yemek yapıyor. Leyla, birçok konuda becerikli. Bu nedenle de işlerin çoğu ona düşüyor. Yemeklerde genellikle kapının yanındaki köşede oturuyor ve biri bir şey istediğinde ya da servis tabaklarını doldurmak gerektiğinde hemen koşuyor. Herkes doyduktan sonra, kendi tabağına geride kalanlardan biraz alıyor. Biraz yağlı pilav ve fasulye.

Hizmet etmek için eğitilmiş ve herkesin emir verdiği bir hizmetçi olmuş. Her yeni emirle ona olan saygı yavaş yavaş azalıyor. Bazen birinin keyfi olmadığında, Leyla'dan çıkarıyor sinirini. Kazaktan çıkmayan leke, yanlış pişmiş et, insan birinden çıkarmak istiyorsa hincını, bulunacak çok neden var.

Akrabalar yemeğe çağrılacaksa, erkenden uyanıp kendi ailesi için kahvaltı hazırladıktan sonra hazırlıklara başlamak Leyla'ya düşüyor, patates soymak, kemikleri kaynatmak, sebzeleri doğramak... Misafirler geldiğinde de üzerine şık bir şey giymeye ancak zamanı oluyor, yemek servisi yapmaya koşuyor ve yemek bittikten sonra da zamanının çoğunu mutfakta, bulaşık yıkayarak geçiriyor. Külkedisine benziyor, ancak Leyla'nın dünyasında bir prens yok.

Sultan, Mansur, İkbâl ve Aymal eve geliyorlar. Sultan antrede Sonya'yı öpüyor ve Şerife'ye oturma odasında kısa bir selam veriyor. Peşaver'den Kabil'e arabada bütün bir gün birlikte geldikleri için birbirleriyle daha fazla konuşmaya ihtiyaçları yok. Sultan ve oğulları oturuyorlar. Leyla çinko bir leğen ve bir ibrikle geliyor. Leğeni her birinin önüne ellerini yıkamaları için teker teker taşıyor ve bir havlu uzatıyor. Yere plastik örtü yayıldı, yemek servisine geçilebilir.

Sultan'ın küçük kardeşi Yunus da gelmiş, Şerife'ye içtenlikle "hoşgeldin" diyor. Her zamanki gibi susup bir kenarda oturmadan önce akrabalarından haber alıyor. Yemek sırasında çok az şey söylüyor. Genellikle sakın, dikkatli ve ailenin konuşmalarına pek katılmıyor. Pek aldırma görünüyor ve mutsuzluğunu kendine saklıyor. 28 yaşındaki bu adam hayatından hiç memnun değil.

"Çekilmez bir hayat bu" diyor. "Sabahtan akşama kadar çalış ve kardeşinin sofrasından kırıntı ye."

Yunus, aile içinde Leyla'nın her şeyini verebileceği tek insan. Bu ağabeyini gerçekten çok seviyor. Yunus bazen ona ufak tefek hediyeler getiriyor, plastik bir saç tokası ya da bir tarak gibi.

Bu akşam Yunus'un özellikle merak ettiği bir şey var. Ancak, sormaya çekiniyor. Şerife sonunda dayanamayıp baklayı ağzından çıkarıyor.

"Belkis meselesi biraz çetrefilli bir hale geldi" diyor. "Babası istiyor ama annesi değil. Annesi de önce razı olmuştu ama oğlu olan başka bir akrabasıyla konuştu, genç bir oğlan, Belkis'la evlenmek istiyormuş. Para önerdiler, annesi de şüpheye düştü. Bu akraba bizim hakkımızda da kötü dedikodular çıkarmaya başlamış. O yüzden sana verilecek bir cevabım yok" diyor.

Yunus kızarıyor ve asık suratla çevresine bakınıyor. Bu utanç verici bir durum. Mansur oturmuş sırtıyor.

"Torun, dedeyle evlenmek istemiyor" diye mırıldanıyor, Yunus'un duyabileceği bir şekilde ama Sultan bunu duymuyor. Sanki Yunus'un son umudu buruşturulup bir kenara atıldı. Kendini yorgun hissediyor, beklemekten, aramaktan ve bir kutuda yaşamaktan, yorgun.

"Çay!" diye buyuruyor, Şerife'nin Belkis'in ailesinin neden kızlarını ona vermek istemediğine ilişkin anlatısına son vermek için. Leyla ayağa kalkıyor. Yunus'un evliliğinin gecikiyor olması onu üzüyor. Yunus evlendiği zaman, annesini ve onu da yanına alır diye umuyordu oysa ki. Hep beraber aynı evde oturabilirlerdi, Leyla çok munis olacaktı, çok uysal. Belkis'a her şeyi öğretecekti, kendisi en zor işleri üstlenecekti. Hatta Belkis isterse öğrenimine bile devam edebilirdi. Çok hoş olacaktı. Her şey, kimsenin yaptıklarına değer vermediği Sultan'ın evinden çıkıp gitmek için. Sultan, yaptığı yemeklerin tam istediği gibi olmadığından, çok fazla yediğinden, Sonya'nın her dediğini yerine getirmediğinden yakınıyor. Mansur sürekli onun tepesinde, başının etini yiyor. Sık sık, çekip gitmesini söylüyor. "Geleceğim için bir anlamı olmayanlar beni ilgilendirmiyor" diyor "ve sen, sen, benim için hiçbir şey ifade etmiyorsun. Babamdan geçiniyorsun, çık dışarı" diye küçük gören bir tavırla gülüyor, gidecek hiçbir yeri olmadığını bile bile.

Leyla çayla içeri giriyor. Açık yeşil çay. Yunus'a pantolonunu yarın için ütölüyüp ütölemeyeceğini soruyor. Onu bugün yıkadı, Yunus'un sadece iki pantolonu olduğu için, yeni yıkanmış olanını mı giyeceğini bilmek istiyor.

Yunus bir şey söylemeden kafasını sallıyor.

"Halam çok aptal" diyor Mansur sürekli. "Bir şey söylediği zaman ne diyeceğini biliyorum. Tanıdığım, en sıkıcı insan" diye alayla gülüyor ve onun taklidini yapıyor. Kendinden üç yaş büyük halasıyla birlikte büyüdü, bir kardeş gibi değil, bir patron gibi.

Leyla her şeyi iki kez söyleyenlerden, çünkü kimsenin onu dinlemediğini düşünüyor. Gündelik şeylerden bahsediyor genelde, çünkü bu onun evreni. Ancak aynı zamanda kuzenleriyle, kız kardeşleriyle veya yeğenleriyle gülüp, ışıyabilir, eğlenceli hikâyeler anlatarak herkesi şaşırtabilir. Ancak aileyle yemek yediği zamanlarda değil. Yemekte genellikle suskun. Ara sıra yeğenlerinin civık şakalarına gülse de kuzenlerine şöyle diyor: "Ağzımla gülüyorum, kalbimle değil."

Belkis'a dair moral bozucu hikâyeden sonra Şerife'nin evdeki ilk akşam yemeğinde kimse bir şey konuşmuyor. Aymal, Latife'yle, Şebnem bebekleriyle oynuyor, İkbâl Mansur'la dalaşıyor ve Sultan Sonya'yla flört ediyor. Diğerleri sessizlik içinde yemeklerini yiyorlar, sonra yataklarına çekiliyorlar. Şerife ve Şebnem, Bibi Gül, Leyla, Bülbüle, İkbâl, Aymal ve Fazıl'ın uyuduğu odada yatacaklar. Sultan ve Sonya kendi odalarını koruyorlar. Gece yarısı, herkes şiltesinde uyuyor, bir kişi dışında.

Leyla, bir mum ışığında, ayakta yemek yapıyor. Sultan işe, ev yemeği götürmek istedi. Yağda bir tavuk kızartıyor, pilav pişiriyor, sebze sosu yapıyor. Yemek pişerken bir yandan da bulaşıkları yıkıyor. Mum ışığı yüzünü aydınlatıyor. Gözlerinin altında kocaman siyah halkalar var. Yemek pişince tencereleri ocaktan alıyor, etraflarına büyük kumaşlar sarıp, Sultan ve oğulları ertesi gün bunları yanlarında götürürken kapakları açılmasını diye tepeden bir düğüm atıyor. Parmaklarındaki yağı yıkıyor ve bütün gün üzerinden çıkarmadığı aynı kıyafetlerle yatağa giriyor. Şiltesini buluyor, açıyor, üzerine bir battaniye örtüyor ve uyuyor, birkaç saat sonra müezzinin onu uyandıracağını bile bile; yeni güne "Allah-ü Ekber" sesleri içinde yeniden başlıyor. Tüm günler gibi kokan ve tadı tüm günler gibi olan yeni bir güne başlıyor. Toz kokan.

Deneme

Leyla bir gün öğleden sonra burkasını ve uzun topuklu ayakkabılarını giyiyor ve daireden gizlice dışarı süzülüyor. Çarpık dış kapıdan çıkıyor, asılmış çamaşırları geçiyor, avluya çıkıyor. Laf olmasın diye, küçük bir komşu çocuğunu da yanına alıyor. Kurumuş Kabil nehrinin üzerindeki köprüden geçip, Kabil'in ender bulvarlarından birindeki ağaçların altında kayboluyorlar. Ayakkabı boyacılarını, kavun satıcılarını ve fırıncıları geçiyorlar. Ve ayakta öylece durup, vakit öldüren erkekleri. Leyla'nın korktuğu asıl bunlar işte, zamanı olanlar, görmeye zaman ayıranlar.

Ağaçların yaprakları uzun süredir ilk kez yeşil. Son üç yıldır bir damla yağmur yağmıyordu Kabil'e. Yapraklar henüz tomurcuklanırken güneşten kavrulup yanarak kahverengi olmuş, yaprağa dönüşmemişlerdi. Bu bahar, Taliban'ın kaçmasından sonraki bu ilk baharda, çok yağmur yağdı, kutsal yağmur, harika yağmur. Kabil nehrinin yatağını suyla dolduracak kadar değilse de, hayatta kalan bir iki ağacın tomurcuklanıp, yeşil yapraklarla kaplanmasını sağlayacak kadar. Tozun ara sıra dinmesini sağlayacak kadar. Toz, ince kum tozu Kabil'in başının belası. Yağmur yağdığında toz balçığa dönüşür, kuru havada yuvarlanıp uçuşur, burunları tıkar, gözleri acıtır, insanın boğazına kaçar, ciğerlerde çamur olur. Bu öğleden sonra yağmur yağdı ve ferahlık getirdi. Ne yazık ki nemli hava, burkanın içine sızıyor. Leyla sadece kendi sinirli nefesinin kokusunu soluyor ve şakaklarında atan nabzını hissediyor.

Mikrorayon 4 numaralı blokta büyük tabelalarda 'Kurs' yazıyor. Dışarıda uzun kuyruklar oluşmuş, burada okuma yazma kursu, bilgisayar kursu ve yazı dersleri veriliyor. Leyla, İngilizce kursuna yazılacak. Girişteki masada oturmuş iki adam kayıt yapıyor. Leyla kurs aidatını ödüyor ve sınıfını bulmaya çalışan yüzlerce öğrenciyi katılıyor. Bir merdivenden aşağı, sığınağa benzeyen bodrum katına iniyorlar. Duvarlarda mermi izleri şekiller oluşturmuş. Burası, iç savaşta silah deposu olarak kullanılmış, yerleşim birimlerinin hemen altında. Değişik 'sınıflar tahtalarla birbirinden ayrılmış. Her bölümde bir kara tahta, uzun bir değnek, birkaç sıra var. Bazı bölmelerde hem masası hem oturacak yeri olan sıralar var. Hafiften bir uğultu duyuluyor, sıcaklık odada hissedilmeye başlıyor.

Leyla kendi bölmesini buluyor. İleri seviye İngilizce kursu. Erken gelmiş, onun gibi erken gelen sırk gibi bir iki oğlan daha var.

"Mümkün mü gerçekten? Oğlanlarla aynı sınıfta?" diye düşünüyor. Gerisin geri dönüp gitmeyi düşünüyor, ama kendini oturmaya zorluyor. Başka bölmelerden gelen sesler aynı uğultuya karışıyor. Bazı bölmelerden öğretmenlerin sinirli sesleri sızıyor. Onların öğretmeninin gelmesine daha zaman var. Oğlanlar tahtaya yazı yazmaya başlıyorlar. 'Pussy' yazıyorlar, 'dick', 'fuck'. Leyla sözcüklerle ilgilenmiyormuş gibi görünüyor. Yanında İngilizce-Farsça bir sözlük var, oğlanların göremeyeceği bir biçimde masanın altında sözlüğü karıştırıyor. Ancak kelimeler sözlükte yok. Korkunç bir rahatsızlık duyuyor. Yalnız, neredeyse kendi yaşında, hatta kimileri ondan da büyük bir sürü oğlanla, yalnız. Buraya hiç gelmeyecekti, pişman oluyor. Ya oğlanlardan biri onunla konuşursa! Ne ayıp. Üstelik burkasını bile çıkardı. İnsan sınıfta da burkayla oturamaz ya, diye düşünmüştü. Şimdi, kendini herkese göstermiş oldu.

Öğretmen geliyor ve oğlanlar yazdıkları sözcükleri çabucak siliyorlar. Zor bir ders saati oluyor. Herkesin kendini tanıtmayı, kaç yaşında olduğunu söylemesi ve İngilizce bir şeyler anlatması lazım. Öğretmen, genç zayıf bir adam, elindeki cetvelle ona doğru işaret ediyor ve konuşmasını istiyor. Öğretmenin hatırı için bu oğlanlar önünde ruhunu çevirip sıktığını hissediyor. Kendini kirlettiğini hissediyor, herkese gösterdiğini, onurunu ayaklar altına aldığını. Kursu yazılırken ne düşünüyordu ki? Kızların ve erkeklerin aynı sınıfta olacağı aklının köşesinden bile geçmemişti. Asla. Onun suçu değildi bu.

Çıkıp gidemiyor sınıftan. Öğretmen nedenini sorar diye korkuyor. Ancak ders biter bitmez kendini dışarı atıyor. Burkasını kafasına geçiriyor ve yola koyuluyor. Eve gelince güvenli artık. Burkasını koridordaki çiviye asıyor.

"Korkunç! Sınıfta oğlanlar vardı!"

Öbürleri ağızları bir karış açık bakakalıyorlar. "Hiç hoş değil" diyor annesi. "Oraya bir daha gitme!" Leyla'nın oraya geri dönmeye hiç niyeti yoktu zaten. Taliban ortadan kaybolursa da hâlâ Leyla'nın kafasında yaşıyordu. Bibi Gül'ün de, Şerife'nin de, Sonya'nın da. Mikrorayon'daki kadınlar Taliban döneminin sona ermiş olmasından memnundular, müzik çalabiliyorlar, dans edebiliyorlar, tırnaklarına oje sürebiliyorlardı - kimsenin onları görmediği ve hâlâ o güvenli burkanın ardına gizlenebildikleri sürece. Leyla, iç savaşın, molla rejiminin ve Taliban'ın bir ürünüydü. Korkunun çocuğu. İçten içe ağlıyordu. Dışarı çıkma denemesi, kendi başına bir şeyler yapma, öğrenme isteği, ters tepmişti. Beş yıl boyunca kızların bir şey öğrenmesi yasaklanmıştı. Şimdi serbest olsa da o, kendi kendine bunu yasaklıyordu. Eğer Sultan onun liseye gitmesine izin verseydi, hiç sorun olmayacaktı. Orada sadece kızlardan oluşan sınıflar vardı.

Mutfakta yere oturdu, soğan ve patates doğramaya başladı. Sonya da orada oturmuş sahanda yumurta yiyor ve Latife'yi emziriyordu. Leyla'nın onunla konuşmaya tahammülü yoktu. Okuma yazma bile bilmeyen o aptal kızla. Denememişti bile. Sultan ona okuma yazmayı öğretmesi için özel bir öğretmen tutmuştu. Ancak hiçbir şey kafasına girmiyor, her ders ilk dersmiş gibi geçiyordu. Birkaç ay geçip de dört beş harf öğrendikten sonra, vazgeçti ve Sultan'a kendisini bundan azletmesini istedi. Mansur, okuma yazma derslerinin başladığı ilk zamanlardan başlayarak dalga geçmişti. "İnsanın her şeyi varsa ve ne yapacağını bilemezse, eşeğine konuşmayı öğretmeye çalışmış" demiş ve gülmüştü. Mansur'un genelde dediklerinden hiç hoşlanmayan Leyla bile, bu şakaya çok gülmüştü.

Leyla, elinden geldiğince Sonya'ya üstünlük taslamaya çalıştı, yanlış bir şey söylediğinde ya da bir şeyi beceremediğinde onu ikaz etti, ancak sadece Sultan evde değilse Leyla için Sonya, sadece güzel olduğu için onların varlık düzeyine yükseltilmiş yoksul bir köylü kıızıydı. Sultan'ın ona birçok ayrıcalık vermesi ve aynı yaşta olmalarına rağmen aralarındaki işbölümünün çok farklı olması nedeniyle ondan hiç hoşlanmıyordu. Ancak kişisel olarak, yüzünde orada değilmişçesine takındığı yumuşak ifadesiyle oturan veya etrafta olup biteni izleyen Sonya'ya karşı olduğu söylenemezdi. Gerçekte tembel de değildi, köyünde anne ve babasını çekip çevirdiği günlerde çalışkan bir kız olduğu söyleniyordu. Onu çalıştırmayan Sultan'dı. Sultan yokken, ev işlerine yardım etmeye çabalıyordu. Yine de Leyla'nın sinirini bozuyordu. Bütün gün oturup Sultan'ın gelişini bekliyor, o gelince de fırlayıp kalkıyordu. Kocasını iş gezisine gittiğinde yıkanmadan ve salaş kıyafetlerle geziniyordu evde. Sultan evdeyken de, esmer tenini beyaza boyuyor, gözlerini karartıyor, dudaklarına ruj sürüyordu.

Sonya on altı yaşındayken birdenbire çocukluktan kadınlığa geçmişti. Düğünden önce ağlamış, ancak iyi yetiştirilmiş bir kız olduğu için, yavaş yavaş bu düşünceye alıştırmıştı kendisini. Hayattan bir beklentisi olmadan büyümüştü. Sultan da, iki ay süren nişanlılık dönemini çok iyi kullanmıştı. Düğünden önce onunla yalnız kalabilmek için anne ve babasına rüşvet vermişti. Geleneklere göre evlenecek çiftlerin nişan merasiminden düğüne kadar geçen zamanda birbirlerini görmemeleri lazımdır, ama bu kurala uyan yoktur. Yine de, birlikte alışverişe çıkmak başka bir şeydir, geceleri birlikte geçirmek başka. Bu, hiç duyulmamış bir şeydi. Kızın ağabeyi, Sultan'ın düğünden önce geceleri Sonya'yla birlikte geçirmek için anne ve babasına para ödediğini duyunca kardeşinin namusunu temizlemek üzere eline bıçağı almıştı. Ancak Sonya'nın ağabeyinin siniri bile parayla yatıştırılıp susturulmuş ve Sultan'ın dediği olmuştu. Kendi gözünde kıza iyilik yapıyordu. "Düğün gecesine hazırlanması gerek, o çok genç, ben de tecrübeli bir adamım" demişti kızın anne ve babasına. "Şimdi birlikte zaman geçirirsek, düğün gecesinin için için şok olmaz. Ancak onunla cinsel ilişkide bulunmayacağım" demişti. On altı yaşındaki kıza adım adım zıfafa gecesine hazırlamıştı.

Aradan iki yıl geçti, Sonya tekdüze yaşantısından memnun. Evde oturmak, ara sıra akrabaları ziyaret etmek ya da misafir ağırlamak, zaman zaman armağan olarak yeni bir elbise almak, beş yılda bir yeni bir altın bilezik elde etmek dışında bir isteği yok.

Bir keresinde Sultan onu iş gezisine, Tahran'a götürmüştü. Bir ay kalmışlar, Mikrorayondaki diğer kadınlar yurt dışında neler yaptığını merak etmişlerdi. Ancak geri döndüklerinde, Sonya'nın anlatacak hiçbir şeyi yoktu. Akrabalarının yanında kalmışlardı ve o her zaman olduğu gibi Latife'yle oynamıştı. Tahran'ı şöyle bir görmüştü, şehri daha yakından gezip dolaşmayı düşünmemişti bile. Söylediği tek şey, Tahran'daki çarşıda Kâbil'dekinden daha güzel şeyler olduğuydu.

Sonya'nın kafasını meşgul eden en önemli şey daha çok çocuk yapmak. Daha doğrusu, erkek çocuk. Şimdi yine hamile ve bir kızı olacak diye ödü patlıyor. Latife kafasından başörtüsünü çekerse, ya da başörtüyle oynamaya başlarsa, kızının eline vuruyor ve başörtüyü düzeltiyor. Çünkü, en son doğan çocuğun annesinin başörtüsüyle oynaması, bundan sonra doğacak çocuğun kız olacağına delalet.

"Eğer bir kızım olursa, Sultan üçüncü kez evlenecek" diyor Sonya, görünüşüyle mutfakta bir süre konuşmadan oturduktan sonra.

"Kendi mi dedi?" diye soruyor Leyla şaşırarak.

"Dün söyledi."

"Seni korkutmak için söylüyordur."

Sonya dinlemiyor onu. "Bir kızım olmamalı, bir kızım olmamalı" diye mırıldanıyor, emzirdiği bir yaşındaki kızı kollarının arasında, annesinin tekdüze sesiyle uykuya dalarken.

"Aptal şey" diye düşünüyor Leyla, aynı yaştaki yengesi hakkında. Canı konuşmak istemiyor. Buradan çıkıp gitmesi gerek, biliyor. Evde bütün gün Sonya ile, Şerife ile, Bülbüle ve annesiyle oturmaya dayanamıyor artık. "Çıldırıyorum, burada kalmaya dayanamıyorum" diye düşünüyor içinden. "Buraya ait değilim ben." Fazıl'ı düşünüyor ve Sultan'ın ona davranışını. İşte bu davranış, kendi ayakları üzerinde durması, İngilizce kursuna yazılması gerektiğini anlamasına neden oldu.

On bir yaşındaki Fazıl, her gün kitapçıda kitap kutularını taşıyor, her akşam onlarla yemek yiyor ve her gece Leyla'nın şiltesinin yanında kıvrılıp yatıyordu. Fazıl, Meryem'in en büyük oğlu ve Sultan'la Leyla'nın yeğenleri. Meryem ve kocasının bütün çocuklarına bakacak paraları yok, bu yüzden Sultan'ın dükkânda yardıma ihtiyacı olunca, boğaz tokluğuna onun yanında çalışması teklifini seve seve kabul ettiler. Bunun faturası Fazıl'ın her gün on iki saat ölesiye çalışması demekti. Sadece cuma günleri tatil yapıyor ve köyde yaşayan anne ve babasının evine gidiyordu.

Fazıl memnundu halinden. Dükkânda ortalığı topluyor, kutuları sağa sola taşıyor, akşamları da Aymal'la oynuyor ve dalaşıyordu. Sevmediği tek şey, bir yanlış yaptığında kafasına bir şaplak ya da sırtına bir yumruk indiren Mansur'du. Ancak Mansur, iyi de davranabiliyor, birdenbire onu bir dükkâna götürüp ona yeni kıyafetler alabiliyordu. Ya da bir lokantada yemek ısmarlayabiliyordu. Fazıl, köyün çamurlu sokaklarındaki hayata tercih ediyordu bunu. Ancak bir gün Sultan şöyle dedi:

"Sıkıldım senden. Dön evine. Bir daha da dükkânda görünme!"

Aile öylece kalakalmıştı. Meryem'e oğlana bir yıl bakacağına dair söz vermişti oysa ki. Kimse bir şey söylemedi. Fazıl bile. Ancak şiltesine uyumak için yattığında ağladı. Leyla onu teskin etmeye çalıştı ama söyleyecek bir şey yoktu. Sultan'ın sözü emirdi.

Ertesi gün varolan bir iki parça eşyasını paketleyip evine göndermişlerdi. Annesine, neden eve yollandığı konusunda kendisinin açıklama yapması gerekmişti. Sultan ondan sıkılmıştı.

Leyla çok sinirlenmişti. Sultan nasıl olur da Fazıl'a böyle davranırdı? Bundan sonra kaldırıp atacağı kişi kendisi olabilirdi. Bir şeyler bulmak zorundaydı.

Leyla yeni bir plan yaptı. Bir sabah Sultan ve oğulları evden ayrıldıktan sonra, burkasını giydi ve kapıdan çıkıp gitti. Yine küçük bir oğlanı aldı yanına. O gün tamamıyla başka bir tarafa yürüdü, Mikrorayon'dan, bombalanmış beton çölünden çıktı. Şehrin kenar mahallelerinde evler o kadar harap olmuştu ki burada yaşamak mümkün değildi. Bazı aileler yine de bu harabeler arasında kalıyor, neredeyse kendileri kadar yoksul komşularından dilenerek yaşıyorlardı, en azından bunların başlarının üstünde bir dam vardı. Leyla, sağda solda bitmiş çimlerde otlayan bir keçi sürüsüyle, varolan tek ağacın gölgesinde uyuklayan çobanın bulunduğu bir çayırdan geçti. Burası şehirle köy arasındaki sınırı teşkil ediyordu. Çayırın öbür yanında Deh Hudeyda köyü başlıyordu. Önce ablası Şakile'ye gitti.

Kapıyı Sakile'nin yeni kocası Vekil'in en büyük oğlu Sait açtı. Sait'in bir elinin üç parmağı yoktu. Bir araba aküsünü tamir ederken, akü patlamış, parmaklarını kaybetmişti. Ancak herkese bir mayına rast geldiğini söylemişti. Bir mayın tarafından sakatlanmış olmak daha prestijliydi, neredeyse savaşta çarpışmış olmak kadar statü sağlıyordu. Leyla ondan hoşlanmıyordu, basit ve kaba olduğunu düşünüyordu. Okuyup yazma bilmiyor, bir köylü gibi konuşuyordu. Vekil gibi. Onu görünce burkasının altında titredi. Sait, yan yan güldü ve önünden geçerken burkasına dokundu şöyle bir. Yine titredi. Sonunda onun eline kalmaktan korktuğu için. Ailede onları birbirlerine yapmaya çalışanlar vardı. Hem Sakile hem de Vekil, Leyla konusunda Bibi Gül'ün ağızını aramışlardı. Bibi Gül:

"Çok erken" diye cevaplamıştı, Leyla'yı evermenin zamanının geldiğini bile bile.

"Zamanı geldi" demişti Sultan. Kimse Leyla'ya sormadı, Leyla sorsalar da cevap vermezdi. Terbiyeli bir kız, onu mu bunu mu sevdiği konusundaki sorulara cevap vermez. Ancak tüm kalbiyle onunla evlenmek zorunda kalmamayı diliyordu.

Sakile sallana sallana geldi. Gülümsüyor, gözlerinin içi gülüyordu. Sakile'nin Vekil ile evliliği konusundaki bütün korkuları yersiz çıkmıştı. Biyoloji öğretmenliğine devam ediyordu. Çocuklar onu çok seviyordu, onların burunlarını siliyor, giysilerini yıkiyordu. Kocasının evde ufak tefek tamiratlar yapmasını sağlamış ve ona yeni perde ve yastıklar aldırıştı. Çocuklarını da okula başlatmıştı, Vekil ve ilk karısının pek üstüne düşmedikleri bir konuydu bu. En büyük oğlanlar, kendilerinden küçük çocuklarla aynı sınıfta oturmanın utanç verici olduğunu söyleyip de homurdandıklarında, şöyle demişti: "Eğer şimdi okula gitmezseniz, ileride daha da utanırsınız."

Sakile, sonunda kendine ait bir erkeği olmasından fazlasıyla mutluydu. Gözleri pırıl pırıl parlıyordu. Âşık olmuş gibiydi. Otuz beş yıllık bekârlıktan sonra, ev hanımı rolü ona çok yakışmıştı.

Abla kardeş birbirlerini yanaklarından öptüler. Burkalarını kafalarına geçirip kapıdan dışarı çıktılar. Leyla siyah yüksek topuklu ayakkabılarıyla, Sakile, beyaz, çok yüksek topuklu, altın fiyonklu gelinlik ayakkabılarıyla. İnsan, vücudunu, kıyafetlerini, saçını ya da yüzünü göstermediğinde ayakkabının çok önemli bir rolü oluyor.

Çamurlu su birikintilerinden atladılar, sertleşmiş kil tepeciklerinin ve tekerlek izlerinin kenarlarından geçtiler. Yürüdükleri yol, okul yoluuydu. Leyla öğretmen olmak için işe başvuracaktı. Gizli planı işte buydu. Sakile, çalıştığı köy okulunda sorup soruşturmuştu. İngilizce öğretmeni yoktu okulun. Leyla sadece dokuz yıl okumuş olsa bile, başlangıç seviyesi öğrencilerine ders verebilecek kadar iyi İngilizcesi olduğunu düşünüyordu. Pakistan'da yaşarken de gece okulundan ek ders almıştı.

Okul, kerpiç bir duvarın ardında, duvar o kadar yüksek ki ötesinde ne olduğunu göremiyor insan. Girişte yaşlı bir bekçi oturuyor. Herkesi içeri sokmuyor, özellikle de erkekleri, çünkü bu bir kız okulu ve bütün öğretmenler de kadın. Bir zamanlar çimle kaplı avluda şimdi patates yetiştiriliyor. Patates tarlasının çevresine duvara dik olarak bölmeler inşa edilmiş. Bunlar üç duvarı olan sınıflar. Ana duvar ve yan duvarları var, avluya bakan kısım ise açık. Böylece okul müdürü bütün sınıflarda ne olduğunu görebiliyor. Bölmelerde banklar, masalar ve bir kara tahta için yer ayrılmış. Sadece en büyük öğrenciler için masa ve sandalye konulmuş, diğerleri yerde oturup tahtaya bakıyorlar. Öğrencilerin birçoğunun defter almaya parası yok, küçük kara tahtalara ya da buldukları küçük bir kâğıt parçasına yazıyorlar.

Sürekli bir karışıklık var, her gün okula gitmek isteyen yeni öğrenciler çıkıyor ortaya, sınıflar büyüdükçe büyüyor. Hükümetin okul kampanyası çok etkili oldu. Ülkenin her tarafına koltuklarının altında kitaplarıyla mutlu çocukları gösteren büyük pankartlar asıldı. "Okula dönüş" yazısı, yazılı tek slogandı, gerisini resimler anlatıyordu.

Müfettiş, Sakile ve Leyla geldiğinde, okula öğrenci olarak yazılmaya çalışan genç bir kadınla meşgul. Daha önce üçüncü sınıfı bitirdiğini ve dördüncü sınıfa yazılmak istediğini söylüyor.

"Seni listemizde bulamıyorum" diyor müfettiş, öğrenci listesine bakarak. Kartoteks Taliban döneminde tesadüfen bir dolapta dokunulmadan kalmış. Genç kadın hiçbir şey söylemiyor. Müfettiş:

"Okuyup yazabiliyor musun?" diye soruyor.

Kadın lafı değiştiriyor. Sonunda hiç okula gitmediğini itiraf ediyor.

"Ama dördüncü sınıftan başlamak ne iyi olurdu" diye fısıldıyor. "Birinci sınıftakiler çok küçük, onlarla aynı sınıfa gitmeye utanıyorum" diyor.

Müfettiş, bir şeyler öğrenmek istiyorsa, en başından, birinci sınıftan başlaması gerektiğini söylüyor. Beş yaş ile buluş çağındaki öğrencilerden oluşan bir sınıf. Kadın sınıfın en yaşlı öğrencisi olacaktı. Teşekkür edip, oradan ayrılıyor.

Sonra sıra Leyla'da. Müfettiş onu Taliban'dan önceki dönemden hatırlıyor. Leyla bu okulda öğrencilik yapmıştı, müfettiş onu öğretmen olarak okulda görmeyi istiyor.

"Ama önce kayıt yaptırman gerek" diyor. "Eğitim bakanlığına evraklarınla gitmen ve burada işe başvuracağını söylemen gerek."

"Ama sizin İngilizce öğretmeniniz yok ki, siz başvuramaz mısınız benim için? Ya da şimdi öğretmenliğe başlar, sonra kayıt olurum" diyor Leyla.

"Hayır olmaz, önce yetkililerden kişisel izin almak gerek. Kurallar böyle."

Gürültücü küçük kız çocuklarının sesleri açıktaki ofise ulaşıyor. Bir öğretmen sessiz olmaları için havada bir değnek sallıyor, kızlar koşarak sınıflarına giriyorlar.

Leyla morali bozuk, okul kapısından çıkıyor, okul

çocuklarının çığlıkları kayboluyor. Eve doğru ayağını sürüye sürüye gidiyor, yüksek topuklu ayakkabılarıyla yalnız başına yürüdüğünü bile unutuyor. Kimse fark etmeden eğitim bakanlığına nasıl gidecek şimdi? Planı önce bir iş bulmak, sonra da bunu Sultan'a söylemekti. Önceden öğrenirse, ona izin vermemesi muhtemel, ancak işe girdikten sonra öğrense, belki devam etmesine izin verebilir. Öğretmenlik günde zaten bir-iki saatini alan bir iş olacaktı, sadece daha da erken kalkıp, daha da çok çalışması gerekiyordu.

Kâğıtlarının çoğu Pakistan'da. Vazgeçmek istiyor. Ama sonra karanlık apartman dairesini ve Mikrorayon'daki dairenin tozunu düşünüyor ve yakınlardaki bir postaneye giriyor. Peşaver'deki bazı akrabalara onun adına evraklarını almaları için telefon ediyor. Ona yardımcı olmaya ve Kabil'e giden biriyle kâğıtları göndermeye söz veriyorlar. Afganistan'da posta hizmetleri doğru dürüst çalışmadığından paket ve mektuplar çoğunlukla seyahat edenlerle gönderiliyor.

Birkaç hafta sonra evraklar geliyor. Bundan sonraki adım eğitim bakanlığına gitmek. Ama oraya nasıl gidecek? Yalnız gitmesine imkân yok. Yunus'a soruyor ama o Leyla'nın çalışmasını istemiyor. "Ne tip bir iş vereceklerini bilemezsin" diyor. "Evde otur ve yaşlı annene bak"

En sevdiği ağabeyi bile ona yardımcı olmuyor. Mansur, ona sorulunca kıkırdıyor sadece. Daha ileri gidemiyor. Eğitim yılı çoktan başladı bile. "Çok geç diyor" annesi, "bir dahaki yılı bekle."

Leyla şüpheye düşüyor. "Belki öğretmenlik yapmayı da istemiyorum ben" diye düşünüyor, planlarını askıya almak daha kolay olsun diye. "Belki artık gerçekten istemiyorum."

Leyla zorlanıyor. Toplumun çamurunda ve geleneklerin tozunda. Yüzyıllar boyunca oluşturulan ve nüfusun yarısını felç eden geleneksel sistemin ağırlığında duralıyor. Eğitim bakanlığı, yarım saatlik bir otobüs

yolculuğunun ucunda. İmkânsız bir yarım saat. Leyla, hiçbir şey için savaşılmaya alışmamış, tam tersine vazgeçmeye alışmış. Ama, bir çıkış yolu olması lazım. Onu bulması gerek yalnızca.

Allah ölür mü?

Cezaya kalmanın sonsuz sıkıntısı Fazıl'a fazla gelmeye başladı. Tepinmek, bağırıp çağırmak istiyor ama kendine hakim oluyor, on bir yaşındaki bir çocuk dersini bilemediğinde nasıl cezasına razı olmak zorunda kalırsa, o da öyle yapıyor. Eli sayfanın üzerinde kesik kesik hareket ediyor. Çok yer kaplamasın diye küçük harflerle yazıyor, defterler çok pahalı. Gaz lambasından çıkan ışık, defter sayfasına kırmızımsı bir gölge veriyor, "alevlere yazmak gibi" diye düşünüyor.

Köşede oturan babaannesi tek gözle bakıyor ona. Öbür gözü, yerde gömülü bir tandır fırınına düştüğünde yanmış. Annesi Meryem, iki yaşındaki Osip'i emziriyor. Yoruldukça daha da istekle yazıyor. Bütün gece oturmak zorunda da kalsa bu ödevi bitirecek. Öğretmenin parmaklarına değnekle indirdiği darbeleri kaldıramayacak bir kez daha. En azından aynı utancı bir daha yaşamak istemiyor.

On kez Allah'ın ne olduğunu yazacak. Allah yaradandır, Allah ebedîdir, Allah her şeye kadirdir, Allah iyidir, Allah bilgidir, Allah yaşamdır, Allah her şeyi görür, Allah her şeyi duyar, Allah her şeyi bilir, Allah her şeyi yönetir, Allah her şeye hükmeder, Allah...

Ceza almasının nedeni, din dersinde yaptığı hata. "Hep yanlış yanıtlıyorum" diyor annesine. "Öğretmeni görünce o kadar korkuyorum ki her şeyi unutuyorum. Hep kızgın, küçük bir yanlış bile yapsan senden nefret ediyor."

Fazıl, Allah üzerine öğrendiklerini sınamak üzere tahtaya kalkınca, baştan sona her şey yanlış gitmişti. Dersini yapmış, her şeyi ezberlemişti ama tahtaya kaldırılınca, bütün okuduklarını unutmuştu. Uzun sakallı, türbanlı, entarili ve şalvarlı din dersi öğretmeni, ona kara gözleri, keskin bakışlarıyla sormuştu:

"Allah ölür mü?"

"Hayır" diye yanıtlamıştı Fazıl ve öğretmenin bakışlarıyla tir tir titremişti. Ne derse desin yanlış olacağını biliyordu.

"Neden?"

Fazıl sesi çıkmadan duruyor. Neden Allah ölemez? Hiçbir bıçak ona batmadığı için mi? Hiçbir mermi ona işlemez de ondan mı? Düşünceler kafasında korkunç bir hızla dönüp duruyor.

"Evet?" diyor öğretmen. Fazıl kızarıyor, kekeliyor ama hiçbir şey söylemeye cesaret edemiyor. Başka bir çocuk cevap veriyor: "Çünkü Allah ebedîdir" diyor çabucak.

"Doğru. Allah konuşabilir mi?" diye devam ediyor öğretmen.

"Hayır" diye yanıtlıyor Fazıl, "ya da evet."

"Konuşabilir diyorsan, nasıl?" diye soruyor öğretmen.

Fazıl yine susuyor. Nasıl konuşur? Gürleyen bir sesle mi? Alçak bir sesle mi? Fısıltıyla mı? Yine yanıt veremiyor.

"Evet, konuşabilir diyorsun, dili var mıdır?" diye soruyor öğretmen.

"Allah'ın dili var mıdır?"

Fazıl, neyin doğru olduğunu düşünmeye çalışıyor. Allah'ın dili yok herhalde diye düşünüyor, ama bir şey söylemeye cesaret edemiyor. Hiçbir şey söylememek en iyisi, yanlış yapıp da sınıfın maskarası olmaksızın, diye düşünüyor. Yine, sınıftaki başka bir oğlan yanıtlıyor:

"Kuran yoluyla konuşur" diye yanıtlıyor. "Kuran Allah'ın dilidir."

"Doğru. Allah görebilir mi?" diye devam ediyor öğretmen.

Fazıl, değneğiyle oynayıp avucunun içine hafif hafif vuran öğretmene bakıyor, sanki birazdan Fazıl'ın parmaklarında patlatacağı vuruşlara hazırlık yapmaktadır.

"Evet" diye yanıt veriyor Fazıl.

"Nasıl görür? Gözleri var mıdır?"

Fazıl bir süre sustuktan sonra şöyle diyor: "Allah'ı görmedim ki nereden bileceğim?"

Öğretmen, parmaklarına cetvelle gözlerinden yaş gelinceye kadar vurdu. Sınıftaki en aptal çocuğun kendisi olduğunu düşündü, parmaklarındaki acının böyle utanç verici bir duruma gelmek yanında ne önemi vardı ki? Sonunda ceza olarak bu ödevi verdi öğretmeni ona.

Öğretmeni bir Taliban'ı andırıyordu. Altı ay öncesine kadar herkes onun gibi giyiniyordu. "Bunu öğrenmezsen sınıfta kalırsın dedi" sonunda. Belki de öğretmeni gerçekten bir Taliban'dı diye düşündü Fazıl. Onların çok disiplinli olduğunu duymuştu.

Allah'ın ne olduğunu on kere yazdıktan sonra, ezberlemesi gerekiyor. Önce kendi kendine mırıldanıyor, sonra yüksek sesle annesine tekrarlıyor. Sonunda öğreniyor. Babaannesi torununa acıyor. Kendisi hiç okula gitmemiş, bu ödevlerin küçük bir çocuk için çok ağır olduğunu düşünüyor. Sakat parmaklarıyla çay bardağını tutuyor ve şapırdatarak bir yudum alıyor.

"Hz. Muhammed içtiği zaman, hiç ses çıkarmazdı" diyor Fazıl sertçe. "İçeceğinden bir yudum alırsa, üç seferinde dudaklarından uzaklaştırır ve Allah'a şükrederdi" diye devam ediyor.

Babaannesi ona tek gözüyle bakıp "Yaa, demek öyle... " diyor.

Dersin bundan sonraki bölümü Hz. Muhammed'in hayatı. Hz. Muhammed'in alışkanlıkları konusundaki bölüme geldi, yüksek sesle okurken, parmaklarıyla da metni izliyor, sağdan sola.

"Hazreti Muhammed, barış onunla olsun, hep yerde otururdu. Evinde mobilya yoktu, çünkü insanın hayattan bir seyyah olarak gelip geçtiğini, gölgesinin biraz dinlenip yoluna devam ettiğini söylerdi. Bir ev, bir dinlenme odasından başka bir şey olmayacak, soğuğa, sıcağa, vahşi hayvanlara karşı koruyacak ve özel yaşantıyı gözetecekti.

Hz. Muhammed, barış onunla olsun, sol kolu üzerinde yatarı. Derin konularda düşündüğünde, toprağı bir kürekle ya da bir çubukla kazmayı sever, ya da kollarıyla bacaklarını kavuşturarak otururdu. Uyuduğunda sağ yanına doğru yatar ve sağ elini yüzünün altına koyardı. Bazen sırtüstü uyur, bazen bir bacağını öbürünün üstüne atardı, ancak her koşulda vücudunun tümüyle örtülü olmasına dikkat ederdi. Yüzü yere dönük uyumayı hiç sevmezdi ve diğerlerine de bunu yasaklamıştı. Karanlık veya üstü açık bir odada uyumayı da sevmezdi. Her gece yatmadan önce yıkanır ve uykuya dalana kadar dua okurdu. Uyurken hafifçe horuldar. Gece yarısı tualete kalktığında yatağa geri dönmeden önce ellerini ve yüzünü yıkardı. Yatakta bir peştamalı vardı ama uzun entarisini çıkarırdı. O zamanlar evlerde tuvalet olmadığı için, peygamber efendimiz gözden uzak olabilirsiniz diye kilometrelerce şehir dışına yürürdü. Yumuşak bir toprak seçerdi, üstüne sıçramasını diye. Her zaman bir taş, ya da bir tepe ardında olmaya da dikkat ederdi. Yağmurda yıkandığında her zaman bir battaniye gerisinde ya da peştemaliyle olmaya dikkat ederdi. Sümküdüğü zaman burnuna bir mendil kapatmayı hiç ihmal etmezdi."

Fazıl yüksek sesle peygamberin yeme alışkanlıklarını okumaya devam etti. Hurma sevdiğini, tereyağı ya da sütle karıştırarak yediğini. Hayvanların boyun ya da dös kısmını tercih ettiğini, ancak soğan veya sarımsağı kötü nefes kokusundan kaçındığı için hiç yemediğini. Yemek yemek için yere oturduğunda ayakkabılarını çıkarıp ellerini yıkardı. Yerken sadece sağ elini kullanır, tabağın sadece ona ait olan bölümünden yerdi, elini yemek tabağının ortasına uzatmazdı. Çatal ve bıçak kullanmaz, yerken sadece üç parmağı yardımıyla yerdi. Ağzına koyduğu her lokma için Allah'a dua ederdi.

Ve son olarak: Bir şey içtiği zaman, hiç ses çıkarmazdı.

Kitabı kapatıyor.

"Yat artık Fazıl."

Meryem, oturup yemek yedikleri odada Fazıl'a yatak yaptı. Çevresindeki küçük kardeşleri çoktan horluyorlar bile. Ancak Fazıl'ın, daha okuması gereken Arapça dualar var. Şiltesine elbiseleriyle atlamadan önce Kuran'dan hiç anlamadığı sözleri ezberlemeye çalışıyor. Ertesi gün saat yedide okulda olacak. Titriyor. İlk ders, din dersi. Bitkin bir şekilde uyuyakalıyor, huzursuz bir biçimde uyuyor ve rüyasında tekrar tahtaya kalktığını ve sorularına doğru yanıtlar veremediğini görüyor. Yanıtları biliyor ama sesi çıkmıyor.

Ondan çok yükseklerde büyük, ağır bulutlar köye doğru yaklaşıyor. O uyuduktan sonra, yağmur boşanıyor. Toprak dam suyu çekiyor, damlalar dışarıdaki tuğla platformda tıpırıyor. Pencereleeri örten plastiğin üzerinde damlacıklar bırakıyor. Odaya serin bir hava doluyor, babaanne uyanıp yatağında dönüyor. "Allah'a şükürler olsun" diyor yağmuru görünce. Dua okur gibi ellerini yüzüne sürüyor, dönüp uyumaya devam ediyor. Etrafındaki dört çocuk, güvenli bir şekilde nefes alıp veriyorlar.

Fazıl, ertesi sabah beş buçukta uyandırıldığında, yağmur durmuş, güneş ilk ışıklarını Kabil'i kuşatan tepelere göndermeye başlamış. Annesinin kaba koyduğu suda elini yüzünü yıkar, giyinir ve çantasını hazırlarken güneş, gece yağmurunun oluşturduğu su birikintilerini kurutmak üzere. Fazıl koşarak çıkıp gitmeden önce, çay içip kahvaltısını ediyor. Annesine tersleniyor ve kızıyor. Annesi söylediklerini çabucak yapmadığı için sinirleniyor. Sadece din dersi hocasını düşünüyor.

Meryem, en büyük oğlu için ne yapsın bilemiyor. Dört çocuğu içinde en iyi beslenen ve en çok sevgi gören o. Acaba, Fazıl'ın beyni için yeterli besin verebiliyor muyum diye endişeleniyor. Eline fazladan bir para geçse, ona yeni bir şeyler alıyor. Onun için büyük umutlar taşıyor. On bir yıl önce ne kadar mutlu olduğunu hatırlıyor. Kerimullah'la olan evliliğinden memnundu. Fazıl'ın doğumunu hatırlıyor ve bir oğlan doğurmanın mutluluğunu. Büyük bir ziyafet verilmiş, o ve oğluna harika hediyeler getirmişlerdi. Birçok kişi ziyaretine gelmiş ve iyi bakılmıştı. İki yıl sonra bir kızı oldu. O zaman ne ziyafet verildi, ne hediye geldi.

Kerimullah'la birlikteliği birkaç yıl sürmüştü. Fazıl üç yaşındayken, babası iki ateş arasında kalarak öldürüldü. Meryem dul kaldı ve hayat sona erdi diye düşündü. Tek gözlü kayınvalidesi ve kendi annesi Bibi Gül, onun Kerimullah'ın küçük kardeşi Hazım'la evlenmesine karar verdiler. Ama o ağabeyi gibi değildi, o kadar becerikli, o kadar güçlü değildi. İç savaş Kerimullah'ın sahip olduğu dükkânı tahrip etmişti, bu nedenle de Hazım'ın gümrük memuru olarak aldığı maaşla geçinmek zorundaydılar.

Ancak Fazıl, okuyacak ve ünlü bir adam olacak, diye umuyordu Meryem. Önce ağabeyi Sultan'ın dükkânında çalışmasını öngörmüştü. Bir kitapçı ortamının onun gelişmesine katkıda bulunacağını düşünmüştü. Sultan onu boğaz tokluğuna yanına almış, Fazıl orada evdekinden daha iyi beslenmişti. Fazıl, Sultan tarafından eve gönderildiğinde bütün gün ağladı. Yanlış bir şey yapmış olmasından korkuyordu ama Sultan'ın huyunu, iniş

çıkışlarını biliyordu, sonradan sadece kitap kutularını taşıyan birine daha ihtiyacı olmadığı için ona yol verdiğini anladı.

O zaman en küçük kardeşi Yunus gelerek, Fazıl'ı Kabil'deki en iyi okullardan biri olan İstiklâl okuluna yazdırmaya çalışacağını söylemişti. Fazıl şanslıydı, dördüncü sınıfa kabul edildi. Her şey en iyi biçimde sonuçlandı diye düşündü Meryem. Fazıl ile aynı yaşta olan kuzeni Aymal geldi aklına, çocuk zar zor güneş yüzü görüyor ve sabahın köründen geç saatlere kadar babası Sultan'ın dükkânlarından birinde çalışıyordu. Fazıl çamurlu yollara seğırtmeden önce, kafasını okşuyor. Çamur gölcüklerine basmamaya çalışarak, tümsekten tümseğe atlıyor. Fazıl'ın otobüs durağına ulaşabilmesi için köyü boydan boya geçmesi gerek. Erkeklerin oturduğu ön kapıdan otobüse biniyor ve Kabil'e doğru hoplaya zıplaya yol alıyor.

Sınıfa en erken gelenlerden biri, üçüncü sıradaki yerine oturuyor. Oğlanlar birer birer geliyorlar. Çoğu zayıf ve kötü giyinmişler. Birçoğu büyük olasılıkla ağabeylerinden devraldıkları üstlerine büyük gelen giysilerle dolaşıyorlar. Bir stil karmaşası içinde giysiler. Kimi hâlâ Taliban'ın bütün erkeklerle ve çocuklara giymesini önerdiği kıyafetlerle geziyor. Pantolonların paça uçlarına başka kumaştan parça eklenmiş, belli ki çocuklar uzadıkça pantolon boyları da uzatılmış. Diğerleri tavanaralarından 70'li yıllardan kalma pantolonları ve kazakları çıkarmışlar, büyük ağabeylerinin Taliban iktidara gelmeden önce kullandığı giysileri. Oğlanlardan birinin bir balona benzeyen belinden bir kemerle sıkılmış bir kot pantolonu var, bir diğerinin İspanyol paça pantolonu. Biri çok küçük giysiler giymiş, donunu da kazağının üzerine kadar çekmiş. Bir-iki oğlan fermuarları açık dolaşıyorlar. Ufaklıklarından bu yana uzun entarilerle dolaştıklarından, yeni, alışılmadık kapatma mekanizmalarını unutmak kolay olabiliyor. Bazılarının üzerinde de Rusya'da yetimhane çocuklarının giydiği kareli gömlekler var. Aynı, aç ve vahşi bakışlarla bakanlar da yine onlar. Birinin üzerinde de çok büyük, dirseklerine kadar kolları kıvrılmış, eprilmiş bir ceket var.

Oğlanlar oynuyor, bağıyor ve birbirlerine odada bulunan şeyleri fırlatıyorlar, sıraları yerde çekiştirip yerleri çiziyorlar. Zil çalıp da öğretmenin geldiğini görünce elli öğrenci de hemen yerini alıyor. Masalarına çakılmış yüksek tahta sıralarda oturuyorlar. Sıralar iki öğrenciye göre yapılmış olmasına rağmen, herkese yer olmadığı için çoğunda üçer kişi oturuyor.

Öğretmen içeri girdiğinde, bütün öğrenciler yıldırım hızıyla ayağa kalkıyor ve:

"Selam-ın aleyküm. Tanrının barışı sizinle olsun" diye onu selamlıyorlar. "

Öğretmen, sıraların arasında dolaşarak ve herkesin doğru kitabı yanında getirip getirmediğine ve ev ödevlerini yapıp yapmadığına bakıyor. Tırnaklarının, kıyafetlerinin ve ayakkabılarının temiz olup olmadığını kontrol ediyor. Tertemiz değilseler bile, tümüyle pis olmamalılar. Yoksa, doğru eve.

Hoca bundan sonra sorular soruyor. O gün soru sorulan öğrenciler derslerini biliyorlar.

"O zaman devam edelim" diyor. "Haram!" diyor yüksek sesle ve bu yabancı kelimeyi tahtaya yazıyor. Bunun ne demek olduğunu bilen var mı?

Bir çocuk parmak kaldırıyor:

"Kötü bir davranış haramdır."

"Doğru, kötü, İslami olmayan bir davranış haramdır" diyor hoca. "Mesela nedensiz öldürmek. Ya da gereksiz yargılamak. İçki içmek haram, uyuşturucu kullanmak haram, günah işlemek haramdır. Domuz eti yemek haramdır. Gavurlar, bir şeyin haram olup olmadığına aldırılmazlar. Müslümanlar için haram olan bir sürü şeyi iyi diye kabul etmişlerdir. Bu da çok fena."

Öğretmen, sınıfa şöyle bir bakıyor. Üç kavramlık bir şekil çiziyor : Haram, helal ve mubah. Haram kötü ve yasak olan, helal iyi olan ve yasak olmayan, mubah çok emin olunamayanlar.

"Mubah, iyi olmayan ama günah da olmayan şeylerdir. Mesela, aç kalıp ölmektense domuz eti yemek mubahtır. Ya da avlanmak, hayatta kalabilmek için öldürmek."

Çocuklar yazıyorlar da yazıyorlar. Sonunda öğretmen anladılar mı diye kontrol etmek için her zamanki sorularından birini yöneltiyor.

"Eğer bir adam haramın iyi bir şey olduğuna inanıyorsa nedir?" Kimse yanıt veremiyor.

"Gavurdur" diye din hocasının kendisi yanıtlamak zorunda kalıyor.

"Peki haram iyi midir, kötü mü?"

Şimdi neredeyse bütün parmaklar havaya kalkıyor. Fazıl, parmağını havaya kaldırmaya cesaret edemiyor, yanlış cevap vermekten korkuyor. Üçüncü sırada kendisini küçültebildiğince küçültüyor. Öğretmen, oğlanlardan birine işaret ediyor, oğlan hızla sırasında ayağa kalkıp, cevap veriyor: "Kötü."

Fazıl'ın vermeyi düşündüğü cevap da buydu. Bir gavur, kötü bir şeydir.

Kasvetli Oda

Aymal, Sultan'ın en küçük oğlu, on iki yaşında ve günde on iki saat çalışmak zorunda. Haftanın yedi günü, her sabah gün aharırken uyandırılıyor. Leyla ya da annesi onu kalkmaya zorlamadan önce top gibi kıvrılıyor. Soluk yüzünü yıkıyor, giyiniyor, sahanda bir yumurtayı sarısına eklemek banarak yiyor ve çay içiyor.

Kabil'in otellerinden birinin karanlık lobisindeki küçük dükkânın kapısını saat sekizde açıyor. Burada çikolata, bisküvi, gazoz ve çiklet satıyor. Paraları sayıyor ve canı sıkılıyor. İçinden dükkâna 'kasvetli oda' adını

yakıştırmış. Kapıyı her açtığında, kalbine ve midesine bir şeyler saplandığını hissediyor. Akşam saat sekize kadar burada oturacak. Hava o zaman kararmış olacak ve eve yemek yemeğe ve uyumaya gidecek. Kapısının hemen önünde üç tane büyük leğen var. Resepsiyonist boş yere tavandan damlayan suyu biriktirmeye çalışıyor. Ne kadar leğen koyarsa koysun, Aymal'ın kapısının önünde büyük gölcükler oluşuyor, insanlar hem leğenlerin, hem de dükkânın önünden geçip gidiyorlar. Lobi genellikle karanlık. Gündüz, pencere önündeki ağır perdeler açılıyor ama gün ışığı karanlık köşelere girmeyi başaramıyor. Akşamları, elektrik varsa yanıyor lambalar. Elektrik kesikse, otelin resepsiyon bölümünde büyük gaz lambaları yanıyor. Otel 1960'lı yıllarda inşa edildiğinde Kabil'in en modern binasıydı. O zamanlar fuaye, takım elbiseli zarif erkekler ve kısa etekli, saçları modern kesilmiş kadınlarla dolup taşardı. Alkollü içkiler satılır, batı müziği çalardı. Hatta kral bile buraya, toplantılara katılmaya ya da yemek yemeye gelirdi.

60'lı ve 70'li yıllar, Kabil'in liberal rejimlerine sahne oldu. Önce zevkine düşkün Zahir Şah döneminde, sonra da hapishaneleri siyasi mahkûmlarla dolduran, siyasi anlamda baskıcı ama yüzeyde keyfe, batılılığa ve modernliğe karışmayan Zahir Şah'ın kuzeni Davud döneminde. Binada hem barlar hem de gece klüpleri vardı. Sonra, ülkede durumun kötüye gitmesiyle, otelin durumu da kötüleşti. İç savaştaysa tümüyle harap oldu. Şehre bakan odalar, balkonlarına isabet eden mermiler, bombalarla delik deşik olurken, roketler, damı çökertti.

İç savaş sonrasında yönetime Taliban geldiğinde, binanın onarılması zaman aldı. Otelde kalanların sayısı zaten fazla değildi, bombalanmış odalara pek ihtiyaç yoktu. Devleti yöneten mollalar turizmi geliştirme yanlısı değildiler, tam tersine ülkeye ne kadar az yabancı gelirse o kadar iyi diye düşünüyorlardı. Tavanlar çöktü, koridorlar, binanın yarı yarıya bombalanan, sağlam olmayan iskeleti nedeniyle yamuldu.

Yeni hükümetin Kabil'e damgasını vuracağı şu dönemde, işçiler, duvarlardaki delikleri kapamaya ve kırılmış camları değiştirmeye çalışıyorlar. Aymal, sık sık ayakta, damı onarmaya çalışanları seyrediyor ya da önemli bir toplantı yapılacağına mikrofon ya da hoparlörlere ihtiyaç olduğundan, jeneratörü çalıştırmaya çabalayan elektrikçileri izliyor. Lobi, Aymal'ın oyun alanı. Burada insan suda kayabilir, etrafta gezinebilir. Ama hepsi bu kadar. Korkunç sıkıcı. Çok yalnız.

Bu kederin holünde ara sıra başkalarıyla konuşuyor. Ortalığı süpüren ve yıkayan adamlar, resepsiyoncular, kapıcılar, güvenlik görevlileri, bir iki otel müşterisi ve diğer dükkân sahipleri. Satış yapan pek yok. Bir adam bir tezgâhın gerisinde geleneksel Afgan takıları satıyor. O da bütün gün ayakta durup sıkıntıdan patlıyor. Otel misafirleri arasında takılara talep de pek fazla değil. Bir başkası turistik eşya satıyor, kimsenin satın almayacağı ya da tekrar dükkâna dönmeyeceği fiyatlarla.

Dükkân vitrinlerinin birçoğu toz içinde, perde ya da mukavva kutularıyla kaplanmış. Kırılmış bir tabelada "Ariana Airlines" yazıyor. Afganistan'ın milli hava yolları. Bir zamanlar şirketin büyük bir uçak filosu vardı. Zarif hostesler hem viski hem konyak içebilen yolculara hizmet veriyordu. Uçakların çoğu iç savaş sırasında tahrip edildi, geriye kalanlar da Usame bin Ladin ve Molla Ömer'i bulmaya çalışan Amerikalılar tarafından bombalandı. Tek bir uçak bombalardan kurtuldu, o da 11 Eylül'de Yeni Delhi havaalanında bulunan uçak. Ariana'yi kurtaracak olan işte bu uçak, hâlâ Kâbil-Yeni Delhi arasında gidip geliyor. Ama bu, oteldeki Ariana ofisinin açılması için yeterli değil.

Fuayenin sonunda Kabil'in en kötü yemeklerini sunan ama şehrin en sempatik garsonlarının servis yaptığı lokanta bulunuyor. Sanki tatsız pilavın, kuru tavuğun ve çok pişmiş havuçların hatasını onlar kapatmak zorundalar.

Lobinin tam ortasında bir iki metre karelik bir bölme var. Alçak bir tahta perde, dışarıdaki yer ile içerideki yeşil halıyı ayırıyor. Yeşil halının üzerindeki seccadelerde yan yana namaz kılan misafirlere, bakanlara, kapıcı ve garsonlara sık sık rastlanıyor. Herkes dua ederken eşit. Bodrum katında da daha büyük bir mescit var ama çoğunluk iki oturma grubu arasında yer alan halıda bir-iki dakika namaz kılmayı tercih ediyor.

Sallanan bir masa üstünde haşmetle kurulan televizyon bütün gün açık. Aymal'ın çikolata dükkânının tam karşısında olmasına rağmen durup da seyrettiği pek olmuyor. Afganistan'ın tek kanalı Kabul TV'nin genellikle sunduğu ilginç bir program olmuyor. Dinî programlar, uzun tartışma programları, haber programları yer alıyor, çoğunlukla da Afgan manzaraları eşliğinde geleneksel müzik çalınıyor. Kanal, kadın haber sunucularına yer veriyor ama kadın şarkıcılar ya da dansöz çıkmıyor. "Halk henüz buna hazır değil" diyor kanal yöneticileri. Bazen Polonya ya da Çek yapımı çizgi filmler oynatıyorlar. O zaman Aymal koşuyor. Ama çoğu kez hayal kırıklığına uğruyor, çünkü çoğunu önceden görmüş oluyor.

Otelin dışında, bir zamanlar otelin gururu olan yüzme havuzu var. Güzel bir yaz günü iddialı bir törenle açılan havuza bütün Kâbilliler -en azından erkekler o yaz davet edilmişti. Havuzun sonu ise üzücü oldu. Su, kısa sürede gri, kahverengi bir renk aldı, kimse bir filtre sistemi yapmayı akıl edememişti. Zamanla su iyice kirlendi ve havuz kapatıldı. İnsanlar havuza girdikten sonra içi iltihaplı kızarıklıklar ve başka cilt hastalıkları kaptıklarını söylediler. Bazılarının bu nedenle öldüğüne dair söylentiler bile çıktı. Havuz boşaltıldı ve bir daha hiç doldurulmadı.

Şimdi, açık mavi dibi, kalın bir toz tabakasıyla kaplı, parmaklıkların kenarındaki kurumuş gül çalıları, bu acayip buluşu boş yere gizlemeye çalışıyorlar. Hemen yakınında kullanılmayan bir tenis kortu da bulunuyor. Otelin telefon rehberinde hâlâ tenis hocasının telefonu yer alıyor. Ancak şanslıysa, başka bir iş bulmuştur, çünkü her şeyin yeniden başladığı bu bahar ayında onun hizmetine ihtiyacı olan pek yok.

Aymal'ın günleri dükkân, lokanta ve eskimiş koltuklar arasında mekik dokumakla geçiyor. Sorumluluk duyuyor ve gözü ya biri gelirse diye sürekli dükkânda. Bir keresinde dükkânda o kadar çok insan vardı ki, tüm mallar raflarından sökülüp alınmıştı. Taliban, şehirden kaçıp gittiğinde, koridorlar gazeteci kaynıyordu. Kuzey İttifak'ının askerleriyle aylarca yaşayıp midelerine küflü pirinç ve yeşil çaydan başka bir şey girmeyen gazeteciler, karınlarını Aymal'ın Pakistan'dan kaçak gelen Snickers ve Bounty çikolatalarıyla dolduruyorlardı. Şişesi 4-5 dolara su, kutusu 15 dolara küçük peynirler, ya da bir zeytin tanesinin korkunç paralar ettiği konserve zeytinler satın alıyorlardı.

Gazeteciler için fiyatlar hiç önemli değildi, çünkü Kabil'i ele geçirmiş, Taliban'ı yenilgiye uğratmışlardı. Erkekler gerilla askerleri gibi pis ve sakallıydı, kadınlar erkekler gibi giyinmişlerdi ve çamurlu kocaman postalları vardı. Çoğunun saçları sarı, tenleri pembe beyazdı.

Aymal, ara sıra gizlice, gazetecilerin ellerinde mikrofonlarla büyük kameralara bakarak konuştukları dama çıkıyordu. Artık gerilla askerleri gibi görünmüyorlardı, yıkanmış ve taranmışlardı. Hol, eğlenceli tiplerle doluydu, Aymal'la şakalaşıyor, konuşuyorlardı. Aymal hayatının neredeyse büyük bir kısmını mülteci olarak geçirdiği Pakistan'da işe yarar İngilizce öğrenmişti.

O zamanlar da kimse ona neden okula gitmediğini sormamıştı. Doğru dürüst işleyen bir okul sistemi yoktu ki! Dolarlarını sayıyor, hesap makinesinde hesap ediyor ve büyük bir işadamı olmayı hayal ediyordu. O zaman Fazıl da onunla birlikteydi ve iki oğlan kocaman gözlerle oteli işgal eden acayip dünyayı izliyorlar, kasalarını da dolarlarla dolduruyorlardı. Ancak birkaç hafta sonra, suyu, elektriği ve pencereleri olmayan odalarda kalan gazeteciler ortadan yok oldular. Savaş bitmiş, bir lider işbaşına getirilmişti ve artık Afganistan ilginç değildi.

Gazeteciler, ortadan kaybolduklarında yeni Afgan bakanlar, sekreterleri ve yardımcılar taşındı otele. Kandehar'dan gelen sarıklı esmer Peştunlar, terzide diktirilmiş takım elbiseleriyle ülkelerine geri dönen Afganlılar ve stepperden inen sakal traşlı savaş beyleri lobideki kanepeleri doldurdular. Otel, ülkeyi yöneten ama Kabil'de kalacak yeri olmayanların evi olmuştu. Kimse Aymal'le ilgilenmiyor, kimse onun dükkânından alışveriş etmiyordu. Bounty'nin tadına hiç bakmamışlardı, musluk suyu içiyorlardı. Paralarını Aymal'ın ithal mallarına harcamayı akıllarının ucundan bile geçirmiyorlardı. İtalyan malı zeytinler, Weetabix veya son kullanma tarihi geçmiş Fransız Kiri peyniri satın almak istemiyorlardı.

Çok ender de olsa bir gazeteci Afganistan'a ya da otele gelmişse, dükkâna uğruyor:

"Hâlâ burada mısın sen? Neden okulda değilsin?" diye soruyordu.

"Öğleden sonra gidiyorum" diyordu Aymal eğer sabah gelmişlerse.

"Sabahçıyım" diyordu eğer öğleden sonraysa.

Herhangi bir sokak çocuğu gibi okula gitmediğini itiraf etmeye cesaret edemiyordu. Çünkü Aymal zengin bir çocuk. Zengin kitapçı bir babası var, kelimeler ve hikâyeler için yanıp tutuşan bir baba, kitap imparatorluğu adına büyük düşleri ve büyük planları olan bir baba. Ancak, dükkânlarının yönetimi için kendi oğullarından başka kimseye güvenmeyen bir baba. Kabil'de yeni yıl kutlamalarından sonra açılan okullara oğullarını yazdırma zahmetinde bulunmayan bir baba. Aymal defalarca ısrar ettiyse de o da her defasında: "Sen işadamı olacaksın, bunu en iyi öğreneceğin yer de dükkândır" dedi.

Aymal, her geçen gün daha uyumsuz, daha mutsuz oldu. Giderek daha da soluklaştı, benzi sarardı. Çocuk vücudu öne doğru eğildi, çevikliğini yitirdi. "Kederli çocuk" diye çağrılmaya başlandı. Eve geldiğinde ağabeyleriyle kavga etti, enerjisini kullanabileceği tek yol buydu. Aymal kuzeni Fazıl'a özeniyordu, Fransız devletin desteklediği İstiklâl okuluna girebilmişti. Fazıl eve müsvedde defterler, kalem, cetvel, pergel, kalemıraş, çamurlu pantolonlar ve eğlenceli bir sürü hikâyeye geliyordu.

"Babasız fakir Fazıl okula gidebiliyor" diye şikâyet ediyordu Aymal ağabeyi Mansur'a. "Ama ben, dünyanın bütün kitaplarını okuyan bir babası olan ben, her gün on iki saat çalışmak zorundayım. Bu benim futbol oynayacağım, etrafta koşturacağım, arkadaşlarımla oynayacağım zaman" diyordu.

Mansur ona katılıyor, Aymal'ın o karanlık dükkânda duruyor olmasından hoşlanmıyor. O da babasından en küçük oğlunu okula göndermesini istediğinde, "Daha sonra" diyor babası. "Daha sonra, şimdi birbirimize destek olmamız lazım. İmparatorluğumuzun temel taşlarını şimdi atıyoruz."

Aymal ne yapabilir? Kaçsın mı? Her sabah kalkmayı ret mi etsin?

Babası onu bırakıp gidince, Aymal lobiden uzaklaşmaya cesaret ediyor, dükkânı kilitliyor ve otoparkta bir tur atmaya gidiyor. Belki konuşacak birini ya da tekme atacağı bir iki taş bulur. Bir gün yine orada dururken, yardım kuruluşlarından birinde çalışan bir İngiliz geldi. Birdenbire Taliban döneminde çalınan arabasını bulmuştu. İçeri girip araştırmış ve arabanın bir bakana ait olduğunu öğrenmişti, bakan arabayı yasal

yollardan satın aldığını iddia etmişti. Şikayet eden İngiliz, ara sıra Aymal'ın dükkânına uğruyordu. Aymal da her seferinde, arabasına ne olduğunu soruyordu:

"Yaa, ister inan ister inanma ama kayboldu gitti" diye yanıt verdi İngiliz, "eski haydutların yerini yenileri alıyor."

Kırk yılda bir monotonluğu kıran bir şey oluyor, lobi insanlarla doluyordu, öyle ki tuvalete gitmek için dükkândan kaçtığı anda normalde duyulan ayak sesleri duyulmaz oluyordu. Havayolları bakanının öldürüldüğü gün olduğu gibi. Kabil dışından gelen diğer bakanlar gibi, Abdür Rahman da otelde kalıyordu. Taliban'ın iktidardan düşmesinden sonra Bonn'da yapılan Birleşmiş Milletler konferansında, aceleyle Afganistan'a yeni bir hükümet seçileceği zaman, yeterince destek toplayarak bakanlığa atanan bir adam. Karşıtları, "Bir playboy ve bir şarlatan" diyordu onun hakkında.

Olay, binlerce hacının Mekke'ye gideceği zaman Kabil Havaalanı'nda bir uçak şirketince dolandırılıp havaalanında kalması sonucu oldu. Uçak olmadan bilet satmışlardı. Ariana yetkilileri, Mekke'ye gidip gelecek bir uçak kiralamışlardı ama bu herkesi alabilecek kapasitede değildi.

Hacı adayları birdenbire alanda bir Ariana uçağı gördüler ve yer kapabilmek için koştular. Ama büyük uçak Mekke'ye değil, içindeki havayolları bakanıyla Yeni Delhi'ye gidecekti. Beyaz giysileri içindeki hacı adayları uçağa sokulmadı. Kızgınlıkla hosteslere saldırıp merdivenlerden uçağa girdiler. Bakanı, yanındaki bir-iki yardımcısıyla arkasına yaslanmış otururken buldular. Onu koridora çektiler ve öldürene kadar dövdüler. Aymal, bunu ilk duyanlardan biriydi. Otel lobisi kaynıyor, herkes ayrıntıları öğrenmek istiyordu. Bir bakan hacılar tarafından dövülerek öldürülmüş. Bu olayın arkasında kim var?

Değişik teoriler birbiri ardından Aymal'ın kulaklarına geldi. Bu silahlı bir ayaklanmanın başlangıcı mı? Etnik bir hesaplaşma mı? Tacikler Peştunları mı öldürüyor? Kişisel bir intikam mı? Yoksa sadece kızgın hacı adayları mı?

Lobi bir anda daha da çirkinleşmişti. Seslerin vızıltısı, ciddi yüzler, gereğinden fazla heyecanlı suratlar... Aymal'ın içinden sadece ağlamak geliyordu.

Kasvetli odaya geri gitti. Tezgâhın arkasına oturdu, bir Snickers yedi. Eve gitmeye daha dört saat vardı. Temizlikçi gelip yeri süpürdü ve çöpü döktü.

"Üzgün görünüyorsun Aymal."

"Jigar khoon" dedi Aymal. Farsçada yüreğim kanıyor anlamına geliyor ve çok derin bir acıyı ifade ediyor.

"Tanıyor muydun?" diye sordu temizlikçi.

"Kimi?"

"Bakanı."

"Hayır" diye yanıt verdi Aymal, "evet biraz."

Yüreğinin boşa geçen kendi çocukluğuna kanamasındansa bakan için acı çekiyor olması daha iyi gelmişti ona.

Marangoz

Mansur nefes nefese babasının dükkânına geliyor. Elinde küçük bir paket var.

"İki yüz kartpostal!" diye burnundan soluyor. İki yüz kartpostal çalmaya çalıştı!

Mansur'un alnında ter damlaları oluşmuş. Son on on beş metreyi koşmuş!

"Kim?" diye soruyor babası. Hesap makinesini tezgâhın üzerine koyuyor, kalın deftere bir rakam yazıyor ve oğluna bakıyor.

"Marangoz!"

"Marangoz mu?" diye soran bakışlarla bakıyor babası. "Emin misin?"

Gurur içinde, sanki babasının dükkânını tehlikeli bir mafya çetesinin elinden kurtarmış gibi, kahverengi zarfı uzatıyor. "İki yüz kartpostal" diyor yine. "Gitme zamanı geldiğinde, yüzündeki ifade biraz garip geldi bana. Son günüydü ya, o yüzdendir dedim. 'Başka yapılacak bir şey var mı?' diye sordu. İşe ihtiyacı olduğunu söyledi. Sana soracağımı söyledim. Raflar bitti ya! O zaman sağ cebinde bir şey ilişti gözüme. 'Nedir o?' diye sordum. 'Ne?' dedi ve rahatsız olmuş gibi göründü. 'Cebindeki' dedim. 'Yanımda getirdiğim bir şey' dedi. 'Göster bana bakayım' dedim. Göstermek istemedi. Sonunda tutup paketi cebinden çıkardım. İşte burada! Bizden kartpostal çalmaya çalıştı! Ama bu o kadar kolay değil, çünkü ben dikkatliyim."

Mansur hikâyeyi biraz süslemişti. Celalettin gitmeye hazırlanırken o her zamanki gibi oturmuş uyukluyordu. Marangozu yakalayan, ortalığı düzenlemek için tuttukları yardımcıları Abdür'dü. Abdür, kartları alırken görmüştü onu. "Cebinde ne olduğunu Mansur'a göstermeyecek misin?" diye bağırdı marangozun peşinden. Celalettin yürümeye devam etti.

Yardımcı, yoksul bir Hazara'ydı, Kabil'deki statü sıralamasında en alt seviyedeki etnik gruba dahildi. Sesi soluğu çıkmazdı. "Mansur'a cebindekileri göstereceğim" diye bağırdı marangozun arkasından. Ancak o zaman Mansur uyandı ve kartpostalları Celalettin'in ceplerinden çekip çıkardı. Şimdi ayakta, ayağını pat pat vuruyor ve babasından takdir bekliyor.

Ancak Sultan, kartpostal tomarını şöyle bir karıştırıyor ve : "Hmm... Nerede şimdi o?" diyor.

"Evine gönderdim" ama bu kadar kolay kurtulamayacağını söyledim!

Sultan sessiz. Marangozun dükkânına geldiği gün hatırlıyor. Aynı köydeydiler ve neredeyse komşu sayılırlardı. Celalettin, çocukluklarından beri hep aynıydı, bir sırık gibi sıska, kocaman, korku dolu, patlak gözleri vardı. Belki şimdi öncekinden de zayıftı. Kırk yaşlarında olmasına rağmen kamburu çıkmıştı. Yoksul ama iyi bir aileden geliyordu. Babası da marangozluk yapmış, sonra bir kazada gözleri zedelendiği için artık çalışamaz durumdaydı.

Sultan ona iş verebildiğine sevinmişti, Celalettin oldukça becerikliydi, Sultan'ın da yeni raflara ihtiyacı vardı. Şu ana kadar dükkânlarında normal rafları olmuştu, kitaplar alt alta üst üste duruyor ve isimlerini kitapların sırtından okuyabiliyordu insan. Raflar, bütün duvarları kaplıyor, dükkânın ortasında da kitaplıklar yer alıyordu. Ancak, yeni bir sürü kitap bastırıldığı şu sıralarda, önünde ince tahta parçası olan hafif eğik raflar yaptırmak istiyordu, böylece kitabın tüm kapağını önden görebilmek mümkün olacaktı. O zaman aynı Batı'daki kitapçılar gibi bir dükkânı olacaktı. Gündeliği 4,5 dolardan anlaşılar ve ertesi gün Celalettin çekiç, testere, metre, çiviler ve ilk tahtalarla çıkageldi.

Dükkânın arkasında depo olarak kullanılan oda, marangoz atölyesine dönüştürüldü. Celalettin her gün, kartpostallarla dolu raflar arasında çekiciyle çivi çaktı. Kartlar Sultan'ın en büyük gelir kaynaklarından biriydi. Bunları Pakistan'da ucuza bastırıyor ve pahalı satıyordu. Genellikle kendi beğendiği motifleri seçiyor, fotoğrafçıya ya da ressama telif ödemiordu. Bir resim buluyor, Pakistan'a götürüp bastırıyordu. Bazı fotoğrafçılar kendi fotoğraflarını, para istemeden ona vermişlerdi. Kartpostallar iyi de satıyordu. En büyük müşterileri, uluslararası barış gücü askerleriydi. Kabil'de devriye gezerlerken, Sultan'ın dükkânının önünde durup kartpostal satın alıyorlardı. Burkaları içinde kadınlar, tankların tepesinde oyun oynayan çocuklar, geçmiş dönemden dekolte elbiseleriyle kraliçeler, Bamiyan budalarının Taliban'ın havaya uçurmasından önce ve sonraki hali, buzkaşı atları, milli kıyafetleri içindeki çocuklar, vahşi doğa resimleri, Kabil'in önceki ve bugünkü hali. Sultan, iyi motifler seçiyor ve askerler en az onar tane kart alıp çıkıyorlardı dükkândan. Celalettin'in gündeliği tam tamına dokuz kartpostala eşitti. Arka odada, her motiftten yüzlerce kart, yığınlar ve kutularla duruyorlardı. Torbalar içinde, torbasız, etraflarında lastiklerle lastiksiz, sandıklarda, kutularda ve raflarda.

"İki yüz" dedin. Sultan düşünceli ayakta duruyor. "Sence bu ilk defa mı oluyor?"

"Bilmem, bunların parasını ödemeyi düşündüğünü ama unuttuğunu söyledi."

"Yaa, buna inanmamızı bekliyor."

"Bence birisi ona kartları çalmasını söyledi" diye karar veriyor Mansur. "Bu kartları başkalarına satmayı becerecek kadar zeki değil. Herhalde duvarlarına asmak için çalmıyor bu kartpostalları."

Sultan küfretti. Buna zamanı hiç yoktu. İki gün sonra, yıllardan beri ilk defa İran'a gidecekti. Yapacağı çok şey vardı ama buna öncelik vermesi gerekiyordu. Kimse ondan çalıp, kaçıp da gidemezdi.

"Dükkânda dur sen biraz, ben onun evine gidiyorum. Bu işin aslını bir öğrenelim" dedi Sultan. Marangoz'u yakından tanıyan Resul'u de yanına aldı. Deh Hüdeyde köyüne doğru arabayla yola çıktılar.

Arkalarında bir toz bulutu bırakarak köyü boydan boya geçtiler, Celalettin'in evinin önündeki patikaya kadar geldiler. "Unutma, kimsenin bunu öğrenmemesi lazım, bütün ailenin bu utancı paylaşmasına gerek yok."

Köşedeki bakkal dükkânına geldiklerinde aralarında Celalettin'in babası Faiz'in de olduğu bir grup adam ayakta durmuş konuşuyorlardı. Onlara doğru gelerek gülümsedi, Sultan'ın elini sıktı ve kucakladı. "Gelin içeri, bir çayımızı için" diye içtenlikle davet etti onları, belli ki çalınan kartpostallardan haberi yoktu. Diğerleri de Sultan'la konuşmak istiyorlardı, köyden çıkmış ve başarılı olmuştu Sultan.

"Oğlunla konuşacaktık biraz" dedi Sultan. "Onu çağırabilir misin?"

Yaşlı adam, hemen eve doğru seğirtti. Oğlu iki adım gerisinde geri döndü. Celalettin, titreyen bakışlarla Sultan'a bakıyordu.

"Sana dükkânda ihtiyacımız var, bizimle gelir misin biraz?" dedi Sultan, Celalettin kafasını salladı.

"Çay içmeye de başka bir zaman buyurun" diye bağırdı babası arkalarından.

İkisi arabanın arka koltuğunda oturur Resul de arabayı köy dışına doğru sürerken: "Ne için geldiğimizi biliyorsun" diyor Sultan kuru bir sesle. Vekil'in polis olan erkek kardeşi Mircan'ın evine doğru gidiyorlar.

"Sadece onlara bakmak için almıştım, geri verecektim, çocuklarıma gösterecektim. Çok güzeldiler."

Marangoz arabada kambur, omuzlan düşmüş oturuyor, sanki elinden geldiğince az yer kaplamaya çalışıyor. Ellerini bacakları arasında kavuşturmuş. Bazen tırnaklarını yumruklarına geçiriyor. Konuşurken Sultan'a kısa ve sinirli bakışlar fırlatıyor, korkmuş bir tavuğu andırıyor. Sultan, onun yanında, arkaya yaslanmış, güvenli bir şekilde oturuyor ve onu sakın sakın sorguya çekiyor.

"Kaç tane kartpostal aldığını bilmem lazım."

"Sadece sizin görmüş olduğunuz kadarı..."

"Sana inanmıyorum."

"Ama doğru."

"Daha fazlasını aldığını itiraf etmezsen, seni polise şikâyet ederim."

Marangoz, Sultan'ın elini havada yakalıyor ve öpmeye başlıyor. Sultan elini onun yumruğundan çekiyor hızla. "Bırak şimdi şunu, aptalca şeyler yapma."

"Allah aşkına, namusum ve vicdanım üzerine yemin ederim ki başka almadım. Lütfen beni hapse attırma, geri ödeyeceğim, ben onurlu bir adamım, aptallık ettim, affet beni. Yedi çocuğum var, kızlarımın ikisi çocuk felci. Karım yine hamile ve yiyecek hiçbir şeyimiz yok. Çocuklarım solup gidiyorlar, karım her gün ağlıyor, çünkü kazandığım para hepsini doyurmaya yetmiyor. Patates ve haşlanmış sebze yiyoruz, pirinç almaya bile paramız yok. Annem hastanelere ve lokantalara gidip, yemek artıkları satın alıyor. Bazen fazla pilav pişiriyorlar ve artıkları da pazarda satıyorlar. Son birkaç gündür ekmeğimiz bile yoktu. Üstelik kız kardeşimin beş çocuğuna da ben bakıyorum, kocasının işi yok, ayrıca annem, babam ve ninem de bizimle oturuyor. "Seçim senin, daha fazla kart aldığını itiraf edersen, hapisten kurtulursun."

Konuşma aynı şekilde devam ediyor, marangoz ne kadar yoksul olduğundan yakınıyor, Sultan daha fazla çaldığını kabul etmesini ve kartları kime sattığını söylemesini istiyor.

Bütün Kabil'i boydan boya geçip yine şehir dışına çıktılar. Resul onları çamurlu sokaklardan, karanlık bastırmadan eve ulaşmak için acele eden insanların önlerinden geçiyor. Bir iki sokak köpeği bir kemik için dövüşüyor. Çocuklar ortalıkta çıplak ayak koşturuyor. Bisikletli bir adam arkasında yan oturmuş burkalı karısını dengeleyerek taşımaya çalışıyor. Sandalet giymiş yaşlı bir adam bir araba dolusu portakalla boğuşuyor, ayakları son günlerde yağın yoğun yağmurun neden olduğu derin tekerlek izlerine batıyor. Daha önce katı toprak yol, yağmurun yol kenarlarından ve dar sokaklardan getirdiği yemek artıkları ve hayvan atıklarından oluşan bir pislik damarı haline gelmiş.

Resul bir kapının önünde duruyor. Sultan ona gidip kapıyı çalmasını söylüyor. Mircan dışarı çıkıyor, herkese dostça selam veriyor ve yukarı çağırıyor.

Erkekler merdivenlerden çıkarken, ince eteklerin tıslayan sesi duyuluyor. Evin kadınları saklanıyor. Bazıları yarı kapalı kapıların gerisinde duruyor, diğerleri perde arkasında. Genç bir kız bu geç saatte kimin geldiğini görmek için bir çatlaktan bakıyor. Aile dışında hiçbir erkeğe gözükmemeleri lazım. En büyük oğlanlar, annelerinin ve kız kardeşlerinin mutfakta hazırladığı çayı ikram ediyorlar.

"Eee" diyor Mircan. Geleneksel entarisi ve geniş pantolonu içinde bağdaş kurmuş oturuyor, Taliban'ın herkesi giymeye zorladığı kıyafet ile. Mircan bu kıyafeti seviyor, ufak tefek ve yuvarlak bir adam ve giysilerin geniş olması hoşuna gidiyor. Şimdi ise pek sevmediği bir giysi giymeye zorlanıyor, eski Afgan polis üniforması, Taliban'dan önce polisin kullandığı üniforma. Beş yıl dolap bekledikten sonra oldukça daralmış. Ayrıca, çok da terletiyor, yünlü çuhadan yapılan kış üniforması dolapta bozulmadan kalabilmiş sadece. Üniformalar Rus üniformalarından esinlenerek yapıldığı için Kabil'den çok Sibiry'a'da kullanılmaya uygun. Mircan yirmi otuz derece olabilen bu ilkbahar günlerinde üniforması içinde terliyor.

Sultan, konuyu kısaca özetliyor. Mircan, sorguya çekermiş gibi, herkesin teker teker konuşmasına izin veriyor. Sultan hemen yanında, Celalettin karşısında. Anlatılanlara anlayışla kafasını sallıyor ve hafif ve yumuşak bir ses tonuyla konuşuyor. Sultan ve Celalettin'e çay ve karamela şekeri ikram edilirken birbirlerini dinlemeden konuşuyorlar.

"Sorunu gerçek polise götürmek yerine burada çözmemiz senin hayrına olur" diyor Mircan.

Celalettin yere bakıyor, ellerini ovuşturuyor ve sonunda bir itirafta bulunuyor, Sultan'a değil de Mircan'a.

"Belki beş yüz tane almışımdır. Ama hepsi evde duruyor, hepsini geri vereceğim. Onlara dokunmadım bile."

"Yaa, işte böyle" diyor polis memuru.

Ancak Sultan için marangozun itirafı yeterli değil. "Daha fazla aldığından eminim. Söyle! Kime sattın?"

"Her şeyi şimdi burada itiraf etmekte fayda var" diyor Mircan. "Polis tarafından sorguya çekilirsen, bundan farklı olur, karamela da çay da ikram etmezler" diye anlamlı bir bakışla bakıyor Celalettin'e.

"Ama doğrusu bu, kimseye satmadım. Vallahi, doğru söylüyorum" diyor ve bir ona bir berikine bakıyor.

Sultan ısrar ediyor, aynı sözler tekrarlanıyor, ancak artık gitme vakti geldi. Saat onda başlayan sokağa çıkma yasağına az kaldı. Sultan'ın eve gitmeden önce marangozu da evine bırakması lazım. Sokağa çıkma yasağı başladıktan sonra araba kullananlar tutuklanıyor. Askerler geçen arabalardan şüphelenip ateş açtıkları için öldürülenler bile oldu.

Sessizce arabaya giriyorlar. Resul marangoza, içtenlikle bütün gerçeği anlatmasını öğütüyor. "Aksi takdirde bu işten hayatta kurtulamazsın, Celalettin" diyor. Evine vardıklarında, Celalettin, kartpostalları getirmeye gidiyor. Hemen, bir paketle dönüp geliyor. Kartlar turuncu-yeşil desenli bir beze sarılmış. Sultan onları çıkarıyor ve şimdi gerçek sahibine iade edilen resimlere hayranlıkla bakıyor, bunlar raflarına geri konacak. Ancak önce bunları delil olarak kullanacak. Resul, Sultan'ı eve götürüyor. Marangoz evine giden patikanın köşesinde, süngüsü düşük kalakalıyor.

480 tane kartpostal. İkbal ve Aymal yerde kilimlerin üstünde oturmuş sayıyorlar. Sultan marangozun kaç tane almış olabileceğini düşünmeye çalışıyor. Kartpostalların değişik motifleri var. Arka depoda yüzer yüzer paketli duruyorlar. Tüm paket ortadan yok olduysa, kontrol etmek mümkün değil, ancak her paketten onar

kart kaybolsaydı, belki bazı paketleri açıp biraz almış olabilir diye fikir yürütüyor Sultan. "Yarın kontrol ederiz" diyor.

Ertesi sabah, sayma işlemi devam ederken, birdenbire kapıda marangoz beliriyor. Kapı eşiğinde duruyor, bir gün öncesinden de daha süklüm püklüm. Birdenbire Sultan'a doğru koşuyor ve ayaklarını öpmeye başlıyor. Sultan onu yerden kaldırıyor ve tıslayarak: "Kendine gel adam! Senin dualarını istemiyorum!"

"Affet beni, n'olur affet, sana ödeyeceğim, hepsini geri ödeyeceğim, ama aç çocuklarım var evde" diyor marangoz.

"Dün dediğimi diyorum yine, senin paralarına ihtiyacım yok, kime sattığını öğrenmek istiyorum. Kaç tane aldın?"

Celalettin'in yaşlı babası, Faiz de gelmiş. O da yere Sultan'ın ayaklarına kapanmak istiyor, ama Sultan onu yerden kaldırıyor, birinin onun ayakkabılarını öpmesi hiç uygun kaçmıyor, hele eski bir komşunun hiç.

"Şunu bilmeni istiyorum ki dün bütün gece patakladım onu. Utanıyorum doğrusu. Onu dürüst biri olarak yetiştirmek için elimden geleni yaptım ve şimdi hırsız bir oğlum var!" diyor ve bir köşede tir tir titreyen oğluna bakıyor. Kamburu çıkmış marangoz, hırsızlık yapmış, yalan söylemiş ve dayak yemeyi bekleyen bir çocuğa benziyor.

Sultan, Celalettin'in babasına sakın bir şekilde neler olduğunu, oğlunun eve kartpostal alıp götürdüğünü ve şimdi de kaç tanesini sattığını ve kime sattığını bilmeleri gerektiğini söylüyor.

"Bana bir gün ver, her şeyi itiraf ettiririm ona, itiraf edilecek bir şey kalmışsa" diyor Faiz. Ayakkabılarının dikişleri çeşitli yerlerde sökülümüş. Çorapları yok ve pantolonu bir iple sıkılmış. Ceketinin kolları eskimış, pırl pırl olmuş. Yüzü tıpkı oğluna benziyor, sadece biraz daha esmer, sıkı ve buruşuk. İkisi de ince yapılı ve zayıf. Adam, bir şey yapmaksızın Sultan'ın önünde duruyor. Sultan da ne yapması gerektiğini bilmiyor, bu yaşlı adamın yakınına gelmesinden rahatsız olmuşa benziyor, neredeyse kendi babası olabilecek bir adam.

Sonunda Faiz hareket ediyor. Oğlunun yanında durduğu kitaplığa doğru bir iki adım atıyor. Gelir gelmez, kolu yıldırım hızıyla kalkıyor. Ve orada, dükkânın tam ortasında oğlunu dövüyor. "Seni hergele, seni hırsız, ailenin yüz karası seni, doğmaz olaydın, sen beceriksizin tekisin, haydut" diye bağırıyor babası bir yandan tekmeleyip vururken. Dizini midesine, ayağını

baldırlarına geçiriyor, sırtına vuruyor. Babası girişirken, Celalettin, iki büküm, vuruşları karşılıyor, kollarıyla göğsünü koruyor. Sonunda kendisini kurtarıyor, dükkândan dışarı koşuyor. Üç büyük adım atıyor, merdivenlerden aşağı inip, sokağa koşarak çıkıyor.

Yerde Faiz'in kargaşa sırasında düşen koyun kürkünden şapkası duruyor. Yerden şapkayı alıyor, biraz silkeliyor ve kafasına geçiriyor. Ayağa kalkıyor, Sultan'a hoşçakal işareti yapıp gidiyor. Sultan, penceresinden sendeleyerek eski bisikletini nasıl kaldırdığını, sağına soluna bakındıktan sonra sertleşmiş bacaklarıyla yaşlı bir adamın sakinliğiyle pedallara basarak köyüne doğru nasıl yollandığını görüyor.

Utanç verici olaydan sonra tozlar yatıştığında, Sultan umursamazcasına işine devam ediyor. "Burada kırk gün çalıştı. Diyelim ki her gün iki yüz kart aldı, bu sekiz bin kartpostal oluyor. Eminim ki en az sekiz bin kartpostal çaldı" diyor ve Mansur'a bakıyor. Mansur omuz silkıyor. Babası tarafından dövülen zavallı marangozu öyle görmek, acı vericiydi. Mansur kartpostalları umursamıyor. Kartlar geri geldiğine göre bu olayı unutamam gitsin diye düşünüyor. "Başkalarına satacak kafa yok onda, unut gitsin" diyor.

"Bu, birinin siparişi üzerine yapılmış bir hırsızlık olabilir. Bizden gelip kartpostal satın alan şu küçük dükkân sahiplerini biliyorsun, bir süredir gelmiyorlar. Herhalde stokları var diye düşünmüştüm, ama görüyor musun, demek ki marangozdan ucuza kartpostal satın aldılar. Bence o, bunları çok ucuza satacak kadar aptal. Ne dersin?"

Mansur omuz silkıyor. Babasını tanıyor ve bu işin sonuna kadar gideceğini anlıyor. Bu görevi de kendisinin üstleneceğini seziyor, çünkü babası İran'a gidecek ve bir aya yakın bir süre gelmeyecek.

"Sen ve Mircan ben yokken bazı araştırmalarda bulunsanız? Sonuçta gerçek bir gün ortaya çıkacak" diyor.

"Kimse Sultan'dan bir şey çalamaz" diyor sert bakışlarla. "Bütün işimi mahvedebilirdi. Düşünsene, binlerce kartpostal çalıp büfelere ve Kabil'deki bütün kitapçılara satıyor. Ve benim sattığım fiyatın çok altında veriyor, insanlar bana gelmektense diğer dükkânlara gitmeyi yeğliyorlar. Kartpostal alan bütün askerleri kaybediyorum, kitap satın alan müşterileri de kaybediyorum, herkes benim pahalı bir kitapçı olduğumu düşünüyor. Sonunda iflas bile edebilirdim."

Mansur, babasının batma teorilerini yarım kulakla dinliyor. Babasının yokluğunda bir görev daha üstlenmek zorunda olduğu için kızgın ve sinirli. Bütün kitapları kayıt etmek, Pakistan'daki matbaalardan yollanan kitapları kasa kasa dükkâna taşımak, Kabil'de bir kitapçı olmanın gerektirdiği bütün ayrıntıları yerine getirmek, kardeşlerine şoförlük yapmak ve kendi kitapçı dükkânına göz kulak olmaya ek olarak şimdi bir de polis detektifi olması eksikti.

"Tamam, hallederim ben" diyor kısaca, başka bir şey söyleyemezdi.

"Yumuşak olma, yumuşama" diyor Sultan ona son kez, Tahran uçağına binmeden önce.

Babası gittikten sonra, Mansur, tüm bunları unutuyor. Hacca gidip geldikten sonraki tövbe dönemi çoktan sona erdi. Sadece bir hafta sürmüştü. Günde beş vakit namaz kılmak ona bir şey sağlamadı. Sakalı kasınmaya başladı ve herkes çok bakımsız görüldüğünü söyledi. Geniş entariyle kendini rahat hissetmedi. "Madem izin verilen düşünceleri düşünmeyi başaramıyorum, diğerlerinden de vazgeçerim" dedi kendi kendine ve dini bütün olma fikrine nasıl çabucak kaptırdıysa kendini, öylece çabucak vazgeçti bundan. Mezar-ı Şerife yaptıkları hac ziyareti bir tatilden öteye gitmemişti.

Babasının gittiği ilk akşam, iki arkadaşıyla bir parti yapmaya karar verdi. Karaborsadan korkunç fiyatlarla Özbek votkası, Ermeni konyağı ve kırmızı şarap aldılar. "Bu en iyisi, hepsinde yüzde 40 alkol var, evet şarapta da yüzde 42" dedi satıcı. Oğlanlar şişesine 40 dolar ödediler. Satıcının en alelade Fransız şarabının etiketine kalemle iki ince çizgi çektiğini bilmiyorlardı tabii, yüzde 12 rakamı böylece yüzde 42 olmuştu. Önemli olan alkol derecesiydi. Müşterilerinin çoğu genç delikanlılardı, ailelerinin sıkı denetimi olmadığında sarhoş olmak için içiyorlardı.

Mansur, İslamiyet'te tamamıyla yasak olan şeylerden alkolü daha ağızına koymamıştı. Mansur'un arkadaşları, o akşam erkenden içmeye başladılar. Konyak ve votkayı karıştırdılar ve aileleri onları görmesin diye tuttıkları bir otel odasında ikişer kadehten sonra yalpalayarak dolaşmaya başladılar. Mansur daha oraya gelmemiş, iki kardeşini arabayla eve götürmekle meşguldü. Oraya vardığında arkadaşları bağırıp çağırıyor, balkondan aşağı atlamak istiyorlardı. Sonra koşarak banyoya gidip kustular.

Mansur fikrini değiştirmişti, alkol o kadar da cazip görünmüyordu. Eğer içerek bu kadar sarhoş olunuyorsa, içmek zorunda değildi.

Kendinden bir iki yaş büyük iki oğlan, heceleri karıştırarak konuşuyor, şüpheli planlar yapıyorlardı. Beğendikleri Japon bir genç kız vardı, güzel bir gazeteci. Aynı otelde kalıyordu, acaba onu odaya mı davet etsek diye düşünüyorlardı. Sonunda o an bunun uygun olmadığına karar verdiler. Birinin karanlık bir planı vardı. Bir yıl kadar babasının eczanesinde çalışmış ve işten ayrıldığında yanında bir sürü ilaç getirmişti. Bunlardan biri de uyuşturucuydu. "Ayık olduğunuz bir zaman onu davet edebiliriz ve içkisine bu ilacı atabiliriz, uyuduğunda o farkında olmadan cinsel ilişkide bile bulunabiliriz!" Öbürü bu fikri beğenmişti, "Bir gün unutmayalım da yapalım bunu" diyordu.

Celalettin'in evinde kimse uyuyamıyor. Çocuklar yerde yatıyor ve sessizce ağlıyorlar. Son gün hayatlarındaki en kötü gündü: İyi kalpli babalarının dedeleri tarafından dayak yemesi ve hırsız diye çağırılması. Sanki tüm dünyaları yıkılmıştı. Celalettin'in babası avluda dört dönüyor. "Bütün aileyi rezil eden böyle bir çocuğum olsun. Nerede yanlış yaptım?"

En büyük oğlu, adi hırsız, odalardan birinde bir yaygının üstünde oturuyor. Yatamıyor çünkü babası kalın bir dalla vurduğu için bütün sırtı kırmızı izlerle kaplı. Kitapçıdaki tekme ve tokatlardan sonra ikisi de eve gitmişlerdi. Önce baba bisikletle, sonra oğlu şehirden yürüyerek gelmişti. Babası dükkânda başladığı yerden devam etmiş ve oğlu babasına el kaldırmamıştı. Kırbaqlama oğlun sırtını yakar, küfürler birbirini izlerken, aile korku içinde olup biteni seyrederiyordu. Kadınlar çocukları uzaklaştırmaya çalışmıştı ama gidecekleri başka bir yer yoktu.

Ev, bir avlunun etrafına inşa edilmişti ve evin önündeki patikaya karşı evi koruyacak bir duvar örülmüştü. İki duvar boyunca tuğla platformlar vardı ve bunların gerisinde naylonla kaplanmış geniş pencereleriyle odalar yer almaktaydı; marangoz, karısı ve yedi çocuğu için bir oda, anne babası ve ninesi için bir oda, kız kardeşi, kocası ve beş çocukları için başka bir oda, bir yemek odası ve toprak fırını, gaz ocağı ve birkaç rafıyla mutfak.

Marangozun çocuklarının şilteleri eski giysilerin ve paçavraların bir araya getirilmesinden oluşmuştu. Bazı yerlerde mukavva kutuların kartonları, bazı yerlerde muşamba, bazı yerlerde de çuvallar yayılmıştı yere. Çocuk felci olan iki kızın birer bacağında çelik destekler ve diğer taraflarında birer koltuk değneği vardı. Diğer ikisinin de tüm vücudu egzama ile kaplıydı, kabuk tutmuş yaralar kaşındıkça kanıyordu.

Mansur'un arkadaşları bir kaç kez daha kalkıp kustuğunda, şehrin öbür yakasındaki marangoz ailesinin çocukları çoktan uyumuştular.

Mansur uyandığında insanı sarhoş eden bir özgürlük duygusuna yenik düşüyor. Şimdi özgür! Sultan yok. Marangoz unutuldu. Mansur, Mezar-ı Şerif den aldığı güneş gözlüklerini takıp Kabil'in sokaklarını keyifle geçti, yükleriyle eşekleri, pis keçileri, dilencileri ve idmanlı Alman askerlerini geride bıraktı. Almanlara kol işareti yaparken asfaltta açılmış yüzlerce çukura girdi, arabayı çizdirdi, küfrederek yayaların kenara kaçmasına neden oldu. Mansur, Kabil'in sokaklarını teker teker geçip, delik deşik olmuş bina kalıntıları ve devrilivercekmiş gibi duran evlerin karmakarışık mozaikini gerisinde bıraktı.

"Sorumluluk almalı, bu kişiliği için çok önemli" demişti Sultan. Mansur arabada oturmuş esniyor. Bundan sonra sandıkları taşıyıp getiren, mesaj götüren Resul olacak, Mansur, babası eve gelinceye kadar sadece keyfine bakacak. Kardeşlerini babasına yetiştirmesinler diye her sabah arabayla işe bırakmak dışında hiçbir şey yapmayacak. Korktuğu tek kişi babası. Sultan'a hiçbir zaman karşı çıkmaya cesaret edemez, saygı duyduğu tek kişi o, en azından yüz yüze olduklarında.

Mansur'un amacı kızlarla tanışmak. Aileler kızlarını birer mücevher gibi korudukları için, Kabil'de bu pek kolay değil. Birden aklına bir fikir geliyor ve İngilizce kursunun başlangıç seviyesine yazılıyor. Pakistan'da okulda İngilizce dersi gördüğü için aslında İngilizcesi iyi ama başlangıç seviyesine, kızların en genç ve en güzelleri yazılıyor, diye düşünüyor. Yanılmıyor da. İlk dersten sonra en beğendiği kıza karar verdi. Korkutmadan onunla konuşmaya çalışıyor. Hatta bir keresinde onu arabasıyla evine bırakmasına da razı oluyor kız. Dükkâna davet ediyor ama kız gelmiyor. Onu sadece dersanede görüyor. Birbirleriyle konuşabilsinler diye kıza bir cep telefonu armağan ediyor, ailesi telefonla dolaştığını fark etmesin diye de telefonu titreşim moduna getiriyor. Ona evlilik ve güzel hediyeler vaat ediyor. Bir keresinde onunla buluşamayacağını, babasının yabancı arkadaşlarına şoförlük yapacağını söylüyor. Bunu önemli görünmek için uyduruyor. Aynı gün öğleden sonra kız onun şehirde başka bir kıza arabasıyla bir yere götürdüğünü görüyor. O zaman veryansın ediyor. Yalancı ve düzenbaz diye bağırarak, onu bir daha hiç görmek istemediğini söylüyor. Kız kursa bir daha

geri gelmiyor. Mansur ona ulaşamıyor, çünkü nerede oturduğunu bilmiyor. Telefonlara çıkmıyor. Kızı özlüyor ama en çok da kız adına, kursu bıraktığı için üzülüyor, İngilizce öğrenmeyi ne kadar da çok istiyordu. İngilizce öğrencisi çabucak unutuluyor. Çünkü Mansur'un hayatında bu baharda ebedi ya da gerçek olan hiçbir şey yok. Bir keresinde şehir dışındaki bir eve, partiye davet ediliyor. Tanıdığı birkaç kişi bir ev kiralamış, ev sahibi ise bahçede nöbet tutuyor. Buna rağmen kasalarla içki ve bir-iki fahişeyi gizlice içeri sokmayı başarıyorlar. Mansur kadınlardan uzakta duruyor.

"Kurutulmuş akrep içtik" diyor Mansur ertesi gün arkadaşlarından birine. "Önce, ufalayıp toz haline getirdik ve tütünle karıştırdık. İyice kafayı bulduk. Biraz öfkeli yapıyor insanı. En son uyuyan bendim. Hoş bir partiydi, diye hava atıyor.

Abdür, temizlikçi çocuk, Mansur'un kız peşinde olduğunu anlamış ve onu akrabalarından biriyle tanıştırmayı öneriyor. Ertesi gün çekik gözlü bir Hazara kıza dükkândaki kanepede oturuyor. Ancak, Mansur onunla tanışmaya fırsat bulamadan babasından ertesi gün geleceğine dair bir mesaj geliyor. Mansur anında sarhoşluğundan uyanıyor. Babasının ondan istediği hiçbir şeyi yapmadı. Kitapların kaydını yapmadı, arka odayı düzenlemedi, yeni sipariş listelerini hazırlamadı, kitap kutularını nakliyecinin deposundan getirtmedi. Marangoz hikâyesi ve soruşturma konusunda bir nebze olsun düşünmedi.

Şerife etrafında dört dönüyor. "Neyin var evladım? Hasta mısın?"

"Yok bir şey!" diye tıslıyor Mansur.

Şerife sorularına devam ediyor. "Al şu çeneni de Pakistan'a git sen" diye bağırıyor Mansur. "Sen geldikten sonra başımızın etini yemekten başka bir şey yapmadın."

Şerife ağlamaya başlıyor. "Nereden böyle oğlanlar verdi Allah bana, ne yanlış yaptım, annelerini etraflarında istemiyorlar!"

Şerife, bağırıyor ve bütün oğullarını azarlıyor, Latife ağlamaya başlıyor. Bibi Gül, oturup sallanıyor. Sonya Latife'yi susturmaya çalışırken, Leyla bulaşık yıkamaya gidiyor. Mansur, Yunus'la paylaştıkları odanın kapısını hızla çarpıyor. Yunus odada horlayarak uyuyor. Hepatit -B oldu ve bütün gün odada yatıyor ve ilaçlarını alıyor. Gözleri sararmış ve bakışları normalden daha donuk, daha da üzgün.

Ertesi gün Sultan geldiğinde Mansur o kadar tedirgin ki gözlerini kaçırıyor babasından. Bu kadar tedirgin olmasına gerek yok, çünkü babası en çok Sonya'yla ilgileniyor. İlk kez dükkâna gittiklerinde oğluna ondan istediklerini yapıp yapmadığını soruyor. Daha cevap veremeden, baba yeni mesajları iletmekle meşgul. Sultan'ın İran seyahati çok başarılı geçmiş, eskiden iş ilişkisi olan insanları yeniden bulmuş ve yakında Farsça kitaplarla dolu kasalar gelmeye başlayacak. Ancak unutmadığı bir tek şey var: Marangoz.

"Bir şey bulamadın mı?" diye oğluna soran bakışlarla bakıyor. "Benim işletmemi hafife mi alıyorsun? Yarın polise gidecek ve ondan şikâyetçi olacaksın. Babası ertesi gün bana itirafını getirecekti, şimdi bir ay geçti üstünden! Ve ben Pakistan'dan döndüğümde o kilit altında değilse, sen de benim oğlum değilsin" diye tehdit ediyor Sultan. "Benim mal varlığıma göz koyan, hiçbir zaman mutlu olamaz."

Sultan hemen ertesi gün Pakistan'a doğru yola çıkacaktı. Mansur derin bir nefes aldı. Kız arkadaşlarından bir kısmı babası dükkândayken gelirse diye korkmuştu. Ya gidip de babasına bir şeyler sorsalardı? Onlara babasını tarif etse iyi olacaktı. O zaman sadece raflar arasında dolaşıp, babası dükkândaysa çıkıp gidebilirlerdi. Babası hiçbir zaman burkalı bir kadına yaklaşıp soru sormazdı.

Ertesi sabah Mansur marangozdan şikâyetçi olmak için İçişleri Bakanlığına gitti ve Mircan sayesinde gerekli damgaları bir iki saatte aldı. Bunlarla Deh Hudeyda'daki yerel polis karakoluna gitti, dışında bir iki polis memuru olan toprak bir bina. Sivil giyimli bir polis memurunu yanına alarak marangozun evini gösterdi, aynı gün gidip onu tutuklayacaklardı.

Ertesi sabah, gün henüz ağarmamışken, Han ailesinin giriş kapısında iki çocukla iki kadın duruyor ve kapıyı yumrukluyorlar. Leyla uyku sersemi kapıyı açıyor. Kadınlar aılıyor, bağırıp çağırıyorlar, bir süre geçtikten sonra Leyla kapıda duranların marangozun ninesiyle teyzesi olduklarını anlıyor, adamın iki çocuğu da yanlarında.

"Lütfen, affedin onu, affedin" diyorlar. "Lütfen, Allah aşkına" diye bağıyorlar. Yaşlı nine neredeyse doksan yaşında, küçülmüş, kurumuş kalmış, bir fareyi andıran bir yüzü var. Sivri çenesinin üzerinde bir sürü kıl var. Son haftalarda gerçeği onun ağzından almak için sürekli marangoza dayak atan adamın annesi bu.

"Yiyecek bir şeyimiz yok, açlıktan ölüyoruz, bak şu çocuklara. Ama merak etmeyin kartpostalları geri ödeyeceğiz."

Leyla, onları içeri buyur etmekten başka bir şey yapamıyor. Ufak tefek fare nine, gürültüleri duyup, uyanıp da odaya gelen ailedeki kadınların ayaklarına kapanıyor. Herkes, salonu soğuk bir nefes gibi dolduran bu derin sefaletten etkilenmişe benziyor. Kadınların yanında iki yaşında bir çocuk ve çocuk felci geçiren kızlardan biri var. Kız çocuğu zorlukla yere oturuyor. Çelik desteklerle sarmalanmış kaskatı kesilmiş bacağını dümdüz yere uzatıyor. Ciddi ciddi oturuyor ve konuşulanları dinliyor.

Polis geldiğinde Celalettin evde değilmiş, o yüzden onun yerine babasını ve eniştesini götürmüşler. Ertesi gün gelip onu tutuklayacaklarını söylemişler. Bütün gece kimse uyumamış. İki yaşlı kadın ertesi sabah erkenden polis gelmeden Sultan'a gelip merhamet dilenmeye ve akrabalarını bağışlamasını istemeye gelmişler.

"Eğer bir şey çıldıysa, ailesini kurtarmak içindir, bakın şunlara, çöp gibi inceldiler. Ne üstlerine yiyecek doğru dürüst giysileri var, ne de yiyecek bir şeyleri."

Mikrorayon'daki yürekler yumuşuyor, ancak ziyaret, merhamet duygularını uyandırmaktan bir şeye yaramıyor. Sultan kafaya bir şey koyduysa Han ailesindeki kadınların yapabilecekleri bir şey yok. Özellikle de dükkân söz konusu olduğunda.

"Yardım etmek isterdik ama yapabileceğimiz hiçbir şey yok. Sultan karar veriyor bunlara" diyorlar. "Ve Sultan da evde değil."

Kadınlar ağlamaya ve bağırmaya devam ediyor.

Doğru olduğunu biliyorlar ama umutlarını yitiremezler ki. Leyla sahanda yumurta ve taze ekmekle odaya giriyor. İki çocuğa da sıcak süt getirmiş. Mansur odaya geldiğinde iki kadın ona doğru koşup ayaklarını öpüyorlar. Mansur onları ayaklarıyla itiyor. Biliyorlar ki babasının yokluğunda yetki en büyük oğlanda. Ama Mansur babasının ondan istediğini yapmaya karar vermiş.

"Sultan onun marangoz aletlerine el koyduktan sonra, çalışmadı. Bizler, doğru dürüst bir yemek yiyeli haftalar oldu. Şekerin tadını bile unuttuk" diye ağlıyor babaanne. "Aldığımız pirinç yenmeyecek kadar kötü. Çocuklar her geçen gün daha da zayıflıyorlar, bakın bir deri bir kemik kaldılar. Celalettin her gün babasından dayak yedi. Hırsız bir çocuk büyüttüğümü hiç düşünmemiştim" diyor babaanne.

Mikrorayon'daki kadınlar Sultan'ı vazgeçirmek için ellerinden geleni yapacaklarına söz veriyorlar, bunun bir yararı olmayacağını bile.

Babaanne ve teyze iki çocukla sallanarak köylerine doğru yollanırken, polis çoktan eve gelip Celalettin'i aldı bile.

Öğleden sonra Mansur, şahitlik etmeye çağrılıyor. Mansur, polis komiserinin masasının yanındaki bir iskemlede, ayak ayak üstüne atmış oturuyor. Yedi kişi, polis komiserinin sorgusunu dinliyor. Odada sandalye az, o yüzden ikiye ikiye oturuluyor. Marangoz, yerde bağdaş kurmuş oturuyor. Polisler çok renkli bir görüntü sergiliyorlar; kimilerinin kalın, gri üniformaları var, kimilerinin geleneksel kıyafetleri, diğerleri de yeşil askeri polis üniformaları giymiş. Bu istasyonda çok fazla olay olmuyor, bu yüzden kartpostal hırsızlığı büyük bir mesele. Polislerden biri, kapı aralığında bu sorgulamayı izleyip izlemeyeceğine karar vermeden duruyor.

"Kime sattığını söylemen lazım, yoksa merkez hapishaneyi boylarsın" diyor polis komiseri. Merkez hapishane lafıyla odada soğuk bir esinti geçiyor, oraya ağır suç işleyenler gidiyor. Marangoz yerde iki büküm oturmuş ellerini kavuşturuyor, çaresiz bir hali var. Elleri irili ufaklı binlerce kesik var, yaralar zikzak şeklinde avuç içlerini kaplıyor. Tepedeki pencereden içeri giren kuvvetli ışıktaki bıçakların, testerelerin ve bizlerin derisini nasıl delip geçtiğini görüyor insan. Sanki odadaki bu yedi kişiye yorgunlukla bakan marangozun yüzü değil de, elleri. Sanki bu konu onu hiç ilgilendirmiyor. Bir süre sonra onu yeniden dışarı, bir metrekarelik hücreğine geri gönderiyorlar. Dümdüz yatamayacağı bir hücre bu, ya ayakta durabilir ya oturabilir ya da bükülmüş bir şekilde yatabilir.

Celalettin'e ne olacağı Mansur'un ailesine kalmış. Şikâyetlerini geri alabilirler ya da şikâyetlerinde direnebilirler. Davayı devam ettirmeye karar verirlerse, dava daha üst mercilere gidecek ve marangozun aklanması mümkün olmayacak. O zaman polis karar verecek. "Onu burada 72 saat tutabiliriz, o arada karar vermeniz lazım" diyor polis komiseri. Celalettin'in cezasını çekmesi gerektiğini düşünüyor. Ona göre yoksulluk, çalma nedeni olamaz.

"Bir sürü insan yoksul. Çaldıkları zaman cezalandırılmazlarsa, ahlaktan tümüyle yoksun bir toplum haline geliriz. Kurallar çiğnendiğinde bir örnek teşkil etmekte yarar var." Çok konuşan polis müfettişi bütün olanlardan şüpheye düşen Mansur'la tartışıyor. Celalettin'in kartpostal hırsızlığı için altı yıl hapis cezasına mahkûm olabileceğini anlayınca, çocuklarını düşünüyor, aç bakan gözlerini, kötü giysilerini. Kendi hayatını

düşünüyor, ne kadar basit olduğunu, nasıl da birkaç günde bu marangoz ailesinin bir ayda kullandığı parayı harcayabildiğini.

Kocaman bir plastik çiçek buketi yazı masasının yarısını kaplıyor. Çiçeklerin kenarları çoktan bir toz tabakasıyla kaplanmış ama yine de odayı aydınlatıyor. Deh Hudeyda'daki polis istasyonundaki polisler, belli ki renkleri seviyorlar, duvarlar nane yeşili, lamba kırmızı, çok kırmızı. Duvarda Kabil'deki tüm resmi dairelerde olduğu gibi savaş kahramanı Mesud'un büyük bir resmi asılı.

"Unutma! Taliban döneminde olsa elini keserlerdi " diyor polis müfettişi üstüne basarak. Bundan çok daha hafif suç işleyenlerin başına geldi. Polis müfettişi kocası öldükten sonra çocuklarıyla yalnız kalan köyden bir kadının hikâyesini anlatıyor. "Çok fakirdi. En ufak oğlanın ayağında ayakkabı yoktu ve ayakları donuyordu. En büyük oğlan, daha buluş çağına bile girmemişti, küçük kardeşi için bir çift ayakkabı çaldı. Suçüstü yakalandı ve sağ elini kestiler. Bu da biraz fazla" diyor polis komiseri. "Ama, bu marangoz, birden fazla çalarak kötü niyetli olduğunu gösterdi. Çocuklarına yiyecek sağlamak için çalarsan, bir kere yaparsın" diye bir saptama yapıyor.

Polis komiseri Mansur'a arkasındaki dolapta ele geçirilen tüm delilleri gösteriyor. Sustalılar, mutfak bıçakları, çakılar, sustalı bıçaklar, silahlar, cep fenerleri, hatta bir tomar oyun kağıdı. Kumar oynamanın cezası altı ay hapis. "Oyun kâğıtlarına el kondu çünkü kaybeden oyuncu kazanana vurdu ve bu gördüğün bıçakla yaralandı. Alkol de almışlardı, bu yüzden hem bıçaklama, hem alkol kullanma, hem de kumar oynamaktan hüküm giydi" diye gülüyor. "Öbür kumarbaz ise cezadan kurtuldu, çünkü sakat olmuştu, eh bu da yeterince iyi bir ceza sayılır!"

"Alkollü içki içmenin cezası nedir?" diye soruyor Mansur, biraz sinirli bir şekilde. Şeriat kanunlarına göre bunun çok büyük bir günah olduğunu ve çok ağır bir cezası olduğunu biliyordu. Kuran'a göre ceza seksen kırbaçtı.

"Doğrusunu söylemek gerekirse, bu tip şeylere göz yumuyorum ben. Düşün varsa, bu bir tatil günüdür diyorum, ama her şey adabıyla olmalı ve aile içinde yapılmalı" diyor polis komiseri.

"Ya zina?"

"İkisi de evliyse, taşlanarak öldürülürler. Evli değillerse, ceza yüz kırbaçtır ve evlenmeleri gerekir. Eğer biri evliyse ve bu da erkekse ve kadın bekârsa, onu ikinci karısı olarak alması gerekir. Eğer kadın evli ve erkek bekârsa, kadın öldürülür ve erkek kırbaçlanarak hapse atılır" diyor komiser. "Ama bu tür davalarda da bir şey yapmamayı yeğliyorum. Bunlar paraya ihtiyacı olan dul kadınlar olabilir. O zaman onlara yardımcı oluyorum. Tekrar doğru yolu bulmalarını sağlıyorum."

"Evet, fahişelerden bahsediyorsun, ya normal insanlarsa bunlar?"

"Bir keresinde bir arabada bir çift yakaladık. Biz, daha doğrusu aileleri onları evlenmeye zorladı" diye anlatıyor. "Bu da fena bir çözüm değil, sen ne dersin?"

"Hmm" diye mırıldanıyor Mansur. Kız arkadaşlarından biriyle evlenmeyi düşünemiyor.

"Biz Taliban değiliz ki!" diyor komiser, "insanları taşlamaktan kaçınmamız lazım. Afganlılar yeterince acı çekti zaten."

Polis komiseri Mansur'a üç günlük mühlet tanıyor. Suçluyu hâlâ affedebilirler, ancak polis sistemine göre şikâyeti daha üst merciye taşırlarsa, marangoz için geç olacak demektir.

Mansur istasyondan düşünceli bir biçimde dışarı çıkıyor. Dükkâna geri gitmeyi canı istemiyor ama öğle yemeği için eve gidiyor, bu neredeyse hiç yapmadığı bir şey artık. Bir şilteye atıyor kendini ve evin huzuru açısından şans eseri yemek hazır.

"Ayakkabılarını çıkar Mansur" diyor annesi.

"Cehennem ol" diye yanıt veriyor Mansur.

"Mansur, annenin sözünü dinleyeceksin" diye devam ediyor Şerife. Mansur cevap vermiyor ve bir ayağı havada, diğerinin üstüne atılmış bir şekilde iyice yerleşiyor. Ayakkabılarını çıkarmıyor. Annesi ağzını açmıyor.

"Yarın akşama kadar marangoz konusunda ne yapacağımıza karar vermemiz lazım" diyor Mansur. Bir sigara yakıyor. Bu annesinin ağlamaya başlamasına neden oluyor. Mansur hiçbir zaman babasının yanında sigara yakamazdı, hiçbir zaman. Ancak babası ortalıktan kaybolur kaybolmaz, yemek öncesi, sonrası ve yemek sırasında sigara içerek annesini kızdırmaktan keyif alıyor. Sigara küçük oturma odasında sürekli tütüyor. Bibi Gül, birkaç kez Mansur'a annesine karşı kaba davrandığını ve onun sözünü dinleyip sigara içmemesi gerektiğini söylemişti. Ancak bugün isteği ağır basıyor ve elini uzatıp neredeyse fısıldıyor: "Bir tane alabilir miyim?" Birden herkes sessizleşiyor. Babanne sigara içmeye mi başlayacak?

"Anne" diye sesleniyor Leyla ve sigarayı parmaklarından çekip alıyor. Mansur ona yeni bir tane veriyor. Leyla odayı protesto içinde terk ediyor. Bibi Gül mutlu bir şekilde oturup sigarasını tüttürüyor, bir yandan da sessiz sessiz gülüyor. Hatta, elindeki sigara havadayken ve dumanı derin derin içine çekerken sallanması bile duruyor. "Böylece daha az yerim" diye açıklıyor Bibi Gül.

"Onu serbest bırakın" diyor sigarayı bir süre tüttürdükten sonra. "Cezasını çekti, babasının dayaağı, utancı, hem sonra kartpostalları geri verdi ya."

"Çocuklarını gördün mü, babalarının geliri olmadan nasıl geçinecekler?" diye onu destekliyor Şerife. "Çocukları ölürse, sorumlu biz oluruz" diyor Leyla, annesi sigarayı söndürdükten sonra odaya dönünce. "Ya hasta olurlarsa ve doktor paraları yoksa, bizim yüzümüzden ölürler, ya da yeterince beslenemedikleri için ölürlerse" diyor. "Üstelik, marangoz hapiste ölebilir. Altı yılı çıkaramayan bir sürü insan var, orası verem, bulaşıcı hastalık ve bir sürü başka hastalık kaynıyor."

"Merhamet et" diyor Bibi Gül.

Mansur, yeni cep telefonundan Pakistan'daki Sultan'ı arıyor, marangozu salıvermek için izin istiyor. Odada büyük bir sessizlik oluyor, herkes konuşmayı dinliyor. Sultan'ın Pakistan'dan bağırın sesini duyuyorlar: "

"Benim işyerlerimi yıkmaya, fiyat dengesini bozmaya çalıştı. Benden iyi gündelik alıyordu, hırsızlık yapması gerekmiyordu. O bir serseri. Suçlu ve gerçeği döverek almak lazım ondan. Kimse benim işimi bozmaya yeltenemez."

"Altı yıl hapis cezasıyla cezalandırılabilir! Çocukları o dışarı çıktığında ölmüş olabilir" diye bağırıyor Mansur.

"İsterse altmış yıl yesin! Bana ne. Kartları kime sattığını söyleyene kadar dayak yemeli.

"Böyle diyorsun sen çünkü karnın tok!" diye bağırıyor Mansur. "Kemikleri çıkmış çocukları gördüğümde ağlayasım geldi. Ailesi mahvolmuş durumda."

"Sen nasıl karşı çıkarsın babana!" Sultan ahizde bağırıyor. Odadaki herkes sesini tanıyor ve şimdi kıpkırmızı kesilmiş olabileceğini ve bütün vücudunun titrediğini biliyor. "Nasıl bir evlatsın sen? Sana söylediğim her şeyi yapacaksın, her şeyi! Neler oluyor sana? Neden babana karşı kabasın?"

Kendi içinde savaştığı, Mansur'un yüzünden belli oluyor. Babasının ona buyurduğu şeyler dışında bir şey yapmadı. En azından babasının bildiği kadarıyla. Ona karşı hiçbir zaman açık bir hesaplaşmaya girişmedi ve babasının öfkesini kendi üstüne çekmeye cesaret edemedi.

"Peki o zaman, baba" diyor Mansur sonunda ve telefonu kapatıyor. Bütün aile sessiz oturuyor. Mansur küfrediyor.

"Taştan bir kalbi var" diye içini çekiyor Şerife. Sonya susuyor.

Her sabah ve her akşam marangozun ailesi onlara geliyor. Bazen ninesi, bazen annesi, teyzesi ya da karısı. Yanlarında her zaman çocuklardan birini getiriyorlar. Hep aynı cevabı alıyorlar. Kararı Sultan veriyor. Sultan eve dönünce, nasılsa bir çözüm bulunur. Ama bunun doğru olmadığını biliyorlar, çünkü Sultan çoktan hüküm vermiş.

Sonunda zavallı aile geldiğinde kapıyı açmaya halleri kalmıyor. Sessizce oturup evde kimse yokmuş gibi yapıyorlar. Mansur yerel polis istasyonuna gidip mühleti uzatmalarını, babası gelene kadar beklemelerini istiyor, bu soruşturmayı kendisi yürütsün diye. Ancak polis komiseri artık bekleyemez. Bir metrekairelik odada mahpus birkaç günden fazla kalamaz. Marangozdan bir kez daha, ne kadar kartpostal çaldığını itiraf etmesini ve kime sattığını söylemesini istiyorlar ama o, önce yaptığı gibi inkâr ediyor. Celalettin'in ellerine kelepçe takılıyor ve küçük kerpiç evden dışarı çıkarılıyor.

Yerel polis istasyonunun arabası olmadığı için marangozu Kabil'in içindeki merkez polis istasyonuna Mansur'un götürmesi lazım.

Dışarıda marangozun babası, oğlu ve ninesi duruyor. Mansur dışarı çıktığında ikircikle yaklaşıyorlar. Mansur durumun korkunç olduğunu düşünüyor. Sultan'ın yokluğunda marangozun ailesine karşı kalpsiz rolünü o üstlenmiş durumda.

"Sadece babamın söylediğini yapmak zorundayım" diye özür dilemeye çalışıyor, güneş gözlüklerini takıyor ve arabaya biniyor. Anneannesi ve küçük oğlu eve gidiyorlar. Babası her tarafı dökülen bisikletine binip Mansur'un arabasının peşinden gidiyor. Vazgeçmeye niyeti yok, oğlunu elinden geldiğince izlemek istiyor. Adamın dik silüetinin yavaş yavaş arkalarında kaybolduğunu görüyorlar.

Mansur her zamankinden daha yavaş kullanıyor arabayı. Marangoz bu sokakları kimbilir bir daha ne zaman görebilecek

Merkez polis istasyonuna geliyorlar. Bu, Taliban döneminde en nefret edilen binalardan biriydi. Dinî polis burada, ahlak bakanlığında görev yapıyordu. Buraya erkekleri ya sakalı ya da pantolonları çok kısa olduğu için getirirlerdi. Sokağa aileleri dışındaki erkeklerle çıkan kadınlar, yalnız yürüyen kadınlar, burkalarının altında makyaj yaptığı belirlenen kadınları buraya getirirlerdi. Başka hapisanelere nakledilmeden ya da serbest bırakılmadan önce haftalarca bodrum katında tutulurlardı. Taliban kenti terk edince, nezarethane açılıp bütün tutsaklar salıverildiğinde, işkence için kullanılan kablolar ve sopalar bulundu. İşkence sırasında erkekler gırılıçplak soyularak dövülmüş, kadınlar da bir çarşafa sarılmıştı. Taliban'dan önce Sovyetler Birliği rejiminin amansız istihbarat teşkilatı ve daha sonra Mücahitler'in düzensiz polis kuvvetleri bu binayı merkez edinmişlerdi.

Marangoz, çıkılması zor bu son merdivenlerden beşinci kata çıkıyor. Mansur'un yanında yürümeye çaballıyor ve bakışlarıyla adeta yalvarıyor. Gözleri sanki bu nezarete kaldığı son hafta boyunca daha da büyümüş.

Yalvaran göz yuvarları sanki yüzünden fırlayıp çıkacak: "Affet beni, affet lütfen. Bütün hayatım boyunca size çalışacağım. Affet beni!"

Mansur dümdüz ileriye bakıyor, şimdi yumuşamamalı. Sultan kararını verdi ve o Sultan'a karşı çıkamaz. Onu mirasından yoksun bırakabilir, evden atabilir. Şimdiden kardeşinin Sultan'ın en gözde oğlu olduğunu hissediyor. İkbal bilgisayar kursuna gönderiliyor, Sultan İkbal'e bir bisiklet alacağına dair söz veriyor. Eğer şimdi ona karşı çıkarsa, Sultan onunla bütün ilişkisini koparabilir. Bunu marangoz için göze alamaz, ona ne kadar acısa da...

Oturup şikâyetin kayıt edilmesini ve sorguyu bekliyorlar. Sistem ihbar edilen kişinin suçlu olup olmadığı anlaşılana kadar hapiste kalmasını öngörüyor. İsteyen herkes birini ihbar edip hapse atabilir.

Mansur davayı açıklıyor. Marangoz yerde bağdaş kurmuş oturuyor yine. Ayak parmakları uzun ve yamru yumru. Tırnaklarının içi kalın siyah pisliklerle dolmuş. Yeleği ve kazağının sırtı erimiş, üstünden dökülüyor. Pantolonu kalça kısmında iyice bollaşıyor.

Masa başında oturan ve sorguyu yöneten polis, iki ifadeyi de olduğu gibi not ediyor. Güzel bir el yazısıyla yazıyor ve altına geçsin diye arada mavi bir karbon kağıdı koyuyor.

"Neden Afganistan kartlarını bu kadar çok seviyorsun?" diye gülerек soruyor polis memuru, bu davanın oldukça enteresan olduğunu düşünerek. Marangoz cevap veremeden, devam ediyor, "Anlat bakalım kime sattın, hepimiz biliyoruz ki bunları akrabalarına satmak için çalmadın."

"Sadece iki yüz tane aldım ve Resul bana bir miktar verdi" diye inandırmaya çalışıyor.

"Resul sana kart falan vermedi, tümüyle yalan" diyor Mansur.

"Bu odayı gerçeği söyleyebileceğin oda olarak hatırlayacaksın hep" diyor polis memuru. Celalettin oturmuş yutkunuyor, parmaklarını çıltatıyor, polis memuru Mansur'un ifadesini almaya devam edince rahatlamışçasına derin bir nefes alıyor, her şey ne zaman, nasıl, nerede, oldu. Sorgu memurunun arkasında Kabil'in tepelerinden biri yükseliyor. Tepenin yamacına yapışmış küçük evlerle kaplı. Dar yollar zikzak çizerek aşağı doğru iniyorlar. Marangoz pencereden insanlar görüyor, aşağı yukarı yürüyen küçük karıncalara benziyorlar. Evler, savaşın hüküm sürdüğü Kabil'de bulunabilen malzemelerden yapılmış. Birkaç oluklu teneke levha, bir parça muşamba, biraz plastik, biraz tuğla ve diğer enkazlardan kalan parçalar.

Birdenbire polis memuru onun yanına oturuyor, o da bağdaş kuruyor. "Aç çocukların var biliyorum ve senin normalde yasaları çiğneyen biri olmadığını biliyorum. Sana şimdi son bir şans tanıyorum. Bu şansı kaybetmemelisin. Kartları kime sattığını söylersen, seni serbest bırakacağım. Söylemezsen yıllarca hapis yatacaksın."

Mansur ilgisizce dinliyor, yüzüncü kez marangozdan, kime sattığını itiraf etmesi isteniyor. Belki doğruyu söylüyor, belki kimseye satmadı. Mansur saatine bakıp esiyor.

Birden Celalettin'in dudaklarından bir isim dökülüyor. O kadar zayıf ki, zar zor duyuluyor.

Mansur ayağa fırlıyor.

Celalettin'in adını verdiği kişi, pazarda bir büfesi olan, takvim, kalem ve kartpostal satan bir adam. Dinî bayramlar için, düğün, nişan ve doğum günleri için kartlar ve Afganistan manzaraları olan kartpostallar. Bu kartları hep Sultan'ın dükkânından alırdı ama bir süre ortalıkta görünmemişti. Mansur onu iyi hatırlıyor, çünkü fiyat konusunda hep şikâyet ederdi.

Sanki bir tıpa yerinden fırladı çıktı, ancak Celalettin konuşurken hâlâ titriyor.

"Bir gün öğleden sonra işten çıkacağım zaman bana geldi. Biraz konuştuk, sonra paraya ihtiyacım olup olmadığını sordu. Tabii ki ihtiyacım vardı. Sonra onun için bir miktar kartpostal alıp alamayacağımı sordu. Önce olmaz dedim ama sonra bana ne kadar para vereceğini söyledi. Evdeki çocuklarımı düşündüm. Ailemi marangozluktan kazandığım parayla doyuramıyorum. Daha otuz yaşında dişleri dökülmeye başlayan karımı düşündüm. Yeterince para kazanamadığım için evdekilerin beni eleştiren bakışlarını düşündüm. Çocuklarımın hiç giyemediği kıyafetleri ve ayakkabıları, hasta olanlar için doktora gidecek paramız olmadığını, yedikleri kötü yiyecekleri düşündüm. Sonra, kitapçıda çalıştığım sürece biraz alırsam sorunlarımın bir bölümünü çözebilirim diye düşündüm. Sultan fark etmeyecekti. Çok kartpostalı var ve çok parası var. Ben de birkaç kart aldım ve sattım."

"Oraya gidip delilleri garanti altına almalıyız" diyor polis memuru, ayağa kalkıyor ve marangozun, Mansur'un ve başka bir polis memurunun onunla birlikte gelmesini emrediyor. Pazar yerine, kartpostal satan büfeye arabayla gidiyorlar. Küçük dükkânda genç bir çocuk duruyor.

"Mahmut nerede?" diye soruyor sivil polis. Mahmut öğle yemeğine çıkmış. Polis memuru, çocuğa polis kimliğini gösteriyor ve kartpostallarını görmek istediğini söylüyor. Çocuk onları büfenin yan kapısından, duvarın, üst üste yığılmış malların ve tezgâhın arasındaki dar koridordan geçirip içeri alıyor. Mansur ve polis memuru, kartpostalları raflarından çekip alıyorlar, Sultan'ın bastırıldığı kartpostallar bir naylon torbayı boyluyor. Sonunda binlerce kartpostal ele geçiriyorlar. Ancak hangilerini Mahmut yasal olarak aldı, hangilerini Celalettin'den aldı, bilmek kolay değil. Çocuğu ve kartları alıp ana polis merkezine götürüyorlar.

Bir polis memuru Mahmut'u beklemek üzere orada kalıyor. Büfesi kilitlendi. Kimse ne bir tebrik ne de savaş kahramanlarının gururlu resimlerini satın alabilir bugün Mahmut'tan.

Mahmut sonunda üzerinde hâlâ kebab kokusuyla polis istasyonuna getirildiğinde, yeni bir sorgulama yapılıyor. Mahmut önce marangozu hiç görmediğini iddia ediyor. Her şeyi Sultan'dan, Yunus'tan ve İkbâl'den ya da Mansur'dan aldığını söylüyor. Sonunda ifadesini değiştiriyor, bir gün marangozun ona geldiğini, ama ondan hiçbir şey satın almadığını söylüyor.

Büfe sahibinin de geceyi göz altında geçirmesi gerekiyor. Mansur artık gidebilir. Koridorda marangozun babası, eniştesi, yeğeni ve oğlu duruyor. Ona doğru yaklaşıyorlar, kolunu yakalıyorlar ve soran, korkulu gözlerle ona bakıp aceleyle uzaklaştığını görüyorlar. Onları görmeye artık tahammül edemiyor. Celalettin itiraf etti, Sultan memnun olacak, dava açıklığa kavuştu. Hırsızlık ve kartların başkasına satıldığı kanıtlandığına göre, ceza davası başlayabilir.

Polis komiserinin söylediğini hatırlıyor: "Bu senin son şansın. Eğer itiraf edersen, seni serbest bırakacağız ve evine, ailene gidebileceksin."

Mansur kendini kötü hissediyor. Aceleyle dışarı çıkıyor. Sultan'ın seyahate çıkmadan önce ona son söylediği sözleri anımsıyor: "Ben burada dükkânlarımı geliştirmek için hayatımı tehlikeye attım, hapse atıldım, dayak yedim. Afganistan için bir şeyler üretmeye çalışıyor, deliler gibi çalışıyorum, sonra kahrolası bir marangoz gelip benim eserimden pay alıyor. O zaman cezasını çekmeli. Yumuşak olma, Mansur sen de, yumuşama."

Deh Hudeyda'da köhne bir evde bir kadın oturmuş havaya bakıyor. En küçük çocuğu ağlıyor, bir şey yemediler henüz ve dedelerinin şehirden gelmesini bekliyorlar. Belki o yiyecek bir şeyler almıştır. Dedeleri bisikletiyle bahçe kapısından girdiğinde koşarak dedelerine gidiyorlar. Ellerinde hiçbir şey yok. Bisikletinin arkası da boş. Karanlık yüzünü gördüklerinde duruyorlar. Bir süre sessizleşiyorlar, sonra dedelerine yapışarak ağlamaya başlıyorlar: "Babam nerede? Ne zaman gelecek?"

Annem, Usame

Tacmir, Kuran'ı alnına koyup öpüyor ve rasgele bir sure okuyor. Tekrar öpüyor ve ceketinin cebine koyup, pencereden dışarı bakıyor. Araba, Kabil dışına çıkıyor. Doğuya, Afganistan'la Pakistan arasında durumun gergin olduğu sınır bölgesine doğru yol alıyorlar. Taliban ve El-Kaide burada destek görmeye devam ediyor ve Amerikalılar teröristlerin, ulaşılması zor bu dağlık bölgelerde hâlâ gizlendiğini düşünüyorlar. Hepsinin hayal ettiği mükâfat, Usame bin Ladin'i bulmak. Bu umutla çıktıkları operasyonlarda araziye didik didik arıyorlar, yerel halkı sorguya çekiyor, mağaraları havaya uçuruyor, silah depoları arıyorlar, gizli yerler buluyor, bombalıyor arada birkaç sivili de öldürüyorlar.

Özel Amerikan timlerinin önderliğindeki uluslararası kuvvetlerin Usame bin Ladin'in Afganistan'daki müritlerine karşı gerçekleştirdiği El-Kaide'ye yönelik baharın büyük saldırısı, "Operasyon Anaconda", burada vuku bulmuştu. El-Kaide askerlerinin hâlâ bu sınır bölgelerinde bulundukları sanılıyor. Bu bölgelerde liderler hiçbir zaman merkezi bir hükümeti kabul etmemiş, aşiret kanunlarına göre hareket etmişlerdi. Sınırın her iki yanında, Peştunların hakimiyetindeki bölgelerde Amerikalıların ve merkezi yetkililerin köylere sızmaları hiç kolay değil. İstihbarat uzmanlarına göre, Usame bin Ladin ve Taliban liderlerinden Molla Ömer hâlâ hayattaysa ve Afganistan'daysa, bu bölgede bulunuyor olmalılar.

Tacmir de onları bulmaya çalışacak. Ya da en azından onların nerede olduğunu bilen birini duyan ya da gören birilerini, ya da onlara benzeyen birilerini gördüklerini sanan birini bulacak. Birlikte seyahat ettiği kişinin tam aksine hiçbir şey bulmamayı umut ediyor Tacmir. Tacmir tehlikeden hoşlanmıyor. Her an bir çatışmanın patlak verebileceği kabile bölgelerine seyahat etmeyi hiç sevmiyor. Arka koltukta kurşun geçirmez yelekler ve kasklar duruyor.

"Ne okuyordun Tacmir?"

"Kuran-ı Kerim."

"Aa evet gördüm, ama belli bir bölümünü mü okudun? Yani 'seyahat etmeyle' ilgili bir dua filan mı?"

"Hayır, hiçbir zaman özel bir bölümü okumam, tesadüfen bir sayfa açarım. Şimdi, Allah'a ve elçisine inananların suların şırl şırl aktığı cennet bahçelerine kabul edileceğini, bu inanca sırtını çevirenlerin de sonsuza kadar acı çektiren bir cezayla cezalandırılacaklarına dair sureyi okudum. Korktuğumda ya da üzüldüğümde hep Kuran okurum."

"Oh yeah" diyor Bob ve başını pencereye yaslıyor. Gözlerini kısarak Kabil'in isten kararmış, pis sokaklarının gözden kayboluşunu seyrediyor. Göz kamaştıran sabah güneşine doğru yol alıyorlar, Bob gözlerini kapatıyor. Tacmir, oturmuş üstlendiği görevi düşünüyor. Büyük bir Amerikan dergisinde tercüman olarak iş buldu. Daha önce, Taliban rejimi döneminde, bir yardım kuruluşu adına çalışıyordu. Yoksullara un ve pirinç dağıtımından sorumluydu. 11 Eylül'den sonra, kuruluştaki çalışan yabancılar çekilince, tüm sorumluluk ona kaldı. Taliban, Tacmir'in bütün çabalarını engelledi. Dağıtım durduruldu ve bir gün, dağıtımın her zaman yapıldığı yere bir bomba düştü. Tacmir, Allah'a dağıtımı durdurduğu için şükretti. Ya etraf çaresiz, yemek kuyruğunda bekleyen kadın ve çocuklarla dolu olsaydı?

Yardıml kuruluşunda çalıştığı günlerden bu yana sanki uzun bir zaman geçmiş gibi. Gazeteciler Kabil'e akın ettiğinde bu Amerikan dergisi onu gözüne kestirdi. On beş günlük maaşını bir günde vermeyi teklif ettiler. Tacmir, paraya ihtiyacı olan ailesini düşündü ve yardıml kuruluşundaki işinden ayrılarak yaratıcılık ve kurnazlıkla kullandığı İngilizcesiyle tercümanlık yapmaya başladı.

Tacmir, Afgan standartlarına göre küçük sayılabilecek ailesinde para kazanan tek kişi. Annesi, babası, kız kardeşi, karısı ve bir yaşındaki kızı Bahar ile Mikrorayon'da, Sultan ve ailesinden çok da uzakta olmayan küçük bir apartman dairesinde yaşıyor. Sultan annesinin kardeşi, yani Tacmir'in dayısı.

En azından ele güne karşı. Tacmir'in annesi aslında gerçek annesi değil. Anne dediği kadın onun ablası ve dolayısıyla büyürken anneanne diye çağırdığı kadın da asıl annesi.

Bu nasıl mı oldu? Şöyle: Feruze, Bibi Gül'ün en büyük kızı, Sultan'dan da beş yaş büyük. Hiç okula gitmemesinin nedeni ailesinin fakir olmasıydı, gelecek vaat eden bir işadama gelin gitti. Feruze, düşünden hemen sonra kendisinden yirmi yaş büyük kocasının evine taşındı.

Yıllar geçti ama çocuğu olmadı. Denenebilecek her şeyi denedi, verilen bütün önerileri dinledi, ilaçlar aldı ve Allah'a yakardı, sonunda da umutsuzluğa düştü. O çeşitli yöntemleri deneyedsun annesi sürekli çocuk doğuruyordu. Feruze evlendikten sonra arka arkaya üç oğlan ve bir sürü kız çocuk doğurdu. Bir kadının değeri, doğurduğu çocuklarla ölçülür, en başta da erkek çocuklarla. Çocuk doğurmayan, saygın addedilmez. Feruze'nin on beş yıl çocuğu olmayınca, Bibi Gül de onuncu çocuğuna hamile kalınca, Feruze annesinden bu bebeği istedi.

Bibi Gül kabul etmedi. "Çocuğumu veremem ben" dedi.

Feruze yalvardı, sızlandı, tehdit etti. "Bana anlayış göster, senin şimdiden bir sürü çocuğun var, benim bir tane bile yok. Bana sadece bunu ver" diye ağladı. "Çocuksuz yaşayamam ben" diye zırladı.

En sonunda Bibi Gül, çocuğunu ona vermeye razı oldu. Tacmir doğunca yirmi gün onu kendinden ayırmadı. Emzirdi, onunla oynadı ve onu evlatlık vereceği için ağladı. Bibi Gül, çocuklarının gücüyle hatırı sayılır bir kadın haline gelmişti ve elinden geldiğince çok çocuk yapmak istiyordu. Onlardan başka bir varlığı yoktu ve onlarsız bir hiçti. Kararlaştırılan yirmi günün sonunda oğlunu Feruze'ye verdi ve sütü bol bol gelmesine rağmen Feruze onu emzirmesine izin vermedi. Bebeğin artık annesiyle bağlantısı olmasını istemiyordu, Bibi Gül bundan böyle çocuğun anneannesi olacaktı.

Feruze annelerin en otoriterlerinden biri oldu. Tacmir'in küçükken bile dışarı çıkıp öbür çocuklarla oynamasına izin yoktu. Oturma odasında Feruze'nin denetimi altında gürültü yapmadan oynaması gerekiyordu, biraz daha büyüyünce de ders çalışmak zorunda kaldı. Okuldan çıkar çıkmaz eve gelmek zorundaydı, eve birini getirmesine ya da bir arkadaşının evine gitmesine izin yoktu. Tacmir hiç karşı çıkmadı, Feruze'ye karşı gelmek neredeyse mümkün değildi. Çünkü Feruze vuruyor, vurduğunda da çok sert vuruyordu.

"Usame Bin Laden'den daha fena" diye açıklıyor Tacmir Bob'a, işe niye geç geldiğini ya da bir işi neden yarıda bıraktığını açıklaması gerektiği zaman. Yeni edindiği Amerikalı arkadaşlarına "Usame" hakkındaki korkunç hikâyeleri anlatıyor. Burkası altında cadaloz bir kadın hayal ediyorlar. Ama Tacmir'i ilk ziyaretlerinde onunla karşılaştıklarında, gözlerini kırıştıran, meraklı bakışlarıyla güler yüzlü, küçük bir kadın görüyorlar. Göğsünde İslamiyeti simgeleyen kocaman altın bir madalyon var. Tacmir'in ilk Amerikan maaşıyla satın aldı bunu Feruze. Feruze Tacmir'in tam tamına ne kadar kazandığını biliyor, Tacmir tüm kazancını annesine teslim ediyor, annesi de ona ihtiyacı olan cep harçlığını veriyor. Tacmir, annesinin fırlattığı ayakkabı ya da diğer eşyaların evin duvarlarında bıraktığı izleri gösteriyor. Şimdi ise gülüyor, diktatör Feruze, eğlenceli bir hikâye haline geliyor.

Feruze, Tacmir'in büyük bir adam olmasını yürekten istediği için eline her para geçtiğinde onu bir kursa yazdırırdı, İngilizce kursu, ek matematik dersi, bilgisayar kursu. Aileye para getirmesi için zengin bir adama verilen evin cahil kızı, saygı gösterilen bir anne olmuştu. Bunu başarılı bir oğul yoluyla sağlayacaktı. Babasını ise çok sık görmedi Tacmir. İyi kalpli ve çekingen bir adamdı, ancak içki içiyor ve uzun süre ortalıkta gözüküyordu. İyi zamanlarında, Hindistan'a ve Pakistan'a ticaret amacıyla seyahat ediyor, eve bazen parayla, bazen de eli boş geliyordu. Gitgide eve kapanıp içmeye adadı günlerini.

Alkol problemi Afganistan'da sık görülen bir problem değil. Ülkeye alkolü kaçak olarak sokma riskini çok az insan göze alır, arka odalarda değerli şişeler gizli gizli satılır. Ancak bu hep böyle değildi. Zahir Şah yönetimindeki liberal dönemde, lokantalara ya da barlara gidip bir içki ısmarlamak mümkündü, Sovyet işgali sırasında da Rus askerlerinin ucuza sattığı votka iç piyasada su gibi akıyordu. Daha sonra iç savaş ve Mücahitlerin iktidarı geldi, İslamcılar, alkol alımı, satışı ve tüketimine ilişkin sert cezalar getirdiler. Taliban bu cezaları iyice arttırdı.

Ancak hangi rejim sırasında olursa olsun Tacmir'in babası, vücudunun istediği bu maddeyi bir şekilde sağladı, eve kimi zaman kırmızı ispiroto, kimi zaman da mobilya cilasıyla çıkageldi. Taliban döneminde bile sarhoş olana kadar içti. Feruze çevresinde, utanç içinde ve Allah'ın ona layık gördüğü bu berbat kocadan sıkılmış dolaşıyordu. Tacmir'i evire çevire dövse de kocasına hiç sert çıkmadı. Kimin daha güçlü olduğu şüphe

götürmezken. Feruze, yıllar geçtikçe top gibi yuvarlak, kalın gözlükleri burnunun üzerinde ya da boynunda asılı duran, tombul bir kadın olmuş çıkmıştı. Kocasını ise kır saçlı, avutları çökmüş, zayıf ve kuru bir dal gibi kırılğan birine dönüşmüştü.

Kocasını eriyip gidince, Feruze ailenin reisi haline geldi. Bibi Gül, Tacmir'in doğumundan bir kaç yıl sonra yeniden hamile kalınca, Feruze bu çocuğu da istedi. Bibi Gül kabul etmedi, Feruze ısrar etti. Bibi Gül yine reddetti, Feruze yine ısrar etti. "Tacmir'in tek çocuk olarak büyümesi iyi bir şey değil, lütfen, senin çok çocuğun var " diyerek gözyaşları ve tehditlerle yalvardı. Ama bu kez Bibi Gül reddetti ve Leyla doğduğunda onu alıkoydu.

Leyla, sık sık evlatlık verilmediğine hayıflanıyor. "Düşün, Tacmir'in kız kardeşi olacaktım" diye düşünüyor. "Bilgisayar kursuna, İngilizce kursuna gönderilecektim, şimdi üniversiteye bile başlamış olurdum. Güzel giysilerim olurdu ve kölelik yapmaktan kurtulurdum." Leyla annesini seviyor, konu bu değil, ama kimsenin özel olarak ona aldırmadığını düşünüyor. Hep herkesten sonra geldiğini hissediyor. Bibi Gül'ün başka çocuğu olmadığı için en sona kalan o oldu gerçekten. Böylece Tacmir'in kız kardeşi olmak yerine, ondan beş yaş küçük teyzesi oldu.

Ancak Feruze, daha fazla çocuk edinme isteğinden vazgeçemedi ve Kabil'in yetimhanelerinden birine gitti. Burada Keşmeş'i buldu, yetimhanenin kapısında kirli bir yastık kılıfına sarılı olarak bırakılan kız çocuğunu. Onu alıp eve getirdi ve Tacmir'in kız kardeşi olarak yetiştirdi. Ancak aileye şöyle bir bakan, bir an bile Feruze'nin Tacmir'in annesi olduğundan kuşkuya bile düşmez, aynı yuvarlak yüzü, kocaman karnı ve sallanan yürüyüşüyle sanki hık demiş Feruze'nin burnundan düşmüş. Ama Keşmeş farklı.

Keşmeş, ele avuca sığmaz sinirli bir kız çocuğu, sıırım gibi ince ve ailedekilerden daha koyu tenli. Keşmeş'in bakışlarında vahşi bir şeyler var, sanki kafasının içindeki hayat gerçekte olup bitenlerden daha eğlenceliymiş gibi. Düşünlerde, ziyafetlerde, annesini şaşkına çevirse de ortalıkta yerinde duramayan bir tay gibi zıplıyor. Tacmir, uslu uslu annesinin her isteğini yerine getiren bir çocukken, Keşmeş her zaman pis, saçları hep karmakarışık, her yanı hep yarı bere dolu. Ancak Keşmeş sakın olduğunda kimse ondan daha candan olamaz, kimse annesini sıkı sıkı kucaklayıp ıslak öpücüklerle donatamaz. Feruze neredeyse, Keşmeş de orada. Dolgun annesini izleyen ince bir gölge gibi.

Bütün çocuklar gibi Keşmeş de çok geçmeden Taliban'ın ne olduğunu öğrendi. Bir gün Keşmeş ve bir arkadaşı, merdivenlerde bir Taliban'dan dayak yedi. Oğlanla oyun oynarlarken, çocuk düşmüş ve kötü yaralanmıştı. Babası onları yakalayıp teker teker bir sopayla kötü dövmüştü. Bu yüzden babası Taliban olan küçük oğlan çocuğuyla bir daha hiç oynamak istemediler. Taliban, onun merdivenlerde oynadığı erkek çocuklarla okula gitmesine izin vermeyendi, Taliban insanların şarkı söylemesine ve ellerini çırpmasına, dans etmesine izin vermeyendi. Taliban, oyuncak bebeklerini ev dışına çıkarmasına izin vermeyendi. Oyuncak bebekler ve hayvanlar yasaktı, çünkü bunlar canlı yaratıkların tasvirleriydi. Dinî polis evlere baskın düzenlediğinde, televizyonu ve kasetçalarını parçalıyor, oyuncakları alıp götürüyor ya da dehşetten donakalan çocukların gözlerinin önünde oyuncakların kol ve bacaklarını koparıyorlardı.

Feruze, Taliban'ın kaçıp gittiğini söylediğinde Keşmeş'in ilk yaptığı şey en çok sevdiği bebeğini yanına alıp ona dünyayı göstermek olmuştu. Tacmir sakalını kesmiş. Feruze, tozlu bir kaseti eski bir kasetçalara koyup göbek atmış bir yandan da "yitirilen beş yıl için oynayacağız" diye şarkılar söylemişti.

Feruze, başka evlatlık almadı. Keşmeş'i evlat edindikten hemen sonra, iç savaş başladı ve Feruze, Sultan'ın ailesiyle birlikte Pakistan'a kaçtı. Mülteci hayatından geri döndüğünde Tacmir'e bir kız bulmanın zamanı gelmişti ve hastanelerde terk edilmiş çocuk arayacak zamanı yoktu.

Tacmir'in hayatında olan her şey gibi, ona uygun bir eş bulma işini de annesi üstlendi. Tacmir Pakistan'da İngilizce kursuna giderken bir kıza âşık olmuştu. Bir bakıma sevgili sayılırlardı, el ele tutuşmamış olsalar da, öpüşmeseler de. En fazla bir iki kez yalnız kalmış bile olsalar, yine de sevgiliydiler, birbirlerine notlar ve uzun aşk mektupları yazıyorlardı. Tacmir Feruze'ye, evlenmeyi düşlediği bu kızdan bahsetmeye hiç cesaret edemedi. Kız, savaş kahramanı Mesud'un bir akrabasıydı ve Tacmir annesinin bunun sorun yaratacağını düşünüp korkacağını biliyordu. Ancak, başka biri de olsa Tacmir aşkını hiçbir zaman annesine itiraf edemezdi. Bir şey istememeye koşullanmıştı, Feruze'ye ne hissettiğini hiç anlatmadı. Boyun eğmeyi saygı olarak algıladı hep.

"Evleneceğin kızı buldum" dedi Feruze bir gün.

"Öyle mi?" dedi Tacmir. Boğazına bir yumru takıldı ama itiraz adına tek kelime çıkmadı ağzından. Toz pembe düşlerinin sevgilisine bir mektup yazıp ilişkilerinin bittiğini haber vermesi gerekiyordu.

"Kim bu kız?" diye sordu.

"Uzaktan kuzenin, Hatice. Küçüklüğünden beri görmedin onu. Becerikli, çalışkan ve iyi bir aile kızı."

Tacmir sadece olur anlamında kafa salladı. İki ay sonra Hatice'yle ilk kez karşılaştı. Nişan törenlerinde. Bütün merasim boyunca, yan yana, bir tek kelime bile konuşmadan oturdular. "Onu sevebilirim" diye düşündü.

Hatice, 20'li yıllardan kalma Parisli bir caz şarkıcısına benziyor. Yandan ayırık, siyah dalgalı saçları, omuzlarının hemen üzerinde, beyaz pudralı bir teni var ve siyah kalemle makyaj yapıp, kırmızı ruj kullanıyor.

İnce bir yüzü ve kocaman dudakları var, sanki bütün hayatı boyunca elinde ince bir ağızlıkla oturup da poz vermiş gibi duruyor. Afgan standartlarına göre ise güzel bir kız değil, çok zayıf, çok küçük. Afganistan'da ideal kadınlar genelde yuvarlak olanlar, yuvarlak yüzü, dolgun kalçalı, çıkık karınlı. "Şimdi seviyorum onu" diyor Tacmir. Gardes'e yaklaşırlarken, Tacmir tüm hayat hikâyesini Amerikalı gazeteci Bob'a anlattı bile.

"Wow!" diyor Bob, What a story! So you really love your wife now? What about the other girl?

(Ne hikâye yahu! Yani şimdi karını gerçekten seviyorsun. Peki öbür kıza ne oldu?)

Tacmir, öbür kıza ne olduğunu bilmiyor. Bunu düşünmüyor da. Küçük ailesi için yaşıyor şimdi. Bir yıl önce Hatice'den bir kızı oldu.

"Hatice dünyaya bir kız çocuğu getirmekten korkuyordu" diye Bob'a anlatıyor. "Hatice hep bir şeylerden korkar, bu sefer de bir kızı olmasından korkuyordu. Ona ve herkese bir kız çocuğum olmasını istediğimi söylemiştim. Her şeyden çok bir kızım olmasını istediğimi. Bir kız çocuğumuz olursa, kimse, 'yazık' diyemeyecekti, çünkü bir kız istediğimi biliyor olacaktı, bir oğlumuz olsaydı kimse bir şey söylemeyecekti, herkes zaten mutlu olacaktı."

"Hmm" diyor Bob, bu işin mantığını kavramaya çalışarak.

"Hatice şimdi de, yeniden hamile kalamayacağından korkuyor, deniyoruz ama olmuyor. O yüzden de ona 'bir çocuk yeter' diyorum, 'tek çocuk sahibi olmak iyi' diyorum. Batı'da birçok insanın bir çocuğu var. Başka çocuğumuz olmazsa, herkes, başka çocuk istemiyordu ki diyecek, çocuğumuz olursa da herkes zaten memnun olacak."

"Hmm."

Gardes'te sigara ve içecek bir şeyler almak için duruyorlar. Tacmir çalışırken, sigara üstüne sigara içiyor. Bir paket, iki paket. Ancak annesinin fark etmemesi için çok dikkatli olması gerekiyor, annesinin yanında bir sigara yakması olası bile değil. Karton 2 dolar bile tutmayan bir karton 'hi-lite' sigara yanında bir kilo salatalık, yirmi yumurta ve ekmek alıyorlar. Tam salatalıkları soymuş, yumurtaların kabuklarını kırarlarken, Bob, "stop" diye bağıyor.

Yol kenarında otuza yakın asker halka şeklinde oturmuş. Kalaşnikofları önlerinde yerde duruyor, fişeklikleri çapraz olarak göğüslerinde asılı.

"Bunlar, Paşa Han'ın adamları" diye bağıyor Bob. "Durdurun arabayı."

Bob Tacmir'i de yanına alıp adamların yanına gidiyor. Tam ortalarında Paşa Han oturuyor; doğu vilayetlerindeki en büyük savaş beyi, Hamid Karzai'nin de en amansız muhaliflerinden biri.

Taliban kaçtığında, Paşa Han, Afganistan'ın en karışık vilayetlerinden Paktia vilayetine vali olarak atanmıştı. El-Kaide şebekesinin hâlâ destek gördüğü bölgelerde Paşa Han, Amerikan istihbaratı için önemli bir adam haline geldi. Yerde işbirliği yapacak birilerine ihtiyaçları vardı ve bir savaş beyi öbüründen ne iyiydi ne de kötü. Paşa Han'ın görevi Taliban ve El-Kaide askerlerinin nerede olduğunu bulmaktı. Daha sonra bu yerleri Amerikalılara işaret edecekti. Bunun için de kendisine bir uydu telefonu tahsis edildi. Bunu sık sık kullandı. Sürekli arıyor ve El-Kaide'nin bölgedeki hareketlerini haber veriyordu. Ve Amerikalılar bombalıyorlardı. Burada bir köy, orada bir köy. Karzai'nin başkanlık törenine katılmak üzere Kabil'e hareket eden kabile reislerini. Bir-iki düğün törenini. Amerikalıların kendi müttefiklerinin de aralarında bulunduğu bir grubu. Hiçbirinin El-Kaide'yle ilgisi yoktu, bu hedeflerin tek ortak noktası, Paşa Han'ın düşmanları olmalarıydı. Birdenbire B52 bombardıman, F16 avcı uçaklarını kendi kabile kavgaları için kullanabilecek duruma gelen bu başına buyruk valiye yöneltilen eleştiriler o kadar arttı ki, Karzai'nin onu görevden almaktan başka çaresi kalmadı.

Bunun üzerine Paşa Han kendi küçük savaşını başlattı. Düşmanlarının bulunduğu köylere roketler attı ve değişik fraksiyonlar arasında açık savaşlar başladı. Kaybettiği iktidarı geri alma çabası sırasında bir sürü masum insan hayatını kaybetti. Sonunda bundan vazgeçmek zorunda kaldı, en azından bir süre. Bob uzun süredir onu arıyordu ve işte şimdi orada, kumda bir grup sakallı adamla çevrelenmiş, oturuyor.

Paşa onları görünce ayağa kalkıyor. Bob'a kısaca selam veriyor fakat Tacmir'i hararetle kucaklayıp yanına oturtuyor. "Nasılsın dostum? İyi misin?"

Amerikalıların El-Kaide'ye karşı başlattıkları Anaconda operasyonu sırasında sık sık görüşmüşlerdi. Tacmir çevirmenlik yapmıştı, o kadar. Paşa Han'ın dostu olmamıştı hiçbir zaman.

Paşa Han, bölgeyi üç kardeşiyle birlikte kendi dükkânıymış gibi yönetmeye alışmıştı. Sadece üç gün önce Gardes şehrine roket atarlarla saldırmıştı, şimdi sıra Khost'taydı. Buraya yeni bir vali atanmıştı bile, son on yılını Avustralya'da geçirmiş bir sosyolog. Paşa Han'ın adamlarından korktuğu için gizleniyor şimdi.

"Adamlarım hazır" diyor Paşa Han Tacmir'e, o çeviriyor, Bob hızlı hızlı not alıyor. "Şimdi oturduk ne yapacağımızı tartışıyorduk" diyor ve adamlarına bakıyor. "Onu şimdi mi alaşağı edelim, yoksa bekleyelim mi?" diye devam ediyor Paşa Han.

"Khost'a mı gidiyorsunuz? O zaman kardeşime söyleyin, şu yeni validen bir an önce kurtulsun. Deyin ki, onu paketlesin Karzai'ye postalsın."

Paşa Han elleriyle paket etme ve atma işaretleri yapıyor. Tüm adamları bir liderlerine bakıyorlar, bir Tacmir'e, sonra da telaş içinde bunları not eden sarışın Bob'a.

"Bakın" diyor Paşa Han. "Amerikalıların bir atmaca gibi gözledikleri üç eyaleti yönetmeye hakkı olan derebeyinin kim olduğu konusunda hiç kuşkusu yok." Savaş beyi Tacmir'in bacağını düşüncelerinin altını çizmek için kullanıyor, üzerinde harita, yollar, cepheler çiziyor. Hoşuna giden her sözden sonra sırtına sertçe vuruyor. Tacmir mekanik bir şekilde tercüme ediyor.

Ayakları çevresinde daha önce hiç görmediği kadar büyük karıncalar dolaşıyor.

"Karzai, gelecek hafta ordusunu göndereceğini söylüyor. Bu konuda ne yapmayı düşünüyorsun?"

"Hangi ordu? Karzai'nin ordusu filan yok ki! İngilizlerin eğittiği bilemedin iki yüzü geçmeyen özel bir birliği var. Kimse beni kendi bölgemde yenemez" diyor Paşa Han ve adamlarına şöyle bir göz atıyor. Aşınmış sandaletleri ve eski giysileriyle oturuyorlar, yeni ve pırl pırl parlayan tek şeyleri, silahları. Kimilerinin kabzası renkli inci dizileriyle kaplanmış, kimileri de nakışla işlenmiş bordürlerle süslenmiş. Daha genç olanları da kalaşnikoflarını küçük çıkartmalarla süslemişler. Pembe bir çıkartmanın üstünde kırmızı harflerle 'kiss' yazıyor. Bu adamların birçoğu daha bir yıl önce Taliban'ın yanında savaşıyorlardı. Afganlıların kendileri bile savaşta bu sık sık taraf değiştirme eleştirisine cevap olarak, "Bize sahip olamazsınız, bizi kiralayabilirsiniz" diyorlar. Şimdi bu askerler, Paşa Han'ın adamları, ara sıra da Amerikalılara kiraya veriliyor. Ancak onlar için en önemlisi, Paşa Han'ın her zaman düşmanı olarak gördüğü tarafa karşı çarpışmak. Amerikalıların El-Kaide avı ise ikinci planda kalıyor.

"Bu adam deli" diyor Tacmir, arabaya geri döndüklerinde. Afganistan'a barış işte bunun gibi adamlar yüzünden hiç gelmiyor. Çünkü onun için iktidar, barıştan daha önemli. Sadece iktidarda kalabilmek için binlerce insanın hayatını tehlikeye atacak kadar deli. Amerikalıların böyle bir adamla işbirliği yapıyor olmaları inanılır gibi değil.

"Elleri kana bulaşmamış insanlarla işbirliği yapmak isteselerdi yalnızca, bu eyaletlerde kimseyi bulamazlardı" diyor Bob. "Başka seçenekleri yok."

"Ama artık ABD adına Taliban yanlılarını bulmak umurlarında bile değil, şimdi silahlarını birbirlerine yöneltmişler" diye karşı çıkıyor Tacmir.

"Hmm" diye mırıldanıyor Bob, "I wonder if there will be any serious fighting" diyor Tacmir'den çok, kendi kendine.

(Acaba ciddi bir çarpışma olur mu?)

Tacmir ve Bob'un neyin iyi bir gezi olacağı konusundaki anlayışları birbirlerinden çok farklı. Bob biraz olay, hareket görmek istiyor, seyahat ne kadar hareketli geçerse, o kadar iyi. Tacmir ise en kısa zamanda eve dönmek istiyor. Birkaç gün içinde Hatice'yle ikinci evlilik yıldönümlerini kutlayacaklar, ona yetişmeyi umuyor. O zaman Hatice'yi hoş bir hediyeyle şaşırtacak. Bob, heyecanlı hikâyeler yayınlamak istiyor. Birkaç hafta önce Tacmir'le bir el bombasının patlaması sonucu ölümün eşiğinden dönmeleri gibi. El bombası onlara isabet etmemiş, tam arkalarındaki arabada patlamıştı. Ya da Gardes'e girerken düşman zannedilip yayılım ateşine tutulmuşlar, karanlıkta sipere atlamaları gerekmişti, bu olay gibi. Bu tür olaylar Bob'u çok heyecanlandırıyor, bütün geceyi bir siperde geçirmek gibi. Öte yandan Tacmir, iş değiştirdiği için kendine kızıyor. Bu gezilere ilişkin en iyi şey fazladan aldığı savaş harcırahı. Feruze bunun farkında değil, o da böylece bu paraları kendine saklıyor.

Afganistan'ın bu bölgesi Tacmir ve Kâbillilerin çoğu için kendilerini en az özdeşleştirdikleri bölge. Bu bölgeler vahşi ve kanunsuz bölgeler olarak biliniyor. Burada ulusal yönetimi kabul etmeyenler yaşıyor. Paşa Han ve kardeşleri burada tüm bölgeyi iktidarları altında tutuyorlar. Hep böyle oldu. En güçlü olanın kanunu. Kırac çöl manzaralarını geçiyorlar. Orada burada göçerleri ve sakin ve gururlu bir biçimde kum tepeliklerinin arasından sallanarak giden develerini görüyorlar. Bazı yerlerde göçerler, büyük kum rengi çadırlarını kurmuşlar. Kadınlar, dalgalanan rengarenk etekleriyle çadırların etrafında dolaşıyor. Kuchi kadınları, Afganistan'daki en özgür kadınlar olarak biliniyor. Taliban bile onlara, şehirlerin dışında bulundukları sürece burka giydiremedi. Son yıllarda bu göçer halk da korkunç acılar çekti. Savaş ve mayınlar yüzünden yüzyıllardan beri izledikleri güzergâhı değiştirmek zorunda kaldılar, şimdi öncekinden daha da dar bir alanda hareket ediyorlar. Son yıllardaki kuraklık da keçi ve develerinin büyük bir bölümünün açlıktan ölmesine neden oldu.

Manzara giderek çoraklaşıyor. Aşağıda çöl, yukarıda dağ. Her şey kahverenginin değişik tonlarında. Dağ yamaçlarında zikzak şeklinde siyah karaltılar gözükmüyor. Dikkatle bakılınca bunların koyunlar olduğu göze çarpıyor, birbirlerine yanaşmış, kuyruk halinde düz dağ çıkıntılarında yiyecek bulmaya çalışıyorlar. Khost'a yaklaşıyorlar. Tacmir bu şehirden nefret ediyor. Taliban lideri Molla Ömer'in en sadık taraftarları burada. Khost ve çevresindeki bölgelerde yaşayanlar ülkenin Taliban'ın hakimiyetine geçtiğinin farkına bile varmadı. Onlar için çok büyük bir değişiklik olmadı. Burada zaten kadınlar ev dışında çalışmıyor, kızlar da okula gitmiyordu. Devlet tarafından değil de aileleri tarafından zorunlu kılındıklarından, kendilerini bildiklerinden beri burkayla gezmışlerdi.

Khost, kadınları olmayan bir köy gibi, en azından görünürde. Kabil'deki kadınlar Taliban'ın düştüğü ilk bahar ayında burkalarını çıkarmaya başladılar, lokantalarda tek tük kadın görmek mümkün ama Khost'ta sokakta, bir kadına, bir burkanın ardına gizlenmiş olarak bile rastlamak mümkün değil. Avluların içinde kapalı bir hayat sürüyorlar, dışarı çıkmaları, alışveriş etmeleri yasak, birini ziyarete gittikleri çok ender. Burada katı bir kaçgöç uygulanıyor; kadın ve erkekler arasındaki mutlak ayrışma.

Tacmir ve Bob, doğru Paşa Han'ın küçük kardeşi Kemal Han'a gidiyor. Yeni atanan vali, polis şefinin yanında bir tür kendi seçtiği ev hapsinde otururken, Kemal Han, valilik konutunu işgal etmiş. Valinin çiçek bahçesi Han aşiretinin adamlarıyla kaynıyor. Cılız, küçük oğlanlardan saçları ağarmış adamlara kadar her yaştan askerler, oturuyor, yatıyor ya da etrafta dolaşıyorlar.

"Kemal Han nerede?" diye soruyor Tacmir.

İki asker onu üst katta bir sürü adamla çevrelenmiş oturan komutanlarına götürüyorlar. Kendisiyle röportaj yapılmasını kabul ediyor, oturuyorlar. Küçük bir çocuk çay getiriyor.

"Çarpışmaya hazırız. Sahte vali Khost'u terk edip de ağabeyim yeniden göreve atanmazsa barış olmayacak" diyor genç adam. Diğerleri kafalarını sallıyorlar. Bir adam kafayı heyecanla sallıyor, bu, emir komuta zincirinde Kemal Han'dan sonra gelen ikinci adam. Yerde bağdaş kurmuş oturuyor, çay içiyor ve dinliyor. Askerlerden birini, devamlı okşuyor. Birbirlerine kenetlenmişler, birleştirdikleri ellerini öbürünün kucağında tutuyorlar. Askerlerin çoğu, Bob ve Tacmir'i yılışık bakışlarla izliyorlar.

Afganistan'ın bazı bölgelerinde, özellikle ülkenin güney doğusunda, eşcinsellik hayli yaygın ve sözü edilmeden kabul gören bir gerçek. Komutanların çoğunun birden fazla sevgilisi var ve yaşlı adamların sık sık bir grup genç çocukla dolaştığı görülüyor. Oğlanlar saçlarına, kulaklarının arkasına ya da düğme deliklerine bir çiçek asarak süslenmiş olabiliyorlar. Eşcinsellik burada, güney ve doğu eyaletlerinde kaçgöç geleneğinin çok katı uygulanmasıyla açıklanıyor. Burada hoplaya zıplaya, hafif çevik adımlarla yürüyen oğlanlara rastlamak çok olağan. Göz çevrelerine sürme çekmişler ve Batı'daki travestileri anımsatıyorlar. Bakıyorlar, flört ediyorlar ve kırıtarak yürüyorlar.

Bu komutanların eşcinsel yaşamları yanında eşleri ve bir sürü çocukları da var. Ancak, evlerine çok ender gidiyorlar, hayatı dışarıda, erkeklerle birlikte geçiriyorlar. Bu genç sevgililer yüzünden büyük kıskançlıklar yaşanıyor, iki komutanın paylaştığı bir oğlan yüzünden öç almak için kanlı savaşlar bile çıktığı oluyor. Bir keresinde bir oğlanı paylaşamayan iki komutan, bir pazar yerinin ortasında birbirlerine tanklarla saldırmış, bir sürü insan bu çarpışmada hayatını yitirmişti.

Yirmi küsur yaşlarında, güzel bir adam olan Kemal Han, kendinden emin bir tavırla, bu eyaleti yönetme hakkının Han aşiretine ait olduğunu söylüyor.

"Halk bizim yanımızda. Son askere kadar savaşacağız. İktidar istediğimizden değil" diyor Kemal Han, temin edercesine. "Halk, bizi isteyen halk. Ve bizi hakediyorlar. Biz yalnızca onların isteklerini yerine getiriyoruz." Arkasındaki duvarda ince uzun bacaklı iki örümcek dolaşıyor. Kemal Han, yeleğinin cebinden küçük kirli bir torba çıkarıyor. İçinden aldığı bir iki hapı atıyor ağzına. "Biraz hastayım da" diyor, merhamet dilenen gözlerle.

Bunlar Hamid Karzai'nin muhalifleri. Bunlar, savaş beylerinin kanunlarına göre hareket etmekte direnenler, Kabil'in yetkisini hiçe sayanlar. Sivillerin hayatını tehlikeye atmak hiç önemli değil. Söz konusu olan iktidar ve iktidar da iki anlama geliyor: Onur; Han aşireti eyaletin kontrolünü elinde tutmalı ve para; kaçakçılıktan ve yasal yollardan gelen gümrük vergilerinin kontrolü.

Amerikan dergisinin Khost'taki yerel anlaşmazlıkla ilgilenmesinin nedeni, Karzai'nin orduyu savaş beylerine karşı harekete geçirme tehdidi değil. Büyük ihtimalle bu hiç gerçekleşmeyecek, çünkü Paşa Han'ın dediği gibi, "Eğer orduyu harekete geçirirse, insanlar ölecek ve kabahat Karzai'nin üstüne kalacak."

Hayır, bu ilginin nedeni, bölgedeki Amerikan askerlerinin varlığı. Yanına yaklaşılması neredeyse imkânsız olan gizli Amerikan özel timi. El-Kaide'yi bulmak amacıyla dağları karış karış dolaşan gizli ajanlar konusunda özel bir haber yapmak istiyor asıl: El-Kaide'nin Peşinde. Bob en çok da Usame bin Ladin'i bulmak istiyor. Hiç olmazsa Molla Ömer'i. Amerikalılar bu yerel anlaşmazlıkta kendilerini garantiye alıp her iki tarafla da işbirliği yapıyorlar, yani hem Han kardeşlerle hem de onların düşmanlarıyla. Her iki taraf da Amerikalılardan para alıyor, onlarla baskına gidiyorlar, her iki tarafa da silah, iletişim aracı, istihbarat malzemeleri veriliyor. Çünkü iki tarafın da iyi birer haber ağı var, iki tarafta da Taliban'ın eski destekçileri var.

Han kardeşlerin baş düşmanının ismi Mustafa. Khost'un polis şefi. Mustafa, hem Karzai'yle hem de Amerikalılarla işbirliği yapıyor. Mustafa'nın adamları yakın bir zamanda Han aşiretiyle silahlı bir çatışmaya girişmiş, Han'ın dört adamını öldürdükten sonra, günlerce polis istasyonunda siper alıp beklemek zorunda kalmıştı. Han kardeşler, polis istasyonundan çıkan ilk dört kişinin öldürüleceğini duyurmuştu. Yiyecek ve içecekleri kalmadığında, görüşme yapmaya karar verdiler. Pazarlıklar sonucunda bunun ertelenmesini kabul ettirdiler. Bunun pek bir anlamı yok, Mustafa'nın dört adamı bir ölüm cezası tehdidiyle karşı karşıya ve bu, her an infaz edilebilir. Kana kanla cevap verilecek ve öldürülmeden önce işkence görmeleri de muhtemel.

Kemal Han ve küçük kardeşi Vezir Han, Mustafa'yı kadın ve çocukları öldüren ve ortalıktan kaldırılması gereken bir canı olarak tanımladıktan sonra, Tacmir ve Bob teşekkür ediyorlar, Pasifik güzellerini andıran iki genç onlara eşlik edip kapiya kadar çıkartıyor. Dalgalı saçlarına büyük sarı çiçekler yerleştirmiş, bellerini kalın kemerlerle sıkışmışlar, Bob ve Tacmir'in gözlerinin içine bakıyorlar. Bakışlarını kime çevireceklerini bilemiyorlar, zayıf sarışın Bob'a mı yoksa kadife gibi yüzü olan iri yapılı Tacmir'e mi?

"Mustafa'nın adamlarına dikkat edin" diyorlar. "Onlara güvenilmez, arkanızı döner dönmez size ihanet ederler. Hava karardıktan sonra da dışarı çıkmayın. O zaman da sizi soyup soğana çevirirler."

İki adam doğru düşman karargâhına yöneliyorlar.

Polis istasyonu, işgal edilen valilik konutundan birkaç sokak ötede ve bir hapisane olarak da görev yapıyor. Polis istasyonu, bir metre kalınlığında duvarları olan bir kale. Mustafa'nın adamları ağır demir kapıları onlar için açıyor, onları bir avlu ve de harika çiçek kokuları karşılıyor. Ancak Mustafa'nın askerleri bunlarla süslenmemişler, çiçekler çalılarında ve ağaçlarında açmış. Mustafa'nın askerlerini Han'ların askerlerinden ayırt etmek kolay. Koyu kahverengi üniformaları, küçük köşeli bereleri ve ağır postalları var. Birçoğunun ağız ve burunları birer mendille kapatılmış ve koyu gözlükler takmışlar. Yüzlerini görememek, onları iyiden iyiye korkutucu kılıyor.

Tacmir ve Bob, istasyonda dar merdivenlerden ve sıkışık koridorlardan geçiriliyor. Binanın en iç kısmındaki bir odada Mustafa oturuyor. Düşmanı Kemal Han gibi etrafı silahlarla donanmış adamlarla dolu. Silahlar aynı, sakallar aynı, bakışlar aynı. Duvardaki Mekke resmi bile aynı. Tek fark, polis şefinin bir masa gerisindeki iskemlede oturuyor olması, yerde değil. Ayrıca, saçlarına çiçek takmış oğlanlar yok. Var olan tek çiçek, polis şefinin masasında duran plastik zambaklardan oluşan bir buket, kırmızı, sarı ve yeşil flüorışıl renkli zambaklar. Vazonun yanında yeşil kabı içinde bir Kuran ve ayaklı minyatür bir Afgan bayrağı duruyor.

"Karzai bizim yanımızda ve savaşıcağız" diyor Mustafa. "Han ailesi bu bölgeyi yeterince tahrip etti, şimdi bu barbarlığa son verilecek." Etrafındaki adamlar kafa sallıyor.

Tacmir, tercüme ediyor da ediyor, aynı tehditleri, aynı sözleri. Neden Mustafa, Paşa Han'dan daha iyiymiş, Mustafa barışı nasıl sağlayacakmış. Aslında oturmuş, Afganistan'a neden barışın gelececeğini tercüme ediyor.

Mustafa, Amerikalılarla birlikte birçok keşif turuna çıkmış. Bin Ladin'in ya da Molla Ömer'in saklandıklarından emin oldukları evleri nasıl gözaltında tuttuklarını anlatıyor. Ama hiçbir şey bulamamışlar. Amerikalıların keşif turları sürüyor, ama bunlar çok gizli, Bob ve Tacmir'e de böylece bir şey söylenmiyor. Bob bir kere onlarla gelip gelececeklerini soruyor. Mustafa sadece gülüyor. "Hayır bu top secret, Amerikalılar böyle istiyor. Ne kadar ısrar edersen et, bir işe yaramaz" diyor.

"Alacakaranlık bastırdıktan sonra da dışarı çıkmayın" diye sert bir sesle ekliyor Mustafa. "Han'ın adamları size saldırır sonra."

İki tarafın da uyarılarından sonra, şehrin kebabçısına gidiyorlar; alçak sıraların çevresine atılmış yastıklardan oluşan büyük bir oda. Tacmir pilav ve kebab ısmarlıyor. Bob, haşlanmış yumurta ve ekmek istiyor. Parazit ve bakterilerden korkuyor. Çabucak yemeklerini yiyip, alacakaranlık bastırmadan aceleyle otellerine geri dönüyorlar. Bu şehirde her şey olabilir, o yüzden önlem almakta yarar var.

Şehrin tek otelinin ağır parmaklıklı kapısı açılıp, arkalarından kapanıyor. Kapalı dükkânları, maskeli polisleri ve El-Kaide sempatanlarıyla önlerinde uzanan Khost'a bakıyorlar. Yoldan geçen birinin Bob'a asık suratla şöyle bir bakması bile, Tacmir'in kendini kötü hissetmesine yetiyor. Bu bölgede Amerikalıların başına ödül var. Bir Amerikalıyı öldürenne elli bin dolar ödeneceği söyleniyor.

Otelin en üst katına, Bob'un uydu telefonunu kurmaya gidiyorlar. Üzerlerinde bir helikopter dolaşıyor. Bob, helikopterin gittiği yönü tahmin etmeye çalışıyor. Otelin askerlerinden on kadarı etraflarına toplanmış kocaman gözlerle Bob'un konuştuğu kablosuz telefona bakıyor.

"Amerika'yla mı konuşuyor?" diye soruyor, liderleri gibi görünen, kafasında sarı, entarisi ve sandaletleriyle sırık gibi ince bir asker. Tacmir kafasını sallıyor. Askerler Bob'u gözleriyle takip ediyor. Tacmir ayakta, onlarla havadan sudan konuşuyor. Sadece telefonla ve nasıl çalıştığıyla ilgili gibiler. Daha önce hayatlarında telefon görmemişler. Bir tanesi üzgün bir şekilde: "Biliyor musun bizim asıl problemimiz ne? Bir silahı kullanmayı en ince ayrıntısına kadar biliyoruz ama bir telefonu nasıl kullanacağımızı bilmiyoruz" diyor.

Amerika'yla konuştuktan sonra aşağı iniyorlar. Askerler peşlerinden geliyor.

"Sırtımızı döndüğümüzde bizi vuracak olanlar bunlar mı şimdi?" diye fısıldıyor Bob.

Askerler, kalaşnikoflarıyla dolaşıyorlar. Bazıları silahlarına uzun süngüler takmış. Tacmir ve Bob lobide bir kanepeye oturuyorlar. Tam tepelerinde acayip bir resim asılı. Dünya Ticaret Merkezi'nin ikiz kulelerini hâlâ ayakta gösteren büyük, çerçevelenmiş bir New York poster. Ama New York'un gerçek bir profili değil bu, binaların ardından yüksek dağlar yükseliyor. Ön plana ise kırmızı çiçekleri olan büyük yeşil bir park yapılandırılmış. New York, yoğun bir dağ manzarasının gölgesinde lego oyuncaklardan yapılmış küçük bir şehre benziyor.

Resim orada epeyce kalmışa benziyor, rengi atmış, biraz buruşmuş. Orada çok daha önceden beri asılı duruyor olmalı, Afganistan'ı ve tozlu Khost şehrini tüyler ürpertici bir biçimde bu motifle özdeşleştireceğini, şehre hiç de ihtiyacı olmayan bir şeyi, bombaları getireceğini aklına bile getirmeden.

"Bunun hangi şehir olduğunu biliyor musunuz?" diye soruyor Bob.

Askerler kafalarını sallıyorlar. Bir ya da iki katlı kerpiç evlerden başka bir bina görmediklerinden, bu resmin gerçek bir şehri gösterdiğini hayal etmek bile zor.

"Bu New York" diye açıklama yapıyor Bob, "Amerika. Bu iki bina, Usame Bin Ladin'in üzerlerine iki uçak gönderdiği bina."

Askerler birden yerlerinden sıçıyor. Bu iki binadan söz edildiğini duymuşlardı. İşte onlar! İşaret ediyor ve birbirlerine gösteriyorlar. Demek böyle görünüyormuş. Bu resmin önünden ne olduğunu bilmeden her gün geçmişler meğerse.

Bob'un yanında dergilerinden biri var, askerlere herhangi bir Amerikalının kim olduğunu bileceği bir adamın resmini gösteriyor.

"Bunun kim olduğunu biliyor musunuz?" diye soruyor. Hayır anlamında kafa sallıyorlar.

"Bu, Usame Bin Ladin."

Askerler gözleri fal taşı gibi açılmış, dergiyi çekiyorlar. Etrafında toplanıyorlar. Hepsi görmek istiyor.

"Böyle mi gözüküyor?"

Hem adam, hem de dergi onları çok etkilemişe benziyor.

"Terörist" diyorlar parmaklarıyla işaret edip kahkahalarla gülerek. Khost'a gazete ve dergi gelmiyor. Usame Bin Ladin'in; Amerikalıların ve Tacmir'le Bob'un şehirlerine gelme nedeni olan adamın bir fotoğrafını o ana kadar görmemişler.

Askerler tekrar oturuyorlar büyük bir esrar parçası çıkarıp, Bob ve Tacmir'e ikram ediyorlar. Tacmir şöyle bir kokluyor ve istemiyor. "Çok kuvvetli" diye gülümsüyor.

İş gezisine çıkmış iki adam yatıyorlar. Bütün gece makineli tüfeklerin takırtısı duyuluyor. Ertesi gün nasıl dışarı çıkıp dolaşacaklarını, ne tür bir haber yapacaklarını düşünüyorlar.

Khost'ta etraflarına ters ters bakarak dolaşıyorlar. Kimse onları önemli operasyonlara ya da El-Kaide'nin bulunması olası mağaralara yapılan baskınlara götürmüyor. Her gün birbirlerinin can düşmanı Mustafa ve Kemal Han'a yeni bir şey var mı diye sormaya gidiyorlar.

"Kemal Han iyileşene kadar bekleyin" mesajı geliyor işgal altındaki valilik konutundan.

"Bugün yeni bir şey yok" diye yankılanıyor polis istasyonundan.

Paşa Han sanki yer yarıldı içine girdi. Mustafa, parlak renkli çiçeklerin ardında taşlaşmışçasına oturuyor. Amerikan özel timinin izine bile rastlamıyorlar. Hiçbir şey olmuyor. Her gece takır takır duyulan makineli tüfek sesleri ve tepelerinde dönüp duran helikopterlerden başka. Dünyanın en kanun tanımaz bölgelerinden birindeler ve canları sıkılıyor. Sonunda Bob, geriye, Kabil'e dönmeye karar veriyor. Tacmir için için seviniyor, Khost'tan uzağa, Mikrorayon'a geri dönecek. Evlilik yıldönümü için kocaman bir pasta alacak.

Küçük, toparlak ve miyop gözleriyle bakan kendi Usame'sine mutlulukla geri dönüyor. Dünyadan daha çok sevdiği annesine...

*Kırık Kalp

Leyla'ya günlerdir mektuplar geliyor. Korkudan donakalmasına, kalbinin hızla atmasına neden olan ve aklını başından alan mektuplar. Bunları okur okumaz, yırtıp küçük parçalara ayırıyor ve sobaya atıyor.

Mektuplar onun düş kurmasına da neden oluyor. Başka bir yaşama dair düşler. Çiziktirilmiş birkaç satır, düşüncelerini hafifletiyor, hayatına heyecan getiriyor. Her ikisi de Leyla için yeni. Kafasının içinde şimdiye değin varlığından haberi olmadığı yeni bir dünya oluştu.

Bir gün yeri süpürürken,

"Uçmak istiyorum! Çekip gitmek istiyorum!" diye çığlık atıyor. "Dışarı!" diye bağılıyor ve süpürgeyi odada savuruyor.

"Ne dedin?" diye soruyor Sonya ve oturduğu yerden boş gözlerle, parmağını dolaştırdığı halının şekillerinden kafasını kaldırıp Leyla'ya bakarak.

"Hiçbir şey" diye yanıtlıyor Leyla. İçinden bir ses, artık dayanamayacağını söylüyor. Bu evin bir hapisane olduğunu. "Neden her şey bu kadar zor?" diye yakınıyor. Dışarı çıkmaktan nefret eden o, dayanılmaz bir şekilde dışarı çıkma isteği duyuyor. Çarşıya gidiyor. On beş dakika sonra bir demet soğanla çıkageliyor ve şüpheyle karşılanıyor.

"Sadece soğan almak için mi dışarı çıkıyorsun? Bir

şeye ihtiyacımız olmasa da, kendini pazarda göstermek hoşuna mı gidiyor yoksa?" Şerife'nin aksiliği üzerinde. "Bir dahaki sefere oğlanlardan birini gönder."

Alışverişe çıkma işi aslında erkeklerin ya da yaşlı kadınların görevi. Genç kadınların durup karşı cinsten dükkân sahipleriyle pazarlık yapmaları ya da pazardaki erkeklerle konuşmaları hoş karşılanmıyor. Dükkânı ya

da pazarda tezgâhı olanların hepsi erkek. Taliban döneminde kadınların alışveriş yapmasını yetkililer yasaklamıştı şimdi de Şerife, anlaşılmasız memnuniyetsizliği içinde Leyla'nın pazara gitmesini yasaklıyor. Leyla cevap vermiyor. Bir soğancıyla konuşmakla mı ilgilenecek sanki? Şerife'ye aldığı her şeye ihtiyacı olduğunu göstermek istercesine, bütün soğanları yemeğe katıyor.

Oğlanlar geldiğinde mutfakta duruyor. Aymal'ın onun arkasında kıkırdadığını duyup büzülüyor. Kalbi hızlı hızlı atmaya başlıyor. Ona başka mektup getirmemesini söylemişti oysa ki. Ama Aymal ona gizlice bir mektup veriyor, bir de sert bir paket. İkisini de elbisesinin altına saklıyor ve sandığına doğru seğirtip, içine kilitliyor. Diğerleri yemek yerken, gizlice odadan dışarı süzülüp hazinelerinin olduğu odaya gidiyor. Titreyen ellerle sandığı açıyor ve katlanmış kâğıt parçasını çıkarıyor.

"Sevgili L. Bana artık cevap ver. Kalbim senin için yanıyor. Çok güzelsin, mutsuzluğumu ortadan kaldıracak mısın yoksa sonsuza dek karanlıkta mı kalayım? Hayatım senin ellerinde. Lütfen, bana bir işaret ver. Seninle buluşmak istiyorum, bana bir cevap ver. Hayatımı seninle paylaşmak istiyorum. Sevgiler K."

Paketten bir kol saati çıkıyor. Mavi camı ve gümüş renginde bir kayışı var. Önce saati koluna takıyor ama çabucak çıkarıyor. Bunu hiçbir zaman kullanamaz ki. Öbürleri kimden aldığını sorarsa ne der? Kızarıyor, ya ağabeyleri bunu öğrenirlerse, ya da annesi. Aman Tanrım ne ayıp! Hem Sultan hem de Yunus onu kınayacaklardır. Mektupları kabul ederek ahlak dışı bir şey yapmış oluyor.

"Sen de benim hissettiklerimi hissediyor musun?" diye yazıyordu. Aslında Leyla bir şey hissetmiyor. Çok korkuyor. Sanki başından aşağıya yeni bir gerçeklik giydirilmiş gibi. Hayatında ilk defa birisi ondan cevap istiyor. Ne hissettiğini, ne düşündüğünü öğrenmek istiyor. Ama onun bir fikri yok, bir fikri olmasına alışmamış ki. Ve kendi kendine, hiçbir şey hissetmemesi gerektiğini bildiği için hiçbir şey hissetmediğini söylüyor. Leyla duyguların utanç verici olduğunu öğrenmişti.

Kerim hissediyor. Kerim onu bir kez gördü; Sonya ile Leyla bir gün Sultan ve oteldeki çocuklara öğle yemeği getirmişlerdi. Kerim onu kısacık bir an görmüştü ama Leyla'daki bir şey, kendisi için yaratılmış olduğu duygusu verdi ona. Yuvarlak soluk yüzü, güzel cildi ve gözleri.

Kerim, bir bekâr odasında yaşıyor ve Japon bir televizyon kanalı için çalışıyor. Yalnız bir oğlan. Annesi iç savaş sırasında bir şarapnelin, evlerinin arka bahçesine düşmesiyle ölünce babası çabucak Kerim'in sevmediği, Kerim'i de pek sevmeyen yeni bir kadınla evlendi. Bu kadın, adamın ilk karısından olan çocuklarıyla pek ilgilenmez ve babaları olmadığında onları döverdi. Kerim hiç şikâyet etmedi. Babaları seçmişti o kadını, onlar değil. Okulu bitirdikten sonra birkaç yıl Celalabad'da babasının işlettiği bir eczanede, babasına yardım etti.

Ama zamanla babasının yeni ailesiyle birlikte yaşamaya dayanamadı. Kız kardeşi Kabil'e gelin gidince o da aynı şehre taşınıp yanlarında yaşamaya başladı. Üniversiteden birkaç ders aldı. Taliban'in Kabil'den kaçmasından sonra gazeteciler sürüler halinde Kabil'in otel ve pansiyonlarını doldurunca, Kerim İngilizce bilgisini en yüksek parayı verenin hizmetine sundu. Şansı yaver gitmiş ve Kabil'de büro açan bir şirkette iş bulmuştu. Kerim'le uzun süreli ve yüksek maaşlı bir sözleşme yapmışlar, otelde ona bir oda tutmuşlardı. Burada Kerim, Mansur ve Han ailesinin diğer fertleriyle tanıştı. Aileyi, kitabevini, bilgili ve akli başında olmalarını sevdi. "İyi bir aile" diye düşündü.

Kerim Leyla'yı gördüğü an dünyalar durmuştu. Ancak Leyla otele bir daha gelmedi, ilk gelişinde bile rahatsız olmuştu. Kerim de "genç bir kadın için uygun bir yer değil" diye düşünmüştü.

Kerim, saplantısından kimseye söz edemiyordu. Mansur olsa olsa gülerdi, daha kötüsü bu işi bozabilirdi. Mansur için kutsal hiçbir şey yoktu, zaten halasına aldıracağı söylenemezdi. Sadece Aymal biliyordu bu sırrı, o da bunu sıkı sıkı saklıyordu. Aymal, Kerim'in özel ulaşıydı.

Kerim, Mansur'la iyi arkadaş olursa, onun yoluyla aileye girebileceğine inanıyordu. Şansı yaver gitti, bir gün Mansur onu yemeğe davet etti. Arkadaşların ailelerle tanışması olağandır, Kerim de Mansur'un en çok saygı duyduğu arkadaşlarından biriydi. Kerim, ailenin gözüne girebilmek için elinden geleni yaptı, tüm sevimliliğini takındı, herkesi dinledi ve yemekler için övgüler yağdırdı. Babaannenin onu sevmesi özellikle önemliydi, çünkü Leyla söz konusu olduğunda son söz onundu. Ancak, asıl gelme nedeni olan kişi, Leyla kendini göstermedi. Mutfakta kalıp yemek pişirdi. Şerife ya da Bülbüle servis yaptılar. Aile dışından genç bir adamın evdeki bekâr kızları görmesi çok enderdir. Yemek yenilip, çay içildikten sonra sıra yatmaya gelince, onu bir an görme olanağı buldu. Sokağa çıkma yasağı nedeniyle yemeğe gelen misafirler, genelde gece de yatıya kalırlar. Yemek odasını yatak odasına dönüştürme görevi de Leyla'ya düşmüştü. Döşekleri yere serdi, battaniyeler, yastıklar buldu ve Kerim'e de ekstra bir yer yatağı hazırladı. Mektubu yazan kişinin kendisiyle aynı dairede olduğundan başka bir şey düşünemiyordu.

Kerim, Leyla'nın işinin bittiğini zannetmiş ve diğerleri yatmadan namazını kılmak için odaya girmek üzereydi. Hâlâ orada şiltelere eğilmiş duruyor, kısa basit bir başörtüyle örtülü tek örgü saçı sırtında sallanıyordu.

Hayranlık ve heyecan içinde kapıdan geri döndü hemen. Leyla, onun kapının eşiğinde durduğunun farkına bile varmamıştı. Ertesi sabah, yıkanması için suyunu hazırlayan, yumurtasını, çayını pişiren Leyla olmasına rağmen zerre kadar göremedi onu. O uyurken, ayakkabılarını bile parlatmıştı.

Ertesi sabah, Han ailesi kadınlarına kız kardeşini gönderdi. Leyla'yla o karşılaştı. Biri ne zaman yeni arkadaşlar edinse, sadece arkadaşlar değil, onların akrabaları da aileyle tanıştırılırlar. Kerim'in en yakın akrabası da kız kardeşiydi. Leyla'ya karşı olan hayranlığını biliyordu önceden, şimdi de Leyla'yı inceleyecek, aileyi daha yakından tanıma fırsatını bulacaktı. Eve geldiğinde Kerim'e onun zaten önceden bildiği şeyleri yeniden anlattı.

"Akıllı ve çalışkan. Güzel ve sağlıklı. Ailesi sakın ve iyi bir aile. İyi bir kısmet."

"Ama ne dedi? Nasıldı? Nasıl görünüyordu?" Kerim kız kardeşinin Leyla'yı tanımlamalarının çok üstünkörü olduğunu düşünmesine rağmen aynı yanıtları defalarca duymaktan bıkmıyordu. Sonunda kız kardeşi, "İyi bir kız dedik ya!" diyerek kestirip attı.

Kerim'in bir annesi olmadığına göre, onun adına kız isteme görevini küçük kız kardeşi üstlenecekti. Ancak, henüz çok erkendi, aralarında akrabalık bağı olmadığı için önce aileyi daha yakından tanıması gerekiyordu. Aksi takdirde, hemencecik "hayır" diyebilirdi.

Kerim'in kız kardeşi ziyarete gelip gittikten sonra, ailedeki herkes Leyla'yla Kerim konusunda dalga geçmeye başladı. Leyla, onu alaya aldıklarında hiçbir şey yokmuş gibi davrandı. İçin için yanıp tutuşmasına rağmen ilgilenmiyor muş gibi görünmeyi başardı. Mektuplardan haberleri olmasa iyi olurdu. Kerim onu riske attığı için kızgındı. Kol saatini bir taşla ezdi ve kaldırıp attı.

Özellikle Yunus'un bundan haberdar olması fikri onu çok korkutuyordu. Ailede, kendisi bu kurallara uymasa da, İslami kurallara en sıkı bağlı olan Yunus'tu. Ailede en çok sevdiği insan da oydu. Mektup aldığını öğrenirse onun hakkında kötü şeyler düşünebilirdi, bundan korkuyordu. Bir keresinde İngilizcesi nedeniyle 'part-time' öğretmenlik teklifi aldığında Yunus onun bu işi almasını onaylamamıştı. Erkeklerin de bulunduğu bir ortamda çalışmasını kabul edememişti.

Cemile'yle ilgili konuşmalarını hatırlıyor Leyla. Şerife, genç kızın boğulduğunu anlatmıştı.

"Ne olmuş ona?" diye atılmıştı Yunus. "Ventilatörün kısa devre yapmasıyla ölen kızıdan mı bahsediyorsun?" Yunus, Cemile'nin gece koynuna bir sevgili aldığı için öldürüldüğünü, ventilatörün uydurma olduğunu biliyordu.

"Çok korkunç, çok korkunç" diye başını sallamıştı Leyla.

"Bu kız nasıl böyle bir şey yapabildi?" diye eklemişti Yunus.

"Nasıl?" diye kekelemişti Leyla. Ağabeyinin yüzünde gördüğü şok, kızgınlık ve üzüntü ifadelerini yanlış yorumlamış, Cemile'nin öz kardeşleri tarafından öldürülmesiyle ilgili diye düşünmüştü. Ancak şok ve kızgınlığının nedeni, kızın bir aşığının olmasıyla ilgiliydi.

"Kocasız zengin ve yakışıklı bir adamdı" demişti bu gerçeğin anlatılmasından sonra heyecandan hâlâ titreyerek. "Ne büyük bir ayıp, hem de Pakistanlı biriyle. Çok genç bir kız almam gerektiğine iyice emin oluyorum. Genç ve el değmemiş. Ve onun dizginlerini sıkı sıkı tutmam gerekiyor" diyor büyük bir kararlılıkla.

"Peki ya cinayet?" diye soruyor Leyla.

"Daha önce suç işleyen o."

Leyla da genç ve el değmemiş olmak istiyor. Yaptığı ortaya çıkar diye ödü kopuyor. Kocasına sadık olmamakla bir oğlandan mektup almak arasındaki farkı görmüyor. İkisi de yasak, ikisi de kötü, ortaya çıkarsa ikisi de utanç verici. Kerim'i ailesinden uzaklaşmak için bir kurtuluş olarak görmeye başladığından, Kerim ona evlenme teklif ederse, Yunus'un onu desteklemeyeceğinden korkuyor.

Onun açısından âşık olmak denilemez buna. Şöyle bir gördü sadece, perde arkasından baktı bir ara ve Mansur'la gelirlerken pencereden gördü onu. Gördüğü kadarıyla da şöyle böyle beğendi.

Daha sonra Sonya'ya:

"Bir oğlan çocuğuna benziyor" dedi. "Küçük ve zayıf biri, çocuksu bir ifade var yüzünde."

Ama terbiyeliydi, sevecen birine benziyordu ve ailesi yoktu. O nedenle de kurtuluşuydu, Leyla için çizilmekte olan gelecekte o çekip çıkarabilirdi onu belki. En iyisi büyük bir ailesi olmamasıydı, hizmetçi gelin olma tehlikesi de yoktu böylece. Okula gitmesine ya da çalışmasına da izin verecekti. Sadece ikisi olacaktı, belki bir yere seyahate giderlerdi, belki de yurt dışına çıkarlardı.

Leyla'nın talibi olmadığından değildi, şimdiden üç talibi vardı. Hepsisi de akrabalarıydı, istemediği akrabalar. Biri bir teyzezadesiydi, okuma yazma bilmeyen, işsiz, tembel ve işe yaramaz bir tip.

Diğer talip ise Vekil'in oğluydu, sırık gibi bir oğlan. İş gücü yoktu, ara sıra Vekil'e nakliye işinde yardım ediyordu.

"Ne kadar şanslısın, iki parmaklı kocan olacak" diye dalga geçirdi Mansur onunla. Araba motoruyla oynarken üç parmağı parçalanmış Vekil'in oğlunu da istemiyordu Leyla. Büyük kardeşi Sakile bu evliliğe ikna etmeye çalışıyordu onu. Leyla'nın yakınında, kendi avlusunda olmasını istiyordu. Ancak Leyla, bir hizmetçi olarak kalacağını biliyordu. Büyük kardeşinin emirlerine uymak zorunda kalacağını, Vekil'in oğlunun da babasının her buyruğunu yerine getirmek zorunda olacağını biliyordu.

"O zaman, şimdiki gibi sadece on üç kişinin değil, yirmi kişinin çamaşırını yıkamak zorunda kalacağım" diye düşünüyordu. Sakile, saygın bir ev hanımı, o da hizmetçi kız olacaktı. Yeniden. Ayrıca, kaçamayacaktı ki bir

yere, aile içinde kalacaktı, Sakile gibi civcivler, tavuklar ve eteklerinde çocuklarla sağda sola koşuşturan bir kadın olacaktı.

Üçüncü talibi Halit'ti. Halit onun kuzeniydi, yakışıklı, sakin bir delikanlı. Birlikte büyüdüğü ve sevdiği bir çocuk. İyi kalpli bir gençti, sıcak ve güzel gözleri vardı. Ama ya ailesine ne demeli? Korkunç bir ailesi vardı. Otuz kişiden oluşan büyük bir aile. Sert ve yaşlı bir adam olan babası, Taliban'la işbirliği yapmakla suçlanmış, daha yeni hapisten çıkmıştı. İç savaş sırasında Kabil'deki birçok ev gibi onların da evleri yağmalanmış, Taliban iktidara gelip yasa ve düzen getirmeye çalıştığında, Halit'in babası köyündeki birkaç Mücahit'ten şikâyetçi olmuştu. Bunlar tutuklanmış ve uzun süre hapis yatmışlardı. Taliban kaçıp gidince, bu adamlar köylerinde yeniden iktidarı ele geçirmişler, öç almak için de Halit'in babasını tutuklatmışlardı. Biri "Bunu hak etmişti" dedi, "şikâyet etmekle ne kadar aptallık ettiydi."

Halit'in babasının, kontrol edilmez bir öfkeye sahip olduğunu herkes bilirdi. Ayrıca, birbiriyle durmaksızın kavga eden ve aynı mekânda bulunamayan iki karısı vardı. Şimdi üçüncü bir hanım almayı tasarlıyordu. "Bu ikisi bana göre çok yaşlandı, beni genç tutacak birine ihtiyacım var" demişti yetmişlik delikanlı. Leyla bu kaotik aileye girmeyi hayatta göze alamazdı. Ayrıca Halit'in parası yoktu, dolayısıyla da ayrılıp kendi evlerini açmaları hiçbir zaman mümkün olamayacaktı.

Ama şimdi kader ona eli açık bir biçimde Kerim'i sunuyordu. Yeni, biraz tehlikeli yaşamı ona ihtiyacı olan motivasyonu ve umutlu olması için bir neden veriyor. Vazgeçmeyi reddediyor ve eğitim bakanlığına giderek, öğretmen olarak kayıt yaptırmanın yollarını arıyor. Ailedeki erkeklerin ona yardıma niyetli olmadıkları ortaya çıkınca Şerife ona acıyıp yardım etmeye karar veriyor. Onunla bakanlığa gitmeye söz veriyor. Ancak zaman geçiyor ve bir yere gittikleri yok. Bir randevu almaları gerek öncelikle. Leyla umudunu yine tam yitirmişken, işleri garip bir biçimde yoluna giriyor.

Kerim'in kız kardeşi Leyla'nın öğretmen olarak kayıt olma konusundaki sorununu Kerim'e anlatmıştı.

Haftalarca süren uğraştan sonra Kerim, yeni eğitim bakanının sağ kolunu tanıdığı için, bakan Rasul Emin'den Leyla için bir randevu alıyor. Annesi Leyla'ya bakanlığa gitmesi için izin veriyor, çünkü en sonunda arzuladığı öğretmenlik görevine kavuşacak. Allahtan Sultan yurt dışında, Yunus da bu işi engellemiyor. Her şey adeta istediği gibi gidiyor. Tüm gece uyanık, Allah'a şükrediyor ve her şeyin yolunda gitmesi için dua ediyor, hem Kerim'le hem de bakanla ilgili.

Kerim onu saat dokuzda evden alacak. Leyla tüm giysilerini deniyor ama hiçbirini beğenmiyor. Sonya'nın giysilerini, Şerife'ninkileri ve kendi giysilerini giyip çıkarıyor. Ailenin erkekleri evden ayrıldıktan sonra evdeki kadınlar yere oturup Leyla'nın yeni kıyafetlerle içeri girip çıkışını seyrediyorlar.

"Çok dar!"

"Çok deseni var!"

"Çok allı pullu!"

"İçini gösteriyor!"

"Bu da kirli yahu!"

Her şeyde bir kusur buluyor. Leyla'nın eski, yıpranmış, çitilmiş kazaklarıyla, ısıltılı lâme bluzları dışında giyeceği bir kıyafeti yok. Şöyle normal bir giysisi yok. Kırk yılda bir kıyafet aldığına, bir nişan ya da bir düğün için alışveriş ediyor. O zaman da, en parlak giysileri seçiyor kendine. En sonunda da Sonya'nın beyaz bluzlarından biri ve büyük siyah bir etekte karar kınıyor. Bunun çok da önemi yok, çünkü kafasını, göğüs kısmını ve kalçasını örten uzun bir örtüye sarıp sarmalanıyor nasılsa. Yüzünü ise açıkta bırakıyor. Çünkü Leyla burka giymeyi artık bıraktı. Kral geri geldiğinde, peçesini çıkarmaya söz vermişti, Afganistan o zaman modern bir ülke haline gelmiş olacaktı. Eski kral Zahir Şah, bir nisan sabahı, on yıl yaşadığı sürgün hayatından dönüp Afgan topraklarına adımını attığında Leyla, burkasını çivisine astı ve bir daha asla bu pis kokulu giysiyi giymeyeceğine dair kendi kendine söz verdi. Sonya ve Şerife de onu izlediler. Şerife için bu kolay bir adımdı, yetişkinlik döneminin büyük bir kısmında yüzünü örtmemişti. Sonya içinse bu daha zordu, çocukluktan kadınlığa burka döneminde geçmişti, o yüzden de çekiniyordu. Sonunda Sultan, burka kullanmasını yasakladı. "Tarih öncesi bir eş istemiyorum ben, sen liberal bir adamın karısısın, kökten dinci birinin değil."

Sultan birçok bakımdan bir liberaldi. İran'dayken kendisine ve Sonya'ya Avrupalı giysiler almıştı. Burkanın baskıcı bir kafes olduğunu söylüyor ve yeni hükümete kadın bakanların katılımını dört gözle bekliyordu. İçten içe Afganistan'ın modern bir ülke olmasını istiyor, kadın özgürlüğünü desteklediğini söylüyordu. Ama aile içinde otoriter bir aile reisi olarak kalacaktı.

Kerim sonunda geldiğinde Leyla, başında başörtüsü

ve gözlerinde o ana kadar görülmedik bir ısıltıyla ayna karşısında duruyor. Şerife önde, o arkada dışarı çıkıyorlar. Leyla sinirli, başı önde eğik yürüyor. Şerife öne, Leyla arkaya oturuyor. Kısaca selam veriyor. Her şey yolunda gidiyor, hâlâ heyecanlı olmasına rağmen, biraz gevşiyor. Korkulacak biri değil gibi duruyor. Sevecen, biraz da garip.

Kerim'le Şerife havadan sudan konuşuyorlar, Şerife'nin oğullarından, Kerim'in işinden, hava durumundan bahsediyorlar. Şerife ona ailesi ve işiyle ilgili sorular soruyor. Şerife de öğretmenliğe geri dönmeyi istiyor. Leyla'nın aksine onun evrakları tamam, sadece yeniden müracaat etmesi gerekiyor. Leyla'nın kâğıtları sağdan soldan toplanmış, kimi Pakistan'daki okuldan, kimi gittiği İngilizce kurslarından. Öğretmen okuluna gitmemiş, hatta liseyi bile bitirmemiş ama eğer Leyla gidip de eğitim vermeye başlamazsa müracaat edeceği okulun bir İngilizce öğretmeni olacağı yok.

Bakanlığa vardıktan sonra, bakanın odasına girebilmek için saatlerce sıralarını bekliyorlar. Çevrelerinde bir grup kadın oturuyor. Köşelerde, duvar kenarlarında, burkalarıyla, burkasız oturuyorlar. Çeşitli masaların önündeki kuyruklarda bekliyorlar. Formlar kendilerine fırlatılıyor, onlar da bunları doldurup geri fırlatıyorlar. Bazı görevliler, işini bitirip de sıradan çıkmakta gecikenlere vuruyor. Sıradakiler, masa ardındakilere bağılıyor, masa başındakiler sıradakilere bağılıyor. Burada kadın erkek eşitliği var gibi, kadınlar erkekleri, erkekler kadınları azarlıyor. Bakanlıkta çalıştığı belli olan birkaç adam, ellerinde kâğıt yığınlarıyla oradan oraya koşuşturuyor, dışarıdan bakıldığında bir çember çevresinde dönüyorlarmış gibi geliyor. Herkes bağılıyor. Yaşlı, kurusu çıkmış bir kadın belli ki yolunu kaybetmiş ama kimse ona yardım etmiyor. O da yorgun bir köşeye çöküyor ve uykuya dalıyor. Bir başkası oturmuş ağlıyor. Kerim bekleme süresini iyi kullanıyor. Şerife bir ara önünde uzun bir kuyruk olan bir gişeye bir şey sormaya gittiğinde yalnız kalıyorlar.

"Cevabın ne?" diye soruyor.

"Sana cevap veremeyeceğimi biliyorsun" diyor Leyla.

"Ama sen ne istiyorsun?"

"Bir isteğim olamayacağını biliyorsun."

"Ama benden hoşlanıyor musun?"

"O konuda bir fikrim olamayacağını biliyorsun."

"Sana evlenme teklif etsem kabul eder misin?"

"Cevap verecek olan ben değilim, biliyorsun."

"Benimle tekrar buluşmak ister misin?"

"Bunu yapamam."

"Neden bana iyi davranmıyorsun? Beni sevmiyor musun?"

"Senden hoşlanıp hoşlanmayacağıma ailem karar verecek."

Leyla bu soruları ona sorma cesaretini gösterdiği için Kerim'e sinir oluyor. Ne olursa olsun annesi ve Sultan verecek kararı. Tabii ki Kerim'den hoşlanıyor. Kerim'i seviyor çünkü kurtuluşu o. Ama ona karşı bir şey hissetmiyor. Kerim'in sorularını nasıl yanıtlasın?

Saatlerce bekliyorlar. Sonunda içeri alınıyorlar. Bakan bir perdenin arkasında oturuyor. Kısa bir selam veriyor. Sonra Leyla'nın ona uzattığı dokümanları alıyor ve okumadan imzalıyor. Yedi kâğıda imza attıktan sonra dışarıya çıkartılıyorlar.

Afgan toplumu böyle işliyor, ileriye çıkmak için birilerini tanıyarak olmak gerek, her şeyi felce uğratan bir sistem. Doğru imzalar ve onay olmadan hiçbir şey olmuyor. Leyla bakana kadar çıktı, bir başkası daha az rütbeli birinin imzasıyla işlerini görecekti. Ancak bakanlar, günlerinin çoğunu rüşvet vererek onlara ulaşanların kâğıtlarını imzalamaya ayırdıklarından imzalarının değeri giderek azalıyor.

Leyla bakanın imzasını aldıktan sonra öğretmenlik yolunun kolaylaşacağını düşünüyor. Ama aşındırması gereken daha bir sürü büro, masa ve gişe var. Konuşmaları Şerife yürütüyor, Leyla gözleri yerde oturuyor. Afganistan'da bu denli öğretmen açığı varken öğretmen olarak kayıt yaptırmak bu kadar zor olsun! "Birçok yerde hem okul binası hem de kitap var ama öğretmen yok" dememiş miydi bakan? Leyla, yeni öğretmenlerin sınava tabi tutulduğu dairenin önüne geldiğinde, kâğıtları o kadar çok el değiştirmişti ki, sonunda buruşuk bir yığın haline dönüşmüştü.

Sözlü bir sınav, öğretmen olmaya uygun olup olmadığını gösterecek. Bir odada iki erkek ve bir kadın bir masanın gerisinde oturuyorlar. İsmi, yaşı ve eğitimi not edildikten sonra, sorular geliyor.

"Kelime-i Şehadet getirebilir misin?"

"Allah'tan başka tanrı yoktur ve Muhammed onun kulu ve peygamberidir" diye ezbere söylüyor Leyla.

"Bir Müslümanın günde kaç kere namaz kılması lâzımdır?"

"Beş kere."

"Doğrusu altı değil mi?" diyor masanın gerisindeki kadın. Ama Leyla bu yanıltmadan etkilenmiyor.

"Sizin için bu doğru olabilir ama benim için beş kere."

"Sen günde kaç kere namaz kılıyorsun?"

"Beş kere" diye yalan söylüyor Leyla.

Sonra sıra matematik sorularına geliyor. Bunları çözüyor. Bir de daha önce hiç duymadığı bir fizik formülü soruluyor.

"Beni İngilizce sınavına tabi tutmayacak mısınız?" diye soruyor.

Kafalarını sallıyorlar. "O zaman istediğini söylersin" diye alayla sırtıyorlar. Hiçbiri İngilizce bilmiyor çünkü. Leyla, kendisinin de, diğer öğretmen adaylarının da sınavı geçip iş bulmalarını istemiyorlar, diye geçiriyor aklından. Sınav bittikten ve aralarındaki uzun tartışmalardan sonra, dokümanlarından birinin daha eksik olduğu görüşüne varıyorlar. "Kâğıdını tamamlayıp gel" diyorlar.

Bakanlıkta sekiz saat geçirdikten sonra bezgin bir halde geri dönüyorlar. Bu bürokratlara bakanın imzası bile yeterli olmamıştı.

"Vazgeçtim, belki de öğretmen olmak dahi istemiyorum ben" diyor Leyla.

"Sana yardım edeceğim" diyor Kerim ve gülümsüyor. "Bu işe bir kez başladım, sonunu getireceğim" diye söz veriyor. Leyla'nın yüreği azıcık ısınıyor:

Ertesi sabah Kerim Celalabad'a ailesiyle konuşmaya gidiyor. Leyla'dan bahsediyor, ne tür bir aileden geldiğini ve evlenmek istediğini anlatıyor. Razi oluyorlar, şimdi yapılacak tek şey kız kardeşini göndermek. Biraz bekliyorlar. Kerim, hayır cevabı almaktan korkuyor ve düğün, masraflar ve bir ev açmak için çok paraya ihtiyacı var. Mansur'la arası da biraz soğuyor. Mansur son günlerde Kerim'i görmezlikten geliyor, karşılaştıklarında kafa sallayarak kısa bir selam vermekle yetiniyordu. Kerim bir gün yanlış bir şey mi yaptığını soruyor.

"Leyla konusunda sana bir şey söylemem lazım" diye cevap veriyor Mansur.

"Ne peki?" diye soruyor Kerim.

"Aslında, söyleyemem" diyor Mansur. "Kusura bakma."

"Nedir bu?" Kerim ayakta ağzı bir karış açık duruyor. "Hasta mı? Başka bir sevgilisi mi var, yoksa ona bir şey mi oldu? "

"Ne olduğunu söyleyemem, ama bilseydin, onunla evlenmek istemezdin" diyor Mansur. "Şimdi gitmem lâzım."

Her gün Kerim, Leyla'ya ne olduğunu söylesin diye Mansur'a ısrar ediyor. Mansur hep kendini geri çekiyor. Kerim yalvarıyor, rica ediyor, kızıyor, sinirleniyor ama Mansur cevap vermiyor.

Mansur, mektuplardan Aymal vasıtasıyla haberdar olmuştu. Aslında Kerim'in Leyla'yı almasına hiçbir itirazı yoktu, hatta bunu isterdi bile, ama Vekil, Kerim'in Leyla'ya eğilimini sezmiş, Kerim'i Leyla'dan uzak tutması için Mansur'a talimat vermişti. Mansur, eniştesinin dediğini yapmak zorundaydı. Vekil aileden biriydi, Kerim değildi.

Vekil Kerim'i de tehdit etmişti. "Onu oğlum için seçtim ve karım Leyla'nın oğlumla evlenmesini istiyor, ben de hemfikirim, Sultan da, annesi de buna seve seve razı olurlar, Leyla'dan uzak dursan iyi edersin."

Kerim'in kendinden büyük Vekil'e söyleyeceği bir şey olamazdı. Tek şansı, Leyla'nın ona varmak için çaba göstermesiydi. Ama Leyla'nın nesi vardı? Mansur'un dediği doğru muydu?

Kerim bu kız isteme hikâyesine dair şüpheye düşmeye başlıyor.

Bu arada Vekil ve Sakile Mikrorayon'a ziyaretlerine geliyorlar. Leyla mutfağa koşup yemek yapmaya koyuluyor. Onlar gittikten sonra Bibi Gül:

"Seni Sait'e istediler" diyor.

Leyla ayakta donakalıyor.

"Bir itirazım olmadığını, ama sana da soracağımı söyledim" diyor Bibi Gül.

Leyla o güne kadar annesinin sözünden çıkmamıştı. Şimdi tek kelime bile etmiyor. Vekil'in oğlu. Onunla şimdiki hayatına tıpatıp benzeyen bir hayatı olacak -tek farkı daha fazla iş ve daha fazla işvereni olacak olması. Ayrıca iki parmağı olan ve hayatında bir kitap sayfası bile çevirmemiş bir kocası olacak.

Bibi Gül, tabaktaki yağa bir ekmek parçası banıp ağzına atıyor. Şakile'nin tabağından bir kemik bulup iliğini emerken, kızına bakıyor.

Leyla yaşamın, gençliğinin, umudun onu bıraktığını, kendini kurtaramadığını seziyor. Yüreğinin ağır ve yalnız bir taşla dönüştüğünü ve son bir kez kırılmaya mahkûm edildiğini hissediyor.

Leyla dönüyor, kapıya doğru üç adım atıyor, kapıyı ardından sessizce kapayıp gidiyor. Kırık kalbi geride kalıyor. Birazdan pencereden giren, halılarda yaşayan toza karışacak. Aynı akşam kendisi süpürüp avluya atacak.

Son söz

Bütün mutlu aileler birbirine benzer Her mutsuz ailenin mutsuzluğu ise kendine özeldir.

Anna Karenina - Leo Tolstoy

Kabil'den ayrıldıktan birkaç hafta sonra ailenin parçalandığı haberini aldım. Bir tartışma kavgaya dönüşmüş, Sultan ile iki karısı bir yanda, Leyla ile Bibi Gül öbür yanda kalmıştı. Birbirlerine o kadar kötü sözler sarf etmişlerdi ki, birlikte yaşamaya devam etmek imkansızlaşmıştı. Kavgadan sonra Yunus eve geldiğinde Sultan onu bir kenara çekerek Yunus'un, kız kardeşlerinin ve annesinin, hakkı olduğu üzere kendisine saygı göstermeleri gerektiğini söylemişti, çünkü o herkesten daha büyüktü ve herkes onun ekmeğini yiyordu. Ertesi sabah, gün ağarmadan Bibi Gül, Yunus, Leyla ve Bülbüle, daireden hiçbir şey almadan, üstlerindeki kıyafetlerle çıkıp gitmişler. O günden sonra da kimse daireye uğramamış. Sultan'ın istenmeyen diğer kardeşi

Ferit'in, karnı burnundaki karısı ve üç çocuğuyla yaşadığı evine taşınmışlar. Şimdi kendilerine oturacak bir yer arıyorlarmış.

"Afganlı kardeşler birbirlerine iyi davranmıyorlar" diye sonuca bağladı Sultan telefonun öbür ucunda.

"Kendi hayatlarımızı yaşamamızın sırası gelmişti. Benim evimde kaldıkları sürece bana saygı göstermeleri lazım, öyle değil mi?" diyordu. "Eğer ailelerin kuralları olmazsa, silah ve bombalara değil de kural ve kanunlara saygılı bir toplum nasıl yetiştirebiliriz? Kaos içindeki bir toplumda yaşıyoruz, kanunsuz bir toplum, iç savaştan yeni çıkmış. Eğer aileler otoriteye boyun eğmezlerse, iyice kaosa düşeriz."

Leyla, Kerim'den bir daha haber alamadı. Mansur'la olan ilişkisi soğuyunca, Kerim için aileyle ilişkiye geçmek zorlaşmıştı. Ayrıca ne istediği konusunda tereddüte düşmüştü. Kahire'deki El Ezher Üniversitesi'nde İslam eğitimi yapmak üzere Mısır'dan bir burs kazanmıştı.

"Molla olacak" diye cızırdayan hattın öbür ucundan kıkırdadı Mansur.

Marangoz, üç yıl ağır hapis cezasına çarptırıldı. Sultan acımasızdı. "Dolandırıcılar, toplumda ellerini kollarını sallayarak dolaşamazlar. Yirmi bin kartpostal çaldığına eminim. Yoksul ailesi hakkında söyledikleri hep yalan. Hesaplarına göre çok para kazanmış olmalı bu işten, ama paraları saklamış olmalı. "

Bir kız doğurmaktan çok korkan Meryem'in dualarını Tanrı duymuş olmalı ki ona bir oğlan çocuğu vermişti. Sultan'ın büyük okul kitapları projesi suya düştü, şans Oxford University Press'e gülmüştü. Sultan memnun. "Bütün enerjimi ona harcamam gerekecekti, sipariş çok büyüktü" dedi.

Bunun dışında kitap satışları çok iyi gidiyor. Sultan İran'dan çok iyi siparişler almış durumda, Batılı ülke elçiliklerine kitap satıyor. Kabil'de kullanılmayan sinema salonlarından birini satın alıp kitapçı, okuma salonu, kütüphaneden oluşan bir merkez oluşturmayı amaçlıyor, araştırmacıların büyük kitap koleksiyonuna ulaşma şansı bulabilecekleri bir yer. Bir yıl sonra Mansur'u Hindistan'a iş gezisine göndereceğine söz veriyor.

"Sorumluluk nedir öğrenmeli, kişiliğinin gelişmesi için bu önemli" dedi yeniden. "Belki öbür oğlanları da okula gönderirim."

Sultan üç oğluna cuma günleri tatil vermeye karar vermiş, canları ne isterlerse yapsınlar diye. Mansur partilerine gitmeye devam ediyor eve sürekli yeni hikâyelerle geliyor, nerelere gittiğini anlatıyor. Yeni göz ağrısı, üçüncü kattaki komşu kızı.

Sultan ülkedeki politik durum konusunda endişeli. "Çok tehlikeli, Kuzey İttifakı Loya Jirga sayesinde gereğinden fazla güç elde etti, hiçbir denge yok. Karzai çok zayıf, ülkeyi yönetmeyi beceremiyor. En iyisi Avrupa'nın atadığı teknokratlardan oluşan bir hükümet olurdu. Biz Afganlılar kendi liderlerimizi seçeceğimiz zaman, her şey yanlış oluyor. Kimse işbirliğine yanaşmıyor ve halk bundan zarar görüyor. Ayrıca düşünen beyinlerimizi geri alamadık, entelektüellerin olması gereken yerler bomboş.

Bunun dışında Mansur, annesinin öğretmenlik yapmasını yasakladı. "İyi bir şey değil" diyor sadece. Sultan, karısının yeniden çalışmasına pek itiraz etmemişti ama en büyük oğlu Mansur bunu kendisine yasakladığından, bu gerçekleşmedi. Leyla'nın öğretmen olarak kaydolma çabaları da sonuçlanmadı.

Bülbüle sonunda Resul'üne kavuştu. Sultan evde kalmayı seçti, karısına ve çocuklarına da düğüne gitmelerini yasakladı.

Sonya ve Şerife Sultan'ın evinde kalan yegâne kadınlar. Sultan ve oğulları işe gittiklerinde dairede yalnız kalıyorlar. Bazen anne ve kız gibi, bazen de iki rakip gibi. Birkaç ay içinde Sonya doğum yapacak. Allah'a bir oğlan vermesi için yakarıyor. Benden de kendisi için dua etmemi istedi.

"Ya bir kız daha olursa!"

Han ailesi için küçük bir felâket daha.

Asne Seierstad _ Kabil'in Kitapçısı

Asne Seierstad _ Kabil'in Kitapçısı